

multifidi rivuli derivantur ad adaquandum gregem A sibi commissum, per fontes competenter exprimuntur. Isti vero montes, quid sunt nisi caterva martyrum, quos amor sancti Spiritus a Deo præponderat, quod nec minæ, nec sæculi blandimenta, neque tormentorum acerbitas exquisita, nec etiam incensæ laminæ ferri intima viscerum rimantis exsuperant? Inde David, *In populo gravi laudabo te (Psal. xxxiv, 48).*

DE SALOMONE JUDICIUM.

Salomon, vir tantæ sapientiæ, nunquidnam credibile est illum in simulacrorum cultu aliquid utilitatis credidisse? Non. Sed mulierum amor ad hoc malum trahenti resistere non valuit, faciens quod sciebat non esse faciendum, ne suas, quibus deperibat, delicias contristaret.

Quamvis peccasset Salomon, tamen egit pœnitentiam, scribens Proverbia, in quibus ait: *Novissime ego egi pœnitentiam, et respexi ubi eligerem disciplinam.*

Salomon ille mirabilis, qui meruit assistrici sapientiæ Dei copulari, in alienigenarum mulierum incurrit amplexus; et in vinculo libidinis illaqueatus, sacrilegii errore se polluit, cum Chamos idolo Moabitarum simulacrum fabricavit. Sed quia postea per prophetam culpam agnovit, nunquid medicinæ cœlestis extorris fuit? An forsitan nunquam eum in Canone lego pœnituisse, neque veniam consecutum fuisse? Audi pœnitentiam ejus, quæ non scribitur publicis legibus. Fortasse ideo acceptabile C

aliquid dicam, quia non ad faciem populi, sed in secreto conscientiæ, Deo teste, pœnituit. Veniam autem ex hoc consecutus est, quia cum solutus esset a corpore, sepultum eum inter corpora regum qui Deo placuerunt Scriptura commemorat: quod tamen alibi peccatoribus regibus abnegatum fuisse cognoscimus, qui usque ad mortem in proposita perversitate manserunt; et ideo quia inter justos reges sepeliri meruit, alienus a venia non fuit, veniam autem ipsam sine pœnitentia non potuit promereri.

Aiunt libri Hebræorum Salomonem quinquies tractum fuisse per plateas Jerusalem, causa pœnitentiæ. Item aiunt eum venisse in templum, quod ipse ædificaverat, cum quinque virgis, de quibus quatuor legis peritis, ut verberaretur ab illis: qui communi dixerunt consilio quod in christum Domini manum non mitterent: unde frustratus ab illis, a se depositus est a regno.

Quoniam, inquit, elephantos vides tibi subditos, et leones esse subjectos, cognosce teipsum, o homo. Quod non, ut ferunt, Apollinis Pythii, sed Salomonis sancti est, qui ait: *Nisi scias te formosa in mulieribus.*

Nec mirabimur in parte contraria pessimos reges in typo prævaricatorum præcedere principum, cum optimos reges, Davidem, et Salomonem, et Josiam, et patriarchas ac prophetas, in figura Domini Salvatoris præcessisse doceamus.

IN CANTICA CANTICORUM ALLEGORICA EXPOSITIO.

LIBER PRIMUS.

DE GRATIA DEI, CONTRA JULIANUM.

Scripturus, juvante gratia superna, in Cantica Canticorum, primo admonendum putavi lectorem, ut opuscula Juliani Celanensis episcopi de Campania, quæ in eundem librum confecit, cautissime legat, ne per copiam eloquentiæ blandientis, in foveam incidat doctrinæ nocentis. Sed, ut dici solet, ita carpat botrum, ut et spinam caveat, id est, in dictis ejus sanos sensus scrutetur et eligat, ut non minus vitet insanos; vel potius illud faciat Maronis,

Qui legitis flores, et humi nascentia fraga,

Frigidus, o pueri, fugite hinc, latet anguis in herba;

hoc est, ab ejus se per omnia lectione compescat, cum habeat eos qui eundem librum et sanis sensibus et simplicioribus verbis exposuerunt. Est enim homo, ut rhetor peritissimus, ita gratiæ Dei post Pelagium, impugnator acerrimus, ut apertius scripta ejus, quibus contra strenuissimum ejusdem

gratiæ propugnatorem Augustinum insanivit, ostendunt. Cujus causa duelli, primum de Amore libellum composuit, sub obtentu, quasi hunc a fœdissima foret voluptate secreturus, re autem vera suam confirmaturus hæresim, qua, ut breviter plura constringam, docet nos per arbitrium liberæ voluntatis posse bona facere quæ volumus, quamvis per auxilium gratiæ Dei facilius ea perficere queamus: quomodo viantes iter, et pedibus quidem peragere valeamus, sed minore, absque dubio, labore, cum nobis equi, quibus vehamur, affuerint; immemor apostolicæ admonitionis, qua dicit: *Cum metu et tremore vestram salutem operamini. Deus est enim, qui operatur in nobis et velle et perficere (I Cor. ii).* Et, quod est gravius, impugnator ejus qui non ait: *Sine me modicum quid potestis; sed, Sine me, inquit, nihil potestis facere (Joan. xv).* Docet clausi legis sacramenta solos

intueri posse eos, quos oculatos et eruditio reddidisset et pietas; oblitus gratiæ Dei, quæ etiam illiteratis et idiotis Scripturarum arcana revelavit, dicente Evangelista, *Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas (Luc. xxiv)*. Quos idiotas fuisse testatur idem evangelista, cum ait: *Videntes autem Petri constantiam et Joannis, et comperto quod homines essent sine litteris, et idiotæ, admirabantur (Act. iv)*. Dicit sanctum nobis, ac generosum amorem, ab ipso lucis exordio natura conciliante insitum, et ad ultimam usque senectutem solis viribus animi innixum sine ullo damno sui primi persistere vigoris; incredulus profecto Domini sententiæ, quia sine illo nihil possumus facere; sed et apostolici sermonis, *Quia in multis offendimus Deum omnes (Jac. iii)*. Et mirum, ubi didicerit Julianus sanctum nobis ac generosum amorem ab ipso lucis exordio natura conciliante insitum, cum natus de patriarcharum stirpe beatissimus Apostolus dicat: *Fuimus enim et nos aliquando natura filii iræ (Ephes. i)*. Quomodo autem natura, nisi quia peccante primo homine, ac sanctum deserente amorem, vitium pro natura adolevit? Mirum, ubi invenerit vel inveniri posse putaverit Julianus hominem, salutem unum, in quo amor sanctus solis animi viribus innixus, usque ad senium sine damno sui persisteret vigoris, cum ille, qui præ amore præcipuo dignus erat in sui Conditoris sinu recumbere, inter eos qui ejus gratia fruuntur, invenire potuit nullum; quin potius humili confessione testatus sit, *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est (I Joan. i)*. Dicit, amorem nostrum, sicut de corpore trahere, quod est perturbatus et rapidus; ita de animo, quod sit sublimis atque continuus, quod etiam utrumque veritati prebatur esse contrarium. Si autem amor noster de corpore, et non de animo potius traheret, quod est perturbatus et rapidus, non diceret Dominus: *Ab intus enim de corde hominum cogitationes malæ procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia, furta, avaritiæ, nequitiæ, dolus, impudicitia, oculus malus, blasphemia, superbia, stultitia. Omnia autem mala ab intus procedunt, et coinquant hominem (Marc. vii)*. Et rursus, si noster amor, non de quotidiana Dei gratia, sed de natura, vel viribus animi haberet, ut esset sublimis atque continuus, non diceret Apostolus de suis sanctis laboribus, quibus utique per amorem sublimem atque continuum insistebat: *Sed abundantius illis omnibus laboravi; non autem ego, sed gratia Dei mecum (I Cor. xv)*. Et iterum: *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est (II Cor. iii)*. Sed etsi non a Domino, verum a se ipso bona sua opera, in quibus absque ulla contradictione amor sublimis atque continuus arcem tenet, habebat, frustra Domino pro his, quæ non dedit, gratias egit dicens: *Deo autem gratia, qui nos semper triumphat in Christo Jesu (II Cor. ii)*. Dicit eandem, quandiu nihil de gentilitatis voluntate desiderat, quasi ad solius animi moveri arbitrium, et in actibus suis ha-

bere jocunditatem, ut perturbationis immunem, ita etiam libertate gaudentem. Quod est aperte dicere, quia exceptis quæ ad carnis stimulos pertinent, in arbitrio sit animi nostri situm, cui se amor vel quantum subdiderit, quodque idem amor, solo animi motu dispensante, id est, nulla Dei gratia actus, operum quoque bonorum perfectionem liberam et nulli obnoxiam perturbationi possideat, quod quantum a vero distet, patenter quisque prudens intelligit. Quare enim tanta multitudo fidelium Conditorum ex toto corde, tota anima, tota virtute diligere quærens, et proximum quisque ut seipsum, non semper hoc quod cupit obtinet, nisi quia amor idem non ad animi movetur arbitrium, ut Julianus existimavit; sed ut novit Paulus: *Charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (Rom. i)*; ideoque non æqualis est in omnibus, quia habemus singuli donationes gratiæ, quæ data sunt differentes. Quare autem tantis sæpe non solum de foris, sed et de ipsa mente nascentibus præpedimur adversis, nec omnia quæ desideramus bona valemus perficere, nisi quia fallitur, qui dicit amorem nostrum pro solo animi arbitrio, in actibus suis jocunditatem, ut perturbationis immunem, ita etiam libertate gaudentem? Verum canit Psalmista, qui ait: *A Domino gressus hominis dirigitur, et viam ejus cupis nimis. Cum ceciderit justus, non conturbabitur, quia Dominus confirmat manum ejus (Psal. xxxvi)*. Ubi aperte designat quia nec intra crebra Dominicæ protectionis auxilia a perturbatione vitiorum esse valemus immunes, neque in omnibus actuum nostrorum gressibus de naturæ libertate, sed de divina debemus directione gaudere. Frustra autem Julianus genitalem vult exceptam voluptatem, quæ sola ad animi nostri non moveatur arbitrium; quasi non iracundiæ vel superbiæ, philargyriæ, gastrimargiæ, cenodoxiæ, cæteraque hujusmodi rabies, multo laboriosius, quam libidinis incentiva devincantur. Quæ et ante tempora pubertatis, nostrum animum perturbatura adveniunt, et edomita sæpe, vel per naturam cessante libidine, nihilominus ipsa nos impugnare non cessant. Dicit adjutorium sancti Spiritus præcedentibus nostris studiis ac meritis dari, atque adhuc dari, ut genus humanum arctius diligamus. Quod ipsius verbis ponere per ordinem libuit. « Cum igitur, inquit, sapientis animus, qui voluptatem subjicit dignitati amoris, et incitat et ordinat appetitum, nunquam fines transit officii, sed ad eam magnitudinem atque pulchritudinem studiis procedit ac meritis, ut generosum ejus ignem gratia sancti Spiritus incipiat ventilare; tunc fit illa incitatio quæ non propinquos solum aut cives, sed ipsum genus humanum gremio suo conatur amplecti. » In qua una sententia quot et quantæ sicut blasphemix facile catholicus lector animadvertit. Patet enim quid humanæ arbitrio libertatis, quid tribuat gratiæ spirituali, quia animum hominis per se sapientem fieri, per se dignitatem sancti et generosi amoris habere, per se huic amori voluptatem subjicere carnis, per sese et incitare ad virtutes,

et ordinare appetitum posse testatur, in tantum ut A nunquam fines transeat officii illius quo idem amor excolentibus est. Qui ipsum animum suis studiis ac meritis ad eam magnitudinem ac pulchritudinem procedere dicit, ut sancti Spiritus sit dignus auxilio; cujus videlicet Spiritus adventu non ita ait juvari animum, quomodo flamma vel fax, cum accenditur, caliginosam juvat domum, quam illustrat; sed ita potius, quomodo ardentem sive lucentem ventus juvat ignem, ut amplius clarescat; qui quidem et sine afflatu venti accendi atque ardere, ac magnam consumere silvam poterat, sed tamen vento impellente magis magisque flammescit. Hoc enim significat dicendo, ut generosum ejus ignem gratia sancti Spiritus incipiat ventilare. Tanta animi bona præmiserat, et post omnia hæc incipere in ea gratiam B sancti Spiritus dicit, quasi supervenientem auxiliatricem, et non prævenientem inspiratricem atque auctorem in nobis studiorum meritorumque bonorum. Qui tamen ejus ventilatione, quid in generoso animi sapientis igne agi credat, intueri. « Tum sit illa, inquit, charitas, quæ non propinquos solum aut cives, sed et ipsum genus humanum gremio suo conatur amplecti. » Vides ergo, qui tantum virtutum nostro animo tribuit, quid Spiritui gratiæ tribuat; quam et sero in auxilium ipsi animo advenire, et tunc ei non illam charitatem qua Deus, sed illam solummodo qua genus humanum diligatur, infundere dicit; oblitus vel incuriosus apostolicæ fidei, quæ dicit quia *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (Rom. v)*.

Prolixi est operis cunctas ejus, quas in libro hoc posuit, ineptias in medium proferre, ac testimoniis refellere veritatis. Sufficiant hæc pauca exempli gratia posuisse; ex quibus possint cætera, quam sint detestanda, conjici.

Post hæc autem et hujusmodi innumera, quibus primum librum contra gratiam Dei disputando complavit, non minore secundum librum ejusdem hæresis peste commaculavit. Denique exponens quedam dictum est, quia *meliora sunt verba tua vino, de natura lactis foedissime philosophatus est, moxque foedius multo, qualitatem naturæ illius ad confirmationem sui erroris transferre conatus. Quod quia totum ponere, et horrore et nimis longum est, partem ponere satis duximus. Inserens se ergo personis eorum, contra quos sub nomine Manichæorum pugnabat ait inter cætera: « Asserebat namque opinioniones nostras ad hoc prorsus spumantium æstus errorum, ut calumniam verteremus in ipsum auctorem; et levandi reatus gratia, quem crimina nimirum voluntatis urebant, ipsam naturam corporis subdebamus infamæ, incapaces bonitatis, et plenos iniquitatis in lucem istam nos venire jurando. Denique nullum fere ad justitiam, quid dico ratione, sed ne sacræ quidem legis institutione perduci. Depretiatat nempè hæc opinio naturam carnis et sanguinis. Sed postquam salutare mysterium Dei et hominum mediator arripuit, ut consummatissimæ vir-*

tutis daturus exemplum; naturam hominis mortalis assumeret, ostendit omnia crimina morum fuisse, non seminum. Denique voluntatibus ad meliora conversis, non solum legis, sed etiam evangelica præcepta posse compleri. » Quibus sermonibus ejus breviter respondendum, quia nequaquam in auctorem naturæ nostræ calumniam vertimus, cum nos in iniquitatibus conceptos, et esse in delictis natos, dicimus, sed fatemur quia in primis naturæ nostræ parentibus ad ejus similitudinem facti sumus, ut immortales et sine peccato in deliciis paradisi, juvante gratia ejus, viveremus; quam videlicet beatissimam vitæ primitivæ munditiæ, si custodire curarent ipsi protoplasti, et non magis hosti crederent quam auctori, usque hodie progenies ex eis sancta et impolluta delicias paradisi, mortis simul et peccati nescia incoleret. At dum nulla necessitate naturæ, verum sola vagæ mentis incuria, peccato consensere, moxque justo Conditoris judicio de loco paradisi voluptatis exclusi, ac morte multati peccati, quod temere contraxerant, stirpi generique suo reliquere contagium: factum est ut peccati quod ipsi sponte commiserunt, nos etiam nolentes reatu constringeremur; ita ut ne parvuli quidem, qui nil boni vel mali velle possu-nt, ab hoc possint immunis existere, nisi donante gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Unde probatur falli Julianus, cum dicit, « Reatum nobis solo crimine voluntatis accensum; » et sicut post, apertius suum sensum aperuit, dicens, « Omnia crimina morum esse, non seminum. Seminum sunt namque quæ ex Adam originalia traximus; morum vero, sive voluntatum, seu fragilitatis et ignorantia, quæ ipsi per nos crimina addimus. » Probatur falli, cum reprehendit eos qui naturam nostri corporis, non eam quæ protoplasti sancta et immortalis creata est, sed illam quæ post eorum prævaricationem vitiosa effecta est, subdunt infamæ, dicentes, *Scio quod non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum (Rom. vii)*. Et quod idem apostolus ait, *Caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem (Galat. v)*.

Hæc tantum sibi invicem adversantur, ut non quæ vultis, illa faciatis. Probatur falli, cum vituperat eos qui nos in lucem istam incapaces bonitatis et plenos iniquitatis venire testantur. Vere enim profitemur omnes homines in lucem istam plenos iniquitatis, ex reatu primæ prævaricationis venire; incapaces autem bonitatis, absit ut nos nasci juremus. Sed hæreticus, ut artificiosus deciperet infirmos, junxit mendacio perfidiae veritatem catholicæ professionis. Probatur falli, cum jurare nos dicit nullum ad justitiam non solum ratione, sed ne sacræ quidem legis institutione perduci. Quinimo fatemur, et ratione et doctrina sanctæ legis, ad justitiam nos, auxiliante Domino, perduci, absque gratia vero illius, nec per naturalis subsidia rationis, nec per divina legis scita nos posse justificari, Apostolo teste, quia *Littera occidit, Spiritus autem vivificat (II Cor. iii)*, id est, littera præcipiens occidit, si non

adsit Spiritus, qui præcepta litteræ donet impleri. Et Spiritus vivificat, donando ut perfici littera possit. Quod autem ait de Domino, « Ut consummatissimæ virtutis daturus exemplum, naturam hominis mortalis assumeret, » secretius hæresis suæ virus evomuit, quia dicit « venientem in carne Dominum non dona nobis, sed exempla contulisse virtutis; » unde dicit post modicum, « De ipsius, inquam, susceptione carnis, morum peccata damnavit; non naturam videlicet carnis, sed opera commutando, ut justificatio legis sub exemplo ipsius completeretur in nobis. » Item in expositione versiculi, *Collum tuum sicut monilia*: « Cum pulchra, inquit, per naturam cervix gemmarum insignitur ornatu, » felicitatem sine dubio auget industria; et quasi se digna conveniunt, honor videlicet monilium, et cervicum venustas: sic ergo et in te, cujus generositatem doctrina componit, ut virtutes, quas natura inchoet, disciplina consummet; pro eo, ut diceret, « Gratia inchoet, gratia consummet, gratia coronet. » Item post innumera hujusmodi, quæ in ipsis ejus opusculis pius lector facillime deprehendet, in explanatione versiculi, quo dictum est, *Apprehendam te, et inducam in domum matris meæ, ibi me docebis*, ne patientius, quæ contra fidem vesana sentiret, intimavit dicens de Domino: « Jam in ipsa infantia multa quæ discere debeamus, ostendit: Primo ipsum esse opificem universorum ex masculi et femine conjunctione nascentium, qui sibi sine ministerio viri, corpus ex virgine fabricasset; deinde nullum peccatum esse homini congenitum, quandoquidem ille, et carnis veritate circumdatus, et maculæ immunis exstiterit; postremo originem nostram non posse, nisi impie, diaboli operibus ascribi, quæ Deo vero non solum conditore, sed etiam habitatore congauderet. » Non solum autem hæc dicendo, errorem struit, sed hoc ipsum etiam interveniente agit exemplo. Nam peccatum esse homini congenitum testatur Scriptura, quæ dicit, *Grave jugum super filios Adam, a die exitus de ventre matris, eorum usque in diem sepulturæ, in matrem omnium* (Eccli. xl). Imo hoc ab ipsa conceptione esse homini coævum, testatur beatus Job, cum Domino supplicans ait: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu qui solus es* (Job. xiv)? Et quæ poterit esse consequentia, ut ideo dicatur nullum peccatum hominibus ex masculi et femine conjunctione nascentibus esse congenitum, quoniam Filius Dei, qui sibi sine ministerio viri, corporis [corpus] ex virgine fabricavit, et carnis veritate circumdatus, et maculæ immunis exstitit? Quæ est ratio consequens, ut homo purus innocentiam suæ nativitatis astruat exemplo nati in carne Mediatoris Dei et hominum, cum de illius nativitate dixerit virgini matri archangelus, *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque et quod nascetur ex te sanctum vocabitur Filius Dei* (Luc. i). Nostræ autem parenti post reatum prævaricationis dixerit justus iudex: *Multiplicabo arv-*

mnas tuas et conceptus tuos; in dolore paries filios, et sub viri potestate eris (Gen. iii). Sed neque hoc quod dicit, originem nostram non posse, nisi impie, diaboli operibus ascribi, quæ Deo vero non solum conditore, sed etiam habitatore gauderet, aut catholice, aut consequenter fecit: quia nimirum diabolus, etsi peccatum protoplastis intulit, nec tamen eis naturalis procursum benedictionis abstulit, qua audierant: *Crescite et multiplicamini, et replete terram* (Gen. i). Non ergo illa impietate decipimur, quam nobis impropere Julianus, ut originem nostram diaboli operibus ascribamus, quam primordialis opere benedictionis a Deo conditam scimus. Absit autem, ut originem nostram post prævaricationis malum, Deo dicamus esse gavissam, ante remedium secundæ regenerationis, quæ sit ex aqua et Spiritu sancto, donante gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Pauca hæc de pluribus ex præfato opere Juliani ad cautelam legentium annotasse necessarium duximus, quorum admoniti exemplis, vigilantius in reliqua ejus lectione, quæ non minus noxia sæpe salutaribus dicta interserit, circumspiciant. Nam et in aliis opusculis eandem suam hæresim, quamvis multum rec'amante sanctissimo ac doctissimo antistite Augustino, affirmare non dubitat. Denique in libro, quem de *Bono constantiæ* scripsit, bonum naturæ libertatemque nostri arbitrii, ut ipse autumat, contra perfidiam Manichæi magna iustantia defendit. Ut autem veritas probat, magna pervicacia contra fidem cælestis gratiæ durat. « Hæc namque est, inquit idem, constantia, quæ maxime asserit arbitrii potestatem, ac bonum, ejusque naturæ et humani animi motus liberos, dum ostendit omne mentis bonum voluntarium, nec ulli unquam casui obnoxium. Motus autem me non solum carnis, sed nec animi habere liberos docent, non apostolicæ tantum litteræ, verum etiam ipsæ meæ cogitationes, quæ volentem me sæpissime, conantemque ut de cæteris taceam, fixa mente ac desiderio infatigabili devotioni orationis incumbere non sinunt. Qui si motus animi liberos haberem, ita vellem continuæ tempore orationis animum precibus intentum retinere, quomodo membra corporis facillime soleo, quoties volo, quocunque vel situ vel loco orationis componere. » Et paulo post: « Ipsa enim armat, inquit idem, egregium cujusque, et accendit animum, dum illum libertatis suæ semper admonet, dumque omnes ab eo repellit metus. » Quanto enim melius expugnaret Manichæum, si diceret, quia gratia Dei fecit egregium cujusque electi animum, et accendit ad studia virtutum, dum illum infirmitatis suæ semper admonet, et quia sine ipsa nihil facere potest; dumque omnem ab eo fiduciam suæ repellit virtutis, ac Deo canere suadet: *Fortitudinem meam ad te custodiam* (Psal. lviij)!

Et iterum post multa, quibus libertatem nostræ voluntatis prædicat, ait: « Etenim sicut præclare a doctissimis atque orthodoxis disputatum est, nemini vere unquam noceri, nisi a seipso potest; nec est

prorsus aliquid quo quisquam invitatus fiat miser. Quid tandem virtus timebit, nisi defectum sui, quo homini in æternum nocetur? Quæ nequaquam stare sententia nisi apud hæreticos potest, quia constat nihilominus quod peccatum Adæ cunctis hominibus nocet, non quidem a seipsis, verum ab illo qui primi facinore reatus totum genus humanum, nisi quem gratia Christi liberat, perpetuo damnavit. Nocet hæreticorum malitia illis, quos catholicam scire ac tenere fidem desiderantes, in interitum nescientes nolentesque detrahit. Verum timens Julianus ne, si in tanto hoc volumine totum, quod recte viveremus, libertati nostræ voluntatis tribueres, quasi apertus gratiæ Dei hostis detestaretur atque anathematizaretur ab omnibus, fecit et hujus in loco mentionem; et hoc ita occulte ut non omnes eam virtutes dare, sed unam in nobis solummodo juvare diceret et firmare constantiam. « Divinæ enim gratiæ est, inquit, amare et firmare constantiam, quæ cæteras possit custodire virtutes; et contra omnia, quæ resistunt, defendere virtutem. » Ubi et cautissimo usus est verbo, ut non diceret eam donare, quasi antea non habitam nobis constantiam, sed potius juvare et firmare, quasi a nobis jam exortam, ut ventus flammam ignis, quam non ipse accendit, sed aliunde accensam, ut clarius flammescat, adjuvat; et ne exstingui debeat, flando confirmat. Sicut in ipso libro de Amore plenius sensum suum dilucidasse monstravimus. Circa hujus aptem libelli finem, manifeste prodit ipse Julianus qua intentione in hujusmodi assertionibus per cuncta quæ considerat opuscula laboraret. « Scandalum, inquit, Manichæo est, eo quod commentitum, » id est, abnegantes Dominum nostrum, qui est verus, fatemur. Offendit, quia naturam bonam, quia liberum hominis asserimus arbitrium. Sed et in libro quem ad Demetriadem virginem Christi, de Institutione virginis scripsit, hæc eadem de potentia liberi arbitrii, quomodo sentiat, pandit. Quem videlicet librum nonnulli nostrum studiose legentes, sancti et catholici doctoris Hieronymi esse temere arbitrantur, minime pervidentes quod et suavitas eloquentiæ demulcentis, et hæreseos perversitas seducentis, manifeste probat hoc illius opusculum non esse. Quin potius ipse fidem ejus, vel magis perfidiam in Dialogo Attici et Critobuli, quem vivente Pelagio edidit, cum adhuc Julianus ab eo puerulus, quasi in caverna colubri, nutriebatur regulus, divinis expugnari ac protriverit eloquiis. In hoc ergo Julianus libro, et in aliis se opusculis eandem suam hæresim confirmasse declarat, ita scribens: « Quoties mihi de institutione morum et sanctæ vitæ conversatione dicendum est, soleo prius humanæ naturæ vim qualitatemque monstrare, et quid efficere possit ostendere. » Et paulo post: « Quem ergo, inquit, exhortationis ordinem, cum in aliis quoque opusculis tenuerim, tum hic maxime servandum puto, ubi eo plenius bonum naturæ declarari debet, quo vita instituentia perfectior. » Item in processu libri ejus-

dem: « Quam enim, inquit, multos philosophorum et audivimus et legimus, et ipsi vidimus castos, patientes, modestos, liberales, abstinentes, benignos, honores simul mundi ac delicias respicientes, et amatores justitiæ non minus quam sapientiæ? Unde, quæso, hominibus alienis a Deo ista quæ Deo placent? Unde hæc illis bona, nisi de naturæ bono? Et cum ista quæ dixi, vel unum simul omnia, vel singula singulos habere videamus, cumque omnium una natura sit, exemplo suo invicem ostendunt, omnia in omnibus esse posse, quæ vel singula inveniuntur in singulis. Quod si etiam sine Deo homines ostendunt quales a Deo facti sunt, vide quid Christiani possint, quorum in melius in Christo instaurata natura est, et qui divinæ gratiæ juvantur auxilio. » Et post multa hujusmodi loquens de beato Job, « O virum, inquit, ante Evangelia evangelicum, et apostolorum, ante apostolica præcepta, discipulum! qui aperiens occultas naturæ divitias, et in medium proferens ex se, quid omnes possemus, ostendit. » Item post pauca, « Neque nos, inquit, ita defendimus naturæ bonum, ut eam dicamus malum facere non posse, quam utique boni ac mali capacem etiam profitemur; sed ab hac eam tantummodo injuria vendicamus, ne ejus vitio ad malum videamur impelli, qui nec bonum sine voluntate, nec malum faciamus, et quibus liberum est unum semper agere, cum semper utrumque possumus. Unde enim alii judicaturi sunt, alii judicandi, nisi quia in eadem natura dispar voluntas est? et quia cum omnes idem possimus, diversa faciamus? » Et paulo post, Adam de paradiso ejectum, Enoch raptum de mundo esse commemorans, adjecit: « Nec enim a justo Deo, aut ille puniri meruisset, aut hic eligi, nisi uterque utrumque potuisset. Hoc de Cain et Abel fratribus, hoc etiam de Esau et Jacob geminis intelligendum est; ac sciendum solam voluntatis esse causam, cum in eadem natura merita diversa sunt. » Et rursus post pauca: « Neque vero, inquit, alia causa nobis quoque difficultatem bene vivendi facit, quam longa vitiorum consuetudo, quæ nos, cum inficit a parvo, paulatim quæ per multos corrumpit annos, ita postea obligatos sibi et addictos tenet, ut vim quamdam videatur habere naturæ. » Item post multa, quibus optime virginem Deo dicatam instituit, et revera multum utile ac salubre opus persiceret, si eam divinæ gratiæ in omnia suffragia flagitare, et non animi sui libertate, viribusque fide doceret; quomodo etiam in illo, quem *de Bono constantiæ* scriptum ab eo diximus librum, multum prodesset virtutum studiosis, si non virulenta intermiseret vitia errorum. Sed si *medicum fermentum*, Apostolo teste, *totam massam corrumpit* (1 Cor. v), quanto magis venenum quam maximum? « Ascribimus, inquit, iniquitatem justo, pio crudelitatem, dum eum primo impossibile aliquid præcepisse conquerimur. Proinde pro his damnandum ab eo putamus hominem, quæ vitare non potuit. » Et paulo post, « Nec impossibile aliquid potuit imperare, qui justus

est : nec damnaturus est hominem ob ea quæ non potuit vitare, qui pius est. « In his singulis, quæ ex uno ejus excepti libello, sententiis, quanti sint errores facile cuivis docto patet. Quas ideo tam plures cocervatim posui, ut pluribus errorum probamentis convincerentur hi qui hunc librum a catholico beati Hieronymi calamo scriptum contendunt, cautioreque ergo ejus lectione redderentur, quem hæreticum esse didicissent. Quibus etiam sententiis pariter omnibus strictim respondere commodum duxi : ut pote quæ cunctis, ut dixi, clarius luce quam sint nefandæ pateant. Quod ergo dicit, « Multos philosophorum patientiam, castitatem, modestiam, aliasque de naturæ bono habere virtutes; » constat, quia quicumque philosophorum Christum Dei virtutem et Dei sapientiam nescierunt, hi nullam veram virtutem, nec ullam veram sapientiam habere potuerunt. In quantum vero vel gustum aliquem sapientiæ cujuslibet, vel virtutis imaginem habebant, totum hoc desuper acceperunt; non solum munere primæ conditionis, verum etiam quotidiana ejus gratia, qui creaturam suam nec se deserentem, deserens dona sua, prout ipse judicaverit, hominibus, et magna magnis, et parva largitur parvulis. Quod vero dicit, « Omnia in omnibus posse esse, quæ vel singula inveniuntur in singulis; » contradicit Scripturæ, quæ ait, *Nec enim omnia possunt esse in omnibus, quoniam non est Filius hominis immortalis*; ubi manifeste insinuat, quia cum mortale hoc induerit immortalitatem, tunc demum possunt esse omnia in omnibus bona virtutum; et ne tunc quidem de naturæ bono, sed per gratiam ejus de quo scriptum est, *Ut sit Deus omnia in omnibus*. Sed et quotidiana nostræ fragilitatis documenta probant non omnia in omnibus esse posse, ubi tam multi inveniuntur qui summa nitentes instantia, nequaquam ad eas, quas alios vident habere, possunt pervenire virtutes. Quod homines sine Deo dicit ostendere quales a Deo facti sunt, adeo longe veritate abest, ut nec homines Deo proximi valeant ostendere in hæc duntaxat vita, quales a Deo protoplasto facti sunt. Quis enim sapientia vel vita major esse poterit eo qui, priusquam carnis debitum solveret, usque in paradysum, vel tertii cœli ad adyta raptus, civium supernorum et conversationem contemplatus est, et audivit colloquia? Qui tamen dicit, *Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem, video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ* (Rom. vii). Quod parentes generis humani, quandiu naturæ bonum intemperatum custodiunt, constat dicere non potuisse. Quod Christianorum naturam melius dicit instauratam esse per Christum, et eos divinæ gratiæ juvari auxilio, si de his solummodo quæ in remissione peccatorum per baptismum nobis donata sunt, vult intelligi, hæreticum est; si autem et de quotidiana ejus gratia, qua nos in mente et corpore instaurare et juvare non cessat, catholicum est. Quod dicit, beatum Job aperuisse in virtutibus suis eximiis occultas naturæ divitiarum, et ex se quid omnes possemus ostendere,

quanto melius diceret quod aperuit ineffabiles divinæ gratiæ divitiarum, et in se, quia hæc omnibus quibuscunque vellet, dare posset, ostenderet. Quod dicit, nos vitio naturæ ad malum non impelli, qui nec bonum sine voluntate, nec malum faciamus, repugnat Apostolo dicenti, *Scio quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Nam velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio. Non enim quod volo bonum, hoc facio; sed quod nolo malum, hoc ago* (Ibid.).

Quod dicit liberum nobis esse unum semper agere cum semper utrumque possimus, contradicit prophetæ, qui Deo supplex loquitur dicens, *Scio, Domine, quia non sit hominis via ejus, nec viri est ut ambulet et dirigat gressus suos* (Tob.). Sed et Apostolo majorem se facit, qui dixit, *Ego igitur ipse mente servio legi Dei; carne autem, legi peccati* (Rom. vii). Quod dicit non aliunde alios judicare, alios judicari, nisi quis in eadem natura dispar voluntas sit, et quia cum omnes idem possimus, diversa faciamus, contradicit catholicæ fidei, quæ etiam parvulos esse judicandos constituit, eos qui in eadem natura positi, priusquam aliquid boni male facere aut velle, aut saltem nosse poterant, sine baptismo rapti sunt. Quod Esau et Jacob, cæterosque tales, sola voluntatis causa dicit esse discretos, ut in eadem natura merita haberent diversa, contradicit Apostolo, qui de eisdem loquens ait, *Cum enim necdum nati fuissent, aut aliquid egissent bonum aut malum, ut secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei: Quia major serviet minori; sicut scriptum est, Jacob dilexi, Esau autem odio habui* (Rom. ix). Quod dicit non aliam causam nobis difficultatem bene vivendi facere, quam longam vitiorum consuetudinem, contradicit Scripturæ, quæ dicit, *Grave jugum super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum* (Eccli. xl). Quod dicit Dominum non impossibile aliquid præcepisse, qui justus est; verum profecto dicit, si ad ejus respicit auxilium, cui catholica vox supplicat, *Deduc me in semitam mandatorum tuorum* (Psal. cxviii). Si vero viribus animi sui fidit, refellit eum veridica ejusdem justii Conditoris sententia, qua dicit, *Sine me nihil poteris facere* (Joan. xiii). Quod dicit, eum qui pius est, non damnaturum esse hominem, pro eo quod vitare non potuit, contradicit ejusdem pii Redemptoris et justii judicis sententiæ, qua etiam de parvulis ait, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu, non potest videre regnum Dei* (Joan. iii). Quamvis, ut sanctus Augustinus ait, « mitissima prorsus poena vel damnatio erit omnium, qui præter peccatum, quod originale traxerunt, nullum insuper adiderunt. » Nec tamen tales a damnatione prorsus esse non possunt immunes, cum manifeste dicat Apostolus quia *regnabit mors ab Adam usque ad Moysen, etiam in eos qui non peccaverunt* (Rom. v). Et quasi quaereretur quare regnaverat in omnes qui non peccaverunt, mox rationem reddit adjungens, *In similitudinem prævaricationis Adæ* (Ibid.), id est, non propter sua propria peccata, sed quia sui simi-

les genuit prævaricator Adam. Dicendum ergo nobis in hæc parte questionis, quod dixisse audivimus eundem apostolum Paulum, qui de Esau et Jacob geminorum ex uno concubitu nascentium dispari sorte, disputans ait, *Quid ergo dicemus? Nunquid iniquitas apud Deum? Absit. Moyses enim dicit, Miserebor, cui miserebor; misericordiam præstabo, cui misertus fuero. Igitur non volentis, neque currentis; sed misereboris Dei est (Rom. xi)*, et cætera usque dum plurimum hac questione lassatus, ita conclusit: *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei! quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus (Ibid.)!* Hæc de opusculis Juliæni, ad cautelam legentium prælibare, commodum rati sumus. Illuc ad expositionem stylum vertamus Canticæ Canticorum, et in libro ad intelligendum difficillimo, seduli Patrum vestigia sequentes, quidquid, juvante ea, quam defendimus, gratia Dei, valemus studii salutaris impendamus. In quo opere lectorem admonéo, ne me superfluum judicet, qui de natura arborum, sive herbarum aromaticarum, quæ in hoc volumine plurimæ continentur, juxta quod in libris antiquorum didici, latius explanare voluerim. Feci namque hoc non arrogantiæ studendo, sed meæ meorumque imperitiæ consulendo, qui longius extra orbem, hoc est in insula maris Oceani nati et nutriti, ea quæ in primis orbis partibus, Arabia dico et India, Judæa et Ægypto geruntur, non nisi per eorum qui his interfuere scripta nosse valemus.

CAPITA

IN CANTICA CANTICORUM.

I. Synagoga Dominum venire in carne desiderat, ac venienti, devota charitate, occurrit. — II. Obscuratam se persecutione infidelium Judæorum primitiva queritur Ecclesia, unde et dilecti sui Redemptoris tremens invocat auxilium. — III. Dominus objurans Ecclesiam, paventem admonet datæ sibi gratiæ adversus omnes hostium insidias. — IV. Confortata verbis Dei Ecclesia, conversationem ejus, in carne passionem et resurrectionem ad memoriam revocat. — V. Laudat eam confortatam Dominus, cui vicem laudis rependens, in pace aliquantula vitæ præsentis, cum eo gaudere desiderat. — VI. Dominus gaudium virginis matris commemorans, in sponsa quoque sua virtutem castimoniæ laude dignam complectitur. — VII. Introducta in cognitionem cœlestium sacramentorum Ecclesia, sub protectione sui Redemptoris refici et quiescere cupit. — VIII. Adjurat ipse credentes ne pacem Ecclesiæ turbarent. — IX. Apparens in carne Dominus, Ecclesiam ad prædicandum excitat, eo quod longæ infidelitatis hiems, quæ mundum presserat, abierit, et in auspiciis agendi putidas hæreticorum versutias deprehendere ac refellere præcipit. — X. Favens Domini jussis Ecclesia, sæpius eum ad se juvandam per occultæ gratiæ inspirationis advenire precatur. — XI. Exponit Ecclesia gentium quo ad fidem Christi ordine pervenerit, ejus votis ipse congaudens, præcepit fidelibus ne

A ejus requiem inquietent. — XII. Miratur Synagoga Adæ inspiratam Ecclesiæ, mortificatione carnis et orationis virtute devotam. — XIII. Illa respondet lectulo se ac ferculo pacifici regis, id est, animarum requie et interna refectione delectatam advenisse, et maxime ipsius decore regis, ad cujus cernendam speciem, eos quoque qui se admirabantur excitat. — XIV. Delectatus fide Ecclesiæ Dominus specialiter membra ejus omnia, hoc est, singulas quasque fidelium personas, dicenti, laudatione commendat; persecutorum quoque rabiem, ad ejus reverentiam inclinandam esse prædicit, pro cujus amore et ipse vulnera crucis susceperit. — XV. Prædicatorum ejus doctrinæ dulcedinem, fructus operum, et flagrantiam dulcissimæ describit opinionis. — XVI. Venit eam tribulationum, ut constantia ipsius amplius probetur, tentandam committit. — XVII. Illa suæ conscia devotionis, ipsum ad se insipientiam advenire precatur. — XVIII. Dominus se jam advenisse ad eam ac piis ejus operibus delectatum esse testatus, supernos quoque cives bonis congaudere præcepit. — XIX. Quiescens a sæculi tumultibus, Ecclesia excitatur voce Dominica, ad corrigendos quosdam in quibus spes et dilectio ejus jam frigere cœperat; illa quietis amore ministerium excusans, secreta ipsius compunctione ad agendum accendi incipit, sed non statim cœpta sequitur effectus; unde, conspectis magnorum virtutibus doctorum, quidquid in se de mundi concupiscentiis adhærebat, abjicit. — XX. Eadem in quibusdam suis fidelibus obsecrat perfectiores, ut in tempore suæ compunctionis, sive orationis, se quoque Domino commendent. — XXI. Illi contra petunt aliqua sibi de ejus virtutibus narrari, quorum accensi dulcedine, amplius in ejus amore flumescant. — XXII. Agit petita, et præconia virtutum ac potentiæ eis congrua laude decantans, denuo interrogat in quallum mentibus ejus soleant vestigia reperiri. — XXIII. Respondet piis sanctorum desideriis, ac fructuosis operibus eum delectari, ac perfectos quosque castimoniæ virtutibus ad æterna gaudia colligere. — XXIV. Audiens hæc Dominus, laudem Ecclesiæ devotionem, laudat operationem; nec tamen se in hac vita multum desiderari edocet. — XXV. Multis per orbem ecclesiis, multis falsorum fratrum conventiculis, multis innocentium choreis, totam Ecclesiæ perfectionem dicit esse præferendam. — XXVI. Audiens Synagoga laudari Ecclesiam a Domino, et ipsa ad admirandam eam accenditur, maxime quod invincibili virtutum certamine cunctis sit hostibus terribilis, quod in fine mundi Apostolus docet esse futurum. — XXVII. Respondet Ecclesia, et in doctoribus suis declarat, quæ sibi fuerit causa militaris paratus, sollicitudo videlicet omnium Ecclesiarum e quibus ipsa una catholica constat. — XXVIII. At Synagoga necesse se hæc dicit, subito stupore Evangelium prædicantis confessa se fuisse conturbatam; cujus cœptis salutaribus gaudens Ecclesia, ad agnitionem sui Redemptoris eam reverti postulat. — XXIX. At ipse Redemptor annuens ejus

hortamentis, nihil in illa m̄gis quam industriam A virtutum testatur esse videndam. — XXX. Item laudes dilectæ suæ ex more describens, primo omnium in junctura feminum ^a ejus, adunationem amborum in se credentium, seque diligentium, designat populum. — XXXI. Ipsa ejus laudatione rapiens verbum de ore ejus, accumulatur laudem, et ipsum venire supplicat, quatenus, eo cooperante, pios sive operationis sive prædicationis possit subire labores. — XXXII. A novo incipiens Ecclesiæ primordio, Dominum optat incarnari, quo per suffragia humanæ susceptionis, quasi sustentationem lævet, ut ad contemplationem divinæ gloriæ quasi ad amplexus dexteræ, mereatur ascendere. — XXXIII. Ipsa adgaudens ejus desideriis, adjurat credentes ex Judæis ne fidem gentium turbent. — XXXIV. Qui jussis obtemperantes, subitam ejus conversationem suspecta mente mirantur. — XXXV. Admonet et ipsam Ecclesiam dilectionis, quam per arborem crucis redemit, sui que semper memoriam in corde et opere ferre præcipit. — XXXVI. Alloquitur et Synagogam, quid de primitiva ex gentibus Ecclesia fieri debeat, necdum habente de suis, qui doctores valeant ordinari. — XXXVII. Et addit ipse, si quis in eis sit vita et sermone sublimis, erudiendum hunc litteris divinis, ut sic ad gradum queat promoveri; qui vero naturæ simplicioris, proponenda illis sanctorum exempla, quibus amplius in fide confortetur. — XXXVIII. Ipsa se sublimem dono ejus effectam, atque in viris perfectioribus gradu doctoris esse habilem respondet. — XXXIX. Additque Ecclesia in pace sui Conditoris vocata, multos habere populos, ut nationes gentium ad se pertinere designet. — XL. Favens his Dominus, totius Ecclesiæ se habere curam protestatus, jubet eos qui benedixerint, etiam ministerium prædicandi subire. — XLI. Ecclesia jussis obediens, obsecrat enim ad adjuvandos suos cœptus spirituales, sæpius se in cordibus fidelium adhibere præsentem.

CANTICA CANTICORUM

AD LITTERAM SIC HABENT.

CAPUT PRIMUM. *Vox Ecclesiæ*: Osculetur me osculo oris sui, quia meliora sunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis. Oleum effusum nomen tuum; ideo adolescentulæ dilexerunt te. Trahe me post te, curremus in odorem unguentorum tuorum. Introduxit me rex in cellaria sua; exsultabimus et lætabitur in te. Memores uberum tuorum super vinum, recti diligunt te. *Item vox Ecclesiæ*: Nigra sum sed formosa, filia Jerusalem, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis. Nolite me considerare; quod fusca sim, quia decoloravit me sol. Filii matris meæ pugnaverunt contra me; posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodivi. Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie, ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum. Si ignoras te, o pulchra læter mulieres, egredere, et abi post vestigia gregum,

et pascere hædos tuos juxta tabernacula pastorum. Equitatu meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica mea. Pulchræ sunt genæ tuæ, sicut turturis. Collum tuum sicut monilia. Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento. Cum esset rex in acubitu suo, nardus mea dedit odorem suum. Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur. Botrus cyprici dilectus meus mihi in vineis Engaddi. Ecce tu pulchra es, amica mea, ecce tu pulchra es, oculi tui columbarum. Ecce tu pulcher es, dilecte mi, et decorus. Lectulus noster floridus. Tigna domorum nostrarum cedrina. Laquearia nostra cypressina.

CAPUT II. Ego flos campi, et liliium convallium. Sicut liliium inter spinas, sic amica mea inter filias. Sicut malus inter ligna sylvarum, sic dilectus meus inter filios. Sub umbra illius, quem desiderabam, sedi, et fructus ejus dulcis gutturi meo. Introduxit me rex in cellam vinariam, ordinavit in me charitatem. Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo. Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me. Adjuro vos, filia Jerusalem, per capreas cervosque camporum, ne suscitatis neque evigilare faciatis dilectam, quoadusque ipsa velit. Vox dilecti mei, Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles. Similis est dilectus meus capræ, hinnuloque cervorum. En, ipse stat post parietem nostrum, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos. En, dilectus meus loquitur mihi, Surge, propera, amica mea, columba mea, formosa mea, et veni. Jam enim hiems transiit, imber abiit et recessit, flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis advenit. Vox turturis audita est in terra nostra, ficus protulit grossos suos, vineæ florentes dederunt odorem. Sæpge, amica mea, speciosa mea, et veni. Columba mea, in foraminibus petræ, in caverna maceræ, ostende mihi faciem tuam; sonet vox tua in auribus meis, quia vox tua dulcis, et facies decora. Capite nobis vulpes pusillas, quæ demoliantur vineas. Nam vinea nostra floruit. Dilectus meus mihi, et ego illi, qui pascitur inter lilia, donec aspi-ret dies, et inclinentur umbræ. Revertere, similis esto, dilecte mi, capræ, aut hinnulo cervorum super montes Bethel.

CAPUT III. In lectulo meo per noctes quæsi, quem diligit anima mea. Quæsi illum, et non inveni. Surgam, et circuitabo civitatem; per vicus et plateas quæram quem diligit anima mea. Quæsi illum, et non inveni. Invenierunt me vigiles, qui custodiunt civitatem. Num, quem diligit anima mea, vidistis? Paululum cum transissem eos, inveni quem diligit anima mea. Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, et in cubiculum genitricis meæ. Adjuro vos, filia Jerusalem, per capreas cervosque camporum, ne suscitatis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit. Quæ est ista quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ et thuris, et universi pulve-

^a Sic ibi et pluries infra in Expositione Cantici Canticorum. In Vulg., femorum. Edit.

ris pigmentarii? En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel, omnes tenentes gladios, et ad bella doctissimi, uniuscujusque enis super femur suum propter timores nocturnos. Ferulum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani; columnas ejus fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum. Media charitate constravit propter filias Jerusalem. Egredimini, et videte, filia Sion, regem Salomonem in diademate, quo coronavit illum mater sua, in die desponsationis illius, et in die lætitiæ cordis ejus.

CAPUT IV. Quam pulchra es, amica mea, quam pulchra es! Oculi tui columbarum, absque eo quod intrinsecus latet. Capilli tui sicut greges caprarum quæ ascenderunt de monte Galaad. Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lavacro. Omnes gemellis foetibus, et sterilis non est inter eas. Sicut vitta coccinea labia tua, et eloquium tuum dulce. Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ absque eo quod intrinsecus latet. Sicut turris David collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis. Mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium. Duo ubera sicut duo hinnuli capræ gemelli, qui pascuntur in liliis, donec aspiret dies, et inclinentur umbræ. Vadam ad montem myrrhæ, et ad collem thuris. Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te. Veni de Libano, sponsa mea, veni de Libano, veni. Coronaberis de capite Amanæ, de vertice Sanir et Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum. Vulnerasti cor meum, soror mea, sponsa, vulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum, et in uno crine colli tui. Quam pulchræ sunt mammæ tuæ, soror mea, sponsa mea! Pulchriora ubera tua vino, et odor unguentorum tuorum super omnia aromata. Favus distillans labia tua, sponsa, mel et lac sub lingua tua; et odor vestimentorum sicut odor thuris. Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus. Emissiones tuæ paradisus malorum puniceorum cum pomorum fructibus; cypri cum nardo. Nardus et crocus, fistula et cinnamomum cum universis lignis Libani. Myrrha et aloe cum omnibus primis unguentis. Fons hortorum, puteus aquarum viventium, quæ fluunt impetu de Libano. Surge, aquilo, et veni, auster, perfla hortum meum, et fluant aromata illius.

CAPUT V. Veniat dilectus meus in hortum suum, et comedat fructum pinoorum suorum; veni in hortum meum, soror mea, sponsa; messui myrrham meam eum aromatibus meis; comedi favum cum melle meo, bibi vinum cum lacte meo. Comedite, amici mei, et bibite, et inebriamini, charissimi. Ego dormio, et cor meum vigilat. Vox dilecti mei pulsantis: Aperi mihi, soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea; quia caput meum plenum est rore, et cincinnati mei guttis noctium. Exspoliavi me tunica mea, quomodo induar illa? Lavi pedes meos, quomodo inquinabo eos? Dilectus meus misit manum suam per foramen, et venter meus intremuit ad tactum ejus. Surrexi, ut aperirem lecto meo. Manus

meæ stillaverunt myrrham, et digiti mei pleni myrrha probatissima. Pessulum ostii mei aperui dilecto meo; at ille declinaverat atque transierat. Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est. Quæsi vi, et non invenai illum. Vocavi, et non respondit mihi. Invenerunt me custodes, qui circumeunt civitatem, percusserunt me, et vulneraverunt me; tulerunt mihi pallium meum custodes murorum. — Adjuro vos, filia Jerusalem, si inveneritis dilectum meum, ut annuntietis ei quia amore langueo. Qualis est dilectus tuus ex dilecto, o pulcherrima mulierum? Qualis est dilectus tuus ex dilecto, quia sic adjurasti nos? Dilectus meus candidus et rubicundus, electus ex millibus. Caput ejus, aurum optimum. Connæ ejus sicut elatæ palmarum, nigræ quasi corvus. Oculi ejus sicut columbæ, super rivulos aquarum; quæ lacte sunt lotæ, et resident juxta fluentia plenissima. Genæ illius sicut areolæ aromatum, consitæ a pigmentariis. Labia illius, lilia distillantia myrrham primam. Manus illius tornatiles aureæ, plenæ hyacinthis. Venter ejus eburneus, distinctus sapphiris. Crura illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ sunt super bases aureas. Species ejus ut Libani. Electus ut cedri. Guttur illius suavissimum, et totus desiderabilis. Talis est dilectus meus, et iste est amicus meus, filia Jerusalem. Quo abiit dilectus tuus, o pulcherrima mulierum, quo declinavit dilectus tuus? et quæremus eum tecum.

CAPUT VI. Dilectus meus descendit in hortum suum ad areolam aromatis, ut pascatur in hortis et lilia colligat. Ego dilecto meo, et dilectus meus mihi, qui pascitur inter lilia. Pulchra es, amica mea, suavis et decora sicut Jerusalem, terribilis ut castrorum acies ordinata. Averte oculos tuos a me, quia ipsi me avolare fecerunt. Capilli tui sicut grex caprarum, quæ apparuerunt de Galaad. Dentes tui sicut greges ovium, quæ ascenderunt de lavacro. Omnes gemellis foetibus, et sterilis non est in eis. Sicut cortex mali punici, sic genæ tuæ, absque oculis tuis. Sexaginta sunt reginæ et octoginta concubinæ, et adolescentularum non est numerus. Una est columba mea, perfecta mea, una est matris suæ, electa genitrici suæ. Viderunt illam filia, et beatissimam prædicaverunt reginæ et concubinæ, et laudaverunt eam. — Quæ est ista quæ progreditur, quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata? Descendi ad hortum nucum, ut viderem poma convallis; ut inspicerem si florisset vinea, et germinassent mala punica. Nescivi, anima mea conturbavit me, propter quadrigas Aminadab. Revertere, revertere, Sunamitis, revertere, revertere, ut intueamur te.

CAPUT VII. Quid videbis in Sunamite, nisi choros castrorum? Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia principis! Juncturæ feminum tuorum, sicut monilia, quæ fabricata sunt manu artificis. Umbilicus tuus crater tornatilis, nunquam indigens poculis. Venter tuus sicut acervus tritici, vallatus liliis. Duo ubera tua sicut duo hinnuli gemelli capræ.

Collum tuum sicut turris eburnea. Oculi tui sicut piscinæ in Esebon, quæ sunt in porta siliæ multitudinis. Nasus tuus sicut torris Libani, quæ respicit contra Damascus. Caput tuum ut Carmelus, et comæ capitis tui ut purpura regis vincta canalibus. Quam pulchra es, et quam decora, charissima in deliciis? Statera tua assimilata est palmæ, et ubera tua botris. Dixi, Ascendam in palmam, apprehendam fructus ejus, et erunt ubera tua sicut botri vineæ, et odor oris tui sicut malorum. Guttur tuum quasi vinum optimum, dignum dilecto meo ad potandum, labiaque et dentibus illius ad ruminandum. Ego dilecto meo, et ad me conversio ejus. Veni, dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis, mane surgamus ad vineas, videamus si floruit vinea, si flores fructus parturiunt, si floruerunt mala punica; ibi dabo tibi ubera mea. Mandragoræ dederunt odorem in portis nostris. Omnia poma nova et vetera, dilecte mi, servavi tibi.

CAPUT VIII. Quis mihi det te fratrem meum sugentem ubera matris meæ, ut inveniam te foris, et deosculer; et jam nemo me despiciat. Apprehendam te, et ducam in domum matris meæ, et in cubiculum genitricis meæ; ibi me docebis, et dabo tibi poculum ex vino condito, et mustum malorum granatorum meorum. Læva ejus sub capite meo, et dextera illius

A amplexabitur me. Adjuro vos, siliæ Jerusalem, ne suscitatis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit. Quæ est ista quæ ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa supra dilectum suum? Sob arbore malo suscitavi te; ibi corrupta est mater tua, ibi violata est genitrix tua. Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum, quia fortis est ut mors dilectio, dura ut infernus simulatio. Lampades ejus, lampades ignis atque flammaram. Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam. Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione, quasi nil despiciet eam. Soror nostra parva est, et ubera non habet. Quid faciemus sorori nostræ in die quando alloquenda est? Si murus est, ædificemus super eum propugnacula argentea. Si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis. Ego murus, et ubera mea sicut turris, ex quo facta sum coram eo, quasi pacem reperiens. Vineam fuit pacifico, in ea quæ habet populos. Tradidit eam custodibus, vir affert pro fructu ejus mille argenteos. Vineam meam coram me est. Mille tui pacifici, et ducenti his qui custodiunt fructus ejus. Quæ habitas in hortis, amici auscultant; fac me audire vocem tuam. Fuge, dilecte mi, et assimilare capræ hinnuloque cervorum super montes aromatum.

LIBER SECUNDUS.

Cantica Canticorum, in quibus sapientissimus ille regum Salomon mysteria Christi et Ecclesiæ, Regis videlicet æterni, et civitatis ejus, sub figura sponsi et sponsæ descripsit, quisquis legere cupit, meminisse debet in primis quod omnis electorum congregatio generaliter Ecclesia vocatur. Et tamen nunc causa discretionis specialiter ea fidei partio quæ incarnationis Dominicæ tempora præcessit, Synagoga; quæ vero hanc secuta est, Ecclesia nuncupatur. Namque vetus Scriptura fidelem temporis illius plebem utroque solet designare vocabulo. Utrumque autem Græcum est nomen: Synagoga congregatio Latine, et Ecclesia dicitur convocatio. Quo nomine magis fideles temporis hujus, ob ampliorem spiritualis scientiæ cognitionem, appellari placuit. Quia convocari proprium est eorum qui audire ac discernere norunt; congregari autem et lapides, vel alia quælibet insensibilia possunt. Utraque autem hæc portio justorum, una eadem est Christi fide ac dilectione consors; quanquam habent sacramenta pro temporum ratione disparia, testante apostolo Petro, qui ait: *Quid tentatis Deum, imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus? Sed per gratiam Domini nostri Jesu Christi credimus salvari, quemadmodum et illi* (Act. xv). Nam sicut et nos, peracto jam Dominicæ incarnationis, passionis, et resurrectionis mysterio, salvari speramus, et credimus, ita et prior Ecclesiæ pars eandem Domini ac Redemptoris incarnatio-

C nem, passionem ac resurrectionem futuram adhuc exspectans, per ejus se gratiam, quam magnopere advenire cupiebat, salvandam esse credebatur. Hujus ergo vox in amoris cantico prima resonat; cui cum prophetæ sancti cæberrime, et viam vivendi monstrarent, et ejus promitterent adventum, qui tanquam sponsus suo procedens de thalamo, mundum omnem novæ benedictionis gratia donaret, cepit, transcensis præconum vocibus, ipsius magis Regis ac Salvatoris sui desiderare præsentiam, dicens:

CAPUT PRIMUM.

I. *Osculetur me osculo oris sui.* Quod est aperte dicere: Obsecro non semper ad me erudiendam angelos, non prophetas destinet, veniat jam aliquando ipse qui tandiu promissus est, et præsentis suæ me luce informet, ac velut osculum offerens, proprio me ore alloquens confortet; sed et mei oris patienter attentum suscipiat, id est, interrogantem me de via salutis, audire atque erudire non spernat. Quod profecto desiderium ejus tunc impletum esse constat, quando sicut in Evangelio legimus: *Sedente in monte Jesu, accesserunt ad eum discipuli ejus, et aperiens os suum docebat eos, dicens: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum* (Matth. v). Et rursus cum discipulis præsentis suæ, hoc est, adventus in carnem, dignitatem in memoriam revocaret, dicens: *Beati oculi qui vident quæ vos videntis. Dico enim vobis quia multi reges et prophetae cupierunt*

videre quæ vos videtis, et non viderunt; et audire quæ audistis, et non audierunt (Luc. x). Aperuit etiam tunc os suum, ut inaudita sæcula [Forte, sæculo] gaudia cælestis regni promitteret, cum toties ante prophetarum ora aperuerat, quibus suum sæculo polliceretur adventum. Postquam autem Synagoga Dominum venire desiderans, prædicantibus eum prophetis, ait: *Osculetur me osculo cruris sui*, id est, ipse mihi dona suæ doctrinæ impertiatur, repente ad ipsum, cujus desiderio flagrabat, verba convertens subdit:

Quia meliora sunt ubera tua vino. Ac si patenter diceret: Ideo te advenire, tuis oculis recreari cupio, quia tuæ dulcedo præsentis cunctis incomparabiliter eis, quæ per præcones adventus tui misisti, muneribus antecellit. Vinum quippe fervorem scientiæ legalis, ubera vero dicit rudimenta evangelicæ fidei. De quibus ait Paulus: *Lac vobis potum dedi, non escam* (I Cor. iii). Et iterum: *Non enim judicavi me scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum* (I Cor. ii). Ubera ergo sponsi meliora sunt vino, quia rudimenta Novi Testamenti, quoscunque ex aqua et Spiritu regenerant, mox vitæ cælestis introitu aptos reddunt, quod longa legis observatio nequaquam facere valebat, ne in his quidem qui gustu supernæ suavitatis accensi veraciter dicere Deo poterant, cum Psalmista: *Et poculum tuum inebrians quam præclarum est* (Psal. xxi)! Probante Apostolo, qui dicit: *Nihil enim ad perfectum lex* (Hebr. vii). Si autem ubera Christi, id est, primordia Dominicæ fidei meliora sunt vino legis, quanto magis vinum Christi, id est, perfectio doctrinæ evangelicæ, cunctis legalibus cæremoniis præstat! Si sacramenta incarnationis ejus ad vitam mittunt, quantum divinitatis ejus agniti, quantum visio glorificat? Nam et ipse sponsus non solum lac, sed vinum se habere significat, cum in sequentibus dicit: *Bibi vinum meum cum lacte meo.* Quantum vino legis vinum præcelleret suum, mystice in Evangelio significat, ubi, desiciente in nuptiis Ecclesiæ typicis vino vetere, novum ipse de aqua fecit vinum, majore prorsus laude dignissimum. Et jure ubera sponsi nominat, quod mulieris est membrum corporis, ut in ipso carminis initio figurate se loqui manifestet. Sicut etiam in Apocalypsi, qui et ipse typicus liber est, cum dicit de illo Joannes: *Vidi in medio septem candelabrorum aureorum similes Filio hominis vestitum podere* (Apoc. i). Addit, *Et præcinctum ad mamillas zona aurea.* Sed nec ipse sponsus, id est, Dominus noster, sexus feminei figuram in se transferre refugit, cum per Isaiam dicit: *Nunquid ego, qui alios parere facio, ipse non pariam? dicit Dominus. Si ego qui generationem cæteris tribuo, sterilis ero? Et iterum: Quomodo si cui mater blanditur, ita ego consolabor vos* (Isai. lii)? Et in Evangelio ad civitatem incredulam: *Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti* (Matth. xxiii)?

Fragrantia unguentis optimis. Unguenta optima sunt dona Spiritus sancti, quibus ubera Christi fragrant, quia doctores sancti, ministri videlicet lactis

A evangelici, per unctionem Spiritus in virtutum amorem proficiunt. Et quidem bona erant unguenta, quibus prophetæ et sacerdotes visibiliter ungebantur in lege; sed optima sunt illa unguenta quibus apostoli sunt apostolorumque successores invisibiliter uncti. De quibus ait Paulus: *Et qui unxit nos Deus, et qui signavit nos, et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris* (II Cor. i). Et apostolus Joannes: *Et vos unctionem, quam accepistis ab eo, in vobis manent* (I Joan. ii). *Et non necesse habetis, ut aliquis doceat vos, sed sicut unctio ejus docet vos de omnibus, etc.* (Ibid.). Item unguentis fragrant optimis, cum opinionem bonæ suæ operationis vel prædicationis longe lateque profundunt; sicut ipsi aiunt: *Deo autem gratia, qui semper triumphat nos in Christo Jesu, et odorem volitæ suæ manifestat per nos in omni loco* (II Cor. ii). Reddit autem causam quare ubera ejus unguentis fragrant optimis, dum subjungit:

Oleum effusum, nomen tuum. Neque enim mirandum si membra illius redoleant unguentis, quia ab oleo nomen ipse accepit, ut unctione Christus, id est, unctus vocaretur. Illa nimirum videlicet de qua Petrus ait: *Quomodo unxit eum Deus Spiritu sancto et virtute* (Act. x). Solet quippe appellatione olei Spiritus sanctus intelligi, testante propheta, qui in ejusdem sponsi laudibus ait: *Unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis* (Psal. xlii). Oleum ergo non stillatum, sed effusum nomen ejus, quia sicut de illo præcursor suus ait: *Non ad mensuram dat Deus Spiritum. Pater enim diligit Filium, et omnia dedit in manu ejus* (Joan. iii). Qui etiam in electis suis olei effusi nomine, non immerito censetur, quibus in carne apparens, Spiritus sui charismate largissime manavit, ita ut ea quæ in una prius gente Judææ tenebantur occulta, nunc in totius orbis fines gratia clara perfuderit, adimpleta jam prophetia quæ dixerat: *Effundam de Spiritu meo super omnem carnem* (Joel. ii). Quod exponens apostolus Petrus ait: *Dextera igitur Dei exaltatus, et promissione Spiritus sancti accepta a Patre, effudit hoc donum, quod vos vidistis et audistis* (Act. ii). Oleum igitur effusum nomen ejus, quia hoc recte nominatur quod est, id est, plenus Spiritu sancto recte nominatur, quod agit idem ejusdem dono Spiritus, electorum corda perungens.

Ideo adolescentulæ dilexerunt te. Adolescentulæ dicit animas quæ, in Christo renatæ, sordes veteris hominis abjecerunt. Quæ tanto magis amori sui Conditoris in hærent, quanto se agnoscunt sola ejus gratia, et remissionem peccatorum, et dona Spiritus, per quæ proficiunt in virtutibus, accipere. Unde palam profitentur et dicunt quia *Charitas Dei, radix videlicet omnium virtutum, diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis* (Rom. v). Non autem dubitandum, et priores sanctos perfecta Dominum charitate dilexisse, eorumque piæ catervas mystice adolescentulas posse appellari, qui per fidem veritatis antiqui peccatoris exempla calcabant, ac novæ præmia vitæ, spe indubia secta-

bantur. Unde unus ex eis certus jam futurorum **A** bonorum loquitur animæ suæ, dicens : *Renovabitur ut aquilæ, juvenus tua (Psal. cii)*. Sed aptius jam hæc Novi Testamenti hæredibus congruunt, quia proprie per lavacrum gratiæ in adoptionis filios Deo generantur. Qui eo magis illum diligunt, quo majora illius dona percipiunt, ita ut mox soluti carne, si recte vixerint, cœlestis regni gaudia conscendant.

Trahe me, post te curremus. Hucusque Synagogæ vox est; hoc est, illius plebis quæ incarnationem Salvatoris fide devota præcessit, quæ in principio carminis, prophetis cum longo tempore prædicantibus respondit : *Osculetur me osculo oris sui*; id est, appareat ipse, et ore ad os loquens, exempla mihi vivendi, ac dona largiatur. Deinde versiculis sequentibus, qualia ipsa ejus dona essent, quantum animabus castis diligenda, signavit. Hinc Ecclesiæ vox subinfertur, id est, eorum qui post tempora incarnationis illius ad fidem venerunt. Illa enim prius Dominum venire, ac osculum sibi pacis asferre precata est; hæc eum jam venisse in carne, jam ad cœlos redisse sciens, non ultra taliter ad se descendere flagitat, sed ipsa potius eum ad cœlos sequi desiderat. Quod, quia per seipsam fieri non posse conspicit, merito ejus, ad quem venire optat, ducatum implorat. *Trahe me, inquit, post te curremus.* Ac si aperte dicat : Currere quidem in viis tuis, tuorum operum sequi vestigia, quæ conversatus in terra signasti, ad te in cœlis præsentem pervenire cuperemus; sed quia sine te nihil possumus facere, precamur, ut nobis manum dare digueris; nos tuo subsidio ad te **C** currentes adjuves. Sic enim solummodo, vel recte currere, vel cursum consummare valemus, si te duce simul et adjutore curramus. Unde et Apostolus, qui gloriatur, dicens : *Bonum certamen certavi, cursum consumnavi, fidem servavi (II Tim. ii)*, alio loco manifeste docet, utrum ipse per se gressus dirigere posset, an Domino trahente curreret, dicens : *Sed plus illis omnibus laboravi; non autem ego, sed gratia Dei mecum (I Cor. xv)*. Bene autem cum singulari numero dicatur, *Trahe me*, subjungitur, *Curremus*, quia et una est per orbem Ecclesia Christi, et hæc ex multis fidelium consistit animabus; quæ hoc in loco adolescentulæ vocantur, propter vitam videlicet novæ **D** conversationis.

Introduxit me rex in cellaria sua. Cellaria Regis æterni sunt interna gaudia patriæ cœlestis, in quæ nunc introducta est sancta Ecclesia per fidem, in futuro plenius introducenda per rem. Loquitur autem ad adolescentulæ sponsa, id est, Ecclesia Christi ad animas fideles, sua videlicet membra, nuper in Christo renata. Ideo deprecor sponsum, ut nos post se currentes, ipse data manu, ne deficiamus, adjuvet; quia jam dulcedinem regni cœlestis prælibavi, jam gustavi et vidi quoniam suavis est Dominus. Jam bona quæ mihi sunt in cœlis parata, ipso revelante, cognovi. Moxque conversa ad eum qui hæc sibi revelavit, regem ac Dominum suum, gratias agere pro beneficiis ejus accelerat, dicens :

Exultabimus et lætabor in te, etc. Quod est aperte dicere, Nequaquam ipsi nos de perceptis muneribus extollimur; sed in omni, quod bene vivimus, exultamus, imo semper exultabimus et lætabor in tua misericordia; memores per omnia, quanta nos pietate recreare, qualiter austeritatem legis gratia fidei evangelicæ mitigare dignatus es.

Recti diligunt te. Ideo non in nobis ipsis, sed exultabimus et lætabor in te, memores donorum tuorum, quia omnes qui recti corde sunt, te ante omnia et super omnia diligendum esse didicerunt. Neque omnino recti esse possunt qui tuo aliquid amoris præponunt, a quo solo habent totum quicquid boni habent. Et intuendum quod superius ait, *Adolescentulæ dilexerunt te*; nunc autem, *Recti, inquit, diligunt te*. Colligendumque, quia non aliud adolescentiam quam rectitudinem cordis dixerit, cum, qui deposita veteris hominis impuritate, novum hominem induerint, qui secundum Deum creatus est in justitia, et sanctitate, et veritate. Item recti diligunt te, quia nulli Dominum re vera diligere, nisi recti possunt. Quicumque enim rectitudinem justitiæ, vel actu, vel dicto, vel etiam cogitatu improbo violaverint, frustra se Conditorem diligere dicunt, cujus monita contemnunt. *Hæc est enim charitas Dei, ut mandata ejus custodiamus*, sicut Joannes evangelista testatur (*I Epist. v*). Postquam vero sancta Ecclesia in cellaria Christi perducta est, videlicet per cognitionem et spem cœlestium bonorum, postquam eum recto corde diligere, atque in ejus solum gratia gaudere et exultare didicit, restat ostendi quid pro eodem amore illius, ac pro acquisitione bonorum quæ gustavit, certaminis subeat, quid afflictionis toleret.

Nigra sum, etc. Nigra scilicet adversitate pressurarum, sed formosa decore virtutum; imo tanto in conspectu interni arbitri formosior, quanto amplioribus insipientium vexata et quasi sædata pressuris. Filias autem Jerusalem, quibus hæc loquitur, animas dicit cœlestibus sacramentis imbutas, cœlestis habitatione patriæ suspirantes. Has enim in tribulationibus suis consolans sancta mater ait : *Nigra sum, sed formosa, filia Jerusalem.* Ac si aperte dicat, Vilis quidem nimis in oculis persequentium appareo; sed ante Deum veritatis confessione gloriosa refulgeo. Unde vos minime oportet contristari in hujus laboris exilio, quæ supernæ vos patriæ cives esse recolitis, quæ ad visionem pacis sempiternæ, per sæculi labentis adversa properatis.

Sicut tabernacula Cedar, etc. Cedar Ismaelis filius fuit, de quo dictum est : *Manus ejus contra omnes, et manus omnium contra eum (Gen. xvii)*. Cujus præsentis veritatem, et exosa omnibus hodie Sarracenorum, qui ab eo exerti sunt, natio probat : et Psalmista angoribus obcessus affirmat, cum ait : *Habitati cum habitantibus Cedar, multum incolæ sui animæ meæ. Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus (Psal. cxix)*. Neque enim David aliquid odiorum ab ipsis Ismaelitis pertulisse legitur; sed volens exaggerare mala

quæ patiebatur a Saule vel cæteris adversariis ejus, A se gentis improbitate vexari questus est, quæ cum nullo hominum aliquando pacem habere curabat. At contra, Salomon et nomine erat et vita pacificus. Denique, ut Scriptura testatur, omnes terrarum reges desiderabant videre faciem Salomonis, ut audirent sapientiam, quam dederat Deus in corde ejus. Quod ergo ait : *Nigra sum, sed formosa, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis*; ita distinguitur, ut nigra sit sicut tabernacula Cedar, formosa sicut pelles Salomonis. Ita est enim sæpius obscurata afflictionibus infidelium sancta Ecclesia, quasi generalis mundi totius esset inimica, impleto verbo quod ait Dominus, *Et eritis odio omnibus propter nomen meum* (Matth. x). Ita semper est in conspectu sui Redemptoris decora, quasi vere digna sit, quam ipse Rex pacis invise o dignetur. Et notandum quod Cedar, ipso jam nomine, quod tenebras sonat, vel perversos homines vel immundos spiritus insinuat. Sicut Salomon quoque, qui interpretatur *pacificus*, etiam mysterio nominis ipsum indicat; de quo scriptum est, *Multiplicabitur ejus imperium, et pacis non erit finis; super solum David, et super regnum ejus, et cætera* (Isai. ix). Et cum dicitur nigra esse Ecclesia sicut tabernacula Cedar, sic ut non pro veritate, sed pro æstimatione insipientium ponitur, qui etiam putant mansionem in se vitii vel malignis spiritibus præbere. Cum vero formosa sicut pelles Salomonis appellatur, sicut pro veritate exempli ponitur, quia, sicut Salomon tentoria sibi de mortuorum pellibus animalium facere solebat, ita Dominus Ecclesiam sibi de illis congregat animalibus, quæ desideris noverunt renuntiare carnalibus. Unde dicebat ad omnes : *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me* (Matth. xvi). Et Apostolus, *Mortificate*, inquit, *membra vestra, quæ sunt super terram* (Coloss. iii). Quidam hanc sententiam ita legentes, *Nigra sum, sed formosa*, dicunt quod Ecclesia nigra sit in carnalibus suis, vel falsis fratribus suis, sicut tabernacula Cedar; formosa autem in spiritualibus, sicut pelles Salomonis. Verum si attendamus quod de Domino scriptum est, *Vidimus eum, et non habebat speciem neque decorem* (Isai. lxxxiii); quod non de peccato ejus, qui nullum omnino habuit peccatum, sed de passione dictum est, constat profecto quod Ecclesia quoque non propter peccata vel peccatorum vitia, sed propter tentationes passionesque suas, quibus indesinenter exercetur, nigram se esse perhibet. Quis sensus sequentibus etiam verbis affirmatur, cum dicitur :

II. *Nolite me considerare, quod fusca sum, etc.* Quod est aperte dicere : Nolite me, o filia Jerusalem, id est, animæ Deo devotæ, quod hominibus sim despecta mirari, quia tentationum æstus, quas pro interna mea pulchritudine sustinere non cesso, foris me reddidit obscuram, quam tamen gratia cælestis interius venustam esse donavit. Cui est simile apostoli Petri : *Charissimi, nolite mirari in fervore, qui ad tentationem vobis fit, quasi novi aliquid vobis contin-*

gat, sed communicantes Christi passionibus gaudete (1 Petr. iv). Et quidem solis nomine aliquando Dominus ipse signatur, sicut de ascensione ejus dictum est : *Elevatus est sol, et luna stetit in ordine suo*, aliquando electi ejus, sicut ipse dicit, *Jus i fulgebunt sicut sol in regno Patris mei* (Matth. xiii). Sed hoc loco melius tribulationum ardor solis appellatione figuratur, juxta hoc quod ipse de jactis in petram seminibus ait, *Sole autem orto æstuverunt; et quia non habebant radicem, aruerunt* (Ibid.). Quod postmodum exponens, ita dicit : *Facta autem tribulatione et persecutione propter verbum, continuo scandalizantur* (Ibid.), solis videlicet vocabulo tribulationem et persecutionem figuratam esse declarans. Sicut ergo hi qui domo resident quieti candidiores sæpe habent artus, at qui in vinea vel horto, vel alio quolibet subdivali opere se exercent, multo plerumque sole membra fuscantur, ita et sancta Ecclesia, quo instantius se ad certamen spirituale accingit, eo ferventiores contra se antiqui hostis assurgere cernit insidias. Et sicut laudatur sæpe peccator in desideriis animæ suæ, et qui iniqua gerit, benedicitur, ita nonnunquam exprobratur justo in virtutibus animæ suæ; et qui recta gerit, maledicatur, Paulo attestante, qui ait, *Maledicimur, et benedicimus; persecutionem patimur, et sustinemus; blasphemamur, et obzecamur* (I Cor. iv). Sed hujus infucationem blasphemiam parvipendendam fidelibus, imo in hac gaudendum docet ipse, cujus causa provenit Dominus dicens, *Beati estis, cum maledixerint vobis homines; et si persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum adversum vos, et cætera* (Matth. v). Quia ergo sancta Ecclesia, intus se quidem fide et virtutibus videt decoratam, sed foris persecutionibus adustam esse testatur, restat ostendere unde primam persecutionem rabiem pertulerit. Sequitur :

Filii matris meæ pugnauerunt contra me, etc. Vox est primitivæ Ecclesiæ, quæ ab ipsa Synagoga, de qua carnis originem duxit, tribulationum bella suscipit, sicut Actus Apostolorum plenissime docent. In qua sententia primo notandum quia merito se sponsa Christi sole decoloratam asseverat, quæ velut opus subdivale, in vinea ipsius excolenda sive custodienda agere solebat. Una autem erat Christi vinea in Jerosolymis, ipsa videlicet Ecclesia primitiva, quæ die Pentecostes, id est quinquagesima Dominicæ resurrectionis, adventu Spiritus sancti dedicata est. Hujus eo tempore custodes ipsi fuere apostoli. At, postquam persecutione facta, temporibus beati martyris Stephani, dispersi sunt omnes per regiones Judææ et Samaræ, præter apostolos, contigit ut plures essent vineæ, id est, pluribus in locis ecclesiæ essent Christi, prædicantibus verbum eis, qui fuerunt huc illucque dispersi. Divina quippe agente providentia, ipsa dispersio Ecclesiæ Jerosolymitanæ occasio fuit plures construendi ecclesias. Unde bene quod nostri codices habent, *Dispersi sunt*; in Græco dicitur *disparisan*, id est, disseminati sunt per regiones Judææ et Samaræ. Et paulo post, *Qui ergo*

disseminati sunt, ibant evangelizantes verbum Dei : A Qui pascit oves suas, inter eas cubat in meridie, quia nimirum persecutores Judæi, volentes quidem Ecclesiam deturbabant, sed nolentes, seminarium verbi latius exspargebant, unamque in Jerosolymis Ecclesiam persequendo, nolentes late multas Ecclesias fieri, fecerunt. Cum ergo dixisset Ecclesia primitiva obscuratam se esse afflictionibus, eo quod filii matris suæ, id est, Synagogæ parricidiali eam odio impugnarint, subjecit continuo quantum ipsa ex eorumdem afflictionum incursum profecerit, addens ex persona eorum, quibus prædicandi cura commissa est : *Posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodivi*. Ac si aperte dicat, Ille mihi acerbitas persequentium commodi et utilitatis attulit, ut plurimarum essem custos vinearum, ecclesiarum videlicet Christi, postquam vineam primitivam, id est, Ecclesiam quam in Jerosolymis primo radicare et custodire cœperam, eorum turba dispersit. Non custodisse autem vineam, non ad mentem, sed ad locum referendum est : namque ab Jerosolymis quidem tunc Ecclesiæ portio, non minima persecutionis gratia recessit, quæ tamen totam fidei integritatem fixo in corde retinuit, imo etiam prædicationis officium, ut præfati sumus, devoto ore suscepit. Quidam hoc quod dictum est, *Posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodivi*, ita distinguendum putant, ut vineæ nomine, Christi signetur Ecclesia; vinearum vero appellatione, multifaria legis decreta, ac diversæ pharisæorum traditiones intelligantur. *Et posuerunt*, inquit, Ecclesiam in vineis, qui fideles cogebant circumcidi, et carnalis legis caeremonias observare. In quibus ille erat, qui ait, *Et per omnes synagogas frequenter puniens eos qui credebant, persequar usque in exterarum civitates* (Act. xxii). Ideoque vineam suam non custodivit, dispersis per eum ab Jerosolyma fidelibus non paucis, quasi palmitibus vineæ cœlestis. Cujus tamen inde nequaquam valuit radix evelli. Sed quia quo major adversitas pravorum fidem tentat electorum, eo instantius necesse est auxilium invocent Redemptoris, recte sancta Ecclesia, postquam filios matris suæ contra se insurrexisset, postquam vineam suam harum incurssione concussam esse conquesta est, memor Domini promissi, quo dictum est, *In mundo pressuram habebitis; sed confidite, ego vici mundum* (Joan. xvi); sollicito ad ipsam corde conversa precatur, dicens :

Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, etc. Bene autem eum cujus præsidium flagitat, dilectum animæ suæ vocat, quia quo gravius est periculum de quo eripi cupit, eo amplius illum per quem se eripiendam novit, diligit. Cui simile est illud Psalmistæ, *Diligam te, Domine, virtus mea* (Psal. xvii). Quod est aperte dicere, Idcirco te tota mente diligere non desino, quia me sine tua gratia nihil virtutis habere posse conspicio. Quem etiam pastorem esse significat, dum dicit : *Ubi pascas, ubi cubes meridie*. Juxta hoc quod ipse in Evangelio testatur : *Ego sum pastor bonus, et cognosco meas, et cognoscunt me meæ* (Joan. x).

B *in meridie*. Quia corda fidelium suorum, ne fervore tentationum intus arescant, memoria supernæ suavitatis reficit, et in eis ipse propitius manere consuevit. Hinc etiam Psalmista dicit, *Dominus pascit me, et nihil mihi deerit; in loco pascuæ, ibi me collocavit* (Psal. xxiii). Hinc Joannes, *Qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo* (I Joan. iv). Quia ergo multi pseudo-prophetæ exeunt in mundum, dicentes, *Ecce hic est Christus, ecce illic* (Matth. xxiv), necesse habet semper Ecclesia Christi diligenti exploratione dignoscere, qui sint illi, in quorum ipse professione et opere possit inveiri; ipsumque piis vocibus, ut demonstrare dignetur, exorare : *Indica mihi, inquit, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes*.

Ne vagari incipiam per greges sodalium tuorum, etc. Ac si aperte dicat, Quia multifaria me adversantium persecutio, instar meridiani æstus afficit; obsecro ut declares mihi, o Redemptor et Protector meus, quibus in locis invenire queam eos qui tuæ sint præsentis gratia refecti, quæque sint ex omnibus dogmata quæ evangelicæ tuæ concinnant veritati, ne te diutius differente subsidium, errantium forte conventicula incurram, quæ absque tuo ducatu viam veritatis ingredi nullatenus possum. Nam et hæretici possunt non incongrue sodales ejus appellari, in quantum nominis ejus vel confessionem vel mysteria circumferunt. An non hæc fecit sponsa Christi, cum venientibus Antiochiam pseudoapostolis, videlicet sodalibus ejus, ac prædicantibus, *Quia nisi circumcidamini secundum Moysen, non potestis sibi fieri* (Act. xvii), jam fatigata non minimo fervore seditionis ac quæstionis, tandem misit Paulum et Barnabam, ad apostolos et seniores in Jerusalem, dignoscere certius quæ esset veritas Evangelii? Finitoque conflictu probatum est in eis, quos Jacobus, et Cephas, et Joannes, et quos apostoli cæteri erudiebant, pastorem et inhabitatorem esse Dominum Christum, atque ejus ovile castum a gregibus sodalium, hoc est, ab hæreticorum populis, ejus Ecclesiam esse tutandum. An non hæc et sequentibus temporibus sponsa faciebat Christi, cum filiis matris suæ contra se pugnantibus, id est, exortis ex eo contra se hæresibus, mox coactis in unum Patrum conciliis, quæ fidei esset veritas, sedula quærebat? Verum, quia eadem sponsa, id est, Ecclesia Christi, dum auxilium præsentis ejus in tribulationibus suis requisisset, subjungit ex persona infirmantium. *Ne vagari incipiam per greges sodalium tuorum, statim eandem trepidationem illius ipse benigna increpatione redarguit, quasi illud evangelicum, dicent: Modicæ fidei, quare dubitasti* (Matth. xiv)? Nam sequitur :

III. *Si ignoras te, o pulchra inter mulieres, egredere, etc.* Quid, inquit, ita loqueris, quasi a me possis in tentatione ulla ratione deseri, teque in custodienda ab hostibus nostra vinea nimio fervore, quasi meridiani solis denigratam esse quereris,

quam ipse per lavacrum regenerationis, jam pulchram inter mulieres, id est, inter aliorum dogmatum synagogas esse donavi, sed pulchriorum multo, tribulationum examinatione reddendam esse disposui? Quod si hæc forte ignoras, nec [nunc?] reminiscere quia nemo coronatur, nisi qui legitime certaverit (II Tim. II). Egredere a meo consortio, et abi post vestigia gregum; id est, errantium actus imitare, cum te ipse magis unius mei gregis custodem esse decreverim, cui unum esset ovile, et unus pastor.

Et pasce hædos tuos juxta tabernacula pastorum. Id est, perditos nutri auditores, secuta insipientium doctrinas magistrorum, relictis verbis prudentum, quæ per magistrorum consilium dantur a pastore uno. Namque ipse quidem te, si me diligis, meos agnos, id est, simpliciter mihi et innocenter servientes animas verbo salutis pascere jussi; tantam huic officio curam te impendere volui, ut malles cuncta pati adversa, ipsius etiam mortis subire tormentum, quam ab eorum pastione desistere. Quod si ignoras, te sub hujusmodi conditione mihi esse desponsatam, tuos potius hædos pasce, id est, erraticis sociata doctoribus præbe luxuriosis et superbis; qui et recte hædi vocantur, et tui hædi, videlicet qui ad sinistram sunt in judicio ponendi. Tui vero, quia non juxta meorum regulam mandatorum, sed juxta tuos magis instituuntur errores, id est, eos quibus antequam mihi jungereris, retenta es. Non hæc autem jubendo Dominus, sed potius munitando loquitur, et insinuando quid proveniat eis, qui tentationum adversa non ferentes, ab ecclesiasticæ se pacis unitate secernunt. Sicut in Evangelio, cum ait: *Aufacite arborem bonam, et fructum ejus bonum; aufacite arborem malam, et fructum ejus malum* (Matth. XII). Non nos malum facere præcepit, sed quæ malefactores maneat merces, edocet. Quia vero Dominus sanctam Ecclesiam non vult ignorare acceptam, sed diligenter eam, quid a se donorum acceperit, quid pro amore suo pati vel agere debeat, ediscere cupit, consequenter ipsi qui sit ejus status insinuat, cum subjungit:

Equitatu meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica mea. Equitatum quippe suum vocat exercitum filiorum Israel, quos de servitute Ægyptia liberans, per mare Rubrum eduxit in desertum, atque in terram promissæ olim hæreditatis introduxit, demersis. In eodem mari curribus Pharaonis, qui eos persequens, ad servitium retrahere volebat. Equitatum autem eum inde vocat, quia sicut equitatu auriga præsidere solet, ita tunc regendo ei populo Dominus ipse præfuit, eumque per iter salutis gubernando deduxit. Cui videlicet equitatu Ecclesiam suam assimilavit quam sibi per aquam regenerationis fecit amicam: quia, sicut populus supervenientibus Pharaonis curribus, multo quidem terrore perterritus est, sed cælesti tamen protectione salvatus, sic Ecclesiam inter minas persequentium suo semper docuit fidere præsidio. Nam et hoc, quod Dei populum

tunc columna ignis illustrabat, Ægyptiis vero turmas densissimæ obscurabant tenebræ, ita ut toto noctis tempore ad se invicem accedere non possent; in hujus quoque sæculi nocte semper agi non desinit, cum superna dispensatio justos a reprobis certa ratione secernens, hos sua gratia irradiat, illos in merita cæcitate relinquit. Sed et hoc, quod ubi ad mare Rubrum ventum est, filii Israel diviso gurgite liberantur, Ægyptii autem, reversis ad eos aquis, cum equis suis demerguntur et curribus, nonne manifestum est, quod ipsa mortis unda, quæ cunctis occursura est mortalibus, rapiat pravos ad interitum, piis iter ad salutem reseret? Cætera quoque, quæ erga eundem equitatum Dei, id est, Israeliticam plebem tempore Ægyptiæ persecutionis acta legimus, quo diligentius explanantur, eo clarius inventuntur in sanctæ universalis Ecclesiæ, cujus hæc portio erat, præcessisse figuram. Et quoniam in hoc versu docetur, quomodo Dominus Ecclesiam inter adversa protegat, restat ostendi quantum ipsa Ecclesia occurrentibus adversis, ejusdem Domini ac protectoris sui sernet amorem. Subditur:

Pulchræ sunt genæ tuæ, etc. Turturis fertur hæc esse natura, ut si jugalis sui fuerit solatio deserta, nulli ulterius alteri copuletur. Quod Ecclesiæ castitati congruenter aptatur, quæ etsi Domini sponsi sui morte viduata est, tanta tamen ejus memoria, quem resurrexisse a mortuis, et in cælis jam regnare novit, tenetur, ut nullatenus externorum possit recipere consortium, solo illius ad quem se quandoque perventuram speret, amore contenta. Unde doctoris egregii verbis edocta solet protestari, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro (Rom. VIII). Quoniam ergo in genis sedes solet esse pudoris, recte sanctæ Ecclesiæ timenti, ne forte per exempla pravorum a via veritatis errando divertat (hoc est quod ait: *Ne vagari incipiam per greges sodalium tuorum*), ipsius veritatis responso dicitur: *Pulchræ sunt genæ tuæ, sicut turturis.* Quod est dicere, Tanta te verecundiæ salutaris virtute decoravi, ut a castitate promissæ mihi fidei, nullo unquam labentium rerum appetitu, nullo pravorum dogmatum auditu, corrupta resiliat. Quæ sit autem maximæ hujus sobrietatis custodiendæ gratia, subdendo manifestat.

Collum tuum sicut monilia, etc. Per collum namque et cibos trahimus in corpus rescindendum, et verba proferimus, quibus nostri cordis secreta proximis declaramus. Unde recte in collo Ecclesiæ doctorum persona designatur, qui et verbo ædificationis rudes instituunt, et ejusdem institutionis officio, cibum salutis in commissa sibi sanctæ Ecclesiæ membra transmittunt. Quod videlicet collum recte monilibus assimilatur. Monilia autem sunt ornamenta, quæ virginum solent collo pendere. Quamvis et monilium vocabulo plerumque omnia matronarum ornamenta

designentur : quia doctorum spiritualium constantia cœlestium virtutum munitur, simul et decoratur insignibus, ut pote qui ea quæ verbo docent, operibus ostendunt. Murenulæ quoque sunt ornamenta colli virginalis ; catenulæ videlicet auri contextæ virgulis, et interdum etiam additis argenti virgulis variatæ, ut hæc sententia probat, quæ a similitudine murenæ serpentis nomen accipiunt. Hæc autem apte contextum divinarum significant Scripturarum, quibus sanctæ Ecclesiæ venustas augescit, cum singuli quique fide- lium, perspectis patrum dictis atque actibus, magis magisque etiam ipsi virtutibus fulgere contendunt. Aurum quippe, de quo faciendâ dicit murenulâs, claritas est sensus spiritualis ; argentum, quo vermiculatas asserit, nitor eloquii cœlestis accipitur. Quod autem numero plurali promittit, *Faciemus tibi*, de illis dicit per quos nobis Scriptura sacra, agente et cooperante Dei Spiritu, ministrata est ; quorum pluri- mi eo tempore, quo hæc Salomon præcinebat, ad- huc futuri erant. Murenulâs ergo aureas, vermicula- tas argento, sponsæ collo circumdat, quia apices di- vinos ecclesiâ imbuendos præparavit eis quos fide- libus suis magisterii jure præficeret. Murenulâs fabrili arte compositas collo circumdat, cum anima quæque fidelis in omnibus quæ loquitur et agit, imo in omni quod vivit, et quod spirat, continue Scripturis san- ctis intendit, sensumque suum et verba diligenter ad earum exempla dirigit. Sicque jungitur hic versicu- lus superiori, quod ideo sunt pulchræ sicut turturis genæ sanctæ Ecclesiæ, id est, pudor ejus in viola- tus perseveret ; quia frequens Scripturæ divinæ me- ditatio eam errare non sinat. Hunc locum antiqua translatio sic habet : *Similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus argenti, quoadusque rex in recubitu suo est*. In qua nimirum sententia nomine auri clari- tas propriæ patriæ cœlestis exprimitur, cujus simili- tudines, et non ipsa claritas incorruptibilis, in hac vitâ nobis per Scripturas sanctas ostenditur, dicente Apostolo quia *Videmus nunc per speculum in æni- gmate*, id est, similitudinibus ; *tunc autem facie ad faciem* (1 Cor. xii). Denique Moyses ipse, ad quem, ut in Exodo legimus, *loquebatur Deus de facie ad fa- ciem, sicut loqui solet homo ad amicum suum* (Exod. xxxii), sciens se non ipsam ejus gloriam vidisse, precatus est, dicens : *Si ego inveni gratiam in con-*

tem similitudines cum distinctionibus sunt argenti, quia cum nitore spiritualium dictorum, cœlestia no- bis arcana panduntur. Et quoniam in hac solummodo vitâ, non autem et in futura talium similitudinum solatiis et auxiliis indigemus, apte subjungitur :

Quoadusque rex in recubitu suo est. Id est, quoad- usque Christus in secreto suo est, et necdum nobis in gloria Patris sui apparet, ut reddat unicuique se- cundum opus ejus. Tunc enim, sicut Isaias ait : *Re- gem in decore suo videbunt oculi sanctorum* (Isai. xxxiii). Unde et Apostolus : *Vita, inquit, vestra abs- condita est cum Christo in Deo. Cum Christus appa- ruerit vita nostra, tunc et vos apparebitis cum illo in gloria* (Coloss. viii). Erat autem in recubitu suo, id est, in abscondito suo rex Christus, non solum ante incarnationem et ascensionem suam in cœlos, verum etiam eo tempore, quo visibilis mundo apparebat in carne, quia nec tunc vel clarificationem assumptæ humanitatis, vel æternam divinitatis gloriam, suis fidelibus secum in carne commanentibus ostendebat, quod omnibus electis in præmio fidei in futura po- tius vita promisit. Verum nostra editio, quæ ex He- bræo fonte transfusa est, extremam hujus versiculi partem, qua dicitur : *Quoadusque rex in recubitu suo est*, sequenti versui, de quo hinc disputandum est, jungit. Acceptis vero Ecclesiâ tantis a Conditore suo muneribus sive promissis, continuo respondit, et qua hæc devotione operum susceperit, subdendo declaravit, dicens :

Dum esset rex in accubitu suo, etc. Accubitum autem regis, rex in incarnationis ejus appellat, per quam pro nobis humiliari, et ut nos erigeremur, ipse inclinari dignatus est. In quo videlicet accubitu et Ecclesiâ suam vitali cibo reficere, et ipse bonis ejus actibus refici voluit. Unde dicit : *Ego sum panis vivus, qui descendi de cœlo. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum* (Joan. vi). Et rursus de cre- dentibus in se populis, ad discipulos loquitur : *Ego habeo cibum manducare, quem vos nescitis* (Joan. iv). Odor vero nardi fragrantiam designat bonæ actionis. *Dum esset rex in accubitu suo, nardus*, inquit, *meo dedit odorem suum* : quia cum Dei Filius in carne apparuit, Ecclesiâ in virtutum cœlestium fervore excrevit, non quia et ante ejus incarnationem spiri- tuales ac Deo devotos viros non habuit, sed quia absque ulla dubietate tunc arctioribus se virtutum studiis mancipavit, cum regni cœlestis aditum, cun- ctis recte viventibus, mox ut carnis vincula solve- rentur, patere cognovit. Notandum autem quod hujus figura versiculi etiam juxta litteram in operi- bus Mariæ Magdalenæ, quæ Ecclesiæ typum tenuit, completa est, quando recumbente in cœna Domino, caput pedesque illius unguento nardi perfudit, et domus impleta est ex odore unguenti, ut Evangelia sancta testantur. In quorum uno etiam ipsius nardi, qualis sit natura, designatur, cum dicitur : *Veni mulier habens alabastrum unguenti nardi spicati pre- tiosi* (Marc. xiv) : quia videlicet cacumina ejus in aristas se spargunt ; ideoque gemina dote pigmentarii nardi

spiras ac folia celebrant. De quo scribunt physiologi A quia sit principalis in unguentis. Unde merito ipsa Dominici corporis unctioni præparata est. Frutex est autem, ut aiunt, gravi et crassa radice, sed brevi ac nigra fragilique, quamvis pingui sit, redolens ut cypressus, aspero sapore, folio parvo densoque. Sunt autem multa ejus genera, sed omnia pretiosa, præter indicum, quod pretiosius est.

IV. *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, etc.* Et hoc juxta litteram impletum de Salvatore nostro legimus, quando consummata passione illius, et ablato corpore de cruce, venit Nicodemus, ferens mixturam myrrhæ et aloes, quasi libras centum. Acceperuntque corpus ejus, et ligaverunt in linteis cum aromatibus. Dilectus igitur Ecclesiæ, fasciculus myrrhæ factus est, quando Dominus myrrhæ et aloes B perlitus, linteis involutus est: qui videlicet fasciculus, inter ubera sponsæ commoratur, cum Ecclesia mortem sui Redemptoris sine intermissione, intimo in corde meditat. Inter ubera enim cordis esse locum, quis nesciat? Et fasciculus myrrhæ inter ubera sponsæ commorabitur, cum anima quæque Deo consecrata, mortem ejus, a quo se redemptam novit, intenta mente, quantum valet, imitari salagit; memor illius apostolici sermonis, *quia quicumque sunt Jesu Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitis et concupiscentiis* (Galat. v). Verum, quia eidem morti Mediatoris ac Salvatoris nostri, mox resurrectionis gloria successit, recte sponsa subjungit:

Botrus Cypri dilectus meus mihi, etc. Et quidem C hujus versiculi juxta superficiem litteræ, hic sensus est: Sicut insula Cyprus majores cæteris terris botros gignere solet, et sicut in urbe Judææ, quæ vocatur Engaddi, nobiliores cæteris vineæ nascuntur, utpote de quibus liquor non vini, sed opobalsami defluit, ita dilectus meus mihi speciali est præ omnibus charitate connexus, adeo ut nulla me creatura ab ejus affectu divellere possit. Typice autem, quomodo myrrhæ propter amaritudinem (est enim quantum medendis infirmitatibus salubris, tantum gustu amara) tristitiam Dominicæ passionis significat, ubi ipse et myrrhatam vinum a militibus accepit bibendum, et sepeliendus a discipulis, myrrhæ perunctus est, ut prædiximus; ita botrus non incongrue resurrectionis ejus gaudium denuntiat. *Vinum enim lætificat cor hominis* (Psalm. ciii). Botrus ergo Cypri factus est Dominus in resurrectione, qui fasciculus myrrhæ fuerat in passione. Merito inter ubera commoratur sponsæ, quia idem in botrum versus est vineæ. Ideo sancta Ecclesia memoriam dominicæ mortis nunquam suo de corde deponit, quia ipse qui propter delicta ejus mortuus est, propter ejus quoque justificationem a morte resurrexit. Atque ei vestigia ipsius sequenti, post angorem mortis, resurgendi exemplum præbuit. Qui bene etiam in vineis Engaddi esse memoratur; namque in vineis Engaddi, ut præfati sumus, balsamum gignitur, quod in chrisimatis confectioe, liquori olivæ admisceri,

ac pontificali benedictione solet consecrari, quatenus fideles omnes cum impositione manus sacerdotalis, qua Spiritus sanctus accipitur, hac unctione signentur; qua etiam altare dominicum, cum dedicatur, et cætera quæ sacrosancta esse debent, perunguntur. Unde rectissime per vineas Engaddi, charismata divina figurantur. Et sponsus in vineis est Engaddi, quia et ipse Dominus in carne apparens, plenus est Spiritu sancto, et ejus dona Spiritus credentibus ipse largitur. Ideo autem arbores balsami vineas appellat, quia in vinearum morem extolluntur, quæ sine adminiculis seipsas non sustinent; quippe viti similiores quam myrto, et perpetua coma insignes, proceritas intra bina cubita subsistit; semen earum vino proximum gustu, colore rufum, ramis crassiores quam myrtus, colore rufum, ramis crassiores quam myrtus, sed certo anni tempore balsamum sudant. Sed et agricolæ virgulta earum acutis lapidibus, sive ossibus solent incidere cultellis; nam ferri tactus lædit. Per quas incisiones emanat succus odoris eximii, et lacrymis pulchre rorantibus exceptus lanis parva colligitur in cornua. Quod quia per cavernam profluit corticis, sæpius opobalsamum nominatur (opi enim Græce caverna nuncupatur), singularumque arborum largior vena, ter omnibus percutitur aestibus. Præcipua autem lacrymæ gratia, secunda semini, tertia cortici, minima ligno. Quæ cuncta Redemptori nostro, si sollicitè considerantur, aptissime conveniunt: qui humilis in carne, sed plenus gratiæ et veritatis apparens, vulneratus est propter iniquitates, ac de suis vulneribus vitæ nobis, et salutis sacramenta profudit. Unde et ipse, qui virtus et sapientia Dei est, loquitur in Ecclesiastico, *Et quasi balsamum non mixtum odor meus* (Eccl. xxiv). Mirandus sane ordo verborum, ut prius sponsa dicat, accumbente rege, nardum suum odorem dedisse; deinde ipsum fasciculum myrrhæ comparet; et tertio eundem botrum cypri cognominet; ad ultimum in vineis Engaddi eum esse commemoret. Quia et prius discumbentem in cœna Dominum, mulier devota nardo perfudit; deinde discipuli crucifixum ad sepeliendum, myrrhæ unctum, linteis involverunt, et post hæc ipse gaudio resurrectionis mox adveniente, spiritualia fidelibus dona distribuit. Nec prætereundum quod Engaddi fons lædi interpretatur: quo nomine patenter lavacrum sacri baptismatis ostenditur, in quod, peccatores adhuc et sinistra parte digni, descendimus; sed jam mundati a peccatorum sæditate, atque in agnorum numero computandi ascendimus. Et bene cum lætitiâ dominicæ resurrectionis significaret, dicendo, *Botrus Cypri dilectus meus mihi*, addidit continuo, *In vineis Engaddi*, id est, fontis lædi, quod est aperte dicere, In donis spiritualibus, quæ ex tempore baptismi fidelibus conferuntur. Hactenus Ecclesia, quæ a Redemptore suo accepit dona enumerat; quæ dilectionis pignora testatur. Cui mox ipse remunerationis vice respondit:

Ecce tu pulchra es, amica mea, etc. Ecce tu pulchra

es in operibus mundis, quibus sobrie, et juste, et A pie conversaris in hoc sæculo. Ecce tu pulchra in simplicitate cordis, quia pro sola intentione æternitatis, bonis actibus insistis, exspectans beatam spem et adventum gloriæ magni Dei. Oculi tui columbarum, oculi cordis tui simplices et mundi, atque ab omni duplicitate fallendi ac simulandi prorsus immunēs. Ideo multum beati, quia tales Deum videbunt. Item oculi tui columbarum, quia sensus tui spiritali sunt intellectu præditi: nam quia Spiritus sanctus super Dominum in columba descendit, recte columbæ vel columbarum vocabulo spiritalis sensus ac dona signantur. Item oculos columbarum habet amica Christi, quia omnis anima quæ illum veraciter intus amat, nullo exterarum rerum appetitu milvorum more accenditur, nulli viventium B adversum quid inferre meditatur. Quod columbinæ fertur esse mansuetudinīs, quæ cuncta quæ occurrunt simplici, miti et humili corde contemplatur. Audiens autem geminam sibi a Domino pulchritudinem, et operis videlicet, et intentionis causa cum simplicitate puri cordis esse contributam, devota mox voca respondit:

Ecce tu pulcher es, dilecte mi, et decorus. Ac si aperte dicat: Ego quidem quicquid pulchritudinīs, simplicitatis et gratiæ spiritalis habeo, hoc, te nimirum largiente, percepi, per quem et remissionem peccatorum, et bonæ actionis efficaciam possedi. Tu autem veraciter, et sine comparatione pulcher es et decorus, quia et Deus es ante sæcula, semper ex Patre genitus, et ubi meæ redemptionis tempus advenit, conceptus ac natus de Spiritu sancto, et matre virgine; non solum immunis ab omni labe iniquitatis, sed et plenus gratia et veritate, et venisti in mundum, et vixisti in mundo; quinetiam omnibus tuæ gratiæ participibus, ut sint et ipsi virtutibus pulchri, tu donasti. Pulcher es ergo et decorus, id est et diviniæ naturæ perpetuitate, et assumptæ humanitatis dignitate mirabilis. Cujus splendor pulchritudinīs, quia quietis ab exteriori actu cordihus solet, quanto liberius, tanto liquidius innotescere, juxta illud Psalmistæ, *Vacate et videte, quoniam ego sum Deus (Psal. LV)*, recte subjungit:

Lectulus noster floridus. Aliquando enim sancta D Ecclesia, quasi in lectulo cum Domino, sponse videlicet suo requiescit; aliquando cum ipso contra hostes in acie consistit; consistit namque in acie, cum insurgentibus acrioribus tentationum incursum, usque ad sanguinem contra improbos agonem exercet fidei; requiescit vero in lectulo, cum pace temporum arridente, liberum ei reddit obsequium, cum placidum mentis intuitum, ad speculandam gloriam majestatis ejus intendit. Unde bene idem lectulus floridus esse dicitur, quia nimirum sancti quique tranquillitate temporum utuntur, et tunc maxime lectionibus sacris, jejuniis, orationibus, cæterisque Spiritus fructibus vacant, cum a tribulationum laboribus cessant. Tunc in supernorum contemplatione

sese altius attollunt, cum serenam ab extrinsecis perturbationibus tempus accipiunt. Potest autem lectulus Ecclesiæ floribus recte accipi, non tantum propter opera munditiæ, quibus electi quique ad fructum vitæ æternæ perveniunt, sed etiam propter prolem fidelium, quam ipsa Ecclesia fidei flore redolentem Deo gignere ex aqua et spiritu consuevit. Cui videlicet actioni tanto studiosius se, cooperante Domino et sermonem confirmante subjecit, quanto quietum pacatumque ab invidentium insecutione tempus, ipso largiente perceperit. Et notandum quod per totum libelli hujus textum sponsa semper in domo, vel in lectulo, vel alio quolibet interiori loco, cum suo dilecto manere concupiscat, quod muliebri magis sexui congruit; ipse autem sponsus, quod masculino convenit, ad forinseca potius opera, vinearumque videlicet, vel hortorum, vel aliorum hujusmodi amicam suam evocat: quia nimirum sancta Ecclesia, si fieri posset, semper in tranquillitate mundanæ pacis, Domino fabulari, et sobolem ei celestem propagare atque educare desiderat. At vero ipse crebris eam in præsentī tribulationibus exerceri disponit, quo mundior ad perpetua bona perveniat, et ne, si cuncta temporalia forte prospera currant, incolatu præsentis exsilii delectata, minus celestem patriam suspiret. Itaque sponsa Christi quietam in illo vitam agere desiderans, quales sint domus in quibus eum suscipere velit, consequenter insinuat, dicens

Tigna domorum nostrarum cedrina, etc. Domes quippe suas varia per mundum fidelium conventicula nominat, e quibus omnibus ipsa universalis Ecclesia constat. Tigna autem et laquearia, diversos in eisdem domibus Ecclesiæ fidelium ordines designant: namque utraque in alto solent poni, sed tigna ad munitionem fiunt; laquearia vero magis decori domorum, quam munitioni proficiunt. Significant ergo tigna prædicatores sanctos, quorum et verbo et exemplo structura ejusdem Ecclesiæ, ut subsistere possit, continetur, qui suæ robore doctrinæ turbines hæreticæ impulsione, se eam dejiciant, arcent. Assimilantur laquearia simplicioribus Christi famula, qui propriis Ecclesiam virtutibus potius exornare, quam doctrinæ verbis defendere et contra perversorum dogmatum impetus norunt munire. Dependens autem affixa tignis laquearia, quia necesse est ut quicumque in sancta Ecclesia sublimes virtutibus splendere desiderant, summorum patrum dietis atque exemplis, quibus a terrenorum ambitu suspendantur, tota mente inhæreant. Et bene tigna hæc cedrina et laquearia dicuntur esse cypressina, quia utramque hanc arborem imputribilis naturæ, altitudinis estimæ et odoris constat esse præcipui, quod eis apte convenit qui cum Apostolo dicere possunt, *Christi bonus odor sumus Deo (II Cor. II)*, et, *Nostra conversatio in cælis est (Philip. III)*, et, *Quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio? et reliqua (Rom. VIII)*. Sed et hoc, quod odor cedri serpentes interrum fugare solet, juxta illud poetæ,

Disce et odorantem stabulis accendere cedrum,
Galbanæque agitare graves nidore chilindros :

ejusdem laquearibus altis, id est, doctoribus congruentem aptatur, qui virtute verbi cœlestis solent venenata hæreticorum dogmata repellere, eosque a simplicium seductione fugare. Hoc quoque quod ejus resina, quæ cedrina dicitur, in conservandis libris adeo est utilis, ut perlinti ex ea, nec tineas patiantur, nec tempore consenescent, quis non videat, quantum eisdem prædicatoribus sanctis conveniat, quorum sensu spirituali Scriptura sancta confecta est, quæ nulla hæreticorum astutia corrumpi, nulla potest sæculi labentis ætate consumi; adeo, ut donec transeant cœlum et terra, *iota unum aut unus apex non prætereat a lege, donec omnia fiant* (Matth. v)? Quod cum dixerit Dominus de lege, quanto magis de Evangelio suo intelligendum reliquit? (Cypressus etiam in eo quod medendis apta est corporum passionibus, quod suæ venustatem comæ nullo ventorum impulsu deponit, constantiam exprimit, eorumque actionem qui altioribus virtutum ornatibus sanctam Ecclesiam velut laquearia decorant. Miratur ergo sponsa, id est, sancta Ecclesia, vel anima quæque electa, dilecti sui pulchritudinem; laudat mollitiem ac munditiæ lectuli florentis; prædicat internam domorum suarum venustatem, qua dilectum decenter excipiat. Sed quia præsentis temporis statui labor amplius quam requies convenit, et potius in hac vita electi, Christo auxiliante, piis exercentur actibus, quam quieto fruuntur otio, sponsam ad laborem exercitia, et toleranda pravorum consortia provocat, subjiciens :

CAPUT II.

VI. *Ego flos campi, et lilium convallium, etc.* Delectaris quidem, o amica, secretis in quiete florere virtutibus; sed memento quod ego sum flos virtutum, a quo solo omnis spiritus fructus oriatur, et in quo solo floridam habere requiem valeas. Flos sum autem campi, quia per totius orbis latitudinem, odoris mei gratiam innotescere cupio. Quod nequam valet impleri, si non tu intermissa aliquoties quiete qua delectaris, accingaris ad prædicandi officium quo exercearis. Lilium quoque sum convallium magis quam montium, quia in illis nimirum, vel claritatem glorificæ meæ humanitatis, vel splendorem æternæ deitatis pandere ac revelare soleo, qui se suscipiendæ ditioni meæ fidei ac dilectionis humiliter subdunt; qui mea potius sequi, quam suam quærunt voluntatem. Qui etsi otio delectantur internæ meæ contemplationis, ad laborem prædicationis tamen me imperante progredi non detrectant. Nam et ipse tibi participatione meæ claritatis, ut lilio compareris, donavi, et candida videlicet perfectione operis et pretiosa, existendo fulgore mundi pectoris. Sed ne forte tibi in hac vita securitatem habere quietis, scito velis in præsentem cum reprobis conversandum, et pravorum quotidie stimulos perferendos; at in futuro requiem cum solis electis esse sperandam. *Sicut enita lilium inter spinas, sic amica mea*

A *inter filias*, quia non solum adversa pati habes ab his qui a te sunt et mente et professione omnimodo extranei, sed illarum quoque animarum sæpius improbitate acrius compungeris, quas per fontem regenerationis, perque fidem ac perceptionem sacramentorum cœlestium in filiarum te numero accepisse gaudebas. Potest sane in eo quod ait, *Ego flos campi*, partus intemeratæ Virginis intelligi. Potest sane in eo quod subdidit, *Et lilium convallium*, humilitas eorumdem parentum illius intelligi. Ipse etenim flos in horto, non ruris, sed campi apparuit, qui de intacta Virginis matris carne, carnem peccati nesciam, et virtute plenissimam assumpsit; de quo dixit Isaias, *Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet* (Isai. xi). Ipse lilium in convallibus genuit, qui insuper humiles sibi parentes pauperes, e quibus Deus homo nasceretur, elegit. Unde dicit et Psalmista, *Et convalles abundabunt frumento* (Psal. lxxv). Ipse enim frumentum, quia nos pane vitæ reficit; ipse lilium, quia velut auri fulgorem in candore divinitatem habet in nomine. Et pulchre in lilio prius se candor exterior paulatim aperit, et sic demum aurei coloris, quæ latebat intus, gratia patet: quia natus in mundo Dominus, prius homo sublimis, his qui in eum vere credebant; at tempore procedente, Deus esse verus innotuit. Sed et omnes electi per suscepta humanitatis ejus sacramenta ad contemplationem tendunt divinæ claritatis. Cum ergo fatigata Ecclesia adversis, dixisset Domino, *Ecce tu pulcher es, dilecte mi, et decorus; lectulus noster floribus*, et cætera quæ sequuntur, desiderans nimirum in serenitate temporum contemplandæ eidem pulchritudini ac decori operam dare, et ei flores vel bonorum operum vel animarum procreare fidelium, respondit ipse, *Ego flos campi, et lilium convallium. Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias*, ac si aperte dicat: Recordare quod ipse qui de Virgine nasci potui, qui Deus sum ante sæcula, homo in fine sæculorum, humiliter in mundo apparui; humilibus me sociam ac pauperibus spiritu semper exhibui, humilitatis gressibus ad mortem perveni: tu vero in hoc sæculo quietis securitatem quærere desiste; quin potius sicut lilium inter spinas candidior molliorque mitesce; si aculeis etiam domesticorum afflicta, veritatem tui decoris gratius ostende. Laudata autem a Domino Ecclesia quod inter spicula perfidorum fidei suæ castitatem incorruptam servaverit, atque inter horrores pravorum ipsa gloriosior effulserit, reciproco statim responso majore illum laude attollit, et quod inter fidelia facta bonorum singulariter sanctus emineat, narrat.

Sicut malum inter ligna silvarum, etc. Hoc est autem quod Psalmista loquitur, quoniam *Quis in nubibus æquabitur Domino? aut quis similis erit Deo in filiis Dei* (Psal. lxxxviii)? Sicut ergo malum, quod et visu et odore et gustu gratum est, lignis solet antecellere silvestribus, sic homo Deus omnibus, qui puri homines sunt, sanctis jure præcellit; meritumque eorum, qui per gratiam filii Dei sunt, poteu-

tia ejus, qui per naturam est filius, transcendit. Hinc etenim dicit Joannes, *Et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre, plenum gratiæ et veritatis* (Joan. 1). Hinc apostolus Paulus, *Et Moses quidem fidelis erat in tota domo illius tanquam famulus, in testimonium eorum quæ dicenda erant; Christus vero tanquam filius in domo sua. Nitescat ergo cedrus; cypressus se in altitudinem tollat; cætera silvarum ligna decoris, odoris et virtutis suæ miracula pendant. Præstat omnibus malum, quod præter odoris aspectusque sui suavitatem, vim quoque in se vescendi continet. Fulgeant justi suis quique virtutibus: antecellit cunctis qui, de Virgine natus, vitæ nobis perpetuæ subsidia ministrat. Unde bene subditur:*

Sub umbra illius quem desiderabam, sedi, etc. Ac si aperte dicatur, Idcirco dilectum meum omnibus præferendum esse decerno, quia in sola protectione pietatis ejus, cujus desiderio semper ardebam, refrigerium me ab æstu tribulationum invenisse conspicio, quia suavissimum donorum ejus fructum sentio, quo me perpetuo reficiendam esse confido. Desiderabat autem Ecclesia sancta sub umbra auctoris aliquantulum respirare, cum se sole nimio persecutionum fuscata esse querebatur, eo quod filii matris suæ pugnant contra se, cum auxilium præsentis ejus implorans, anxia clamabat: *Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie;* cum non solum pressurarum tadio fatigata, sed recordatione pulchritudinis ac decoris ejus illecta dicebat: *Lectulus noster floridus.* Cujus desiderio se compotem esse factam demonstravit, cum ait: *Sub umbra illius quem desiderabam sedi, et fructus ejus dulcis gutturi meo.* Et notandum quod supra tigna domorum suarum cedrina et laquearia esse cypressina prædicabat, nec tamen horum sibi protectionem sufficere, neque eorum se contemplanda sublimitate et pulchritudine contentam esse memorabat; sed solam vitæ arborem, in cujus umbra quiesceret, cujus fructu, quod reficeretur, sedula quærebatur; quia etsi sancti quique sublimia nobis virtutum suarum exempla proponere possunt, si vitæ cælestis iter prædicando demonstrare, si intercessionis suæ apud Dominum suffragia ferre, nemini tamen eorum, sed soli dilecto Salvatore nostro dicere debemus, *Filii autem hominum sub protectione alarum tuarum sperabunt; inebriabuntur ab ubertate domus tuæ* (Psal. xxxv). Unde merito dictum est quia *sicut malum inter ligna silvarum, sic dilectus meus inter filios.* Jure enim omnibus filiis Dei Filius præfertur unicus, qui nos sicut arbor umbrosa ab æstu mundi persequentis protegit, sicut malum immarcescibile cælesti suavitate reficit. Cujus relectio quantæ dulcedinis, quantæ sit virtutis, subsequenter ostenditur, cum dicitur:

VII. — *Introduxit me rex in cellam vinariam, etc.* Mox, inquit, ut dulcedinem gratiæ ejus guttur mei cordis attingit, ita me recreatam spiritus, et ab infirmarum rerum oblectatione in supernæ desideria

A translata esse sentio, ac si in cellam vinariam introducta, novo sim meri odore, simul et poculo relecta. Unde merito, qui talia bona dedit, inextinguibili in se redamandum charitate convertit. Typici autem, quia vini vocabulo sancti Spiritus solet gratia designari; Domino attestante, cum dicit quia *vinum novum in utres novos mittendum est* (Math. ix, Marc. ii, Luc. v), id est, mundis cordibus fervor est donorum spiritualium infundendus. Cella vinaria Ecclesia debet intelligi, in cujus unitate solummodo Spiritus sanctus dari solet et accipi. Introduxit ergo dilectus amicam suam in cellam vinariam, quia Dominus Ecclesiam de toto orbe collectam, in unam sibi domum fabricavit, quam sui Spiritus charismate consecravit; quæ videlicet fabrica, quia in charitatis maxime fundamento, ipso operante consistit, recte, postquam se in cellam vinariam introductam dixit, addidit, *Ordinavit in charitatem.* Ordinavit autem in me charitatem, dixit, id est, ordinatam me charitatem habere propitius donavit, ut videlicet quisque diligeret Dominum Deum suum toto corde suo, tota anima sua, tota virtute; diligeret proximum tanquam seipsum, sed et inimicum diligendo toleraret. Hujus ordinem charitatis servare aut nescit aut negligit ille de quo ipse charitatis ordinator ac largitor ait, *Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus*, et cætera (Math. x). Quamvis ordinatio charitatis etiam pro confirmatione posita recte possit intelligi, quia quæ temere locantur, infirma sunt; quæ autem ordinate, firmiter manent, ut ordinasse Dominus in Ecclesia charitatem apte dicatur, quam congruis profectibus in cordibus fidelium suorum solidario dignoscitur. Potest autem sic accipi quod dicitur, *Ordinavit in me charitatem*, quasi diceretur, Ordinata me ipse charitate dilexit, id est, omnia quidem membra mea, hoc est, omnes electos pia sibi charitate copulavit; sed eminentiora quæque ampliori, ut decet, affectu complectitur, cum dicitur, *Cum enim dilexisset suos, qui in mundo erant, in finem dilexit eos* (Joan. xiii). Omnes ergo dilexit; et tamen indulgentior in quemdam amor intimatur, cum dicitur, *Discipulus ille, quem diligebat Jesus* (Joan. xxi). In Ecclesia pro distinctione meritorum, aliis aliis amplius diligit. Item, *Ordinavit in me charitatem*: Prior me ipse dilexit, ac diligendo me, ut eum redamare nossem, donavit; hinc enim dicit, *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos* (Joan. xv). Hinc et apostolus Joannes, *Hæc est, inquit, charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse dilexit nos, et misit Filium suum propitiationem pro peccatis nostris* (I Joan. iv). Item, *Ordinavit Dominus in Ecclesia charitatem*, quia charitatem ipsam, quæ eam ante sæcula elegit, quibusdam profectuum gradibus per temporum incrementa monstravit; Apostolo enim teste, *Comendavit Deus suam charitatem in nobis; quia cum adhuc peccatores essemus, Christus pro impiis mortuus est* (Rom. v). Ac proficiente ejusdem charitatis ostensione, dicit Joannes, *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater,*

ut filii Dei nominentur, et simus (Joan. iii). Rursum A hac adhuc vita commemorantium suæ cognitionis scientia confirmat, cum sacramentorum suorum participatione sublevat, cum pignus eis sui spiritus tribuit, cum Scriptorarum sanctorum solatia suggerit. Dextera autem ejus amplexabitur eam, cum etiam post hanc vitam coelestis ei vitæ regnum perenne promittit. Et bene læva caput sustinere, dextera illam dicitur amplexari, quia temporalia quidem munera ad subsidium peregrinationis hujus accipimus, coelestia vero præmia sine fine videbimus. Recte autem sponsa, quæ supra languens amore, fulciri floribus, stipari quærebat malis, nunc manum dilecti sub capite se habere testatur, quia etiam virtutum floribus amator quisque sui Conditoris gaudet, si proximorum profectibus, cum quibus ipse ad videndam ejus faciem perveniat, delectatur; si antiquorum sanctorum exempla, quibus ad diligendum, vel Deum, vel proximum ardentius excitetur, meminisse dulce habet, unica tamen est spes veraciter quiescere cupientium, Auctoris sui manu sustentari. Et quidem primo læva, ut per hanc ad amplexum dextræ mereantur pertingere; neque enim dextera illius quemquam amplexabitur, nisi quem prius læva ejus fovendum susceperit, id est, nemo claritatem illius sublimiter in futuro videbit, qui non in præsentia ad suscipienda humilitatis ejus mysteria fideliter reclinavit. Annon Paulus, qui ministrum se sponsæ hujus fidelissimum esse docebat, dicens, *Respondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo (II Cor. xi)*, lævam sponsi capiti ejus supponere curabat, ut ad amplexum dextræ perduceret? ait enim, *Nihil judicavi me scire inter vos, nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum (I Cor. ii)*. Rursum namque eandem ad amplexum dextræ ejus tendere hortatur, cum ait: *Quæ sursum sunt, quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens (Col. iii)*, et, *Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos apparebitis cum illo in gloria (Ibid.)*. Læva ergo ejus, inquit, *sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me*. Ac si aperto dicat: Temporalia quidem me Domini et Salvatoris mei beneficia, quo a mundi cupiditatibus vel perturbationibus aliquantulum quiescere queam, adjuvent; at me æternorum promissio, quibus perpetuo remunerer, amplius delectat. Quam vero amabilis sit ipsi Domino talis sponsæ suæ, id est, Ecclesiæ vel animæ cujuscunque electæ pausatio, sequenti ejus responsione designatur, cum dicitur:

Fulcite me floribus, stipate me malis, etc. Languet namque amore anima quæ ordinatam in se sui auctoris charitatem veraciter degustat, quia cum ad petendam se æternitatis lucem accendit, ab hoc nimirum temporalitatis amore lassescit, ut tanto frigeat ab studio labentis sæculi, quanto surgit ardentior ad contemplandum gaudia perennis regni. Sed videamus, anima, quæ tali flagrat amore, quem quærat stratum, in quo fessa recumbat. *Fulcite me, inquit, floribus, stipate me malis*. In floribus tenera adhuc virtutum primordia, in malis perfectio signatur. Obsecrat ergo amore languens anima, filias Jerusalem, id est, eas animas quæ se in coelesti desiderio præcesserunt, ut sua cœpta bonis juvent exemplis, et quali vel initio, vel cursu, vel termino viam virtutum peregerint, ad memoriam sibi crebrius revocent, quatenus harum intuita velut odore quodam florum malorumque gratissimo, mollius se ac dulcius in sui Conditoris affectu reclinent. Quod et de his quæ præ oculis habemus, sanctorum operibus, et de illis quæ de Scripturarum quasi pratis ac nemoribus colligimus, patrum præcedentium factis sive dictis æque valet intelligi.

Læva ejus sub capite meo, etc. In læva Christi temporalia ejus dona, in dextera perpetuæ vitæ beatitudo significatur. Unde alias de ipso, qui est Dei virtus, et Dei sapientia, scriptum est, *Longitudo dierum in dextera ejus, in sinistra autem divitiæ et gloria*. Ostendit ergo sancta Ecclesia, ostendit anima dilectioni sui Redemptoris perfecte intenta, qualis esse possit quies in hac vita quam tantopere quærebat, qualiter in læculo illo virtutibus florido cum suo dilecto in hujus exsilio peregrinationis recubare desideret. *Læva, inquit, ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me*. Caput autem anum, principale mentis appellat, et lævam suam sponsæ capiti dilectus illius supponit, cum corda fidelium Dominus in

B
C
D

VIII. *Adjuro vos, filia Jerusalem, per capreas cervosque camporum, etc.* Filias Jerusalem, dicit animas patriæ supernæ desiderio flagrantem; quas adjurat sponsus ne suscitent sponsam in suo amore quiescentem, neque ab hominum conturbatione feliciter sopitam inquietari præsumant. Qui enim electi cujuslibet mentem, vel in orationibus devotis, Deo loquentem, vel in sacris lectionibus divina mandata sive promissa meditantem importunus impedierit, sponsam utique Christi de sopore beato, priusquam ipsa velit, excitat. Vult enim ipsa felicissimo hoc sopore reflecta evigilare, quia tempore congruo divi-

nis se mancipare novit obsequiis, ac rursus tempore A competenti ad curanda fragilitatis humanæ necessaria reverti. Qui ergo fideles quosque cœlestibus studiis intentos impedire non metuit, suis profecto virtutibus, quibus se pollere credebat, damnus facit. Unde bene sponsus filias Jerusalem per capreas cervosque camporum, ne hoc faciant, adjurat. Per capreas namque et cervos, munda videlicet animalia, venenorum inimica, virtutum opera spiritualium figurantur; quæ quantum munditiis præminent, tantum virulentas hostis antiqui machinas contemnere, imo disperdere atque evacuare consuerunt. Et pulchre capreas cervosque dicens, addidit *camporum*, ut patienter simplicitatem purarum mentium, ac fide sincera florentium, in quibus virtutes oriantur ac nutriantur, exprimeret. Itaque adjurat filias Jerusalem sponsus per capreas cervosque camporum, ne suscitent neque evigilare faciant dilectam, quoad usque ipsa velit. Ac si patenter dicat: Contestor fideles omnes, et per suas quemque virtutes, quas puro corde nutrire desiderant, adjuvo, ne pia fratrum studia contemnunt, ne passim temerando præpediant, sed sic quisque de proximorum profectu quasi de suo gaudeat, sic fratribus damna lucri spiritualis, quomodo sibi met ipsi pertimescat inferre; quia nimirum suas ipse virtutes minuit, qui virtutibus proximi parcere, imo has, in quantum valet, adjuvare contemnit. Quod adjuramentum sponsi libentissime sponsa suscipiens, continuo respondit:

Vox dilecti mei. Subauditur, Hæc est quam audivi adjurantem filias Jerusalem, ne me in ejus complexu quiescentem, priusquam ipsa velim suscitarent. Multum enim necesse est lætetur anima Deo plena, cum eam inter adversa sæculi vocem ejus consolatoriam, vel per donum occultæ inspirationis, vel per meditationem auditumve sacrarum litterarum percipisse contigerit. Nam etsi necdum faciem dilecti nostri licet intueri, jam multum nobis est præstitum, in eo quod Scripturis sanctis interim eloquiorum ejus dulcedine reficimur. Multum præstatur eis quibus altiori dono conceditur, ut sublevato ad cœlestia puræ mentis intuitu, nonnullam futuræ vitæ suavitatem etiam in præsentibus prægustent. Unde bene, postquam lætabunda dixit sponsa, *Vox dilecti mei*, mox eundem dilectum etiam videre desiderans, sed necdum valens, adjecit,

Ecce iste venit saliens in montibus, etc. Montes quippe et colles eos vocat qui generalem sanctæ Ecclesiæ conversationem, quasi floridam camporum planitiem, singulari mentis puritate transcendunt, et quanto se ab infirmorum cupiditate leviores reddunt, tanto capacious contemplationis supernorum efficiunt. De qualibus Isaias, cum adventum in carne Mediatoris Dei et hominum describeret, ait: *Et erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini, in vertice montium, et elevabitur super colles* (Isai. 11). Recte etenim ille mons in vertice montium, et super colles elevatur, id est, excelsis hominibus esse excelsior memoratur, quia in novissimis quidem die-

bus, homo inter homines apparuit, sed Deus cum Patre ante sæcula existit. In his autem montibus adveniens, saltus dare dilectus, hos transilire colles perhibetur, quia corda sublimium Dominus crebra suæ visitationis gratia solet illustrare. Et pulchre non manere in his collibus, sed salire, vel eosdem transilire dicitur, quia dulcedo contemplationis internæ, quantum alta propter agnitionem rerum cœlestium, tantum est brevis et rara, propter gravitatem mentium carnis adhuc mole detentorum.

Corpus enim quod corrumpitur, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem (Sap. 15). Neque huic sententiæ contrarium debet existimari quod et ipse dilectus in Evangelio suæ sponsæ pollicetur, dicens: *Ecce ego vobiscum sum*

B *omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi* (Math. xxviii). Et rursus, *Si quis diligit me, sermonem meum servabit; et Pater meus diligit eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus* (Joan. xiv). Manet namque semper per fidem et dilectionem suam, perque auxilium gratiæ suæ cum omnibus sanctis; sed excellentius ad horam paucis sublimioribus, quibus vult, et quando vult, apparet: paucorum namque, et eorum qui præ altitudinis cordis, montibus comparantur et collibus est dicere, *Sive etiam mente excedimus, Deo; sive sobrii sumus, vobis* (II Cor. v). Cunctis autem fidelibus dicitur, *Quia quicumque confessus fuerit, quoniam Jesus est Filius Dei, Deus in eo manet, et ipse in Deo* (I Joan. iv).

C Totius Ecclesiæ est fidei corde audire, quia *Deus charitas est; et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo*. Perfectorum solummodo est dicere, *Non enim indoctas fabulas secuti, notam fecimus vobis Domini nostri Jesu Christi virtutem, sed speculatores facti illius magnitudinis* (II Petr. 1). De qua speculatione evidens subinfertur exemplum, cum dicitur,

Similis est dilectus meus capreae, etc. Et quidem omnes qui naturas harum animalium bene norunt explorare, multa in his inveniunt, quæ dilecto Ecclesiæ, id est, Domino Salvatore aptissime conveniunt. Sed hoc in loco specialiter illud intuendum, quod in altis montium habitare, ac saltus dare velocissimos gaudent, propter quod et rarius videri **D** a nobis quam boves solent aut asini aliæque hujusmodi animalia, quibus simul mansuefactis, quoties libet, utimur. Quod altitudini supernæ contemplationis multum decenter aptatur, quæ non in arbitrio hominis speculantis, sed in gratia est Dei, quando vult apparentis. Credo Isaias, mons videlicet eximius, non quando ipse elegit, sed quando hominus voluit, vidit ipsum sedentem super solium excelsum et elevatum; vidit et agmina cœlestia, laudes ei debitas concinentia. Paulus etiam ipse mons, terra despiciens multum, ac vertice sidera tangens, non quando disposuit ipse, sed quando Deo placuit, raptus est in paradysum, et raptus est in tertium cœlum, audivitque arcana verba quæ non licebat homini loqui. Congruit sane humilitati simul et verticali

assumptæ humanitatis, quod Dominus non cervo, sed capræ hinnuloque cervorum, minoribus videlicet animantibus assimilatur, qui inter homines non solum homo, sed et humilis homo apparuit. *Hinnulus cervorum*, factus est, quia veram de carne patrum præcedentium carnis materiam suscepit; factus est enim ex semine David secundum carnem (Rom. 1). Et ipse David, *Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus* (Psalm. xli). Et iterum: *Qui perfecit pedes meos tanquam cervi* (Psalm. xvi). Sed et de cæteris cervis, suæ nimirum vitæ consortibus sit, *Vox Domini præparantis cervos* (Psal. xxviii); ipse etenim præparat cervos, cum fidelibus virtutum dona ministrat; quia ut cursum suæ mentis ad altiora dirigant, ut incessanter fontem vitæ sitiant, ut angues hæretici sermonis de additis fraudium suo spiritali odoratu educant ac proterant, ut verbum vitæ ruminent, ut in rectis actionum suarum gressibus modum salutiferæ discretionis teneant, non hoc eorum potestatis, sed est divinæ largitionis. Vox ergo Domini præparat cervos, quia ejus gratia in arce virtutum collocat sanctos. Ex quibus videlicet cervis natus est hinnulus jure sponsæ dilectus, id est, Ecclesiæ vel animæ cuique fideli; quia ex patribus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Et quoniam his versiculis speculativæ vitæ sublimitas expressa est, restat ergo activæ, quæ omni Ecclesiæ communis est, perfectionem ostendi. Sequitur:

En ipse stat post parietem nostrum, etc. Nunc enim dilectus in vicinia manet sponsæ, nunc excelsis saliens paret montibus, quia idem ipse Dominus ac Salvator noster, et perfectioribus se ad tempus, cum voluerit, tametsi per speculum et in ænigmate videndum præbet, et omnibus semper electis invisibilem præsentiam suæ gratiam exhibet. De cujus exhibitione præsentiam bene nunc dicitur, *En ipse stat post parietem nostrum*, quia nimirum ita apud nos manet, imo in nobis manet, ut videri non possit a nobis, Joanne attestante, qui ait: *Deum nemo vidit unquam* (I Joan. 17). *Si diligamus invicem, Deus in nobis manet, et charitas in nobis perfecta est* (Ibid.). Paries autem, qui ab ejus aspectu nos secludit, ipsa est mortalitatis nostræ conditio, quam peccando meruimus, qui in parente primo ita conditi sumus, ut si nunquam peccato consentiremus, hoc omnes electi lumen divinæ contemplationis semper indefessi, et sine ullo labore cerneremus, ad quod nunc intuendum perfectiores perpauci, maximo cum labore purificante sua corda fide pertingunt. Sed in hoc pariete misericordia divina fenestras et cancellos, unde nos prospiceret, fecit, quia mentibus nostris quamlibet hujus sæculi cæcitate gravatis, gratiam suæ cognitionis aperuit, et crebra nos occultæ suæ inspirationis luce reficit. Cujus prospectu inspirationis, quia hoc maxime pius Conditor agit, ut nos a dilectione temporalium ad promerenda supernæ pacis gaudia provocet, recte subjungitur:

En, dilectus meus loquitur mihi, Surge, etc. Omnia

tempus habent, et suis spatiis transeunt universa sub caelo (Eccl. 11). Habet ergo et sponsa Christi, Ecclesia videlicet, vel anima quæque electa, tempus quiescendi; habet item tempus surgendi ad laborem. Denique, ut supra adjurabat illas Jerusalem ne suscitarent, neque evigilare facerent eam, donec ipsa velit, et nunc mutata voce surgere eam jubet ipse, atque ad se properanter venire; nec jam ad eam in lectulo quamlibet cælestibus studiis florido intrare consentit, sed ipsa potius secum, ut sequentia cantici docent, ad excolendas vineas bestiasque nocentes ex his propellendas præcipit exire; addens ad provocandum inflammandumque ejus studium, quod transactis auris brumalibus, jam verna temperies industriam laborantis adjuvet, sed et vernalium adventus atque cantus avium, ruralia magis loca quam aulica reddat jocunda, proventus etiam florum spem fructus futuri polliceatur agricolis. Sed quia de superficie litteræ pauca perstrinximus, jam nunc ad exinterandos allegoriæ sensus stylum vertamus. Dicitur est supra, sub figura capræ hinnulique cervorum, quomodo Dominus sublimium contemplationi interna cælestium revelat arcaurum. Dicitur sub figura ipsius, *post parietem nostrum stantis, ac per fenestras cancellosque prospicientis*, qualiter omnem Ecclesiam, quamvis adhuc invisibilis, crebro salutiferæ compunctionis respectu illustret. Restat nunc intimari quomodo eandem, sive ad officium prædicationis, seu ad exercitium bonæ incitet operationis. *Surge, inquit, propera, amica mea, columba mea, formosa mea, et veni.* Surge de stratu illo multum tibi amabili, in quo tuimet curam agere in psalmis et orationibus, cæterisque vitæ studiis delectaris. *Propera, et veni ad impendendam etiam proximis curam salutis, per studium sedulæ prædicationis: quasi enim tot passibus ad vocantem nos Dominum properamus, quos pro ejus causa, virtutum opera patramus.*

IX. Jam enim hiems transit, etc. Ille est quod Apostolus ait: *Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamus nos arma lucis* (Rom. xiii). Sicut enim tenebras noctis, sic etiam recte per austeritatem hiemis et imbrium, tempestas exprimitur infidelitatis, quæ totum orbem usque ad tempus regebat Dominicæ incarnationis. At ubi Sol justitiæ mundo illuxit, abscedente mox ac depulsa prisca brumalis infidelitatis perfidia, flores apparuerunt in terra, quia initia jam nascentis Ecclesiæ in sanctorum fideli ac pia devotione claruerunt.

Tempus putationis advenit. Illius videlicet cujus in Evangelio meminit Dominus, qui cum se vitem veram et Patrem suum dixisset esse agricolam, addidit confestim atque ait, *Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum, et omnem qui fert fructum, purgabit eum, ut fructus plus afferat* (Joan. xv). Potest officium putationis recte etiam juxta illud intelligi, quod Apostolus ait, *Exspoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, induite novum* (II Cor. 13). Quod exponens ipse alibi dicit: *Propter quod*

deponentes omne mendacium, loquimini veritatem, unusquisque cum proximo suo (Ephes. iv). Et rursum: Qui furabatur, jam non furetur; magis autem laboret operando manibus suis, quod bonum est (Ibid.).

Vox turturis audita est in terra nostra. Vox prædicatoris audita est in terra, quæ nostra jam cœpit esse, dum fidei verbum recepit; de qua et in psalmo primæ sabbati, id est Dominicæ resurrectionis, quæ prima sabbati facta est, dicitur; *Domini est terra, et plenitudo ejus (Psal. xliii).* Vox enim turturis, quæ suo sonitu abcessum hiemis et veris solet signare adventum, convenit eis qui dicere norunt quia *tenebræ transierunt, et lumen verum jam lucet (I Joan. ii).* Vox turturis, quæ humiliter resonans gemitum pro cantu exprimit, congruit eis qui sui incolatus et promissæ sibi patriæ memores, dicere consuerunt: *Sed et nos ipsi primitias Spiritus habentes, et ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum expectantes, et redemptionem corporis nostri.* Qui et auditoribus suis clamant, *Miseri estote, et lugete; risus vester in luctum convertetur, et gaudium in mœrorem. Avis ipsa quæ pudicitæ amatrix est, et semper in jugis montium, atque in arborum verticibus commoratur, vitam imitatur eorum qui sibi suisque protestantur quia bonum est homini mulierem non tangere (I Cor. vii), et, Nostra conversatio in cælis est (Philip. iii).* Nam et quod tecta hominum et conversationem fugere, magisque in silvis ac solitudinibus degere solet, typum præterdit eorum qui corpore licet in mundo positi, cæterum mente separantur a mundo, et superna potius videre desiderant.

Ficus protulit grossos suos. Grossos vocant primitivas et immaturas ficus atque inhabiles esui, quæ etiam si concussæ fuerint, levi tactu decidunt. Et ficus sonante turture protulit grossos suos, cum prædicantibus in Judæa apostolis Synagoga protulit

multos, qui zelum Dei haberent, sed non secundum scientiam; qui magis imperfectam adhuc, et velut immaturam litteræ legalis observantiam tenere, quam intelligentiæ spiritualis in ea dulcedinem suscipere vellent. Apponius huic versiculum ita exponit, quod ficus protulerit grossos suos, cum Synagoga procreavit apostolos, qui de ea generati dulcissimum cibum doctrinæ credentibus ministrarent. Et quoniam proferente Synagoga vel apostolos, qui Evangelium prædicarent, vel eos qui Evangelio legis adhuc cæremonias præferre contenderent, nihilominus tunc totius orbis fides, salusque secuta est, recte subjungitur:

Vineæ florentes dederunt odorem. Per floritionem namque vinearum initia multiplicantium Ecclesiarum de ea quæ in Jerosolymis primo plantata, per odorem diffusa longe lateque harum fama expressa est. Quid enim gratius florentis odore vitis? Siquidem de flore earum succus expressus, poculi genus conficit, et salutis ac voluptati accommodum. Cui comparandum bonæ operationis rumorem, quis non facile videat? Exemplum ergo vinearum, quibus nascitur vinum, quod lætificat cor hominis, et ecclesiis fidelium generaliter, et quibusque electis specialiter congruit, qui sibi ipsi lætitiæ spiritualem, jocunditatemque fructificant. Juxta illud Apostoli: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ (I Cor. iii).* Et sicut Psalmista, *Omnis, inquit, gloria ejus filie regum ab intus (Psal. xlii).* Sanctus Hieronymus hos versiculos ita exponit, *«Vox turturis audita est in terra nostra: Turtur avis pudicitissimæ, semperque habitans in sublimibus, typus est Salvatoris.»* Et paulo post, *«Statimque turtur dicit ad turturem: Ficus protulit grossos suos, id est, veteris legis præcepta ceciderunt, et de Evangelio vites florentes dederunt odorem suum.»*

LIBER TERTIUS.

Surge, amica mea, sponsa mea, et veni, etc. Si juxta expositionem Apostoli, *Petra erat Christus (I Cor. x);* quæ sunt foramina petræ, nisi vulnera quæ pro nostra salute suscepit Christus? In quibus profecto foraminibus columba residet ac nidificat, vel cum anima quæque mitis, vel Ecclesia omnis, in passione Dominica spem suæ salutis unicam ponit, cum in sacramento mortis ejus, et sese ab insidiis hostis antiqui, quasi a raptu accipitris tutari confidit, et in eodem ei sobolem spiritualem, sive filiorum sive virtutum, procreare satagit. Unde bene Jeremias sub specie Moab, hæreticos ad unitatem ecclesiasticæ fidei provocans ait, *Relinquitte civitates, et habitate in petra, habitatores Moab. Estote quasi columba nidificans in summo ore foraminis (Jerem. xlviii).* Maceria autem, quæ ad vinearum munitionem solet de lapidibus componi (unde in Isaïæ cantico dicitur,

Vinea facta est dilecto in cornu in loco uberi, et maceria eam circumdedit [Isai. v]), custodiam significat virtutum cælestium, qua Dominus Ecclesiam, vineam videlicet suam, circumdat, ne immundorum spirituum tanquam animantium improborum post irruptione vastari. Hinc etenim Psalmista, *Immittet, inquit, Angelus Domini in circuitu timendum eum, et eripiet eos (Psal. xxxiii).* Et Apostolus de angelis loquens, *Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis (Hebr. i)?* In hac ergo maceria refugium sibi sponsa et amica Christi, quasi columba cavernam invenit, dum sancta Ecclesia per auxilium angelicum a diaboli fraudibus defendendam esse didicit. Hortatur itaque Dominus eandem Ecclesiam, hortatur quamque animam sibi devotam, ad exercitium pii ac fructiferi laboris; ac dicit, *Surge, propterea,*

amica mea, formosa mea, et veni. Jam enim hiems transit, et cætera, usque dum ait, Surge, amica mea, sponsa mea, et veni; columba mea in foraminibus petrae, in caverna maceriae. Ac si aperte dicat, Postquam tempestas vitæ gentilis superna pietate remota est, postquam flores salutaris conversationis jam emersere in terra, postquam in modum putandi cœperunt instantibus vineæ cœlestis agricolis, injusti a justis, a virtutibus vitia, discretionis doctæ falce separari, postquam præco salutis mundo jam late insonuit, postquam ipse mundus ad agnitionem veritatis conversus, ac suavissima novæ vitæ per gentes fama aspersa est, obsecro, o animarum fidelium multum caterva mihi dilecta, cui amicitia meæ dona contuli, quam mihi sponsæ vice conjungere dignatus sum, cui per infusionem mei Spiritus, columbinæ mentis simplicitatem contribui, pro cuius sanitate ac vita ipse vulnera, mortem suscepi, cui contra hostes invisibiles supernæ protectionis suffragia largitus sum; obsecro, inquam, quæ talium es compos effecta donorum, ne inertis otio lentescere velis, sed ad industriam potius, studiumque debiti certaminis pro æterna quiete festines accingi.

Ostende mihi faciem tuam, etc. Quæ in abdito secreta quietis, quasi columba in foraminibus petrae, sive in caverna maceriae, delitescere cupis, precor ut in publicum actionis procedas, ostendasque ex operibus fidem tuam, et quid intus pulchritudinis habeas, aliis etiam foris in exemplum declares. Namque mihi, qui interiora cordis perspicio, tunc faciem tuam ostendi existimo, cum actionem tuam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi, ad utilitatem proximorum demonstrare considero. Quamdiu enim quis facit tui de minoribus his, mihi facit. Sonet vox tua in auribus meis, vox videlicet laudis, sive prædicationis, id est, ea quæ vel me in psalmis et hymnis et canticis spiritualibus laudet, vel ad laudem meam, proximorum ora mentesque prædicando excitet. Ostendit ergo faciem suam sponsa Domino in his quæ in conspectu ejus operatur, ostendit et sonum vocis in his, quæ coram ipso salubriter dicit. Item considerandum intentus quod ait, *Ostende mihi faciem tuam.* Tuam, inquit, non alienam, id est, sanctam et immaculatam: talem namque eam feci, mundans lavacro aquæ in verbo; talem sancti Spiritus unctione perfecti, signans super te lumen vultus mei. Sonet vox tua in auribus meis, non extranea, id est, ea quam te in die desponsionis tuæ habere docui, qua tu pollicita es mihi tuum servare pudorem. Item ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis, id est, mihi, non aliis, faciem tuam ostende. Meis auribus, non aliorum, vocem dare memento; id est, meæ gratia dilectionis, non alia qualibet, et bona opera facere, et verba dicere sancta curato; quicumque enim bona sua facta sive dicta humanis favoribus impendit, hic vel suæ faciei pulchritudinem, vel dulcedinem vocis, externis potius quam Conditori ostendit. Sed et juxta litteram, feminæ, quod ad

A deceptionem stultorum ipsam corporis sui faciem exornare, sermonesque suos super oleum mollire satagunt, prævaricatrices hujus Dominicæ præceptionis existunt, ideoque eximia illa laude indignæ permanent, qua suam sponsam glorificans Dominus adjungit,

Quia vox tua dulcis, etc. Illius namque animæ Domino dulcis est vox, cui dulce est, vel verba Domini proximis annuntiare vel ipsi Domino laudes resonare novit cum propheta, *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel et favum ori meo (Psal. cxviii)*! Illa facies Domino decora videtur, quæ se ad videndam ipsius faciem dignam exhibere satagit, quæ ei intimo ex corde dicere consuevit, *Quæsi vultum tuum, Domine; vultum tuum requiram; ne avertas faciem tuam a me (Psal. xxvi)*. Hæc autem non sufficit nobis nostræ cura munditiæ, si non etiam errantes, in quantum possumus, corrigere, si non infirmiores quosque ab eorum insidiis defendere curemus. Unde subjungitur:

Capite nobis vulpes pusillas, etc. Vulpes quippe, quæ demoluntur vineas, hæretici sunt et schismatici, qui pravæ dente doctrinæ vineas Christi florentes, id est, rudes fidelium mentes, quantum lacerare soleant, utinam nesciremus? Præcepit ergo sponsæ suæ Christus, ut cum pedisequis suis, quas filia Jerusalem appellare solet, id est, cum prædicatoribus sancta humilitate sublimibus pio labori insistens capiat vulpes pusillas, id est, mox incipientes fraudulentorum versutias deprehendere ac debellare contendat; ne majores effectæ per tempus, tanto difficilius a læsione vinearum ejus spiritualium depellantur, quanto has diutius jam depascere consueverunt; et pulchre qui prius numero plurali vineas dixerat, rursus numero singulari posuit: *Nam vinea nostra floruit*; ita etenim multas vineas, unam appellat vineam, sicut multas per orbem ecclesias, unam sibi Ecclesiam voluit appellari. Vineas namque florere dixit, ut late germinantes electorum plebes ostenderet; et bene, ubi capiendas vulpes admonuit, ibi mox vineam singulari appellatione signavit, ut ob id maxime insequendos ac proterendos doceret hæreticos, ne fidem Ecclesiæ, quam unam esse oportet, eorum infestatio scinderet atque in partes distraheret. Aptè autem vulpium natura moribus ac verbis convenit hæreticorum, quia nimirum valde fraudulenta sunt animalia, quæ in fossis vel specubus absconduntur, cumque apparuerint, nunquam rectis itineribus, sed tortuosis anfractibus currunt. Quæ quomodo congruant hæreticorum dolis ac fraudibus, facile quisque intelligit. Nec prætereundum, quod non ait, *Capite vobis*, cum Ecclesiæ filiis loqueretur, vel, *Vinea vestra floruit*; sed, *Capite nobis vulpes pusillas, nam vinea nostra floruit*; ut hinc magis omnes, qui possent, ad debellandam, sive corrigendam hæreticorum, vel malorum catholicorum nequitiam accenderet, quo eos sibi in hoc ageudo deservire monstraret, suamque esse vineam, quam defenderet ipse, laborum plorum remunerator

ostenderet. Unde merito tali ejus affectui, mox A amica et sponsa ipsius columbini cordis simplicitate respondet :

X. *Dilectus meus mihi, et ego illi*, etc. Cujus responsi sensus tanto latius patet, quanto brevius videtur esse conclusus. Potest enim ita recte intelligi, *Dilectus meus mihi, et ego illi*, alterutrum nobis vero ac sincero amore copulemur. Potest et ita, *Dilectus meus mihi* talia divinæ suæ exhortationis, consolationis, repromissionis verba promiserat, et *ego illi* faciem meam conversationis limpida ac vocem meam locutionis puram semper offeram et gratiam. Sed et ita, multum decenter potest accipi, ut quia multam solent vim habere pronomina, dicat Ecclesia, id est, omnis electorum multitudo, *Dilectus meus mihi*, et non alius aliquis; et rursum, *Dilectus meus mihi*, non alteri cuilibet, subaudis, perpetuam dilectionis suæ gratiam præstet, fructumque rependat; et *ego illi*, non alteri cuiquam; *ego illi*, non alia quælibet hominum turba, subaudis, integra semper humilitatis atque obedientiæ devotione conglutinetur. Cunctis autem his sensibus convenit apte quod sequitur,

Qui pascitur inter lilia. Id est, qui candidissimo et dulcis-imo virtutum mearum solet odore lætari, qui renitentium per orbem Ecclesiarum fructu delectatur suavissimo. Ita etenim sancta universalis Ecclesia, nunc lillorum pluraliter, nunc unius lillii nomine designatur. *Sicut enim lilium inter spinas*, inquit, *sic amica mea inter filias*. Quomodo et per vineas pluraliter, ubi ait : *Vineæ florentes*; et rursum singulariter per vineam, ubi subjecit, *Nam vinea nostra floruit*, ea ipsa, quæ non nisi una est, Ecclesia, figuratur. Singulariter namque ob id nominatur, quia *multitudinis credentium est cor et anima una* (Act. iv); et pluraliter rursum apertissime nuncupatur, quia nimirum ipsa unitas cordis et animæ fidelis non jam in paucis, sed in multitudine credentium continetur. Notandum autem quod et lilia etiam in hoc, quod adustus igne membris mederi solent, sanctorum actibus congruunt. Qui si forte flamma vitiorum exuri corda proximorum deprehendant, mox illis subsidium fraternæ dilectionis, quo sanentur, impendunt, et ne illos ardor cupiditatis aut luxuriæ, superbæ vel iracundiæ, cæterorumve facinorum fervor excedat, refrigerium eis suæ consolationis et exhortationis diligenti cura ministrant. Quidam inter lilia pasci Dominum, inter candidissimos virginum choros interpretantur, et merito, quia et carnis castimonia foris renitent, et intus fulgore inviolati cordis eminent. Item pascitur inter lilia Dominus, id est inter gratissimas sanctorum virtutes, sive catervas, ea ipsa ratione qua et nascitur inter eas; quia enim ipse Mediator Dei et hominum, una natura cum Ecclesia sua fieri voluit; unde et eadem Ecclesia corpus ejus, et ipse caput corporis Ecclesiæ solet nuncupari. Pascitur ipse inter lilia, cum fidelium numerus intra Ecclesiam per fontem regenerationis augetur. Pascitur inter lilia, cum fideles, qui sunt utique membra ejus, exem-

plis priorum fidelium clarissimis in supernorum amore proficiunt. Et notandum quod hic pasci dilectus, supra pascere memoratur: dicente sponsa, *Indica mihi quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubes in meridie*; pascitur namque in nobis, quia corpus sumus illius, et membra de membro; pascit nos ipse, quia caput est nostrum, de quo merito gloriemur omnes, singuli dicentes, *Nunc autem exaltavit caput meum super inimicos meos*, subaudis, nos quoque postmodum exaltaturus, ac nostrum collecturus ad caput; et quoniam hæc Domini passio, quæ in sanctorum ejus profectibus agitur, usque ad hujus sæculi finem pertingit (namque ubi ad ejus visionem pervenerint, quid ultra proficiant, non habebunt), recte subjungitur :

B *Donec aspiret dies*, etc. Id est, donec venturi sæculi lux oriatur æterna, et umbræ vitæ præsentis, hoc est, ignorantiae vel erroris, quibus interim etiam nos fideles, qui lucerna verbi Dei utimur, plurimum caligamus, inclinentur ut transeant. Ut enim illa dies cunctis gentibus desiderata aspiret, id est ostendere se coeperit, non jam ultra Dominus inter lilia, hoc est inter sanctorum conventicula pascitur, quos ipse tunc potius æterna suæ gloriæ visione reficiet. *Satiabor inquit, dum manifestabitur gloria tua* (Psal. xvi); et, *Beati qui nunc esuritis, quia saturabimini* (Matth. v). Neque hoc quod præsentem vitam umbris noctis, diei vero comparat futuram, apostolico est sermone contrarium; quo de hac, quam nunc agimus, vita testatur dicens, *Nos præcessit, dies autem appropinquavit* (Rom. xv); nam, ut breviter dicam, præsens hæc vita fidelium, qui abicientes opera tenebrarum induuntur arma lucis, in comparatione quidem infidelium, qui nil veræ lucis noverunt vel amant, dies est; in comparatione autem futuræ beatitudinis, ubi lux vera sine fine conspicitur, adhuc gravissima nox est. Verum quia sancta Ecclesia duas in hoc sæculo novit spirituales vitas, unam videlicet activam, contemplativam aliam; nunc autem de hac, nunc de illa, nunc de utraque solet loqui Scriptura divina. Superius quidem contemplativæ mentionem faciens, ait de Domino, *Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles. Similis est dilectus meus capræ hinnuloque cervorum*. Ac deinde incipiens de activa, *En ipse*, inquit, *stat post parietem nostrum*, et cætera, usque dum ait, *Capite nobis vulpes puillas, quæ demoliantur vineas: nam vinea nostra floruit*. Quæ cuncta bene discussa, ad officium nos bonæ actionis incitant. Deinde subjecit de utraque pariter, *Dilectus meus mihi, et ego illi, qui pascitur inter lilia, donec aspiret dies, et inclinentur umbræ*: in utraque etenim vita dilectus inter lilia pascitur, quia Dominus electorum suorum, et foris pura operatione, et dulci interiorum æternorum contemplatione delectatur, atque in membris suis ipse reficitur. Et hoc usque dum dies veræ lucis aspiret, quia tunc videlicet nec ullo boni operis labore afficimur, nec per speculum in ænigmatæ perfectiores quique raptim et ad mo-

mentum cœlestia contemplantur, sed ipsum cœli regem in decore suo tota Ecclesia in æternum videt: cuius visionis, quia gustus omnis, quamvis permodicus, sponsam Christi non modicum delectat, apte subditur:

Revertere, similis esto, dilecte mi, caprea, etc. Quia, inquit, me ad excolendas vineas, id est, ad instituendas multiplicandasque plebes fidelium excitasti ac provocasti, qui ab eisdem vineis putidas impugnantium versutias, tanquam vulpeculas, abigi jussisti, quia faciem meam tibi ostendi voluisti, cum necdum mihi tuam clare intuendam faciem promiseris, sed notitiam tui, ex parte demonstrando, quasi per fenestras mihi cancellosque loquaris, obsecro a generali instructione revertaris sapius, ad illustranda sublimius corda perfectorum, et sicut capreae aut hinnuli cervorum, rarus quidem, sed cum delectatione conspicientium in montibus solet esse intuitus, sic in excelsis mentibus vestigia tuæ magnitudinis qualiacunque præsentis. Precor ut dulcedinem vitæ immortalis, quam membris omnibus meis in retributione promittis, aliquibus etiam in itinere, quamvis a longe, specularandam reveles. Congruit autem et nomen montium mentibus eorum qui contemplationi cœlestium oculis cordis aperire didicerunt; cum dicitur, *Super montes Bethel*. *Bether* quippe *domus consurgens*, sive *domus vigiliarum* interpretatur; et qui diligentius cæteris animo ad supernorum desideria assurgunt, qui studiosius ad hæc accipienda invigilant, merito cæteris excellentius arcana cœlestia cernunt. Si autem legatur, ut quidam codices habent, *Super montes Bethel*, id est *domus Dei*, nihil omnino quæstionis habet; patet namque corda justorum montes domus Dei recte vocari, ad distinctionem nimirum montium Samaritæ et Esau, et cæterorum hujusmodi, hoc est, hæreticorum et superborum omnium. In alia editione pro hoc nomine, Latine scriptum vidimus, *Super montes succorum et aromatum*, quod æque sanctorum mentibus congruit, qui non supervacuis cogitationibus arefati, sed velut arboris aromaticæ salutaribus succis semper sunt internæ dulcedinis et charitatis refectioni: de quibus videlicet succis atque aromatibus sapius in hoc volumine sub nomine thuris, myrrhæ et aloes, cæterorumque hujusmodi significatum est. Verum quia amatores veritatis, non solum de Judæis, sed etiam veniunt de gentibus, et de utraque plebe una fidelium Ecclesia colligitur, restat in amoris cantico post Judææ vocationem, ac dulcissimam cum suo Redemptore colloquationem, etiam gentilitas, quo ordine ad agnitionem salutis attigerit, quanto hanc inventam amore tenuerit, specialiter referre. Sequitur ergo vox dilectæ de gentibus Ecclesiæ.

CAPUT III.

XI. In lectulo meo per noctes quæsi, etc. Jamdudum, inquit, multo studio quæsi Dominum, quem nunc integre diligit anima mea; quem etiam tunc, etsi necdum cognitum dilexit, in quantum rationem

A sapientiæ, veritatis et divini cultus dilexit. Sed quia in lectulo meo quæsi, id est illecebris adhuc carnis meæ subdita, quia per noctes, hoc est, in tenebris profundæ ignorantie quæsi (non enim mihi angelus, non propheta, non quilibet doctor indubius lumen divinæ cognitionis ostendit), invenire, quem quæsi, minime prævalui. Quod ubi in veritate comperi, nequaquam me veritatis quam quærebam, inventionem potissimum, proposui in animo meo de lectulo carnalium voluptatum exsurgero, ad laborem salutiferæ inquisitionis accingi, terras ac mare circumire, publice et privatim universorum, quos sapientiores audirem, magisteria adire, et si quid veræ sapientiæ, et si quid uspiam certi, quod ad æternam beatitudinem duceret, invenirem, studiose perquirere. Sed quamvis plurimo labore mundum peragrans, sapientium verba discernens, nil certum atque indubium de via veritatis addiscere potui, hæc autem fuisse gentilitatis vota, Deum scire cupientis, sed necdum scientis, testantur studia philosophorum, qui pro indagine veritatis ac sapientiæ tot lustrare terras, tanta condidere volumina, testatur Scriptura, quæ ait, *Athenienses autem et omnes advenæ hospites ad nihil aliud vacabant, nisi aut dicere aut audire aliquid novi*. Testatur Apostoli sermo, qui in eorumdem Atheniensium curia perorans ait, *Pertransiens et videns simulacra vestra, inveni aram, in qua scriptum erat, Ignoto Deo. Quod ergo ignorantes colitis, hoc annuntio vobis. Deus qui fecit mundum et omnia quæ in eo sunt, hic cœli et terræ cum sit Dominus, non in manufactis templis inhabitat* (Act. xvii). Testatur devotio Cornelii centurionis, qui cognitionem divini cultus orationibus et elemosynis a Deo quærere didicit. Testatur iterum et opus Æthiopsis, qui de finibus terræ ad templum Domini veniens, eum quem nesciebat, adoraturus adijt, et tanto veritatis, quam ignorabat, amore ardebat, ut sedens in curru lectionibus, quas sæpe frequentior divinas esse divulgatas, insisteret. Sed hanc ejus in inquisitione veritatis instantiam Dominus videns, diu se quærenti tandem aliquando manifestare dignatus est, et cui inspiraverat ut quæreret, donavit ut inveniret. Juxta quod ipse per prophetam jam olim promissit, dicens: *Egeni et pauperes quærunt aquas, et non sunt, lingua eorum siti aruit. Ego Dominus exaudiam eos, Deus Israel non derelinquam eos. Aperiam in supinis montibus flumina, et in medio camporum fontes* (Jom. xli): illos nimirum fontes, quos Psalmista sitiens aiebat, *Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus* (Psal. xli): illa flumina quæ ipse suis fidelibus pollicetur, dicens, *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ* (Joan. vii). Unde et recto subditur:

Invenerunt me vigiles, qui custodiunt civitatem, etc. Vigiles namque, qui custodiunt civitatem, præcones sunt veritatis, qui ad custodiam sanctæ Ecclesiæ, quæ per mundum diffunditur universum, pia sollicitudine semper excubant, ac verbo prædicationis, ne

hæc a perfidis corrumpatur, insistunt. Hi ergo gentilitatem veritatis indagine sollicitam invenerunt, et ei, quod quærebat, demonstrarunt, cum Philippus eunuchus Evangelii lumen aperuit, cumque prophetarum scientia verborum, quæ ipse legebat, instruxit; Petrus Cornelium cum suis gratia cœlesti, quam tantopere desiderabat, imbut: Paulus Atheniensibus Deum, quem ignorantes colebant, notum reddidit; alii aliis diu quæsitam et concupitam Conditoris sui præsentiam ostenderunt. Quasi enim vivilibus civitatis dixit gentilitas, quæ in sponsam Christi erat, donante ipso, permutanda, *Num quem dilexit anima mea vidistis?* cum venientibus ad se doctoribus libentissime auditum accommodabat, et inhianter an veritatis esset via, quam prædicabant, d'gnosere curabat.

Paululum cum pertransissem eos, etc. Qui doctrina vult veritatis perfrui, non hanc cursim et negligenter debet attingere: nam qui dilectum venire desiderat, necesse est prædicatores nominis ejus solertissime pertranseat, eorumque se cœtibus familiariter interserat, ut sic notitiam ejus, quem prædicant, vicinius mereatur assequi. Nam et librum, quem ad finem usque perlegimus, pertransisse dicimus. Unde et angelus Danieli de mysteriis quæ videbat, *Pertransibunt*, inquit, *plurimi? et multiples erit scientia* (Dan. xii). *Paululum ergo cum pertransissem*, inquit, *eos, inveni quem dilexit anima mea*. Pertransire namque vigiles inquisitor debet veritatis, id est, cœtibus se, ut dictum est, immiscere atque adunare doctorum fidelium, eorumque dicta sive scripta frequenti meditatione percurrere. Quod cum paululum facti, mox dilectum, quem quærebat, invenit, quia juxta Pauli et Isaia: vocem, *Verbum abbreviatum fecit Dominus super terram* (Rom. ix), illud scilicet quod ait, *Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit* (Marc. xvi). Et de quo Apostolus, *Sed quid dicit Scriptura*, inquit, *Prope est verbum in ore tuo? Hoc est verbum fidei, quod prædicamus; quod si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, et credideris quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris* (Rom. x).

Tenui eum, nec dimittam, etc. Tanto instantius, inquit, inventum tenui, quanto tardius, quem quærebam inveni. Quem me numquam dimissuram esse profiteor, sed tantum in ejus semper amore perseverare ac proficere contendo, ut etiam Synagogam, per quam auditum verbi et ministerium regenerationis accepi, ad fidem nominis ejus revocare satagam. Constat enim quia in fine sæculi Judæa fidem, quam nunc perfida oppugnat, receptura est, quod fieri aliter nequit quam per doctrinam et ministerium eorum videlicet qui tunc de gentibus fideles inveniantur. Dicit enim manifeste Apostolus, *Quia cæcitas ex parte contigit Israel, donec plenitudo gentium subintraret, et sic omnis Israel salvus feret* (Rom. xi). Sane quod ait Ecclesia, *Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, et in cubiculum genitricis meæ*, non ita intelligendum, quasi dimissura sit ipsa Christum, post-

A quam populum Synagogæ credulitate nominis ejus intruxerit, sed ita potius quod tali eum affectu diligat, tanta solertia, quæ ejus sunt, quærat, ut etiam cognatam plebem ei subdere contenda, juxta illud Psalmis: *Oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri* (Psal. cxiv). Neque enim ulla ratione, qui ad postulandam misericordiam oculos ad Deum levat, post acceptam tandem misericordiam hos ad ima reflectit, cum hoc sit maximum perceptæ indicium misericordiæ, ut quis oculos semper intentos ad Deum habeat, et ejus gloriam sine fine contempletur. Notandum autem quod hujus capituli series, etiam juxta litteram, in Maria Magdalene, quæ et Ecclesiæ typum tenuit, completa est: cum enim Dominus, quem tota mente viventem B dilexit, morte ac sepultura ab ejus esset subtractus aspectibus, quæsitum eum in lectulo suo, tanto nimirum ejus amore detenta, ut nec datis ad quietem membris ejus, a suo pectore memoria laboraret. Quæsitum per noctes, illas videlicet duas, quibus ipse in sepulcro quiescebat; nec tamen invenit, quia necdum resurgendi tempus advenerat. Surrexit matutina cum aromatibus, et quærendo sollicita pervenit ad monumentum; et nec sic quidem statim, quem quærebat, invenit, sed primo invenerunt eam angeli, custodes utique Ecclesiæ. Quos de Domino interrogans, atque eum resurrexisse audiens, ita demum ad ejus visionem pervenit. Tenuit, neque ultra dimisit, quem veraciter mortem superasse cognovit. Sed et in domum matris introducere festinavit, quia C congregationi discipulorum, qui se in Christo præcesserant, ac suis exemplis ad pietatem exaltaverant, eum resurrexisse prædicavit.

Adjuro vos, filia Hierusalem, per capreas, etc. Si superiores versus respexerimus, non in his invenimus, quod sponsa ad quietem somnumve pervenerit, sed hoc potius, quod de lectulo exsiliens, labore maximo quæsitio ad inventionem sui dilecti pervenerit. Et quomodo nunc idem dilectus filius Jerusalem, ne eam excitent, neque evigilare faciant, adjurat, nisi forte quia velut felicissimo somno sopita est anima, quæ in divino novit amore quiescere? Sicut dormiens quis a rebus exterioribus oculos corporis clausit, et in visione oculorum sæpius oculos aperuit cordis; sic nimirum, sic D mens supernæ dilectioni dedita, a visibilibus se curis alienat, ut invisibilium contemplatione perfectius liberiusque evigilet. Nec mirandum quod somno comparetur amor, quia visibilibus appetita sensum mentis avertit, atque ad invisibilia appetenda convertit, cum ipsi etiam morti comparetur, dicente hoc eodem cantico, *Fortis est ut mors dilectio*: quia nimirum sicut mors corpus interimit, sic et ab exterioribus delectationibus, internæ viæ claritas occidit. Unde merito adjurantur filia: Jerusalem, id est, animæ quæque fidelium, societatem jato supernorum civium anxia mente suspirantes, ne suscitent dilectam, id est, ne mentem Deo devotam ab intentione desiderii cœlestis importuna irru-

ptione præpediant. Quod et de generali Ecclesiæ A in bonam partem potest recte accipi, id est, eam designare conversationem, quæ a mundi illecebris separata, Dei tantum legis scrutandæ, et cœlestium præceptorum sit observationi dedita, quæ esuriens et sitiens justitiam, manna solummodo verbi cœlestis vescatur, et fonte vitæ, qui de spirituali petra emanat, potetur. Hinc inhianter ardentique decantans : *Sitivit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea in deserto et in via et iniquo (Psal. LXXI)*. Ascendit ergo Ecclesia per desertum, ut promissum perveniat ad regnum; sed et qualiter ascendat, ostenditur cum subinfertur, *Sicut virgula fumi ex aromatis*. Fumus ab igne solet nasci, natus alta petens, absumi, et humanis se paulatim auferre conspectibus. Cujus instar ascendit Ecclesia, quæ igne sancti Spiritus in amorem sui Conditoris accensa, omni nisu virtutum ad cœlestia tendit; neque a cœptis desistit, donec ab humanis rebus abstracta, ad invisibilia vitæ cœlestis gaudia rapiatur; et sicut fumus uno eodemque tempore partim oriri, partim in sublimioribus, qui fuerat ortus, solet disparere, sic Ecclesia usque ad finem sæculi in quibusdam suis membris per gratiam sancti Spiritus semper nova gignitur; in quibusdam, qui prius nati Deo fuerant, semper ad cœlestia colligitur. Quæ merito non absolute fumo, qui quolibet diffundi potest, sed virgulæ fumi assimilatur, ut et unitas fidei illius, et simplex ad altiora significatur ascensus. Cæterum de inimicis Dei, qui non ullo desiderii cœlestis intuitu, sed solo superbix fastu extolluntur, dicitur quia *mox honorati et exaltati fuerint, deficientes ut fumus deficient*; et quia sicut in pravorum mente cupiditas sæculi, e contrario flagrantia in corde bonorum ardet, fumatque virtus, recte cum diceret, *Sicut virgula fumi, addidit* :

XII. *Quæ est ista, quæ ascendit per desertum?* etc. Quæ est ista, inquit, quanta laude, quo miraculo digna, quæ non mysterio circumcisionis emundata, non adhuc fonte est regenerationis abluta, et jam nova Spiritus sancti est gratia perfusa, jam loquitur linguis, et magnificat Deum? quod numquam factum in nostra gente meminimus, ex quo vel patribus testamentum circumcisionis, vel lavacrum nobis datum est baptismatis. *Quæ ascendit per desertum* : ascendit ab infimis voluptatibus ad alta virtutum, levans oculos ad montes æternos; imo levans, et pervenire desiderans ad eum qui habitat in cœlo. Ascendit autem per desertum, id est, per medium gentium illarum quæ nulla erant virtutum fruge secundæ, quas nullus de Dei populo propheta, nullus patriarcha, nullus adveniens angelus, ad cultum vitæ subrioris instituerat; cujus fides eo majoris est miraculi, quod hanc duperrime agnitam ac susceptam invincibiliter servat, juxta hoc quod in ejus laude Dominus ipse testatur, dicens : *Scio ubi habitas, ubi sedes est Satanae, et tenes nomen meum, et non negasti fidem meam (Apoc. II)*. Hoc autem dictum est ad exemplum plebis Israeliticæ, quæ ab Ægyptiæ servitutis liberata tenebris, per deserti iter ad terram repromissionis ascendit. Unde desertum etiam

B
C
D

Ex aromatis myrrhæ, etc. Myrrha quippe, quæ condiendis apta est corporibus, sicut etiam sacrosancta Dominicæ sepulturæ dispensatio probat, continentiam carnis indicat. Thus, quod Deo in preces accendi solet, virtutem orationis exprimit; ut Psalmista quoque precando testatur, *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo (Psal. CXL)*. Universus pulvis pigmentarii, omnia virtutum opera designat, quæ ideo non integris pigmentis, sed in pulvere redactis comparantur, ut admoneamur bona quæ agimus sedula intentione discernere, et ne quid in eis ineptum resideat, quasi cribro sollicitæ discretionis examinare. Pigmentarius vero, qui hunc pulverem præparat et cernit, vel homo ipse, qui operam dat virtutibus, vel largitor virtutum Dominus intelligitur. Notandum autem quod aromata commemorans, recte primo myrrham, ac deinde thus atque universum pulverem pigmentarii nuncupat, juxta illum videlicet ordinem, quem et Dominus in Evangelio ponit, dicens, *Sini lumbi vestri præincti, et lucernæ ardentes (Luc. XII)*. Quod est aliis verbis dicere, *Diverte a malo, et fac bonum. (Psalm. XXXIII)*. Mortifica concupiscentias carnis, et offer Deo placabilia vota cordis. Ascendit ergo dilecta cœlestis

sponsi per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, et thuris, et universi pulveris pigmentarii, quia sive Ecclesia sancta, sive anima quæque perfecta ad altiora virtutum quotidianis profectibus crescit, quæ flamma charitatis agente suavissimam continentiam et orationis, imo omnium Spiritus fructuum flagrantiam suo reddidit auctori; quamvis et ita recte possit intelligi, dilectam Christi ascendere, sicut virgulam fumi ex aromatibus myrrhæ, ut thuris, et universi pulveris pigmentarii, quia una eademque ejus Ecclesia, ex multis fidelium personis construitur, quia diversis floridæ virtutibus, quædam instar myrrhæ amplius mortificandis carnis voluptatibus insistunt, ad exemplum ejus qui dixit, *Castigo corpus meum, et in servitatem subjicio (I Cor. ix)*; quædam ad figuram thuris peculiarius crebris orationibus vacant, aliæ aliis bonorum operum fructibus Deo offerendis desudant: uno tamen omnes igne Spiritu inflammatæ, quasi una sunt virgula, indiscreto per omnia studio ac devotione communi vitæ cœlestis alta requirunt. Nec contrarium studioso lectori debet videri, sed consentaneum satis intelligi, quod eadem ipsa dilecta, et sopori esse dedita, et per desertum ascendere memoratur: dormire etenim monstratur, cum filia Jerusalem, ne eam suscitent, adjurantur. Et ipsæ filia Jerusalem ascendere contestantur, cum continuo respondent, *Quæ est ista, quæ ascendit per desertum?* Uno eodemque tempore et soporatur et ascendit, cum ab exterioribus curis, desiderisque carnalibus anima se, quantum valet, alienat, et bonæ operationis, sive cogitationis profectibus ad visionem sui Conditoris appropriat; quæ cum ascendere per desertum diceretur, quo etiam ascendat, vel quæ sit causa ascensus insinuat, cum ipsius quæ ascendit, Ecclesiæ voce subjungitur.

XIII. *En, lectulum Salomonis*, etc. Ad lectulum ergo ferculumque Salomonis, id est pacifici regis, videlicet Domini et Salvatoris nostri, est ascensus ejus: lectulum videlicet, in quo perpetua in pace requiescat; ferculum vero, de quo vitæ dapibus reficiatur sine fine. Causa autem ascendendi est quia media feruli ejusdem ad quod ascendit, sunt charitate constrata; ad quod etsi ascensus est purpureus, id est, nimio certamine cruentus, dulcedo tamen charitatis, quæ ei inesse dignoscitur, multum filias Jerusalem, id est, religiose mentis animas ad hoc conscendendum invitat. Lectulus igitur Salomonis gloria est supernæ beatitudinis, in qua ipse rex pacis cum sanctis suis perpetuo quiescit; ad quem lectulum dilecta regis ipsius, id est, Ecclesia per desertum sæculi hujus quotidie tendit, et ex parte jam pervenit, in quantum fideles suos ad futura præmia præmisit. Perveniet autem in toto, cum in consummatione sæculi Conditor ipse, ac rex ejusdem supernæ civitatis congregaverit electos suos a quatuor ventis, et sicut alibi dicit, *Præcinxerit se, et fecerit illos discumbere, et transiens ministraverit illis*. Sed et in hac vita lectulus est Salomonis, conversatio quieta sanctorum,

atque a mundanis secreta tumultibus, quæ compressis jam sive sopitis vitiorum conflictibus, felicitatem perpetuæ pacis imitatur. Hinc etenim et propheta, *Et factus, inquit, in pace locus ejus, et habitatio ejus in Ston (Psal. Lxxi)*, id est, in sublimi speculatione futurorum bonorum. Et apostolus Petrus, *Si exprobrabimini, inquit, in nomine Christi, beati eritis; quoniam gloriæ Dei Spiritus in vobis requiescit (I Petr. xlix)*. Utrique autem huic lectulo convenit apte quod dicitur, *Quia lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel*, quia et præsentem Ecclesiæ quietem ac pacem, prædicatores sancti contra hereticorum tuentur incursus, et internam cœlestis patriæ requiem perfectiores quique fixa intentione speculantur. Bene ergo de lectulo illo regis pacis dicitur quod hunc fortes ambiunt. Bene iterando adjungitur, *Ex fortissimis Israel*. Israel quippe, *vir videns Deum* interpretatur; quia qui vel prædicando præsentem Ecclesiæ pacem tueri, vel contemplando eam qui in cœlis est, cupiunt intueri, necesse est vigilare, stare in fide, viriliter agere, confortari, ac divina se digno visione reddere curent. *Ex fortissimis, inquit, Israel*; quia omnes qui ad divinæ visionis gaudia tendunt, recte Israel nomine censentur. Sed *fortissimi, inquit, in eis sunt*, utique illi qui sive cœlestis dono speculationis sublimantur, seu prædicationis ministerium rite peragendum suscipiunt. Qui et apte sexagenario sunt numero designati, quia tales nimirum denarium æternæ retributionis pro perfectæ operationis exspectant: namque *sex diebus perfecit Deus mundi ornatum, et septimo requievit ab operibus suis*, merito senario numero lumen perfectæ actionis, pro qua requies æterna speratur, insinuat. Quod autem præmia bonorum operum denario numero ligentur, novit omnis qui laborantes in vinea Christi, quare denarium in mercedem acceperint, novit.

Omnes tenentes gladios, etc. Illos tenentes gladios de quibus Apostolus dicit: *Et galeam salutis assume, et gladium Spiritus, quod est verbum Dei (Eph. vi)*, ad illa bella doctissimi, de quibus idem admonet, dicens: *Induite vos armatura Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli; quia non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principis et potestates*, etc. (*Ibid.*). Et recte doctissimi, quia magna bellandi arte indigent, qui carne inclusi, in terris positi contra spiritualia nequitia in cœlestibus certant magna arte, imo magna Dei gratia indigent, cum contra archangelum tot millibus annorum ad bella excitatur, carnis fragilitas pugnat.

Uniuscujusque ensis super femur suum, etc. Per femur carnalis solet propago designari; unde scriptum est, *Erant omnes animæ eorum, qui egressi sunt de femore Jacob septuaginta (Exod. i)*. Ensem vero super femur habent milites Christi, cum motum carnalium voluptatum spiritualis verbi distinctione comprimunt. Et hoc propter timores nocturnos, id est, ne eos insidiæ tentatoris antiqui, si securos inermesque repererint, sternant, ne eis expugnatis, lectulus veri Salomonis, quem custodiare debuerant,

fecdetur; quod de utroque, quem diximus, lectulo Regis æterni, id est, et de præsentis Ecclesiæ pace et de futura æque potest accipi. Timent enim doctores sancti ne per tenebras hæreticorum Ecclesiæ status violetur præsentis; timent hi, qui contemplationi gaudiorum futurorum, oculum mentis aperire consueverunt, ne lucem divinæ revelationis nox in eis obnubilaret dæmoniacæ perturbationis. Si autem fortissimi ex Israel, in quibus dolus non est, qui ad bella sunt doctissimi, ense super femur habent propter timores nocturnos, quid mihi meisque similibus agendum est? quanto in timore Domino serviendum, qui et minus docti ad spirituale certamen, et ad perficienda quæ dicimus, minus fortes existimus? Unum prorsus nobis refugium est, illi adhærere, in illo spem ponere quem constat vinci non posse, illius cum propheta defensionem querere, sæpius dicendo: *Dominus illuminatio mea et salus mea, quem timebo (Psal. xxxvi)*? Illuminatio mea, videlicet, ut ad bellandum erudiat; salus autem, ut in bello fortes et insuperabiles faciat. Si enim prædicando persistimus, forte et ipsi cum propheta eodem audire merebimur, *Scuto circumdabit te veritas ejus; non timebis a timore nocturno (Psal. xc)*. Quidam fortes, qui lectulum Salomonis ambiunt, super angelos, qui pro pace sanctæ Ecclesiæ contra aërias potestates dimicent, interpretantur, quorum sensui videtur repugnare quod dicitur, *Uniuscujusque ensis super femur suum*: quomodo enim carnis illocebram ense continentis strugant, vel recensent, qui carnis naturam, ex qua subsistant, nullam habent? Dicit ergo Ecclesia veniens ex gentibus, *En lectulum Salomonis septuaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel*, et cætera; ac si pateat dicat: Quid miramini, O filie Jerusalem, id est, credentes de Judæa plebes, quod per desertum virtutum instar aromatum suaveolentium ascendam? Videte quia pacificus est rex, ad cujus consortium propero, tutus est ab insidiis malorum, et bonis tantum accessibilis lectulus ille quietis ejus intimæ, ad quem pervenire festino. Sed et plura divitiarum ejus, si audire delectat, retexam.

Ferculum fecit sibi rex Salomon, etc. Ferculum inde dictum, quod vel residentium, sive discumbentium in convivio corpora ferat, vel ipsum de loco ad locum soleat pro temporum opportunitate circumferri. Cui merito sancta Ecclesia comparatur, quæ et credentes ad æternæ beatitudinis epulas levat, et ipsa per mundum universum prædicatorum suorum ministerio circumfertur. Ferculum autem hoc fecit Dominus sibi de lignis Libani, quia Ecclesiam de fortibus animo et constantia animabus construxit. Ligna quippe Libani et celsitudine et specie, et sui natura impubibili multum præminent.

Columnas ejus fecit argenteas. Jacobus, inquit, Cephas et Joannes, qui videbantur columnæ esse. Quas nimirum columnas fecit argenteas, quia ad confirmandam fidem, ad sublevandum Ecclesiæ statum doctores sanctos claritate verbi cœlestis instituit.

Reclinatorium aureum. Reclinatorium in ferculo

A fecit, cum spem perpetuæ quietis fidelibus promisit. *Tollite, inquit, jugum meum super vos; et discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris (Matth. xi)*. Et hoc reclinatorium fecit aureum, quia requiem nobis æternæ divinæ visionis gloria coruscantem præparavit. Hinc dicitur, *Qui autem diligit me, diligetur a Patre meo; et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum (Joan. xiv)*.

Ascensum purpureum. Vera purpura sanguine tingitur conchyliorum. Ascensus ergo ferculi Salomon purpureus est, quia *Rex et Dominus noster dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo (Apoc. i)*. Et non nisi purpureus ad hoc ferculum ascensus invenitur, quia nullus Ecclesiam nisi sacramentis Dominicæ passionis imbutus, ingreditur. Unde ipse ait, *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam; et ego resuscitabo eum in novissimo die (Joan. vi)*.

Media charitate constravit, etc. Ea ipsa videlicet charitate qua pro nobis passus est: *major enim hac charitatem nemo habet quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis (Joan. xv)*. Et sicut ait Apostolus, *Commendat autem Deus suam charitatem in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro impiis mortuus est (Rom. v)*, siquidem per hanc media Ecclesiæ suæ strati instar paravit, ubi fideles animæ molliter quiescerent, quia totam eam intrinsecus supernorum amore replevit. Et hoc est quod addidit, *Propter filias Jerusalem*, id est, propter animas, cœlestium desiderio flagrantes. Quantum enim majorem Deus charitatem suam nobis, pro nobis patiendo commendavit, tanto plures ad se redamandum ac pro se patiendum accendit. Potest ascensus purpureus in eis quoque specialiter intelligi, qui suum pro Christo sanguinem fuderunt. Qui recte ad reclinatorium aureum per ascensum dicuntur ascendisse purpureum, quia ad charitatem perpetuæ quietis pervenerunt per laborem, arte tribulationis. Quibus apte convenit quod sequitur, quia *media charitate constravit*. Ideo namque ad fundendum pro cœlesti Rege sanguinem prompti sunt, quia ipse media ferculi sui, id est, corda ipsorum sua charitate inflammavit. Unde Apostolus, cum ascensum ferculi purpureum describeret, dicens: *Sed et gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientiam probationem, statim de reclinatorio aureo subjungere curavit, dicendo: Probatio vero spem, spes autem non confundit*. Ac deinde de charitate, qua media sint constricta, conclusit, quia *charitas Dei diffusa est in cordibus nostris (Rom. v)*. Mirantibus ergo siliabus Jerusalem, et laudantibus Ecclesiam de gentibus, quæ sicut virgula lami ex aromatis ad cœlum ascendit, reddit ipse causas ascensus sui, exponens quod lectulus pacifici regis, ad quem properaret, a malorum sit tutus incursibus; quodque ferculum ejus, ubi refectio non speret, etsi ascensus sit arduus, reclinatorium tamen habeat

instar auri præfulgidum; et media sui charitate constrata, propter quod festina occurrit ascendere, sciens quia *Deus charitas est, et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo* (I Joan. iv). Quibus dictis, miro ac decenti ordine, post enarrata regis sui dona, ipsam quoque speciem ac ornatum ejus prædicare incipit, cunctosque ad hoc videndum invitat, et postquam ipsa vocata est, vocare et alios, assumpto evangelizandi officio, curat, dum subsequenter adjungitur:

Egredimini, et videte, filiae Sion, regem Salomonem. Filiae autem Sion eadem sunt quæ et filiae Jerusalem, id est, animæ, gaudia patriæ cœlestis suspirantes. Sion etenim *specula*, sive *speculator*, Jerusalem dicitur *visio pacis*: quod utrumque nomen, ejusdem civitatis spernæ accolis congruit, ubi et perpetua pane fruuntur, et sui Conditoris semper faciem contemplantur. *Egredimini* ergo, inquit, *filiae Sion, et videte regem Salomonem.* Egredimini de turbulenta mundi conversatione, ut regem pacis valeatis videre; egredimini mente et actione de medio Babylonis, qui in cœlesti Jerusalem partem habere desideratis, juxta illud præceptum ejusdem veri Salomonis, quod ait: *Exite de illa, populus meus, ne participes sitis delictorum ejus*; unde et ipse a mundi nos societate socernere, atque ad cœlestia cupiens gaudia provocare, et extra muros civitatis pro nobis pati voluit, sicut et Apostolus pulcherrime ac plenissime exponit, dicens: *Jesus, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est, exeimus igitur ad eum extra castra, improprium ejus portantem.* Non enim habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus (Hebr. xiii). Et quoniam idem Dominus noster Jesus Christus, non solum verus Dei Filius, sed etiam verus est Filius hominis contendus: Dei quidem Filius æternaliter ante sæcula natus; hominis vero Filius, in fine sæculorum ex tempore factus, recte, postquam dictum est: *Videte, filiae Sion, regem Salomonem*, mox subiungitur.

In diademate, quo coronavit eum mater sua. Hoc est enim aperte dicere, Videte Dominum in humanitate, quam de Virgine matre susceptam, in majestatis paternæ dextera collocavit. Mater quippe sua illum diademate coronavit, quando beata et intemerata virgo de Spiritu sancto concipiens, materiam illam illi sacrosanctæ carnis de sua carne præbuit, in qua mundo apparens, et habitans in nobis, regnum mortis moriendo destrueret, ac vitam nobis resurgendo repararet, quamque ad coelos ascendendo, gloria perennis regni sublimaret. Videntes ergo filiae Sion regem Salomonem in decore naturali, etiam diadema, quo coronavit eum mater sua, stupentes admirantur, quia videlicet electi, dum gloriam Filii Dei cœqualem Patri ac Spiritui sancto credunt, et confitentur humanæ quoque assumptionem naturæ, in qua imperium mortis superavit, in æternum clarificatam esse cognoscunt, non suæ videlicet potentia substantiæ, sed operatione assumptæ eam Verbi, hoc est Filii unici Dei; cujus visionem diadematis una filiarum

A Sion, et ipsa nobilissima, jamque de sinibus concupiscentiæ terrestris egressa, summe admirata dicebat, *Eum autem, qui modico quam angeli minoratus est, videmus Jesum propter passionem mortis, gloria et honore coronatum* (Hebr. ii).

In die desponsionis illius, etc. In tempore incarnationis illius, quo ad copulandam sibi Ecclesiam virginali ex utero, tanquam sponsus suo procreavit de thalamo, quæ erat dies lætitiæ cordis ejus, quia lætabatur, mundum per dispensationem ejusdem suæ incarnationis ad agnitionem visionemque æternæ divinitatis esse perducendum. Hinc est quod cum plurimi ad fidem ejus confluerunt, scriptum est: *In illa hora exultavit Spiritus sancto, et dixit, Confitebor tibi, Pater, Domine cœli et terræ, qui abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis* (Luc. ix). Hinc ipse Redemptor per suum sanguinem ad superna reducto genere humano loquitur cœli civibus, dicens, *Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam, quæ perierat* (Luc. xv). Quia ergo supra filiae Jerusalem admirantes adventum sponsæ, dicebant, *Quæ est ista quæ ascendit per desertum*, et cætera; apto illa responso laudat lectulum, laudat ferculum sponsi, laudat ipsum postremo sponsum, ad cujus amplexum properat. Meminit assumptæ pro se in Deum humanitatis, quam instanti tempore suæ responsionis, incorruptæ genitricis mysterium procreavit; ut ostendat jure se ad divinæ visionis ejus gloriam anhelare, pro qua ipse humanæ habitum naturæ suscepisset. Unde merito, quæ tantum se sui Redemptoris laudibus subdidit, quæ ad laudandum etiam cohortes suas, filias videlicet Sion, intentione materni affectus invitat, ipsa quoque dignam laudis recompensationem ab eodem sponso suo ac Redemptore suscepit; cujus voce subiungitur.

CAPUT IV.

XIV. *Quam pulchra es, amica mea!* etc. Pulchram esse Ecclesiam dixit, pulchram repetit, quia hæc et actione et prædicatione vidit esse laudabilem. Actione videlicet, qua ad se per desertum, sicut virgula fumi ex aromatis ascendit; prædicatione autem, qua ad suum consortium etiam proximas suas ascendere satagit, dicens: *Egredimini, et videte, filiae Sion, regem Salomonem.* Et recte primo actione, postmodum prædicatione, juxta exemplum, videlicet ipsius, de quo scriptum est, *Quæ cepit Jesus facere et docere* (Act. i).

Oculi tui columbarum, etc. Sensus tui spiritualium sunt rerum contemplatione excellentes ac venerandi, quibus mea quoque dona, quæ nuper exposuisti; meum diadema, quod prædicasti, videre et cognoscere meruisti. Quia enim, sicut supra commemoravimus, Spiritus sanctus in columbæ specie apparuit, merito nomine illius spiritualis gratia signatur.

Absque eo quod intrinsecus latet. Absque invisibili in cœlestibus retributione, quæ a te in terris peregrinante nocendum valet videri. Hæc enim majoris est

pulchritudo gloriæ, quam Impræsentiarum digne queat æstinari. Et pulchre, ubi oculorum ejus simplicitatem, id est oculorum in ea cognitionem laudat, ibi eam amicam prænominat, juxta illud Dominicum: *Jam non dicam vos servos, quia servus nescit quid faciat dominus ejus. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audivi a Patre meo, nota feci vobis (Joan. xv).*

Capilli tui sicut greges caprarum, etc. Si oculis sponsæ acumen sensuum spiritualium recte intelligitur, potest non inconvenienter in capillis innumera generalium cogitationum puritas accipi, quæ in sanctis, etsi aliquando pro temporalium dispensatione fiunt, cælestium tamen rerum intentione fieri nunquam omittunt. Scriptum quippe est, quia *deceverat Paulus transnavigare Ephesum, ne qua illi mora feret in Asia. Festinabat enim, si possibile esset, ut diem Pentecostem faceret Jerosolymis (Act. x).* Ubi erga terrenum quidem iter hujusmodi cogitationibus utebatur; sed ipsum iter terrenum præmii cælestis intentione gerebat. Quod ipsum et de arte scenofactoria, quam cum Aquila et Priscilla exercebat, intelligendum est, qui temporales quidem erant cogitationes quibus eam explebant, sed æternorum intuitus, quod ad hanc explendam trahebantur, ut videlicet hoc opere terreno ministerium Evangelii, quod erat cæleste, juvarent. Unde apte iidem capilli sponsæ caprarum adæquantur gregibus, qui ascenderunt de monte Galaad. Hæc enim et munda sunt animalia et ardua rupium sive arborum solent, quærendi pastus gratiæ, scandere, quia nimirum cogitationes electorum, ut diximus, etsi terrena agunt, nihilominus cælestia intendunt, et cum etiam carnis sustentandæ curam gerunt, erga animæ potius sospitant ac supernam refectionem aciem mentis dirigunt. Possunt autem in oculis sponsæ etiam prædicatores intelligi sanctæ Ecclesiæ, per quos cælestium arcana secretorum, quæ generalis credentium turba neque aspicit*. Possunt in capillis populi fideles accipi, qui, etsi minus docti sunt ad prospiciendos regendosque gressus Ecclesiæ, maximum tamen ei decus sua numerositate præbent obsequii. De qualibus Dominus ipse, cum missis ad prædicandum discipulis prædicaret quia *Eritis odio omnibus propter nomen meum; mox consolando subjunxit: Et capillus de capite vestro non peribit (Luc. xii).* Quod est aperte dicere: Etsi persequentium odia sæviunt, ne minimos quidem de his, qui ad me pertinent, caput videlicet vestrum rapere queunt. Bene autem capilli, hujusmodi gregibus assimilantur caprarum; solent namque per capras, peccatores designari; et cum omnis Ecclesia veraciter confiteatur se peccato carere non posse, quanto magis his qui in plebeia sunt vita constituti, faciendum est; quia *in multis offendimus omnes (Jacob. iii)*! Habent ergo fideles peccatum, sed tamen quotidianis operum bonorum profectibus ad illam tendunt vitam, ubi ab omni sint peccato liberi. Propter quod apte

A de eisdem capris subditur: *Quæ ascenderunt de monte Galaad*: in monte etenim conversantur mystico, omnes qui corpori sunt sui Redemptoris adunati. Sed de eodem monte ascenderunt capræ, superiores videlicet sinus montis, pascendi causa petentes, cum humiles quique et peccatorum suorum ac fragilitatis conscii, ipso infirmitatis suæ timore accensi, ad appetendas in Christo pascuas cælestis vitæ semper sese attollere conantur. Legimus quippe in libro Numerorum ac Paralipomenon, quia mons Galaad bonas valde et uberes pascuas habuerit. Quod illi singulariter alto ac multum fructifero monti convenit, de quo civitas ipsa, quæ in eo est constructa, id est, sancta Ecclesia dicere solet: *Dominus pascit me, et nihil mihi deerit, in loco pascuæ, ibi me collocavit (Psal. cxii).* Congruum et ipsum nomen montis, quod dicitur *acervus testimonii*. Acervus quippe testimonii Dominus est, quia in ipso colligitur atque adunatur omnium multitudo sanctorum, lapidum videlicet vivorum, qui testimonio fidei probati sunt, ut Apostolus ait. Capilli ergo sponsæ assimilantur gregibus caprarum, quæ in hoc monte pascentes, ad superiora semper ascendere contendunt, quia sive temporales e'ectorum cogitationes, seu fragiliores Ecclesiæ plebes, quæ minus se a culpa immunes esse deprehendunt, eo altius auxilium quærunt ejus a quo se esse liberandos intelligunt.

Dentes tui sicut grex tonsarum, etc. Sicut in capillis Ecclesiæ populi fragilioribus adhuc acibus dediti, sic perfectiores quique, et ad regendam Ecclesiam apti designantur in dentibus, quia nimirum isti numerositate, illi præstant firmitate; isti intus verbo reficiunt, illi, quævis arcanorum interna minus capiant, extrinsecus Ecclesiam bonis ornant operibus. Annon Deus Ecclesiæ recte vocetur ille, cui dictum est: *Surge, Petre, occide et manduca (Act. xi)*? Occide, in malis quod fuerunt, docendo anathematizare, quod coluerunt, et ipsos veræ fidei professione redditos bonos insere unitati corporis tui, quod est Ecclesia Christi? Et quidem supra iidem doctores oculorum fuerant nomine signati; sed oculi sunt, quia secreta mysteriorum spiritualium acute perspiciunt; dentes, quia improbos verbo veritatis corripiunt, correptosque atque mundatos in sancta Ecclesiæ membra trajiciunt. Dentes sunt Ecclesiæ, quia panem verbi Dei parvulis illius ad quem mandandum ipsi non sufficiunt, parant. Solent quippe piæ nutrices particulas panis dentibus conficere, et inter lactandum, parvulorum faucibus minuta mansa immittere, donec eos paulatim abstracos a lacte, ad usum panis perducant; sic sancta mater Ecclesia habet doctores, qui instar uberum lac doctrinæ mollioris incipientibus ministrent, habet eosdem ipsos, non ignaros bene proficientibus panem verbi fortioris porrigere. Sed ut rite proficiant, paulatim necesse est eos et per partes ad altiora discenda provocent, primosque eis apertiora de secretis spiritualibus, et

* Mutilus videtur hic locus. Forte legendum: *Per quos cælestium arcana... generalis credentium turba aspicit, deletis verbis quæ et neque.* EDIT.

hæc cauta ac diligenti expositione discussa, quasi prius jam dentibus masticata, committant, quo hæc crebrius agendo pedetentim eos interiorum capaces reddant arcanorum. Hi autem dentes recte gregi tonsarum, quæ ascenderunt de lavacro, comparantur, quia et baptismi fonte mundati, et facultatum suarum sunt abiectione nudati. Et quidem omnium est, Christi vitæ lavacro purificari, quia *nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu*, et reliqua (Joan. III). Perfectorum vero est, et maxime eorum quibus pascendi oves ejus cura commissæ est, renuntiare omnibus quæ possident. Quod et primi illi ac præcipui dentes Ecclesiæ, id est, apostoli, et plurima ejusdem Ecclesiæ primitivæ turba, fecisse legitur.

Omnes gemellis fetibus, etc. Gemellos fetus parturiunt oves Christi, quia omnes quos prædicando generant Deo sancti doctores, gemina ejusdem Dei et proximi dilectione instituunt. Geminos pariunt, quia discipulos, quos erudiunt, fidei et operis recti scientia imbuunt. *Et sterilis non est inter eas*: non est inter oves summi pastoris ulla quæ non fetus boni operis generet; in quibus sunt et plurimi, qui et operis et doctrinæ fetibus gaudent. Sed nec illi inter steriles deputabuntur, qui abluti fonte salutis, statim ex hac vita rapiuntur. Habuerunt enim sobolem fidei, quam vel ipsi pro se, vel alii pro ipsis professi sunt; habuerunt et votum bonæ operationis, quam inter oves Christi, si exspectati fuissent, si cialiter exercerent. De quibus scriptum est: *Consummatus in brevi, explevit tempora longa* (Sap. IV). *Placita enim erat Deo anima illius; propter hoc properavit de medio iniquitatis illum reducere* (Ibid.).

Sicut vitta coccinea, labia tua, etc. Labia sponsæ cocco assimilantur, quia Dominici sanguinis quo redempta est pretium prædicare non cessat Ecclesia; sed sedula decantat: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi* (Galat. XIV). Et notandum quod non absolute cocco, sed vitæ coccinæ labia comparantur illius: vitta quippe solet capillos astringere. Si autem in capillis sponsæ populi fideles accipiuntur, vitta quæ hos astringit, atque ad caput aptius coaptat, quæ nisi veritatis doctrina intelligitur? Qua rudes credentium animos necesse est confirmari, atque ad amorem cultumque sui Conditoris diligentius applicari, ne mali liberi per inanes actus defluant, atque ab amplexu sive ornatu veri capitis refugiant, ne ipsos oculos, id est eos qui sibi lumen justitiæ præmonstrare debuerant, importuna relaxatione præpediant. Quomodo enim bona discipulorum facta nonnunquam magistris exemplum virtutis sunt, ita sæpius eorum desidia doctoribus detrimentum bonæ efficit actionis. *Sicut ergo vitta coccinea, labia*, inquit, *tua et eloquium tuum dulce*, quia doctrinam suam Ecclesia, quæ mentes infirmorum a lascivia coerces, Dominicæ passionis solet infirmare et quasi tingere memoria. Nihil enim potius voluptuosos a carnalibus refrenat desideriis, quam cum audiunt sive recolunt quod Dominus gloriæ pro eis incarnari et pati dignatus est. Unde merito tale elo-

quium dulce existimat Dominus, quia multum gratanter accipit, cum hoc nos alterutrum referre ac meditari conspicit, ad quod intimidandum ad nos ipse de cælis advenit. Quod si in capillis cogitationes, in oculis sensus fidelium spirituales figurari dixerimus, idem finis est expositionis, quia vagationem cogitationum superfluarum inextinguibilem, non alio facillius ordine quam memoria sæpe dicti ac semper recensendi Dominici sanguinis cohibebimus. Sed et noxios sæpe cogitatus, dum incauta mente voluimus, ac subito respecti a Deo signum sanctæ crucis pectori imprimimus, et quod nefarium tractamus, abjicimus, quasi vitta coccinea capillos nobis ligamus, quia fluxa cogitationum trophæo sacri crucis comprimimus. Quibus si salutaris hæc ligatura desit, totum capitis decus fluctuando sædant, quia tranquillitatem mentis turbant, oculorum aciem obtegunt, quia gratiam sensuum spiritualium improbarum carnalium meditatione obnubilant.

Sicut fragmen mali punici, etc. Per genas verecundiam designari et supra docuimus, quia nimirum has erubescitibus nobis, solet subitus rubor perfundero. Malum autem punicum, quia rosei coloris est, passionis Dominicæ mysterium, sicut et coccineum non inconvenienter insinuat. Decebat enim modum redemptionis nostræ crebra figurarum repetitione in sacro carmine, sicut et in cæteris prophetiæ Scripturis intimari. Quia ergo sancta Ecclesia non erubescit crucem Christi, sed et ipsa gaudet in contumeliis ac passionibus pro Christo, vexillumque crucis ipsius gestare solet in facie, merito genas instar mali punici habere memoratur. Nec vacat quod non integro malo, sed ejus comparantur fragmini: in fracto enim malo punico, et pars ruboris qui patebat, videtur, et pars quæ intus latuerat, candoris aperitur. Habet ergo ruborem mali punici sponsa in genis, cum sacramentum Dominicæ crucis faretur Ecclesia verbis. Ostendit et candorem fracti ejusdem mali, cum pulsata pressuris ipsa castitatem puri cordis probat et factis, cum ipsa crux sui Redemptoris, quid intus gratiæ salutari habeat, pandit. Item ostendit colorem puniceum in genis, cum prima et eminentiora ejus membra, id est, martyres sancti sanguinem fundunt pro Christo; addit et candidum, cum iidem inter patendum, vel impleta passione, etiam miraculis renitent. Nec prætereundum quod malum punicum magnam granorum copiam, uno foris cortice includit, unde et malum granatum dicitur, quæ quidem integro adhuc malo videri æqueunt, sed fracto quam sint innumera clarescunt. Sic etenim sancta Ecclesia, quo amplius eam frangi adversus contigerit, eo clarius quod virtutum granum unius fidei tegmine complectatur, referat. Et recte additur: *Absque eo quod intrinsecus latet*, quia confessionem quidem in Ecclesia vivificæ crucis possunt omnes audire, pressuras ipsius Ecclesiæ possunt omnes aspicere; nuntium quoque charismatum, qui infirmos curat, mortuos suscitât, leprosos mundat, demones ejicit, et cætera hujusmodi possunt in fideles

rum fidelibus laetari, possunt etiam mirari. Sola autem novit ipsa quanto invisibilis vitæ teneatur amore, quanta in visione Conditoris sui, quanta in profectu membrorum suorum dilectione flammescat.

Sicut turris David, collum tuum, etc. Et de collo supra diximus, quod doctores sanctos significet, qui Ecclesiam et spiritualibus reficiendo alimoniis semper augmentant, et verbis sanctæ exhortationis in fide confortant. Sed et hoc quod collum in medio positum, capiti necit corpus, apte convenit eis quorum ministerio conjungitur Ecclesia Christo, qui huic alimenta vitæ ab ipso Domino percepta tradiderunt. De quibus Apostolus gratiam Evangelii commendans, ait: *Quæ cum initium accepisset enarrari per Dominum, ab eis qui audierunt, in nos confirmata est (Hebr. 11)*. Hinc de ipso scriptum est: *Et dedit discipulis panes, discipuli autem turbis; et manducaverunt omnes, et saturati sunt (Math. xiv)*. Quod ita corporaliter factum est, ut etiam spiritualia Domini facta signarent, quia videlicet cælestis panem doctrinæ, ipse primis Ecclesiæ suæ membris, videlicet apostolis, commiserit, quem illi mox subjecto sibi ejusdem Ecclesiæ corpori apposuerunt, ac sic succedentibus sibi ex ordine ministris verbi, totum per orbem ad plenitudinem ejus salutaris refectio pervenerit. Quod videlicet collum recte turri David simile dicitur. Si enim civitas David Ecclesia est Christi, turris in eadem civitate, inexpugnabilis est prædicatorum constantia, qui ad defendenda fidei ædificia, ad repellenda hostium tela, a forti manu ac desiderabili rege, quod nomen David sonat, firmiori præ cæteris fidelibus sunt altitudinæ constructi. Propugnacula autem, cum quibus hæc turris ædificata est, vel Scripturarum sanctarum, vel divinorum manimina charismatum intelliguntur. Assimilavit

enim turri collum sponsæ, cum Dominus primos Ecclesiæ magistros, data Spiritus sancti gratia, hostibus suis insuperabiles fecit. Addidit turri eidem propugnacula, cum aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas (Luc. xxiv), et suæ verba prædicationis præcedentium patrum dictis vera esse probarent. Addidit turri propugnacula, cum eis etiam faciendorum signorum dona contulit, ut novis virtutum operibus divina esse quæ nova prædicabant astruerent, sanatisque morbis corporalibus, ad salutem animæ facilius quos erudiebant attraherent.

Mille clypei pendent ex ea, etc. Mille clypei qui ex turre David pendent innumera sunt divinæ præsidia defensionis, quibus sancti prædicatorum, et adjuvi sunt ipsi a Domino, ne vinci possent ab hostibus, et auditores quoque suos contra incursus hostium, sive visibilium sive invisibilium, docent adjuvari. *Omnis armatura fortium*, omnis est instructio vel operationis, vel doctrinæ cælestis, per quam iidem doctores non solum evadunt, sed et superant acies spirituum malignorum, cum ab illorum ditione plurimos eorum quos deceptos tenuerant prædicando eripiunt, ac de vasis iræ in vasa misericordiæ transferunt; et bene, ubi spiritualis belli sit mentio, ibi turris David, non turris Salomonis in exemplo ponitur, cum utriusque regis et nomen et persona sæpissime figuram soleat habere regis æterni: quia enim David *manu fortis*, sive *desiderabilis visu* interpretatur, recte hoc nomine designatur, ibi Dominus, ubi bellare contra hostes Ecclesiæ docetur, ut eo imperterrita ad certamen procedat, quo ab illo se qui vinci nequit adjuvari meminit, eoque instantius vincere satagat, quo desiderabilem novit esse faciem ejus ad quem devicto hoste sit perventura.

LIBER QUARTUS.

Duo ubera tua, etc. Multifarie et multis figurarum modis eadem Christi et Ecclesiæ mysteria repetuntur, sed repetita novi semper aliquid afferunt, quod vel eisdem mysteriis argumentum procuret, vel per ipsam novitatem, animos audientium amplius delectet. Iidem ergo doctores qui supra oculorum vel dentium, sive colli fuerant nomine designati, nunc uberum vocabulo exprimuntur: qui quidem recte oculi vocari queunt, quia occulta sacramentorum perspiciunt; recte dentes, quia improbos quosque corripiendo, quasi masticant, et in corpus Ecclesiæ molles atque humiliatos trajiciunt; recte collum, quia toto corpori Ecclesiæ, quasi vitalem flatum, æterna gaudia prædicando ministrant, cibosque doctrinarum, quibus ad salutem reficiatur, præparant. Ubera autem etiam aptissime nuncupantur, quia parvulis adhuc in Christo lac verbi salutaris infundunt. Non autem frustra cum additamento numeri, *duo ubera* dicit, cum nulla seminarum plus, nulla minus quam duo soleat ubera habere: duo namque ubera dicit, ut duorum parvulus populorum, Judæi

videlicet et gentilis, ad fidem nutriendos insinuet. Denique Paulus ait: *Jacobus, Cephas, et Joannes, qui videbantur columnæ esse, dexteram dederunt mihi et Barnabæ societatis, ut nos in gentibus, illi autem in circumcisione; et cætera (Galat. 11)*. Petrus autem in circumcisione missus, vide quid dicat: *Sicut modo geniti infantes, rationabile sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem; si tamen gustatis, quoniam suavis est Dominus (1 Petr. 11)*. Qui etiam hæc dicendo, explanat uberum Ecclesiæ sacramentum, cum hoc esse perhibet rationabile, lac concupiscentiæ gustare, quoniam dulcis est Dominus. Rursum, Paulus qui in præputium missus est, videamus an et ipse uberum fungatur officio; ait enim: *Et ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus; tanquam parvulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam (1 Cor. 111)*. Hæc autem duo ubera, sicut duo sunt hinnuli capræ gemelli, quia videlicet fetus sunt ejus, cui sæpissime in hoc carmine dicitur: *Similis esto, dilecte mi, capræ aut hinnulo cervorum*. Sicut hinnuli sunt capræ, quia

mundissimis cordis sui oculis, quæ agenda sunt, quæ vitanda, discernunt, qua virtutum via incedendum, quia verborum declinandi anfractus mente sagaci perspiciunt, et cursu pernici bonæ operationis de convalle lacrymarum in locum quem disposuit Deus avolare lætantur; quatenus ambulantes de virtute in virtutem illum videre mereantur in Sion, hoc est, in specula sempiternæ habitationis. Capreoli etenim et pernicitate pedum et oculorum acie plurimum valent; unde congruenter horum naturæ comparantur hi qui rudibus scientiæ et virtutis viam præmonstrare jubentur. *Sicut duo*, inquit, *hinnuli capræ gemelli*; bene gemelli, quia una eademque fide imbuti, unis eisdem sacramentis renovati, utriusque populi doctores, in unam Christi Ecclesiam omnes quos educant, aggregant. Hinc etenim de his qui ex præputio crediderunt, dicit Petrus: *Et qui novit corda Deus, testimonium perhibuit, dans eis Spiritum sanctum, sicut et nobis; et nihil discrevit inter nos et illos, fide purificans corda eorum* (Act. xv).

Qui pascuntur in liliis, etc. Pascuntur sancti doctores puris ac nitidis Scripturarum divinarum floribus, et ne tac doctrinæ salutaris, quo parvulos nutriant, deficiat, semper ipsam in monumentis Patrum quid agere, qualiter docere debeant, legunt, et quasi succis vitalibus sua pectora satiant, et hoc usque ad finem sæculi. Postquam enim dies aspiraverit illa quam desiderans Psalmista dicebat: *Quia melior est dies una in atris tuis super millia* (Psal. lxxxiii), nec docendi erit ultra, nec discendi tempus. Impleta prophetia quæ dicit: *Et non docebit unuquisque fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum, quia omnes cognoscent me* (Jerem. xxxi); sed inclinatis penitusque consumptis omnibus hujus mundi tenebris, *fulgebunt sancti sicut sol in regno Patris eorum* (Matth. xiii), recipientes singuli præmia, prout didicerunt, fecerunt, docuerunt. Pulchræ autem, quantum ad naturalem pertinet rationem, recessio noctis inclinationem dicit umbrarum, quia obscuritas noctis, ut aiunt philosophi, nij est aliud nisi umbra terræ. Namque sol terram circumiens, lucem secum diemque circumfert; ex alia vero parte, id est, unde ipse abest, umbram relinquit terrarum. Et hæc est illa divisio primordialis, qua divisit Deus inter lucem et tenebras. Quæ videlicet umbræ, occidente sole, jamjamque se oriente paulatim attollere incipiunt, et quantum sol occidens sub terram accesserit, tantum hæc crescentes assurgunt, donec medio noctis posito sub media terra sole, ipsæ rursus erectæ mediam occupent terram, ac deinde procedente paulatim sole, et ipsæ paulatim deflectant in occasum, usquedum, apparente aurora, penitus inclinatæ dispereant. Idcirco autem terrarum umbræ sidera usque non pertingunt, quia sol major terra creatus, acuminatam facit umbram ipsam, quæ antequam sidera petat, deficiat, et solis splendor circum terras undique diffusus, libere sidera quæ illustret, aspiciat. Nox ergo est vita præsens; sol justitiæ, Christus. Cujus nobis lucem sæpe concepi-

scientiæ terrenæ moles, ne videatur, abscondit. Et quantum recedit juste districtus a nobis, tantum obscuramur; quantum redit propitius, tantum illustramur. Vere autem ejus luce tunc fruemur, cum inclinatis jam ac discussis omnibus præsentis æternæ ac cæcitatibus tenebris, *videbimus eum sicuti est* (I Joan. iii). Qui tamen nostræ per omnia salutis memor, nequaquam noctem vitæ hujus prorsus obscuram relinquit, sed velut in cælo stellas figens, sanctorum nobis exempla, per quæ inoffenso pede nostri operis incederemus, proposuit.

Vadam ad montem myrrhæ, etc. In myrrha mortificatio carnis, vel passionum pro pietatis tolerantia, in thure devotio celsipetax orationis exprimitur. Mons autem myrrhæ, et collis thuris, est ipsa sublimitas mentis eorum qui carnis utiliter luctamen vivunt, et ad amorem se cælestium ardenter sublevant. Ad quem profecto montem collemque vadit Dominus, quia illorum corda, qui virtutibus student, sæpius invisere atque inhabitare dignabitur. Hinc dicit: *Inhabitabo in illis, et inter eos habitabo* (II Cor. vi). Laudans ergo Ecclesiam Dominus, et singula virtutum ejus membra enumerans, repente infert: *Vadam ad montem myrrhæ et ad collem thuris*, quod est aperte dicere: Frequentabo eos, et pia propitius illustratione glorificabo, quos in passionis sive orationis virtute sublimes esse suspicio. Veniam sæpius et mansionem apud eos faciam; quos et ab inquinamento corporis emundare, et Spiritus perficere sanctificationem in divino timore considero. Non quod eam quam laudabat, deserere, atque ad alios ire proponat, sed quia novos quotidie populos eidem Ecclesiæ suæ aggregare, et eam per modum omnem dilatare disponit. Nec incongrue forte possunt hæc, quia ad Ecclesiam de gentibus sermo est, de Synagogæ vocatione, quæ in fine futura est intelligi. Reddit enim responsum desiderio ejus, quo superius invento illo aiebat: *Tenui eam, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ*. Et proximo quidem versiculo docuit quod eum Ecclesia gentium non sit unquam dimissura, cum ait: *Duo ubera tua, sicut duo hinnuli capræ gemelli, qui pascuntur in liliis, donec aspiret dies et inclinentur umbræ*; id est, doctores in te erunt, qui duos populos instruant, et humili et casta dilectione concordet usque in finem sæculi, quando dies apparebit æternæ retributionis, faciant. Deinde, quia etiam Judæam vocaturus sit, manifestius insinuat, subdens: *Vadam ad montem myrrhæ et ad collem thuris*; non quod eam in altitudine virtutum veniens invenire possit, quæ dato libello reputii, jamdudum ab ejus fide discesserat, sed quod adveniando eam suo consortio sit dignam redditurus. Unde bene mox de amplissima pulchritudine unius ejusdemque Ecclesiæ, quæ vel de Judæa vel de cunctis per orbem est nationibus congreganda, subjungit:

Tota pulchra es, amica mea, etc. Non in eximioribus tantum membris electorum, quæ speciatim enumeravi, pulchra es, verum etiam in illis qui pusilli

videntur et fragiles, et decore refulges virtutum, et A
 vitiorum maculae cares. *Benedixit enim omnes timen-*
tes Dominum, pusillis cum majoribus (Psal. cxiii).
 Unde in Apocalypsi sua de superna ejusdem Eccle-
 siæ patria dicit Joannes : *Nec intrabit in eam aliquid*
coquinatum, et faciens abominationem et mendacium,
nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni (Apoc. xiiii).
 Hæc autem dicta sunt, non quod in hac vita sancto-
 rum quispiam, vel a culpâ omnibus immunis vel
 perfectus possit esse virtutibus; cum veraciter scrip-
 tum sit, quia *non est homo in terra justus, qui faciat*
bonum, et non peccet (Eccl. vii); sed quod Ecclesia
 sancta, in quantum Ecclesia Christi, et fide recta et
 munda sit opere; si quid vero eam immunditiæ vel
 pravitate atigerit, non hoc ad eam pertineat, sed
 ab ea sit celerius, velut extraneum omni conatu ex-
 purgandum. Cui simile est illud beati Joannis, *Omnis*
qui natus est ex Deo, peccatum non facit (I Joan.
iii); quoniam semen ipsius in eo manet, et non pos-
 test peccare, quando ex Deo natus est. In quantum
 enim semen gratiæ Dei, qua renati sunt, in tantum
 peccare non possunt; in quantum autem peccant,
 in tantum eos gratia renascens ad tempus dimiserat,
 ut quid de seipsis sint agnoscant, qui per ipsam ju-
 ste vivebant. Quæ videlicet eos post hanc vitam ab
 omni malo mundos, et integra pulchritudine reni-
 tentes, in illam introducet civitatem, in qua nil, ut
 dictum est, potest introire pollutum; et tunc in
 amica sponsi veraciter implebitur hoc ad quod ipsa
 nunc toto virtutis nisu conatur, ut sit tota pulchra,
 et macula in ea non sit ulla.

Veni de Libano, etc. Libanus, si Hebræam sequamur
 etymologiam, *candor* interpretatur; si Græcam,
thus. Denique supra, ubi nos legimus, *Ad collem thur-*
ris, quidam codices habent, *Ad collem Libani.* Utrum-
 que autem nomen, virtutis industriam sonare, facile
 cuique patet. Venit autem ad Dominum sponsa ipsius,
 id est, Ecclesia, vel anima sancta, non solum evocata
 de corpore, præmium perpetuæ remunerationis acci-
 pit, sed et in hoc sæculo degens, quot bonorum
 operum incrementis ad meliora proficit, tot quasi
 passibus ad eum, qui singulariter bonus est, accedit.
 Pervenit vero tunc cum, carnis absoluta vinculis,
 ejus faciem videre meretur. Cernit ergo sponsam in
 Libano sitam, eamque ad se venire admonet, quia
 cum animam fidelem Dominus, bonis actibus candi-
 datam, cum incensum puræ orationis sibi offerentem
 conspexerit, delectatus piis ejus studiis, ut cœptis
 insistat hortatur. Quod videlicet facit, vel per oc-
 cultam suæ inspirationis admonitionem, vel per
 Scripturarum meditationem divinarum, vel per alio-
 rum hortamenta fidelium, vel etiam per rerum ad-
 versa sive commoda laborantium, benigna scilicet
 apud eam provisione agens, ut sive molestiis atrita
 præsentis exsili, ardentius patriam desideret sempiternæ
 quietis; seu præsentibus bonorum profectibus erecta,
 dulcius indefectiva supernæ civitatis gaudia concupiscat.
 Tertio autem sponsam de Libano venire præcipit,
 quia profectum in electis suis bonæ

operationis, salutiferæ locutionis, puræ requirit cogitationis.
 Vel certe, *Veni de Libano,* inquit, *sponsa mea, veni de Libano, veni:* veni per optimam vitam,
 quam in corpore vivens exerceas; veni absoluta corpore,
 ad percipiendam animæ vitam perennem; veni tertio recepto corpore,
 ad videnda resurrectionis gaudia perfecta. Et quia plerique electorum,
 non pro suæ solum vitæ puritate, sed pro aliorum quoque
 quos erudiebant correctione, præmium perenne sortiuntur,
 apte sequitur:

Coronaberis de capite Amana, etc. Amana, Sair et Hermon,
 montes sunt Ciliciæ vel Judææ, leonibus pardisque, quomodo et aliis feris,
 lustra præbentes; qui manifeste superba infidelium corda, in quibus
 immundi spiritus sedem habent, designant. Quo contra de electis per prophetam
 Dominus ait, Super quem requiescet Spiritus meus, nisi super humilem
 et quietum, et trementem verba mea (*Isa. vii*)? Leones quippe sunt
 dæmonia, propter superbiam; pardi, propter crudelitatem sive
 varietatem artium malignarum. Cum ergo sancta Ecclesia hujusmodi
 animas per suos prædicatores de potestate tenebrarum eruerit,
 atque ad agnitionem veræ lucis converterit, sit ut iidem prædicatores
 non solum pro seipsis, sed pro eis quos Domino acquisiere, coronam
 vitæ percipiant, juxta illud Proverbiorum, *Corona senum, filii filiorum;*
et gloria filiorum, patres eorum (Prov. xvii). Et Apostolus de eis
 quos docebat: *Quæ est, inquit, gloria nostra, spes aut gaudium, aut corona gloriæ,*
nonne vos ante Dominum nostrum Jesum Christum in adventu ejus
(I Thess. ii)? Et notandum quod non ait, *Coronaberis de Amana,*
Sair et Hermon; sed de capite Amana, et de virtute Sair et Hermon.
 Cum ergo vulgus ignobile ad Dominum Ecclesia convertit, coronam
 de lateribus montium, in quibus bestiæ latuerant, consequitur,
 quia præmium de salvatione populi contradictoris accipit. At cum
 ipsos malitiæ principes, cum persecutores publicos ad viam vitæ
 perduxerit, de capite nimirum ac vertice coronatur montium,
 quia cum labore certaminis crescit palma retributionis. Cui simile
 est illud quod additur, *De cubilibus leonum, de montibus pardorum.*
 cubilia etenim leonum ad montes sunt pardorum, hi qui acriore
 spirituum malignorum furore instigati, ad nocendum Christi gregem,
 et vi et fraude prævalent: quos cum Ecclesia castigatos ad
 humilitatis et pietatis gratiam revoverit, de his et ipsa coronabitur,
 quia de illorum perpetua salute lætabitur; nam qui nihil contrariæ
 virtutis habentes, dolis tantum bonos insequuntur, hi non leonum,
 sed aptius vulpium cubilia nominantur: hinc etenim Dominus
 scribæ obsequium sibi dolose pollicenti, sed nihil contra ecclesiam
 prævalenti, ait: *Vulpes foveas habent, et volucres cæli nidos,*
Filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet
(Matth. vii). In vulpium quippe nomine levitatem ac
 dolositatem; in volucrum vero appellatione, extollentiam designavit
 mentis illius. Sed cum et hos Ecclesia salvaverit, sit ut etiam
 ibi Filius hominis, humilitatis ac sinceritatis

tis merito requiescat, ubi prius nequam spiritus do-
micilia sibi jactantiae et levitatis usurpabant.

Vulnerasti cor meum, soror mea, etc. Potest hic sermo et simpliciter accipi, quia commemoratione vulnerati cordis magnitudinem amoris quem erga Ecclesiam habet exprimere voluerit. Quam recte sororem suam cognominat et sponsam, quia caelestis eam thalami sibi foedere conjunxit, quia et ipse homo fieri ac frater ei naturaliter existere dignatus est. Potest et juxta illud quod Isaias ait : *Ipsa autem vulnerata est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra (Isai. LIII)*. Quæ sit autem ei maxime causa suscipiendi hujus vulneris, consequenter exponit, dicens :

In uno oculorum tuorum, etc. Diximus supra in oculis Ecclesiae, vel spiritualibus ejus sensus, vel eos qui spiritualia ejus videre ac demonstrare solent, doctores intelligi : porro in capillis multitudinem plebium, quæ, etsi altitudinem attingere illius sermonis nequeunt quæ Dominus ait : *Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo, et veni, et sequere me (Matth. XIX)*, eo tamen actionum bonarum itinere ad celestia tendit, de quo præmisit dicens : *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata. Non homicidium facies; non adulterabis; non facies furtum; non falsum testimonium dices. Honora patrem et matrem, et diliges proximum tuum, sicut teipsum (Ibid.)*. Sed ibi dum plurali numero oculi describuntur et capilli, multitudo sive rectorum sive designatur auditorum; hic vero oculorum in uno, unitas commendatur doctorum sive scientiæ, quam docent, spiritualis, de qua scriptum est : *Unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus et Pater omnium (Ephes. IV)*. Item in uno crine colli laudatur unitas eorum qui spiritualibus magistris pia solent devotione adherere, eosque reverendis suis obsequiis, quomodo crines collum, tegere : nam et in collo Ecclesiae supra eosdem doctores indicare patuit. Hujus unionem crinis designat Lucas, cum dicit : *Multitudinis credentium erat cor unum, et anima una (Act. IV)*; nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia (Ibid.). Quid vero ageret collum, cui idem crinis esset annexus, subsequenter insinuat, dicens : *Et virtute magna reddebant apostoli testimonium resurrectionis Jesu Christi Domini nostri (Act. VI)*. Ait ergo : *Vulnerasti cor meum, soror mea, sponsa mea, vulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum, et in uno crine colli tui*. Ac si aperte dicat, Tota quidem forma tui corporis, quo per mundum longe lateque dilatari, o Ecclesia catholica, pulchra mihi et immaculata appares; sed hoc est quod me præ cæteris ad te amandam mirifice accendit, quia unitatem ejusdem fidei ac dilectionis, et in præclaris fidelibus, ac in subjectis habere probaris. Hoc est quod me ad excipiendum pro tua vita vulnus mortis adduxit. Quia te in omnibus membris tuis, et in majoribus scilicet et in minoribus, et fortioribus et mediocribus unitati studere desiderabam, ut uno in

omnibus atque indissimili sensu ad illam tenderes vitam, in qua unitas veræ pacis regnat et gloria.

Quam pulchre sunt mammæ tuæ! etc. Sicut in collo, oculis et dentibus, sic et in mammis doctores intelliguntur Ecclesiae; sed hoc distat quod illis tunc vocabulis sunt censendi, vel cum sapientiam loquuntur inter perfectos, vel eos qui contradicunt, redarguunt; cum vero infirmis sunt infirmi ut infirmos lucrifaciant, tunc mammarum officia non immerito habere dicuntur, quia lac doctrinæ levioris parvulis sensu impartiunt, his videlicet qui panem verbi sublimioris necdum capere possunt. Dentes enim sunt, cum corripiunt inquietos; mammæ, cum consolantur pusillanimes, suscipiant infirmos. Et recte pulchritudinem in sorore et in sponsa sua laudat miraturque mammarum, quia magni apud Deum operis ac mirandæ virtutis est, cum is qui ad revelanda perfectioribus altiora veritatis arcana sufficit, nequaquam infirmos primis fidei rudimentis instituere fastidit. Recte talem animam Dominus sororem sibi ac sponsam esse testatur, quia nimirum sua eam dilectione ac conjunctione dignissimam judicat, quam sui operis imitricem fieri considerat. Nam et ipse, ut nos de infirmis fortes faceret, infirmari ad tempus, imo et mori, ut nos viveremus, non refugit. Ipse eam esset panis angelorum in divinitate, latescere voluit per assumptionem carnis, ut hominum pusillanimitatem nutriret, ac panis ejusdem caelestis exhiberet capacem. Quia enim minus idoneus est infans qui pane vescatur, ipsum panem edendo quodammodo mater incarnat, et per humilitatem mammillæ ac lactis succum de ipso pane pascit infantem. *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (Joan. I)*. Hic est cibus somptuosus, quo reficiuntur angeli, quia visa ejus gloria satiantur. *Verbum autem caro factum est et habitavit in nobis (Ibid.)*, ut sic etiam sapientia Dei, quæ nos sicut mater consolatur, de eodem ipso pane reficeret, ac per sacramenta incarnationis ad agnitionem visionemque divinæ charitatis trajiceret. Sed et doctores sancti panem quo sublimiter ipsi saginantur convertunt in lac quo parvulos nutriant, dum quo alium æterna in Deo gaudia contemplantur, eo infirmitati proximorum humiliter compatiuntur.

Pulchriora ubera tua vino. In capite hujus carnis jam expositus est hic versus, ubi dictum est : *Quia meliora sunt ubera tua vino*, et intellectum est quod his verbis etiam primordia evangelicæ fidei demonstrata sint omnem Mosaicæ legis anteire virtutem, pro eo quod neminem ad perfectum adduxit, ut pote quæ cultores suos etiam eximios in regnum vitæ caelestis introducere non valuit; gratia fidei autem renatos fonte baptismatis etiam parvulos, atque ipsa parvula ætate defunctos, superna ad gaudia perducit. Nam et legis cæremonias vino comparandas multa documenta probant, sed permaxime illud quod in nuptiis Ecclesiae mysticis vinum defecit, ut, operante mirabiliter Domino, longe melius de aqua fieret vinum : ubi intimatum est typice quod

litteralis observatio legis suam esset acceptura, et ea quæ in littera velabatur, Evangelii gratia revclanda, aquæ amore spirituali domum esset nuptiarum inebriatura cœlestium, hoc est, sanctam Ecclesiam, quam sibi Christus sponsam ejus consecrare dignatus est. Pulchriora sunt ergo ubera sponsæ vino, quia primordia fidei evangelicæ præcellunt decretis legalibus, etiam eis quæ virtutum gustu et suavitate non minima fragrasse probantur. Sed notandum in his verbis attentius quod supra sponsi dilecti sui ubera, hic contra idem dilectus sponsæ ac sororis suæ ubera laudat, ac vino esse præferenda testatur: non enim frustra hæc reciprocatio in sacro carmine putanda est esse inserta, sed ut per hæc unitas Christi et Ecclesiæ altius commendetur. Ipse enim caput corporis Ecclesiæ, et ipsa est corpus capituli hujus. Unde et Apostolus: *Erant duo, inquit, in carne una. Mysterium hoc magnum est. Ego autem dico in Christo et in Ecclesia (Ephes. v)*. Ideoque simili exemplo ubera sponsi et sponsæ, quasi eadem ipsa laudantur, quia iidem doctores Ecclesiæ, doctores Christi sunt: Ecclesiæ videlicet, quia eam docent; Christi autem, quia illo jubente docent, quia illius præcepta eam docent, quia illius consortium eam docendo provocant. Denique Apostolus, qui ait: *Paulus, servus Jesu Christi (Rom. i)*. Rursum ipse dixit: *Nos autem servos vestros per Jesum (II Cor. iv)*. Et alio loco: *Omnia enim vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas (I Cor. iii)*.

Et odor unguentorum tuorum, etc. Odor unguentorum Ecclesiæ spiritualium est fama charismatum; de quibus scriptum est: *In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum (Psal. xvii)*. Et cum Maria Magdalena in typum sanctæ Ecclesiæ Dominum nardo perfunderet, scriptum est: *Et domus impleta est ex odore unguenti (Matth. xxvi)*; ubi figuratum est mystice, quod devotis Ecclesiæ servitiis, quæ erga Redemptorem suum exerceat, omnis esset mundus implendus. Si autem vini nomine, recte observatio legalis exprimitur, ut superius evangelica auctoritate probatum est, quid obstat aromatum nomine suavissimum rumorem sanctorum temporis illius indicari? *Odor ergo, inquit, unguentorum tuorum super omnia aromata, quoniam absque ulla dubietate latius multo diffusæ per orbem Christianæ fidei, quam eorum qui in priori erant populo, justorum fama exerevit. Unde et hæc, quia publicum mundo certamen, abrenuntiata deorum cultura, induxit, publicam a mundo persecutionem, donec vinceret, sustinuit: neque enim decet sponsam Christi rebus infimis ac vilibus comparari, vel vino scilicet, quod gustus absumere, vel aromatis, quæ consuevit aura dispergere, cum et ipsi legali observantiæ permodicæ sit laudis, si pocula dicatur, vel aromata quæque carnis sensibus apta transcendere.*

Favus distillans, labia tua, sponsa. Favus, m l in cera est; mel autem in cera, spiritualis est divino-

*A rum eloquiorum sensus in littera, qui recte favus distillans dicitur: distillat quippe favus, cum plus habet mellis quam illæ cerarum thecæ capiant, quia talis nimirum est sanctarum fecunditas Scripturarum, ut versus qui brevi in linea scribi consueverat, multas impleat paginas, si diligentius scrutando expressus, quantam interior dulcedinem intelligentiæ spiritualis contineat, probetur. Ut enim unum demus exemplum, Psalmista dicit: *Lauda, Jerusalem, Dominum (Psal. cxlvii)*; quod juxta litteram quidem cives urbis illius, in qua templum Dei erat, ad laudes ei dicendas hortatur. At vero juxta allegoriam Jerusalem Ecclesia Christi est toto orbe diffusa; item juxta tropologiam, id est, moralem sensum, anima quæque sancta Jerusalem recte vocatur; item B juxta anagogen, id est, intelligentiam ad superiora ducentem, Jerusalem habitatio est patriæ cœlestis, quæ ex angelis sanctis et hominibus constat. Cunctis autem convenit apte, quamvis multa distantia quod Jerusalem visio pacis, quod Dominum laudare jubetur: neque enim tantas Deo laudes una sancta anima, quantas omnis per orbem Ecclesia, dicere potest; nec tam perfecta ipsa universalis Ecclesia, dum peregrinatur in terris a Domino, quam in presentia Domini sui beata regnat in cœlis; nec æquari potest sanctorum pax, quæ est interim in spe videndi Deum, et liberandi a malo, visioni pacis illius, quam habent in re, qui liberati malis omnibus, summo fruuntur bono. Favus ergo, non solum plenus melle, sed etiam *distillans*, labia sunt sponsæ, cum doctores Ecclesiæ, vel in figuris legalibus, vel in dictis propheticis, vel in ipsis Domini verbis, sive factis mysticis multiplicem interioris suavitatis copiam inesse demonstrant, atque ex his dulcissimas membræ ejus fidelibus, id est, bonis auditoribus, ac saluberrimas mentis epulas parant. Nec repugnat quod supra sponsæ labia vittæ, et nunc comparantur favo, cum hic satiando fauces delectet, illa crines vinciendo constringat; iste intus reficiat, illa foris liget. Iidem namque doctores, et vittæ sunt in præceptis salutaribus, et favus in promissis cœlestibus: vittæ, cum nos a fluxu carnalium voluptatum refrenant; favus, cum supernorum nobis gaudiorum dona promittunt. Item vittæ sunt in eis quæ aperte agenda vel vitanda esse docent; favus in illis quæ typice gesta vel dicta, quid intus arcani salutaris habent, pandunt.*

Mel et lac sub lingua tua. In lacte erudito parvulorum, in melle ea quæ perfectioribus competit, doctrina signatur. Docet Apostolus de lacte, cum quibusdam a fide lapsis impropere dicit: *Et facti estis, quibus lac apus sit, non solido cibo. Docet de melle sapientia, cum dicit: Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum, sic qui scrutator est majestatis, opprimetur potentia (Prov. xxv)*. Non autem mel comedere, sed multum comedere velat, quia non omnimodo majestatem Dei scrutari prohibemur, præsertim cum ipsi in laude justorum canatur: *Magnificentiam majestatis tuæ, et sanctitatem tuam*

loquentur (*Psalms. cxliv*); sed a tentandis his quæ A mensuram nostram excedunt, revocamur. Unde et alias de amatoribus sapientiæ cœlestis ait: *Mel invenisti, comede quod sufficit tibi, ne satius evomas illud* (*Prov. xv*). Bene autem mel et lac sub lingua memoratur habere: habet enim in lingua verbum Dei, cum loquendo profert; habet sub lingua, cum sedulo in corde, quæ proferri debeant, meditatur; habet mel et lac sub lingua, cum recte novit discernere quæ incipientibus, quæ sint dicenda proficientibus; quæ item eis qui in scientia sunt ejus et charitate perfecti. Atque hæc ipsa ubi tempus congruerit ministerio linguæ pro audientium capacitate dispensat.

Et odor vestimentorum tuorum, etc. Vestimenta Ecclesiæ opera sunt ejus, Joanne attestante, qui de futura ejus beatitudine loquens, ait: *Venerunt nuptiæ Agni, et uxor ejus præparavit se, et datum est illi, ut cooperaret se, byssinum splendens candidum* (*Apoc. xix*). Byssinum enim justificationes sunt sanctorum. Et beatus Job: *Justitia, inquit, indutus sum, et vestivi me, sicut vestimento et diademate, judicio meo* (*Job. xxx*). In thure autem, ut sæpe dictum est, superna justorum desideria, et orationum frequentium fervor altipetax intimatur. Unde recte odor vestimentorum sponsæ thuris assimilatur odori, quia cuncta quæ sancta Ecclesia pro Domino operatur, orationum pro ea vicem reddunt; neque aliter apostolicum potest illud impleri, *Sine intermissione orate* (*I Thess. v*); nisi dum omnia, quæ devote agimus, Conditori nostro nos devota, velut intercessione commendant; neque enim vel ipse Apostolus vel aliquis sanctorum ita semper orationi vacare potuit, non ut aliud tempus somno, vel cibo, vel aliis vitæ hujus necessariis impenderet; sed quia justii sine intermissione quæ justa sunt agunt, per hoc sine intermissione justii orant, neque unquam ab oratione, nisi peccatum incurrerint, cessant. Ideoque odor vestimentorum eorum, sicut odor thuris ædolet, quia fama operum bonorum quæ faciunt, in divino examine instar orationum ascendit. Concinit autem hic versiculus ei qui supra dictus est: *Et odor unguentorum tuorum super omnia aroma: a*: illic etenim nomine unguentorum, infusio sancti Spiritus, qua corda fidelium illustrantur atque ad spirituale certamen præparantur, ostenditur; hic vocabulo vestimentorum ea quæ foris sunt, justorum facta demonstrantur. Unde et pulchra distinctione ea quæ per homines fiunt opera, odori thuris comparantur; quæ vero divina largitione fiunt dona, modum comparationis excedunt, dum odor unguentorum Ecclesiæ super omnia dicitur aromata transcendere. Sane, quia sæpe thuris in hoc carmine mentio est, quidque typice significet, consistat, libet parum de natura aromatis ipsius ignaros instruere. Arbor est Arabiæ, cortice, ut aiunt, et folio lauri similis, succum amygdalæ modo emittens, qui bis anno colligitur, autumnis et vere. Sed autumnali collectione præparantur arbores, incisis corticibus in flagrantissimo æstatis fervore, ac prosi-

liente spuma pingui, quæ concreta densatur, ubi loci natura possit terete palmea excipiente, quod in arbore hæsit, ferro depectitur, ideo corticosum videtur. Purissimum hoc et candidum thus est. Secunda vindemia vere, eadem hieme, corticibus incisis. Rubrum hoc exit, nec comparandum priori creditur, et novellæ arboris candidius esse, sed veteris odoratius. Quod ex ea rotunditate dependet guttæ, mastulum vocamus; guttam vero concussu etiam, mannam nuncupamus. Regio thurifera, Sarvia nuncupatur, quod significare Græci mysterium dicunt, undique rupibus invia, et a dextera scopulis mari inaccessio evehitur; uno tramite angusto silvarum longitudo est centum millia passuum, sive, ut tradunt alii, octoginta; latitudo dimidium. Attolluntur colles alti, decurruntque et in plana arbores sponte natæ. Terram argillosam esse convenit, raris fontibus ac nitrosis. Hæc prout libris antiquorum reperimus, strictim de natura et loco thuris sint dicta. Quæ pene omnia, si quis diligenter auendit, figurate sanctorum virtutibus congruunt, maxime quia regio in qua nascitur mysterium cognominatur: nam quod arbores sponte nascuntur, apte competit eis quorum summa virtus non coacta legibus edictis, sed oblatione voluntaria solet esse miranda, dicente Domino: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes; et cætera* (*Matth. xix*). Quod, incisis arboribus, thuris lacryma profluit, quid nisi compunctionem humilium corde, de qua pura oratio, ac fleibus dulcorata generari solet, indicat? Quod habet fontes raros, sed nitrosos, convenit eis, de quorum ventre, sicut dicit Scriptura, *flumina aquæ vivæ*, hoc est dona doctrinæ spiritualis emanant (*Joan. vii*), etiam mundandi proximorum mentibus accommodata. Nitrum namque et medendis infirmitatibus et abluendis sordibus esse solet aptissimum. Quod undique rupium et scopulorum est regio circumsepta munimine, congruit meritis eorum de quibus loquitur per parabolam Dominus: *Homo erat paterfamilias, qui plantavit vineam, et sepem circumdedit ei* (*Matth. xxi*). Plantavit namque Ecclesiam Dominus, præceptis vitæ instituendo, et eis sepem circumdedit custodia suæ protectionis, eam undique, ne a pravis vel spiritibus vel hominibus exterminari possit, tutando. Consulte autem, postquam singula Ecclesiæ membra Dominus sigillatim prædicavit, novissime etiam unguenta, quibus tota esset delibuta, digna laude commendavit. Nulla sunt quippe ejus membra, sive parva, sive magna, quæ non hujus unctionis spirituali sint infusione consecrata; nam hæc cuicumque deest, in Ecclesiæ corpore non est. Laudavit et vestimenta ejus, id est, opera justitiæ ejus, quia et his omnia ejus corpus ornatur. Nemo quippe in eo vitam mereatur æternam, nisi operibus justis indutus, quæ vel ipse fecit; vel, si infans erat, alii in illo ac pro illo fecerunt. Verum quia tardum videbatur eximio amatori viridum sponsæ suæ membra laudare, parvum videbatur singulis rebus pretiosis, singulas ejus partes adæquare, laudat

totam pariter, et pluribus simul ac maximis speciebus æquiparat, subjiciens :

Hortus conclusus, soror mea sponsa, etc. Hortus est autem Ecclesia, quæ multifaria spiritualium operum germina gignit, quæ sub variis aromatum vocabulis subsequenter enumerantur. Fons est quæ doctrina salutari redundat, qua mentes fidelium suorum, quasi areolas aromatum, quas dispersas præparaverat, irrigat. Unde scriptum est : *Aqua profunda, verba ex ore viri, et torrens redundans fons sapientie* (Prov. xx). Hinc et Apostolus dicit : *Ego plantavi, Apollo rigavit, Deus autem incrementum dedit* (I Cor. iii). *Ego plantavi*, quasi in horto Domini, aromata virtutum ; *Apollo rigavit*, quasi de fonte signato doctrinæ cœlestis ; Dominus autem, quasi suos operarios, ne frustra laborarent, adjuvit. Conclusus est autem hortus iste, quia Domini ac Redemptoris sui protectione munita persistit Ecclesia, ne improba unquam, vel hominum infidelium, vel immundorum spirituum irruptione violetur, et a fructuum cœlestium prolatione passim conculcata retardetur. Signatus est fons iste, quia sermo fidei, qui in Evangelio est, signacula tutatus, nulla errantium valet unquam incursione turbari. *Unus enim Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus et Pater omnium* (Ephes. iv). Quod signaculum vivi fontis qui solvere nititur, errat, nec fontem vitæ profanare valet ; sed in hoc se potius, dum impius ingerit, necat ; in exemplum exercitus Ægyptii, qui in mystico Rubri maris baptisinate, quo Dei populus salvatus est dum non credendo, sed persequendo sancta ingredi præsumpsisset, extinctus est. Et quia eadem sancta Ecclesia, quæ horti sacro fonte irrigui nomine designatur, primum quidem parvo Judææ in cespite locata, sed mox latissime totum est amplificata per orbem, recte subditur :

Emissiones tuæ, paradus malorum puniceorum, etc. Quia enim primitiva Ecclesia, quæ Jerosolymis erat, copiosos Deo populos ex aqua et Spiritu procreavit, bene dicitur quia hortus sacer irrigatione divini fontis adjutus, paradusum ex se emisit, nec qualiumcunque arborum paradusum, sed malorum puniceorum cum pomorum fructibus. Mala quippe punica, quæ sanguineo rubent colore, eorum in Ecclesia triumphos insinuant, qui post generalem fontis signati abluitionem, suo sunt etiam sanguine baptizati. Pomorum autem fructus generalium opera virtutum, vel eos qui ipsa virtutum opera faciunt, indicant : quamvis et in malis punicis, quæ prima ex sese hic hortus emittit dicitur, omnis baptizatorum cœtus recte possit accipi, quia nimirum ipse fons regenerans in mysterium est Dominicæ passionis dedicatus. *Quicumque enim baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo surrexit Christus a mortuis per gloriam Dei, ita et nos in novitate vitæ ambulemus* (Rom. vi). Post multa autem punica sequuntur fructus pomorum et aromatum, gratia tali digna primordio, quia

A post ascensum fontis pretioso sanguine aspersi, per quem filii Dei efficitur, succedat necesse est fecunditas odora virtutum, quibus ipsa gratia nostræ regenerationis ornetur, semperque crescat.

Cypri cum nardo, nardus et crocus. Cyprus in Ægypto est arbor aromatica, ziziphi foliis, semine coriandri candidior. Coquitur hæc in oleo, premiturque postea ; quod Cyprus vocatur, unguentum ex eo regale paratur. Optimum in Ægypto, secundum in Ascalone Judææ, tertium in Cypro insula. Quidam hanc esse dicunt arborem quæ in Italia ligustrum vocatur. Legimus autem de manna, quia erat quasi semen coriandri album ; et cum cypri semen ejusdem esse qualitatis asseratur, merito eandem quam ipsum, cœlestis benedictionem designat. Mititur autem hoc semen in oleum, et coquitur, cum supernæ donum gratiæ illuminatis pinguedine charitatis cordibus suscipitur, et illatis tentationum flammis manifestius omnibus, quanta qualisque sit ejus virtus, ostenditur. Nardus autem, quæ sepulturæ dominicæ typum teneat, testatur opus Mariæ, quæ eum imminente passionis articulo hoc aromate perunxit ; sicut et ipse exponens ait : *Mittens enim hæc unguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit* (Matth. xxvi). Et hortus, sive fons Domini cypros emit, cum Ecclesia liberos suos docet gratiam supernæ refectionis ante omnia quærere, lucem atque unctionem dilectionis in corde tenere, tribulationum igne non superari, sed harum potius occasione, quale quantumque divinæ gratiæ semen acciperent ostendere. Jungit cypri et nardum, cum eosdem vel fide Dominicæ passionis ex tempore studiosius instruit, vel hanc ipsos patiendos, docet imitari crocus, quasi aurosi coloris florem habens ; ostendit eos qui ampliori charitatis gratia resplendent ; quæ, sicut aurum metallis cæteris, sic virtutibus antecellit omnibus. *Nunc, inquit, manent fides, spes, charitas, tria hæc ; major autem his est charitas* (I Cor. xiii). Cui contra Jeremias perditionem civium suorum deplorans ait : *Qui nutriebantur in croceis, amplexati sunt stercora* (Thren. iv) Amplexantur quippe stercora, qui nutriebantur in croceis, cum hi, qui videbantur quondam floribus charitatis rutilare gratissimis, postmodum se fœdis incipiunt vitiorum immergere volutabris. Sed et hoc quo crocus ardentibus languentium membris solatium refrigerii conferre perhibetur, eisdem summæ virtutis actibus congruit, quæ ab æstu carnalium voluptatum animos temperare, atque ad desideranda supernæ patriæ gaudia consuevit accendere. Quod vero nardus argentium rigorem fertur discutere et calefacere membrorum, in promptu est quia memoria Dominicæ passionis pigrum moriendi pavorem a fidelium cordibus expellit, eosque ad imitandam ejus mortem, non solum vitia sua mortificando, verum etiam animas pro eo ponendo inflammat atque alacres facit.

Fistula et cinnamomum, etc. Fistula, quæ et cassia dicitur, inter aromatas annumeratur arbores. Est autem robusti corticis et purpurei, quæ ad curandas

viscerum molestias multum comoda esse narratur. Hæc pro sui brevitate a quibusdam inter herbas reputatur odorifera; quæ recte pro ipsa brevitate humiles spiritu, quorum est regnum cælorum, significat; qui quasi purpureo vestiti colore, semper Dominicæ passionis sunt in memores, semper ipsi ad patiendum pro Domino parati, qualis erat, qui ait: *Quoniam propter te morte afficimur tota die, æstimati sumus ut oves occisionis* (Psal. XLIII). Nam et hæc est virtus quæ maxime inter nos animorum motus ac lascivias, quasi viscerum dolores, castigare ac tollere consuevit, cum recogitantes quid pro nobis passus est Deus, minus nos pati quam meremur agnoscimus. Cinnamomum ejusdem virtutis figuram tenet: nam et hæc arbor est frutice brevis, sed vi et odora præcipua, atque ad medicinæ usus, fistula dupla præstans. Unde apte potest intelligi quia profectum humilitatis Scriptura voluerit exprimere, in eoque post fistulam posuit cinnamomum: nam quod coloris subnigri vel cinerei esse perhibetur, animis congruit humilium, qui fragilitatis propriæ conscii, quotidianis in precibus Deo dicere norunt: *Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis* (Gen. XVIII). Et iterum: *Ipsæ me reprehendo, et ago pœnitentiam in favilla et cinere* (Job. XLII). Et bene post fistulam colore purpuream, ponit cinnamomum cinerei coloris arborem, quia per recordationem nobis Dominici vulneris oritur despectus nostræ virtutis. Hujus autem cortex in pretio est, qui, quod in modum cannæ rotundus sit et gracilis, cinnamomi nomen accipit. Ammomum enim Græce, immaculatum dicitur. *Fistula*, inquit, *et cinnamomum cum universis lignis Libani*. Sicut fistula et cinnamomum, humiles justorum cogitationes, sic et ligna Libani, sublimes eorum actiones demonstrant, quia nimirum hæc non solum odoris ac medendi, ut fistulæ et cinnamomum gratia pollent, nec corticis tantum gloriam præferunt, sed etiam in magnam se altitudinem multumque robur attollunt. Unde et ædificis sunt apta majoribus, hoc ipso etiam cantico attestante, in quo superius dictum est: *Tigna domorum nostrarum cypressina*. Et iterum: *Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani*. *Fistula* ergo et cinnamomum in horto Domini prodeunt cum universis lignis Libani, quia hi qui in sancta Ecclesia humilitate et patientia mirandi sunt, una cum eis qui ipsam ecclesiam prædicando, vel virtutes faciendo, firmiter muniunt, palmam supernæ retributionis expectant. Myrrha et aloë continentiam carnis exprimunt, quia nimirum horum natura est aromatum, ut uncta ex eis corpora defunctorum minime putrescant, sicut Dominicæ quoque sepulturæ documenta testantur. Quomodo enim corruptio mortuæ carnis, putredinem luxuriæ, ita conditura ejus, ubi typice in bonum accipitur, virtutem continentiam et castitatem, quæ membra nostra a vitiiis refrenant aptissime demonstrat. Prima vero unguenta illa sunt de quibus dicit Apostolus: *Æmulamini autem charismata majora, et adhuc excellentiorem viam vobis demonstræ. Si loquar hominum loquar et*

angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum ut aes sonans et cymbalum tinniens (I Cor. XII), et cætera quæ de magnis illis virtutibus, in quibus arcem tenet charitas, magnus dicendi artifex mirificè disseruit. Pulchra sane conjunctio, ut myrrha et aloë cum omnibus primis unguentis Dominico oriantur in horto, quia dum carnem a lascivia restringimus, consequens est ut majora Spiritus dona percipiamus. Cui contradictum est, quoniam *in malevolam animam non intrabit sapientia, nec habitat in corpore subdito peccatis* (Sap. I). *Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum* (Ibid.). Est autem myrrha arbor Arabiæ, altitudinis ad quinque cubitos, similis spinæ; quam acanthion vocant Græci, cujus gutta viridis atque amara, unde et nomen accepit myrrha. Quæ cuncta mortificationi carnis apte congruunt, quæ amara ad tempus sentitur; sed in spe semper virentis patriæ libentissime suscipitur, illius videlicet de qua Petrus ait: *Regeneravit nos in spem vivam per resurrectionem Jesu Christi, ex mortuis in hæreditatem incorruptibilem, et incontaminatam, et immarcescibilem, conservatam in cælis* (I Petr. I). Spinæ autem merito confertur, quia ut mentem perpetuo salvet, corpus laborum punctionibus temporaliter affligit. Sed et hoc quod gutta ejus sponte manans pretiosior est, elicita autem corticis vulnere vilior indicatus, quis non videat majoris ante Deum esse virtutis, cum quis sanum corpus suum ac vegetum, arridente etiam foris rerum copia, castigare ac servituti subicere contendit, quam cum pressus ægritudine vel aliis sæculi adversis, invitus a lascivia carnem compescit atque ad abstinentiæ remedium coarctat? Quamvis et hoc inter virtutes magnas jure annumerare debeat, cum flagella quis paternæ correptionis patienter, humiliter, grater suscipiens, ad dona per hæc promissæ hæreditatis castigatus pervenerit. Aloë quoque, si consideretur intentius, apte et ipsa continentibus assimilatur: est enim arbor odoris suavissimi ac summi, unde lignum ipsius antiqui vithymiamatum adolebant altaribus. At succum manat amarissimum, sed medicamenti congruum quam plurimis. Sic etenim continentiam carnaliumque restrictio voluptatum ipso quidem actu acerba est, sed virtutis merito gloriosa atque interno arbitro gratissimo.

XV. *Fons hortorum, puteus aquarum viventium, etc.*

Fons hortorum in horto Domini concluso inter alia nascitur, quia de primitiva Ecclesia processit in mundum doctrina cælestis, quæ plures Domino ecclesias, scilicet hortos spirituales, procrearet. De quo fonte bene subinfertur, *Puteus aquarum viventium* qui fons est, nisi quod puteus semper in alto est, fons autem et in altum semper demersus est, et in supremo vertice potest esse telluris. Una ergo eademque doctrina Ecclesiæ, fons est hortorum, quia spirituales gignit fructus in his quos insuit, et puteus est aquarum viventium: puteus quidem, quia non omnibus patet; non in promptu sita, sed una in corde sanctorum per revelationem sancti Spiritus reposita est. Unde illam nemo principium hujus sæculi cognovit. *Si enim cognovissent, nun-*

quam Dominum gloriæ crucifixissent. Nobis autem, A inquit, *revelavit Deus per Spiritum suum. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei (I Cor. II)*. Aquarum autem viventium, quia eloquiorum divinatorum atque cœlestium, quæ de invisibilibus diviniæ gratiæ thesauris semper indefectiva prodeunt, atque in vitam ducunt, quoscunque diluunt et irrigant. Aquæ etenim viventes solent appellari, quæ de vena fontana æternaliter manant, ad distinctionem mirram illarum quæ vel copia pluviarum in cisternis colliguntur, aut stagnis, vel solutione nivium in torrentibus magno ad tempus impetu labuntur, sed sereno redeunte dispareunt. Quibus merito brevis ac tumida jactantia mundanæ doctrinæ confertur, quæ infinita sæpe ac profunda eloquentiæ atque eruditionis multifarie videtur flumina fundere; sed hæc B cuncta mox, ubi Sol justitiæ et æstas evangelicæ claritatis illuxerit, quasi nunquam fuerint, areseunt. De quibus ipse Dominus per prophetam queritur, dicens: *Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, et foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas (Jerem. II)*. Et Isaias: *Ecce, inquit, Dominus ascendet super nubem levem, et ingredietur in Ægyptum; et paulo post: Et arescet aqua de mari, et fluvius desolabitur et siccabitur (Isai. XIX)*. Puteus, inquit, *aquarum viventium, quæ fluunt impetu de Libano*. De Libano, de ipsa Ecclesia dicit, quæ et candida est, altaque per vitam. Libanus enim interpretatur *candor*; et auditoribus suis, quasi subjectis sibi campis, sapientiæ salutaris fluentia profundit: sicut et Dominus in Evangelio: *Qui credit, inquit, in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ; et exponens evangelista subjecit: Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum (Joan. VII)*. Fluunt enim aquæ vivæ de ventre ejus qui credit, cum de corde fidelium sanctiæ prædicationis defluunt. Quæ *fluunt, inquit, impetu de Libano*: recte addidit *impetu*, ut non solum descensum ad nos viventium designaret aquarum, sed et virtutem venientium insuperabilem esse demonstraret. Quomodo enim decurrentia de monte alto flumina nemo retinere valet, sic profluxus apostolici sermonis, quia de cœlesti vena procedebat, quia divinitus urgebatur ut curreret, nullo resistentium potentiarum valuit certamine superari, et a suo tramite reflecti; quin potius animas prius dedere, quam a doctrinæ vitalis irrigatione cessarent. Quale est illud in Psalmo, *Fluminis impetus lætificat civitatem Dei (Psal. XLV)*. Merito Ecclesiam lætificat, quæ non solum flumen a Domino vivarum percepit aquarum, sed quæ idem quoque flumen tanto gratiæ cœlestis impetu venit, qui nullo contrariæ virtutis obstaculo possit impediri. Potest etiam puteus aquarum viventium in illorum significationem non inconvenienter accipi, qui omne quidquid terrenæ cogitationis suo in corde repererint, hoc soliti eruere, ac devota confessione foras præferre atque rejicere contendunt: ut merito castitatis et humilitatis, in abdito sui pectoris habitaculum Deo dignum præparent, aditumque in se aquis

viventibus, id est donis cœlestibus per venas occultæ inspirationis seduli sui permundatione faciunt: in exemplum beati patriarchæ Isaac, qui, retardantibus Palæstinis, puteos sibi suis utiles fodere solebat, quosque illi invidentes obruere certabant, hos ipse casto labore repurgare, et usque dum sibi viva aqua responderet, in alta fodere perstabat. Tale namque est nobis cum malignis spiritibus certamen, ut illi quidem rudera vitiorum nostris sensibus ingerendo, aquam sapientiæ vel turbare in nobis, vel funditus a nobis, si possint, excludere satagent. At nos contra solerti industria, quæ illos immisisse nobis tentamenta deprehendimus, crebris precibus ac vigiliis extrudere euremus, quatenus capaces invisibilium valeamus esse charismatum. Sed quia Dominus hortum suum conclusum, quia fonte vivo irriguum, quia odoriferis et pigmentis et arboribus dixerat esse consitum, quia aquas sapientiæ quibus irrigaretur, et puteolos perhibuerat esse propter abdita mysteriorum, et viventes propter æternitatem bonorum, ad quæ potanda perducit, quia easdem impetu pertinaci ac prorsus invincibili profluentis asseruerat, restabat ut omnibus firmiter et ordinate compositis, nequam adversariis ullius tentandi negaretur accessus, sed potius monstraretur quia nec multis hinc inde torrentibus ullatenus posset lædi; verum quo magis tentaretur adversitatum flatibus, eo amplius interna fructuum illius suavitas panderetur. Unde nunc ex ipsius Domini voce subjungitur:

C XVI. *Surge, aquilo, et veni, auster, etc.* In aquilone etenim vel austro procellas insinuat tentationum frequentium, quibus erat Ecclesia pulsanda, ut quantum ei gratiæ spiritualis, quantum internæ virtutis inesset, innotesceret. Si quid autem distare inter aquilonis nomen et austri putamus, quorum unum frigidum, alterum constat ventum esse calidum, potest non absurde in aquilone austeritas mundi terrentis, in austro blanditia fallentis accipi: namque hac gemina impugnatione hortum Domini tentari probat ipse, cum exponens parabolam boni seminis dicit: *Qui autem super petrosa seminatus est, hic est qui verbum audit, et continuo cum gaudio accipit illud; non habet autem radicem in se, sed est temporalis. Facta autem tribulatione et persecutione propter verbum, continuo scandalizatur. Qui autem seminatus est in spinis, hic est qui verbum audit, et sollicitudo sæculi istius, et fallacia divitiarum suffocat verbum, et sine fructu efficitur (Luc. VIII)*. Quod autem Dominus imperativo modo dicere videtur: *Surge, aquilo, et veni, auster, perfla hortum meum*, non imperat malum facere reprobos, sed libertate arbitrii sui permittit uti, ut volent. Potest ipse et ex malis eorum actibus facere bona quæ vult, et eis indistricto examine reddere, quæ meruerint, tormenta pro malis. Denique *induravit Dominus cor Pharaonis, ut affligeret populum suum (Exod. X)*; sed post modicum, liberatis eis qui affligebantur, punivit in æternum eum qui afflixerat. Et iniquorum omnium capiti, cum dicit de beato Job: *Ecce in manu tua est (Job. I)*;

egressusque ille maxima eum p'laga percussisset, A
 an non tibi videtur, quia ventorum turbulentissimo
 ac durissimo dixerit : *Perfla hortum meum , et fluent
 aromata illius?* Fluxerunt enim aromata de horto
 ventis concusso, cum pulsatus adversis vir sanctus,
 tantam in virtute constantiam miri odoris longe la-
 teque dispersit, quod etiam nos in ultimo fine et
 mundi et sæculi positos inenarrabili suavitate suæ
 fragrantia saluavit. Audiens autem Ecclesia statibus
 tentationum se esse probandam, nequaquam dilecti
 sui provisioni ac dispositioni contradicit; sed potius,
 ne superetur adversis, neve prosperis corrumpatur,
 ejus in omnibus quærit auxilium, qui producit ven-
 tos de thesauris suis; et sicut beatus Job ait : *Qui
 fecit ventis pondus (Job. xxviii)* : quod aliis verbis
 dicere est : *Qui non patitur nos tentari supra id quod* B
possimus sustinere. (I Cor. x).

CAPUT V.

XVII. *Veniat dilectus meus in hortum suum, etc.*
 Veniat Dominus in Ecclesiam suam, ut eam ipse
 conservet immaculatam, ac fidei semper fruge fecun-
 dam. Ipse, qui se promisit, mecum usque ad con-
 summationem sæculi esse mansurum, tunc mihi
 magis adventum sui præsentiam propitius ostendat,
 cum me majoribus hostium tentamentis pulsari per-
 spexerit, concedatque benignus ut dilectus mihi sit
 ipse præ omnibus. Confido enim, quandiu veraciter
 dicere potero : *Diligam te , Domine , virtus mea*
(Psal. xvii); et : *Eripiat me inimicis meis fortissimis,*
et super excelsa regni cælestis statuet me (Ibid.). Et C
comedat fructum pomorum suorum ; et libenter inspiciat,
gratanterque accipiat opera sanctorum suorum,
juxta quod ipse de credituris sibi Samaritanis ait
discipulis : Ego habeo cibum manducare, quem vos
nescitis (Joan. iv); quod se de vocatione gentium
 dixisse, subdendo manifestat : *Meus , inquit ,*
cibus est, ut faciam voluntatem ejus qui misit me, ut
perficiam opus ejus (Joan. vi). Levate oculos vestros,
et videte regiones, quia albæ sunt jam ad messem. Et qui
metit, mercedem accipit, et congregat fructum in vitam
æternam (Joan. iv). Qui, contra, cum esuriret, quæ-
 sivit fructum in sicu Judaica, et quia minime invenit,
 perpetua illam ariditate damnavit. Fecit namque
 hoc figurate, significans quia esuriret quidem Syn-
 agogæ salutem, sed ipsa, quia salutis fere fructum
 contempsit, æternæ infidelitatis esset ultione mul-
 tanda. Potest ex voce perfectorum Ecclesiæ mem-
 brorum specialiter accipi dictum, eorum videlicet qui
 se sincera ac fixa intentione Deo servire memine-
 rint. *Veniat dilectus meus in hortum suum, et comedat*
fructum pomorum suorum ; ac si aperte dicant,
 Utinam citius veniat Dominus, ut nobis mercedem
 piæ nostræ devotionis benignus restituat! Et sicut
 nos semper eum diligere, et ei fructum justitiæ,
 quem ipse donavit, reddere curavimus, ita nobis
 felicissimam suæ charitatis recompensationem ad se
 suscipiendo manifestet. Quod cum omni tempore
 sanctos dicere deceat, quanto magis cum præsentis
 Ecclesiæ statum præcellis tentationum viderint esse

concessum! Quorum ipse desiderio grata mox voce
 respondens, eadem quæ petebatur, jam se fecisse
 testatur.

XVIII. *Veni in hortum meum, soror mea, sponsa*
mea. Veni, inquit, sæpissime in Ecclesiam meam;
 imo hoc facere nullo modo, peregrinationis ejus
 tempore, desiste. Venio autem, ut et errantes corri-
 gam, et infirmantes adjuvem, et dubitantes in fide
 confirmem; et bene agentium fructibus perfectis
 quasi suavissimis dapibus pascar, et certantes ab
 hostium defendam insidiis, et victores hostium,
 perpetuæ meæ visionis corona remunerem.

Messui myrrham meam cum aromatibus meis. Per
 myrrham designantur hi qui vel martyrio vitam
 finierunt, vel qui carnem suam crucifixerunt cum
 vitis et concupiscentiis. Per aromata, generaliter
 omnes qui honorum operum sunt fama insignes.
 Metitque myrrham suam cum aromatibus suis,
 quando martyres suos cum cæteris electis, ubi ad
 maturitatem quique donatæ sibi perfectionis pervene-
 rint, quasi quadam falce mortis ab hac vita præcidit,
 atque ad interna supernæ beatitudinis gaudia perducit.

Comedi favum cum melle neo, etc. Favo compa-
 rantur hi qui in litteris sacris dulcedinem sensuum
 spiritualium investigare, atque ad salutem audientium
 elucidare prædicando noverunt. Melli assimi-
 lantur, qui appositas sibi epulas verbi libenter ga-
 stare, hisque insatiabiliter vesci desiderant. Item in
 vino fortes ac summi cælestium prædicatores, in
 lacte autem infirmi adhuc auditores exprimentur.
 Et cum horum omnium vitam diversis quidem stu-
 diorum modis distantem, sed uno supernæ retribu-
 tionis spe communem internus arbiter approbat,
 quasi favum cum melle comedit, vinumque bibit
 cum lacte. Non solum autem ipse piis electorum
 actibus delectatur, sed ad tale mentis convivium,
 id est, ad congaudendum bonis sanctorum desideriis,
 fideles quoque suos hortatur, dum subjungit :

Comedite, amici mei, et bibite, etc. Id est, vos quo-
 que, qui mihi estis amici, faciendo quæ præcepi
 vobis, estis et charissimi, me integra charitate ample-
 ctendo : obsecro itaque factis sanctorum, quasi epu-
 lis præcipuis præcordia vestra replete. Nec tantum
 hæc in memoriam revocare curate, sed ipsam eorum
 memoriam ad imitationis fructum convertite. Hoc est
 enim post esum nos savi et mellis, post potum vini
 et lactis inebriari, non solum de mirandis bonorum
 virtutibus gaudere, sed has quoque sequi, ac per
 earum retractionem, torporem nostræ mentis ex-
 cedere, atque ad amorem æternorum vivacius accen-
 dere. E contrario dicit propheta quibusdam, *Comedi-*
stis, et non estis saturati ; bibistis, et non estis inebriati
(Agg. 1). Comedit namque epulas mensæ vita-
 lis, sed non satiatur; bibit calicem salutaris, sed
 non inebriatur, qui verba quidem Scripturarum
 didicit, jusorum exempla cognovit, nec suam
 tamen vitam mutavit, moresque suos correxit; bi-
 bit, sed non inebriatur, qui præcepta vitæ læta-
 bundus audit, sed ad hæc implenda torpens ac

piger remanet. Si autem supra in sententia Domini, qui ait: *Comedi favum cum melle meo, et bibi vinum meum cum lacte meo*, hoc significatum accipere volumus quod sanctos suos de hoc sæculo ad cœlestia transtulerit, et in supernorum civium, qui sunt utique corpus ejus, societatem introduxerit, consequens erit hanc ejus de qua nunc loquimur admonitionem ad eosdem cœli cives datam intelligi: cum enim se dixisset favum cum melle suo comedisse, et bibisse vinum cum lacte suo, id est, sanctos in cœlestis sui corporis augmentum collegisse, mox ad ipsos cœli incolas vultum et verba convertit, dicens: *Comedite, amici mei, et bibite, et inebriamini, charissimi*. Quod est aliis verbis dicere: *Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam, quæ perierat* (Luc. xv). Et quidem aptissima comparatione favo assimilantur ac melli illi, quos a constitutione mundi sibi placentes, Dominus a mortuis resurgens, secum ablatos ab inferis ad cœlestia regna subvexit: ut melli videlicet æquiparetur animarum dulcedo sanctorum, quas ad æterna in cœlos gaudia sublevavit. In favo autem non minor felicitas eorum qui in corpore simul et anima immortalis ad supernæ civitatis per illum meruerunt atria conscendere. De quibus evangelista manifeste testatur, quia moriente in cruce Domino *monumenta aperta sunt, et multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt, et post resurrectionem ejus venerunt in sanctam civitatem, et apparuerunt multis* (Matth. xxvii). Qui enim resurgente Domino resurrexerunt a mortuis, etiam eo cœlos ascendente, simul ascendisse credendi sunt. Neque ulla ratione florum temeritati fides accommodanda, qui eos postea reversos in cinerem, ac denuo in monumentis, quæ pridem patefacta sunt ab eis, quibus paulo ante vivi apparuerunt, more mortuorum putant esse reclusos. Comedit itaque sponsus favum cum melle suo, cum Dominus universos qui sibi ab exordio vitæ hujus fideliter servierant, partim carnis immortalitate gaudentes, partim resurrectionis adhuc præmia præstolantes, ad vitam æternam perduxit, atque una omnes ineffabilis gloriæ inter angelorum contubernia beatitudine sublimavit. Hactenus sanctæ Ecclesiæ decus et virtutes plurimo Dominus sermone laudaverat, incipiens ab eo quod ait: *Quam pulchra es, amica mea! quam pulchra es! oculi tui columbarum*. Quæ videlicet laudatio eo usque perducta est, ut ipsa etiam adversis probanda opponeretur; quod ubi agi cœpit, invocatur illa unicum ejusdem Redemptoris auxilium; et ipse nihil vota moratus, sub myrrhæ et aromatum vocabulo eius, qui vel pressuris probati, vel aliis erant virtutibus ornati, supernam congregavit ad patriam. Sed et omnem sanctæ Ecclesiæ vitam, quæ in magistris distinguitur, et auditoribus suis, nomine favi mellis et lactis acceptam sibi esse declaravit. Quibus expletis sequitur vox Ecclesiæ desiderantis in abdito potius ac silentio contemplationis Domino adhaerere, quam per laborem prædicationis, arma in se furoremque accendere pravorum.

XIX. *Ego dormio, et cor meum vigilat*. Ac si dicat,

A Cessantibus ad tempus persecutionum atibus, aliquantulam in præsentis etiam vita requiem in Domino cœpi habere, cujus otio libentissime usa, jam toto cordis desiderio ad eam, quæ finem nescit, requiem vigilare non cesso. Ego dormio, quia, donante ejus gratia, aliquantula vitæ hujus tranquillitate in colendo illum, perfruor. Nec tanto videlicet labori prædicationis, quantum primitiva Ecclesia subiit, mancipata, nec tot pulsata conflictibus perfidorum, quot primo tempore innumeræ nascentis Ecclesiæ pertulere catervæ. *Et cor meum vigilat*, quia quo liberius vaco ab incursibus externis, eo altius intus video quoniam ipse est Dominus. Hæc quidem Ecclesia sancta dicit in eis qui serenitate vitæ temporalis, psalmis, jejuniis, et cæteris vitæ temporalis orationibus et eleemosynis, quietioribus actibus Domino servire cupiunt. Verum quia laboris est hæc vita, non requiei, mox excitantis se Domini sentit vocem, atque ad sudorem prædicandi cohortantis, ut meminerit sibi in tempore hujus exsillii, desideratæ quietis, nec abnegatum penitus guttum, nec perfruitionem æternaliter datam. Sequitur enim:

B *Vox dilecti mei pulsantis: Aperi mihi, soror mei, etc.* Pulsat enim dilectus ad ostium nostrum, cum nos Dominus ad profectum virtutum exiit, cum de acquirendis promissi regni gaudiis admonet, sicut et nos ad ejus pulsamus ostium, cum ab eo profectum virtutum, cum ingressum regni quærimus, memores nimirum promissi ipsius, qui ait: *Pulsate, et aperietur vobis* (Luc. xi). Sed et ipse ad ostium nostrum se pulsare declarat, cum dicit: *Ecce sto ad ostium, et pulso*. Si quis audierit vocem meam, et aperuerit januam, introibo ad illum, et cœnabo cum illo, et ipse mecum (Apoc. iii). Duobus autem modis pulsanti Domino aperimus, cum vel cordis nostri adytum ad suscipiendum ferventium amorem illius, quem jam aliquantisper habeamus, pandimus; vel certe proximorum corda ad suscipiendum eum, quem necdum habuerunt, timorem vel amorem ejus prædicando reseramus. Est et tertia Domini ad ostium nostrum pulsatio, cum nos de hac vita rapiendos præmissis infirmitatibus, admonet. De qua ipse in Evangelio, *Et vos, inquit, similes hominibus expectantibus Dominum suum, quando revertatur a nuptiis, ut cum venerit et pulsaverit, confestim aperiant ei* (Luc. xii). Confestim autem Domino sic pulsanti aperimus, si mortem læti excipimus, neque ad iudicium ejus induci formidamus, cui nos in bonis operibus placuisse, quem nos semper honorasse meminimus; juxta Psalmistam, *Et honor regis iudicium diligit* (Psal. xcvi). Verum hoc in loco Dominus, si diligenter consideratur, illam potius apertionem animæ fidelis, quæ in eruditione fit proximorum, quærere videtur. Constat enim quia suum ipsa cor illi aperuerat, quia carnis absoluta vinculis, ad illum egredi desiderabat, quæ dicere valebat: *Ego dormio, et cor meum vigilat*. Constat quia jam ad ipsam intraverat dilectus, quem tot et tantorum nominum honorabat insignibus, ut diceret: *Soror mea, amica mea, columba*

nea, immaculata mea: soror mea, quia regni mei co-narces effecta; *amica mea*, quia jugum servitutis egressa, arcanorum meorum conscia facta es; *columba mea*, quia spiritus mei dono illustrata; *immaculata mea*, quia secreta a negotiosis actibus, divinis es sublimata aspectibus. Sed cum dicit, *Aperi mihi*, eorum procul dubio mentes, qui necdum his omnibus erant digni, prædicando sibi aperiri requirit, ut etiam sequentia verba declarant, quibus dicitur:

Quia caput meum plenum est rore, etc. *Caput Christi est Deus*, ut Apostolus dicit (*I Cor. ii*); cincinnati autem ejus, collectæ sunt in mente fidelium ejus cogitationes, quæ non sparsæ defluunt, sed per disciplinam constrictæ subsistunt. Ros vero et guttæ noctium, quæ in medio tenebrarum cum frigore ab alto decidunt, iniquorum sunt mentes, obscuræ nimirum et cæcæ, et ea quæ in terris sunt, semper appetentes. De quibus dictum est: *Quia abundante iniquitate refrigescet charitas multorum* (*Matth. xxiv*). Præcepit autem Dominus, ut diligamus ipsum, diligamus et proximum. Sed cum ipsum minore, quam debemus, amore veneramur, cum multi etiam, quod pejus est, nullo prorsus erga ipsum charitatis affectu tenentur, quid nisi caput Christi plenum est rore? Et cum pravi quique famulis quoque Christi sese in custodias suæ mentis colligentibus, ac sui Conditoris amoris arctius adhærentibus, odium pro dilectione impendunt, nonne cincinnati ejus guttis noctium madent, et prementia se frigora cæcæ persecutionis graviter tolerant? Ubi ergo hujusmodi tempus ingruerit, merito excitat Dominus Ecclesiam de somno studiorum dulcium quibus oblectatur, eamque verbo prædicationis insistere, ac frequenti exhortatione corde pravorum calefacere, illustrare ac sibi aperire præcipit, quæ contra illum clausa erant, ut ingrediens possit habitare per fidem, malens eam ad plurimorum salutem per laborem pervenire, quam in paucis qui salvati fuerant quietem habere, tametsi cœlestium bonorum crebra meditatione laudabilem. Provocata autem ad laborem prædicandi, respondet Ecclesia Domino:

Exspoliavi me tunica mea, etc. Ac si aperte dicat, Deservi negotia rerum infirmarum, qua ratione repetam? Qui enim se ad officium prædicationis accingit, quique regendarum sollicitudinem suscipit animarum, restat ut ad providenda eis quibus æterna prædicat, temporalium quoque necessitatum subsidia invigilet. Ideoque Ecclesia in eis qui suam et in secreto curam agere malunt, quam molestiis laboriosarum actionum occupari, exuisse se tunica sua, nec denuo indui posse commemorat: nam quia tunica occupationes hujus sæculi figurate denuntiat, testatur ipse Dominus, cum de adventu novissimi sui examinis loquens ait: *Et qui in agro est, non revertatur tollere tunicam suam* (*Matth. xxiv*); mystice admonens ut qui erga profectus fructuum spiritualium manum mentemque occupaverat, ne ad oblectamenta mundi, quæ abjecerat, a petenda redeat.

Lavi pedes meos, etc. Jam meas cogitationes, quibus aliquando terram tangere solebam, frequentibus secretæ compunctionis fluitibus ablui, et quantum moribus possibile erat, cœlesti ingressu dignos reddidi, ita ut dicere possim quia *stantes erant pedes nostri in atris tuis, Jerusalem* (*Psal. cxxi*); id est, etsi necdum ipsa supernæ civitatis mœnia intrare promerui, jam tamen in tantum cogitationes meas purificare studui, ut initia quædam non parva gaudiorum illius fixo sæpius intuitu cordis me prælibasse meminerm, et quomodo fieri potest, ut a culmine contemplationis egrediens, rursus mundi sordibus polluar? Excepta enim sollicitudine, quam diximus, temporalium subsidiarum, difficile est B jactantiæ culpa nonnunquam permoveatur, aut iræ videlicet, si non divina et cœlestia loquens, humiliter audiatur; jactantiæ vero, si humiliter obediens sibi, multas Domino credentium plebes acquirat. Turbat ira, si reprehenditur; inflat jactantia, si ejus sermo laudatur. Hinc Jacobus ait: *Nolite plures magistris fieri, fratres mei, quoniam majus judicium sumitis; in multis enim offendimus omnes* (*Jac. iii*). Hinc ipse Dominus redeuntibus a prædicatione discipulis pedes lavit; significans quia nec ipsi summi prædicatores possint omnibus saltem cogitationum quibus terram contingunt, carere peccatis; sed hæc tamen ipse, qualiacunque sint, proptius abluat. Oblectatur ergo sancta Ecclesia suavibus ac salubribus vitæ quietæ studiis, in eis qui talium esse experti meruerunt; manusque prædicandi excusat, C dicens quodammodo cum Moyse: *Obsecro, Domine, mitte quem missurus es* (*Exod. iv*). Verum quia Dominus amorem erga se nostrum, in proximorum maxime vult amore cognosci, unde Pet. o ipsum se amare tertio profertenti, tertio respondit: *Pasce oves meas* (*Joan. xxi*), apte subditur:

Dilectus meus misit manum suam per foramen, etc. Manum quippe suam dilectus pro foramen mittit, cum nos Dominus occulta invisibiliter compunctione ad opus virtutum accendit. Manum suam ad nos pausare cupientes mittit, cum nobis ad memoriam reducit operationem suam, quam operatus est in nobis, non solum videlicet ut homines essemus, sed etiam ut ipsius essemus. Manum suam mittit ad D nos, cum nos admonet operationis, quam operatus est in se pro nobis, cum de sinu Patris ad publicum nostrum egressus, non tantum incarnari et in terris conversari, ut nos faceret spirituales et cœlestes, verum etiam mori, ut nos perpetuo viveremus, dignatus est. Unde merito venter noster ad hujusmodi tactum ejus intremiscit, quia nimirum recordata misericordiæ ejus operatione, conscientia nostra pavescit, juxta illud propheticum, *Consideravi opera tua, et expavi*, atque ad curandam proximorum salutem, pro qua Deus incarnatus est ac mortuus, quam valet assurgere, festinat. Solet namque ventris nomine cor designari, quia sicut in ventre cibi excoquantur, ita cogitationes in corde sedula retractatione

maturescunt. Hinc etenim Jeremias : *Ventrem meum*, inquit, *ventrem meum doleo* (Jerem. iv). Quid namque prodesset auditoribus, si doctor suus ventrem suum se dolere quereretur? Sed multum in eis conferre studuit, attestando reprobis eorum actibus suam quoque conscientiam turbatam ac dolore intimo esse repletam. Potest autem ventris nomine ipsa mollietas et infirmitas accipi eorum qui doctrinæ officium suscipere, vel quia minus se idoneos aestimant, trepidant, vel quia otio suæ quietis oblectantur, refugiant. Et ad tactum dilecti venter intremuit sponsæ, cum ad instinctum divinæ compunctionis, infirmi Ecclesiæ torporem ignaviæ discutiunt, seseque ad exercitium boni operis accendunt, nec non et ad consulendum proximis prædicando assurgunt. Hoc est enim quod sequitur :

Surrexi, ut aperirem dilecto meo. Aperire namque Domino, hoc loco verbum Domini prædicare significat. Aperimus quippe Domino, non solum cum adventum Ipsiis nostro in corde per amorem suscipimus, verum etiam cum eos qui corda sua contra veritatem claudere solebant, ad hanc recipiendam instruendo convertimus. Et bene se sponsa ut aperiret dilecto surrexisse commemorat, quia necesse est omnimodo ut quisque veritatem prædicare disponit, prius ad agenda ea quæ Joccat, assurgat, ne forte alius prædicans ipse reprobis efficiatur. Cui subjuncta verba conveniunt, dum dicitur :

Manus meæ stillaverunt myrrham, etc. In manibus enim opera quæ per manus flunt, in digitis accipitur discretio per quam opera diriguntur: quia nimirum nulla nostra membra plurimis distincta articulis, nulla flexibus sunt aptiora quam digitis. Hinc est enim quod Dominus, sententiam de adultera daturus, primo digito scribebat in terra, ac sic iudicium quod petebatur explicavit, mystice nos admonens ut quoties alios castigare vel iudicare disponimus, prius humiliati nostram conscientiam solerti discretionem exculpamus, considerantes sedulo ne et ipsi tentemur. Dictum est autem sæpius quia myrrham continentiam carnis et martyria significat: unde patet sensus, quia manus sponsæ stillant myrrham, cum operibus continentia se mancipat anima sancta; et digitis ejus pleni sunt myrrha probatissima, cum se discretionem sollicita examinans, invenit supernæ tantum retributionis intuitu continenter vivere. Nam qui humanæ laudis gratiæ student, qui, teste ipso iudice, receperunt mercedem suam, hi nimirum myrrham stillare videntur e manibus, sed nequaquam digitos probatissima habent myrrha repletos, quia etsi non solum facultates pauperibus, verum etiam membra tradunt ignibus, si charitatem non habuerint, nihil eis prodest. Quia ergo is qui alium docere vult, ipse debet et ab illecebris abstinere carnalibus, et ad patiendam pro confessione fidei esse paratus, recte cum diceret : *Surrexi ut aperirem dilecto meo*; continuo subiunxit : *Manus meæ stillaverunt myrrham*. Et quia eandem continentiam vel passionem æternæ solum mercedis intentione fieri oportet,

recte subintulit : *Digitis mei pleni myrrha*. Item manus sponsæ stillant myrrham, cum operarii illius, id est, doctores sancti mortificationi salutiferæ corpus subijciunt, et digitis ejus pleni sunt myrrha probatissima, cum in tantam tribulationibus proficiunt, ut invincibilis etiam eorum declaretur esse patientia, juxta illud Apostoli : *Sed gloriamur in tribulationibus, scientes quia tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio autem spem; spes autem non confundit* (Rom. v).

Pessulum ostii mei aperui dilecto meo. Pessulum ostii sui sponsa dilecto aperuit, cum anima quæque electa templum sui pectoris divina visitatione atque in habitatione dignum fecerit. Pessulum ostii dilecto pulsanti aperit, cum inspiratione subita, ad desideria cœlestium accensa satagit latius sinum mentis ad accipiendum gustam ejusdem supernæ dulcedinis aperire. Dixerat enim supra quia dilectus missa manu per foramen se tetigerit, ac tremore concusserit : cujus tactu vehementer inflammata, cupit jam non per angustiam foraminis ejus manu contingi, sed patefacta cordis janua, felicissimo ejus amplexu perfrui, id est, suavitate divinæ illustrationis, quam raptim jam et permodice senserat, plenius satiari. Verum quia perfecta æternorum gaudiorum visio nulli in hac vita electorum conceditur, quæ cunctis in alia vita justis præmiorum loco reservatur, recte subditur :

At ille declinaverat, etc. Hoc est enim quod Psalmista ait : *Accedet homo ad cor altum, et exaltabitur Deus* (Psal. Lxiii). Nam quanto se altius humanum cor ad contemplandam divinæ visionis gloriæ fide et oratione purificatum sustollit, tanto altius invenit esse quod quærat, et ad quod promerendum tempore promissæ retributionis ascendat. Cui simile Ecclesiastes : *Dixi, sapiens efficiar; et ipsa longius recessit a me, multoque magis quam erat* (Eccl. vii). Nec prætereundum quod non ait simpliciter : *Ostium meum aperui, sed pessulum*, inquit, *ostii mei aperui dilecto meo*. Cluserat enim pessulo in altum demisso conclave sui cordis, ne quis hoc profanus aut insidiator intret, juxta illud Salomonis : *Omni custodia serva cor tuum; quoniam ex ipso vita procedit* (Prov. iv). Aperuit item dilecto, ut repulsis imundorum turbis omnibus, liberum in se locum Conditori præberet. Nec repugnare putandum est, quod supra diximus, aperire sponsam dilecto guttis notitiam ac rore argenti, cum Ecclesia vel anima fidelis, cor proximorum ad laudem Conditoris, quem nesciebant, vel non curabant, accendit, et nunc eam interpretamur pessulum ostii sui eidem dilecto reserare, in eo quod ipsa per profectum compunctionis suam mentem latius ejus ingressi patefecit: uno enim eodemque sit utrumque momento, quia nimirum interna aspiratio quemcunque ad colligendas Deo animas accendit, ipsum pariter ad amorem ejusdem Conditoris ardentias solet accendere. Nec alia causa quempiam recte ad docendum quam amor Dei concitat. Et dum quisque docendo animam proxi

ini ad rapienda divinæ pietatis dona pandere delectatur, suam pariter mentem necesse est hæc agendo innovet, atque ingressui gratiæ cœlestis largius dilatet. Denique sequentibus verbis manifeste innotuit sponso quantum proficeret, dum præcordia proximorum, quæ obscura viderat, Domino aperire curabat, graviter ferens eum quem ipsa tantisper ardebat, infideli aliorum torpore, quasi rore nocturno guttisque gravari. Nam sequitur :

Anima mea liquefacta est, etc. Quanto suavius, inquit, vocem atque viciniam dilecti mei per foramen secretæ compunctionis accepi, tanto sublimius quidquid in me erat frigidum, incaluit; quidquid rigidum, liquefactum est; adeo ut nihil nisi in lacrymas resolvi, dulce habuerim; et quem me ad punctum sua gratia contingentem retinere nequiveram, abscedentem jam fletu requirere genituque delector. Et hoc quoque mihi liquescenti a rigore pristino, et effundenti in me animam meam, non parum dedit augmenti, quod multorum refrigescere charitatē intueor, conquerente ipso quod noctium guttis, id est, tenebrosis pravorum sit tumultibus obsitus. Et quia dissipaverunt iniqui legem ejus, ideo ipsa magis magisque mandata ejus super aurum et topazion diligere curavi.

Quæsi vi, et non inveni illum, etc. Hæc eorum in sancta Ecclesia vox est, qui consuerunt, transcensa labentium rerum sollicitudine, summis tantum incedere bonis, ac patriæ cœlestis amare semper ingressum: de quibus dubium non est quia non una eademque vi dulcedinis semper, ut volunt, desiderio supernorum possint affici, quia nimirum hæc virtus non in arbitrio elevata ad superna mentis, sed in dono est tantum elevantis atque illustrantis Dei. Quotiescunque ergo anima casta vel egredi cupit ad Dominum, vel in carne posita, gustu futuræ beatitudinis attolli, nec lamen statim quod deprecatur impetrat, tunc necesse est gemebunda dicat: *Quia quæsi vi illum, et non inveni; vocavi, et non respondit mihi*. Invenitur namque semper a bene quærentibus, ut misereatur; respondet semper a bene vocantibus, ut perpetuam consulat ad salutem: sed non semper ad hoc respondet, aut se inveniendum offert, ut quod in patria pervenientibus promittit, hoc in itinere hujus exsilii adhuc pergentibus proroget. Denique quotidie sæpius genu flexo dicamus Patri: *Veniat regnum tuum*; nec nos exaudiri diffidimus, nec statim quod postulamus accipimus, sed effectum nostræ precis, donec in fine consequamur, patienter gaudenterque sustinemus.

Invenerunt me custodes, etc. Custodes qui circumcumeunt civitatem, sancti sunt doctores quibus Ecclesiæ cura delegata est, ut eam videlicet vel verbo vel exemplo, et ab incursione pravorum velientur doctrinarum, et ad Conditoris sui timorem ac dilectionem magis magisque succendant. Ili etenim civitatem circumcumeunt, quia in omnibus sanctæ Ecclesiæ locis quaquaversum toto orbe distenditur, eorum vel præsentia corporis, et viva vox, vel in-

serta litteris doctrina sive opus invenitur. Qui sponsam quæsitu dilecti fatigatam invenientes percussit ac vulnerant, quia animam quam superno amore anxiam reperiunt, verbo suæ doctrinæ amplius inflammant; et dum in ea quidquid terrenum remansisse deprehendunt extinguunt, eamque ad infima cuncta velut insensibilem reddunt, quasi hauc percussit vulnerant: cum enim describens armaturam Dei, Apostolus dicat: *Et gladium Spiritus, quod est verbum Dei* (Eph. vi); quid mirum, si percussus dicitur et vulneratur, qui hoc gladio tangitur? Hujus siquidem ictu gladii vulnus accipitur illud de quo dicitur sibi, *Vulnerata charitate ego sum*.

Tulerunt mihi pallium meum custodes murorum. Custodes murorum iidem summi doctores sunt, cum eos quoque qui Ecclesiam gubernare ac munire sufficient instruere satagunt. Credo Timotheus, Titus et cæteri hujusmodi operatores veritatis, muri erant civitatis Dei; et Paulus, cum eisdem exhortatoris dat præcepta, quid nisi custos intelligendus est murorum? Custodem esse se namque civitatis quam sollicitus circumiret ostendit, cum virtutes suas enumerans ait: *Præter illa quæ extrinsecus sunt instantia, mea quotidiana sollicitudo omnium ecclesiarum* (II Cor. xi). Custodem se item murorum esse docuit, cum Timotheo dicit: *Tu vero vigila; in omnibus labora; opus fac evangelistæ; ministerium tuum imple* (II Tim. iv), et cætera hujusmodi. Et ad Titum: *Ideo, inquit, reliqui te Cretæ, ut ea quod desunt corrigas, et constituas per civitates presbyteros, sicut et ego tibi disposui* (Tit. i). Tollunt autem pallium suum sponsæ percussæ et vulneratæ custodes murorum, cum apostoli vel apostolici viri animæ cuilibet divino amore attackæ, retinacula transeuntium rerum auferunt, ut influis expediæ curis, liberiori cursu faciem sui Conditoris requirat. Pallium namque idem, quod supra tunica; ubi ait: *Exspoliavi me tunica mea*, rerum terrestrium implicamenta designans.

XX. *Adjuro vos, filiæ Jerusalem, si inveneritis*, etc. Merito languet amore sponsa, cum gladio Spiritus percussa ac vulnerata carnalis amictum cupiditatis exiit, quia quantum in Deo convalescit anima sancta, tantum ad sæculi hujus affectum, quasi debilis efficitur et infirma. Nec mirandum si languere dicatur anima perfecta ad ea quæ mundi sunt, cum Apostolus eos qui mundum perfecte reliquerunt, mortuos appellare non dubitet: *Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo* (Galat. vi); et de seipso: *Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo* (Ibid.). Filiæ Jerusalem cives sunt patriæ cœlestis, qui partim adhuc peregrinantur in terra, partim jam regnant in illa. Verum hoc in loco cum dicitur: *Adjuro vos, filiæ Jerusalem, si inveneritis dilectum meum, ut annuntietis ei quia amore langueo*, illam ejus partem videtur alloqui quæ in terris versata necdum perfecte Dominum videre meruit, quem tamen sæpius invenit, cum suo illum in pectore per amorem recipit. Ilas ergo filias Jerusalem adjurat sponsa ut si

inveneriat dilectum ipsius nuntiant ei quia languet : nos quippe sumus sponsa hæc, et amica ejusdem Dei et Domini nostri, in quantum ei adhærentes unus cum eo spiritus efficiamur, et cum æternorum desiderii accensi, atque ejus quem nondum videmus conditoris nostri faciem suspirantes, venimus ad famulos illius, quos angelicam in terris agere vitam credimus, eosque subnixi pelinus ut tempore devotæ suæ orationis nos quosque Domino commendent, ac pro nobis interveniant, ut ejus videre vultum mereamur. Hoc est profecto quod agimus, adjurantes filias Jerusalem ut amoris nostri magnitudinem ad Deum referant, et pro ejus videnda gloria, nobis æque, ut sibi supernum poscant auxilium. Unde et tale per omnia ab eisdem filiabus Jerusalem responsum redditur, quod devotæ fidelium collationi manifeste congruat. Nam sequitur :

XXI. *Qualis est dilectus tuus ex dilecto, etc.* Quod est aperte fratrem fidelem fratri fideli dicere : Obsecro, quia charitate Redemptoris te fervere comperio, mihi quoque de eo verba facias, me salutari exhortatione confirmes, quatenus meo in corde eharitas eadem ejus beneficiis ac donis augeat. Et quidem jamdudum timorem ejus habere, peccatorum meorum conscius cæpi, sed nunc, proficiente mentis robore, securior jam factus de venia peccatorum, de charitate ejus aliquid audire delector. Dic ergo, age, *qualis est dilectus tuus ex dilecto?* hoc est, ex ea parte qua diligi debeat potius quam timeri. Hujusmodi verbum habes et in cantico Isaïæ : *Vinea facta est dilecto in cornu, in loco uberi, et cætera, usque dum ait : Vinea sabaoth, domus Israel : et homo Juda, novellum dilectum (Isai. v).* Potest autem dilectus ex dilecto, Filius ex Patre intelligi, sicut *lumen de lumine, Deus de Deo*, idem recte creditur et constituitur. Sicut enim una charitas, et una deitas Patris et Filii, sic est et una dilectio, Joanne attestante, qui ait : *Et omnis qui diligit eum qui genuit, diligit eum qui natus est ex eo (I Joan. iii).* Sequitur condigna quærentibus a parte sponsæ responsio.

XXII. *Dilectus meus candidus et rubicundus, etc.* Candidus, quia *in carne apparens, peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus (I Petr. ii)*; rubicundus, quia *lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo (Apoc. i)*. Et bene primo candidus, deinde rubicundus, quia primo sanctus venit in mundum, et postmodum sua passione cruentus exivit de mundo. *Electus es millibus*, quia ex omni genere humano unus Mediator Dei et hominum, per quem mundus reconciliatus, assumptus est, a Deo solus mortalium de cælo audire dignus fuit : *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui (Math. iii)*, id est, in quo nil vitii quod me offenderet, et omne pondus virtutis in quo gauderem inveni. Unde bene de illo dicit Ecclesiastes : *Virum de mille unum reperi; mulierem ex omnibus non inveni (Eccl. vi.)* : subaudis, perfecta justitia refulgentem. Hoc enim in his verbis debere intelligi, subjuncta sententia declarat, qua dicitur : *Solummodo hoc inveni, quod fecerit Deus*

P: ROL. XCI.

A homines rectos, et ipse in finibus miscerit quædam nibus.

Caput ejus aurum optimum. Dicit Apostolus, *quæ caput mulieris, vir; caput viri, Christus; caput autem Christi, Deus (I Cor. ii)*; quod videlicet caput aurum est optimum, quia sicut auro nil pretiosius æstimatur in metallis, ita singularis et sempiterna Dei bonitas jure omnibus quæ ipse fecit bonis antecellit.

Comæ ejus elatæ palmarum, etc. Comæ capitis dilecti catervæ sunt sanctorum, quæ Deo fidei famulatu adhærent; meritoque elatis palmarum assimilantur, quia dulcedinem perpetuæ remunerationis expectant. Unde est illud Psalmographi : *Justus ut palma florebit (Psal. xci)*. Merito nigræ quasi corvus dicuntur, quia non hanc a sese habere dulcedinem posse, sed ab illo sperant accipere, qui ait :

Sicut palme non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis (Joan. xv). Imo nil ex sese nisi tenebras fuisse deprehendunt, admonente Apostolo : *Quia fuitis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino (Eph. v)*. Nec mirandum est nos ante lavacrum regenerationis nigredini esse comparatos corvorum, cum ipsis apostolis jam se sequentibus magistra veritas dicat : *Si ergo vos, cum siliis mali, nostis bona data dare filiis vestris (Math. vii)*. Sed et legislator videamus an in comis sponsi corvinum aliquid inter elatas deprehenderit palmarum? Conspecta siquidem luce divinæ gloriæ, mox tenebras humanæ pravitatis agnovit, ac redarguit, dicens : *Dominator Domine, Deus misericors et clemens, patiens et multæ miserationis, et verus, qui custodis misericordiam in millia, qui auferis iniquitatem et scelera atque peccata, nullusque apud te per se innocens est (Math. vii)*. Comæ igitur sponsi, id est, cohortes justorum, sicut elatæ sunt palmarum, nigræ, quasi corvus, quia per misericordiam quidem dominatoris ad gaudia victoriæ tendunt, sed per sese cognoscunt. Potest autem hic versiculus et de his qui in cælesti patria suo Conditori æternaliter adhærent spiritibus accipi; qui, quo altius gloriam incommutabilis et perpetuæ majestatis aspiciunt, eo verius omne quod creatum est, quam sit infirmum ac vile, perpendunt. Apponius comas sponsi, virtutes angelorum interpretatur, et addit, dicens : *« Elatæ vero palmarum, quod dixit, docuit prædicta ministeria nunquam inclinari a sua potentia suoque officio, sed semper sublimia permanere; sicut palmarum comæ semper viroris virtutem tenentes, in sublime elatæ sunt. »* Julianus de his ita loquitur : *« Comæ etiam alia comparatione signantur, quæ tamen et cinnorum forma fulgorem auri videatur imitari. Comæ ejus, sicut elatæ palmarum, ut crispæ nimirum videantur et rutilæ. »* Et paulo post : *« Ac si diceret : Divinitati sanctorum ejus, et hominum et angelorum famulantur cohortes, et honorem regis continua laude concelebrant; atque ita sunt ministerii sui dignitate conspicuæ, ut palmarum instar excellent, auri instar refulgeant. Sed tamen adeo illum, cni obsequuntur, intelligunt, ut non*

37

solam nil elationis assumant, cæterum præ nimia humilitate fuscæ nigræque videantur. » Porro alia translatione, pro elatis palmarum, unum nomen posuit, *crines ejus abietis*. Et quidem scimus quod abies Græce elatis vocatur, et nunquam marcoris infirmitate commutatur : unde videtur elates hoc loco Græcum esse verbum, non Latinum, hoc est nomen arboris proprium. Quod etiam Plinius Secundus astruere videtur, cum de unguentis scribens, dicit : « Est præterea arbor ad eadem unguenta pertinens, quam alii elatem vocant, quod nos abietem, alii palmam, alii spatham. » Quibus verbis conjici datur quod elatæ sunt arbores, similitudinem habentes aliquam palmæ vel abietis, unguentis apte conficiendis. Quas ideo noster interpret *elatas palmarum*, id est, abietes palmarum dixit, ne vulgare genus abietum, quod ædificiis et navigiis convenit, sed speciale, quod unguentis aptum est, intelligamus ; quod et figuris apte convenit, comæ enim sponsi unguentorum comparantur arboribus, quod sanctorum cætervæ, quæ familiariter suo Conditori, velut comæ capiti adhærent, virtutum sunt gratia refertæ; quibus cum divinæ majestati sedulæ obsequuntur, quasi comæ unguentorum similes caput ornant sponsi. Denique Maria Magdalena caput Domini nardo perfundens, capillos ejus in magnæ mysterium devotionis elatis palmarum, id est, aromaticis arboribus, similes reddidit.

Oculi ejus sicut columbæ super rivulos aquarum. Quid in oculis sponsi typice debeat intelligi Joannes aperit, cum se Agnum vidisse commemorans, habentem cornua septem, confestim exponendo adjunxit : *Qui sunt septem spiritus, demissi in omnem terram* (Apoc. iv). Septem autem spiritus dicit, septem dona unius ejusdemque Spiritus, quæ Isaias notissimo divinæ operationis ordine distinguit, quia *Spiritus sanctus disciplina effugiet fictum*. Delectatur autem sede illarum mentium quæ se, instar aquarum viventium, reddunt lucidas ; quæ nil sibi sordidum, nil tenebrosum, nil quod non ab omnibus veris amatoribus, imo ab ipsa veritate, quæ corda scrutatur et renes, probari debeat, inesse patiuntur. Et bene, non super stagna aquarum, sed *super, inquit, rivulos aquarum* : si enim requiras quo deriventur, quo fugiant hæ aquæ, prodit ipse fons vitæ de quo oriuntur, id est, Dominus noster, de quo habent corda electorum quidquid mundum ac lucidum habent. *Fiet, inquit, in eo fons aquæ salientis in vitam æternam* (Joan. iv) ; nam qui munditiam quidem, vel sermonis videntur habere vel operis, sed ad cœlestia regna per eandem munditiam tendere aut dissimulant aut ignorant, hi profecto non rivulis, sed stagnis adæquantur aquarum. Qui vero apertis in se sordibus locum malignis præbent spiritibus, tales non aquis mundis, sed volutabris lutis magis, quibus sues gaudent, assimilantur. Sues ergo paludibus, columbæ rivulis delectantur aquarum, quia in pectoribus immundis aptam spiritus immundi mansionem usurpant. *Beati autem mundi corde, quoniam ipsi Deum videbunt* (Matth. v),

et divinarum charismatum luce replentur. Quæ videlicet charismata, quia gratis fidelibus et sua expornæ benevolentiae causa dantur, apte subditur :

Quæ lacte sunt lotæ, etc. Recte etenim lactis nomine dona superuæ largitionis et pietatis indicantur, quia nimirum matres quæ parvulos nutriunt fetus, gratuito eis ac naturalis causa dilectionis alimentum lactis ministrant. Lacte ergo sunt lotæ columbæ quibus oculi assimilantur sponsi, quia *gratia salvi facti sumus per fidem, et hoc non ex nobis, Dei enim donum est* (Ephes. ii, 8). Ita autem hæ columbæ, id est donationes Spiritus, lacte lotæ dicantur, quæ nunquam sordis aliquid habuerunt, quomodo dicitur a Psalmista : *Eloquia Domini, eloquia casta; argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum ut pluplum* (Psal. xi, 7), cum constet ea nil unquam terrenæ pollutionis habuisse quod deberet igne purgari. Sic ipse cœternus Patri Filius, et recte creditur ex Patre natus, et nunquam fuisse non natus, recte, veraciter confietur et creditur; et alia hujusmodi habes in Scripturis innumera. Quæ etiam columbæ juxta fluentia resident plenissima, quia quæcumque corda amore virtutum redundant, hæ gratia spiritualis inhabitare libentissime solet, ut ea sublimiori respectu suæ præsentis illustret, quæ puritate sinceræ intentionis ad cœlestia gnauiter tendunt. Si autem in oculis Domini prædicatores verbi ejus intelligere volumus, inuenimus hos sicut columbas esse super rivulos aquarum : sicut columbas quidem, quia simplices ; super rivulos vero aquarum, quia spirituali sunt gratia ditati. Qui per rivulos aquarum sæpe designantur, quia Scripturis sanctis, quæ et ipsæ vocabulo aquarum crebro figurantur, vigilanter intendunt, quibus edocti, facilius insidias diaboli dignoscere ac declinare valeant. Columbæ siquidem super rivulos aquarum, non solum propter potum, vel lavacrum, vel loci amoenitatem ac munditiam residere solent ; sed ea non minus intentione, ut venientis umbram accipitris in aquarum perspicuitate prævidere, ac sic imminens ab hoste periculum evadere possint. Cujus figura naturæ in propatulo est, quia jugi divinarum eloquiorum meditatione opus habemus, ut vel facta sanctorum vel dicta legentes, quo nos genere apertæ impugnationis antiquus hostis, quibus fraudum machinis debellare ac supplantare conetur, sollicita mente perscrutemur. Moxque ubi futuras ejus insidias perspicimus, unicuique nobis refugium foramina petræ nostræ, id est, Dominicæ fidei præsidia intremus, ac signo nos passionis illius defensare studeamus. Sed et cavernam maceræ cito volatu petamus, id est, sanctorum, vel angelorum, vel hominum crebras pro nobis intercessiones apud misericordiam pii Conditoris quaeramus. Quod cum universis fidelibus, tum illis maxime probatur esse necessarium, quibus non sui solummodo cura, sed et aliorum gubernandorum atque erudicandorum est onus impositum. Hæc sunt etenim firmissima ac tutissima sanctæ Ecclesiæ præsidia, propter quæ superius a Domino audivit, *Surge, amica mea*

sponsa mea, et veni, columba mea, in foraminibus petrae, in caverna maceræ. Bene autem de eisdem columbis, id est, spiritualibus verbi ministris dicitur, Quæ lacte sunt lotæ, et resident juxta fluentia planissima, ut primo omnium lavacro baptismi esse recreati insinuent: quod non absurde vocabulo lactis exprimitur, quia inter ea connumerantur sacramenta, quibus infantia sanctæ Ecclesiæ vel nasci consuevit vel nutrir. Si quid autem inter rivulos aquarum et fluentia plenissima distare credimus, potest in rivulis aquarum, eruditio Testamenti Veteris accipi, ejus cultores veraciter Deo dicere noverunt, Filii autem hominum in protectione alarum tuarum sperant (Psal. LII), videlicet ne insidiis aeriarum

A potestatum, quasi accipitrum unguibus, rapiantur. *Inebriantur ab ubertate domus tuæ, et torrente voluptatis tuæ potabis eos, quoniam apud te est fons vitæ (Psal. xxxv, 10).* Potest in fluentis plenissimis perfectio doctrinæ evangelicæ non inconvenienter intelligi, cujus tanta est plenitudo, ut nulla major in hac duntaxat vita commorantibus esse possit. Quæ ab alterutro distinguens evangelista dicebat, *Quia lex per Moysen data est; gratia et veritas per Jesum Christum facta est (Joan. 1);* et quoniam utriusque Testamenti scientia doctoribus veritatis concessa est, recte oculi Domini, sicut columbæ dicuntur super rivulos aquarum, quæ lacte sunt lotæ, et resident juxta fluentia plenissima.

LIBER QUINTUS.

Genæ illius sicut areolæ aromatum, etc. Sicut in labiis Domini verba, quæ loquebatur, ita in genis ipsa modesta pietas simul et severitas vultus ejus exprimitur. Si enim de puro homine recte dici potuit, *Sapientia hominis lucet in vultu ejus,* quanto magis in vultu illius hominis qui est Dei virtus et Dei sapientia bene considerantibus, et summa virtutis et sapientiæ refulgebat? *Genæ, inquit, illius sicut areolæ aromatum consistit a pigmentariis.* Quomodo enim areolæ aromatum decenter atque ordinate compositæ, magnam spectantibus et odoris et aspectus sui gratiam præstant, ita apparens in homine mediator Dei et hominum virtutum sive doctrinæ suæ dulcedine præsentem illustrabat, et fama ad se pertrahentibus absentes. Pigmentarios autem, a quibus hæ sunt areolæ consistit, prophetas et apostolos intellige, qui ejus non solum sermones, sed et mores sacris iudicere paginis concordia prorsus relatione; hi futura incarnationis ejus arcana, illi facta narrantes. Credo ad speciem genarum ejus referendum, quod exsultavit in spiritu, parvulorum fidei congratulans, quod dolebat super duritia cordis infidelium, quod resuscitaturus Lazarum gaudebat propter discipulos ut crederent, quod flentes sorores sive amicos ejus intuens flevit et turbavit semetipsum, quod imminente passione cepit contristari et moestus esse, quod nullum risui vel supervacuis verbis tempus indulgebant, quod non secundum visionem oculorum judicabat, neque auditum aurium arguebat, quod sicut oris ad occisionem ductus est, et quasi agnus coram tondente, sic non aperuit os suum (Isa. LIII, 7). *Labia autem illius, lilia distillantia myrrham primam:* lilia, quia claritatem cœlestis regni promittunt; distillantia myrrham primam, quia per contemptum voluptatum præsentium ad hanc perveniendum esse prædicant. *Exinde, inquit, cepit Jesus prædicare et dicere, Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum (Matth. iv).* Item labia illius, lilia, quia candore nos sanctitatis remittere jubet; distillantia myrrham primam, quia propter hanc conservandam, quidquid adversi occurrerit, fortiter nos sustinere præcipit.

B Lilia præterebat in labiis, cum auditores suos, pauperes spiritu, mites, lugentes, esurientes et sitiētes justitiam, misericordes, mundicordes, et pacificos esse docebat. Hisque singulis mercedem perpetuam beatitudinis repromittebat; addidit liliis et myrrham, cum continuo subjunxit: *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum (Matth. v).* Item labia illius, ut lilia renitebant, cum in una eademque persona verum se Deum, verum docebat esse et hominem. Aureus quippe color, qui erat intus, veritatis divinitatis, quæ erat in Christo, decenter aptatur, maxime quia trifarius est, quasi unam ac non discretam ejusdem sanctæ Trinitatis gloriam figurat. Candor vero exterior assumptæ humanitatis munditiam competenter et sanctimoniam designat. Sed et eadem labia myrrham distillantia primam, cum se divinitate semper impassibilem in homine, quem assumpserat, vincula, verbera, sputa, opprobria, mortem esse passurum prædicebat. Labia ergo illius, liliorum et speciem imitantur et odorem, cum dicit: *Filius hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis, et tunc reddet unicuique secundum opus ejus (Rom. ii, 6; Matth. xvi, 27; Apoc. xxii, 12).* Distillant myrrham primam, cum dicit: *Primum autem oportet illum pati, et reprobari a generatione hac (Luc. xvii, 25).*

XXIII. Manus ejus tornatiles aureæ, etc. Ordinate post labia manus, id est, opera post verba laudat Ecclesia sui Redemptoris, quia quæ verbis docuit, virtutibus credenda esse monstravit. Hinc est enim quod, docente illo in monte, admiratæ sunt quidem turbæ super doctrina ejus. Sed ut admirationem fides sequeretur, descendens de monte, leprosum petentem solo manus tactu mundavit. Hinc etiam est quod admirantes facta ejus, cives ipsius dicebant, *Unde huic sapientia et virtutes (Matth. xiii)?* Sapientia quippe ad labia, virtutes referuntur ad manus. Bene autem manus illius tornatiles esse perhibet. ut et facilem ei potentiam et inenarrabilem ægendi scientiam inesse designet. Constat enim quia tornatura cæteris est promptior atque inenarrabilior artibus

Nam qui in ascia, vel scalpello, vel bipenne, vel A malleo operatur, et laboriosius multo operatur, et crebra appositione normæ ac solerti circumspectione oculorum, ne turtam faciat, indiget. At qui in circino tornat, non exstriaseca eget regula: sed in seipso quo utitur ferramento directionem sui conservare valet operis. Manus ergo Domini tornatiles sunt, quia in promptu habet facere quæ vult, quia dicit et fiunt. Denique dixit: *Tolle grabatum tuum, et ambula. Nec mora, surgens sustulit grabatum suum et ambulabat*, qui duos de quadraginta annos paralyticus jacuerat (*Joan. v, 8, 9*). Tornatiles sunt manus illius, quia in se omnem justitiæ regulam tenet. Non autem ut nostra paupertas, necesse habet in sacris discere litteris, ne opus suum a vero deviet. Denique dictum est de eo, *Unde hic litteras scit, cum non didicerit* (*Joan. vii, 15*)? Inde autem sciebat quia ipse erat litteris et lege antiquior, imo ipsius legislatoris iudex. *Tornatiles*, inquit, *aureæ plenæ hyacinthis*. In auro namque, quod metallis omnibus supereminet, divinitatis excellentiam significari crebra expositione patuit. Manus ergo ejus aureæ, quod virtutes quas in homine gessit, divinitus esse patratas nemo fidelis ignorat. Quæ recte etiam plenæ hyacinthis esse referuntur, quia nimirum ad spem nos cœlestium atque amorem excitant. Hyacinthus quippe gemma est aerei coloris. In manibus tornatilibus habet Dominus hyacinthos, ut videlicet vasa electionis, quæ præparat in gloriam, hujusmodi gemmis adornet, hoc est corda electorum suorum supernæ gloriæ desiderio et expectatione lætificet. Quod si in hyacinthis pigmenta hujus nominis designata accipimus, neque hoc a congrua veritatis significatione abhorret: est enim hyacinthus pigmentum coloris purpurei atque odoris jucundi. Unde poeta, pretiosa quæque in exemplum amoris congerens, addit:

Manera sunt lauri, et suave rubens hyacinthus.

Et manus Domini purpureis erant floribus plenæ, quia moriturus pro vita nostra, has in clavorum fixatione cruoris proprii rubore perdidit. Sed gemmas potius hoc in loco nomine hyacinthorum quam flores esse intelligendos docet alia translatio, quæ dicit: *Manus illius tornatilia aurea plena tharsis*: tharsis namque apud Hebræos nomen lapidis est qui apud nos chalcedonius vocatur.

Venter ejus eburneus, etc. Venter fragilissimum in membris nostris locum tenet, quia nimirum et ossibus quibus munitur caret, et illa, quorum omne vulnus periculosum est, suo receptaculo complectitur. Ebur autem os est elephantis, quod nimis castitatis animal et frigidi sanguinis esse ferunt. Unde et mors ejus a dracone crebri sappetitur insidiis, ut pote qui ardentia sua viscera potatu ejus sanguine refrigerare desideret. Sapphirus autem lapis, cujus coloris sit, testatur historia sacra, quæ dicit: *Et viderunt Deum Israel sub pedibus ejus, quasi opus lapidis sapphiri, et quasi cælum cum serenum sit* (*Exod. xxiv, 10*). Venter ergo dilecti, fragilitatem humanitatis ejus, qua nobis conformis erat, insinuat. Ebur de-

corem castitatis, qua a corruptione peccati carnis immunis in carne permansit, indicat. Sapphiri, sublimitatem virtutum cœlestium, quibus in carne fulgebant, expriment. *Venter*, inquit, *eburneus ejus, distinctus sapphiris*. Ac si aperte dicat, *Fragilitas quidem in illo substantiæ mortalis vera erit, sed hæc lasciviæ mortalitatis funditus expers, divinorum potius operum splendida clarescet insignibus. Et pulchre ventrem ejus totum quidem eburneum, non autem totum sapphiris vestitum, sed distinctum esse sapphiris dixit, ita ut partim ebur, partim appareant sapphiri. Eburneus quippe venter erat ejus, quia fragilitas quam induerat peccato omni carebat, ita ut non amplius in ea quam in osse mortui elephantis vitiosus ardoris posset inveniri. Distinctus erat sapphiris, quia inter passiones assumptæ humanitatis promovebat crebra indicia perpetuæ divinitatis: ad fragilitatem namque humanitatis pertinet ipsum, quod parvulus natus est nobis, ad potentiam divinitatis, quod de Virgine natus est, eademque nativitas angelicis est prædicata vocibus et celebrata mysteriis; ad potentiam divinitatis, quod indicio stellæ monstratur, adorandus a magis, ad fragilitatem humanitatis, quod insidiis perfidi regis patria fogatur; ad fragilitatem humanitatis, quod duci et tentari a diabolo potuit, ad potentiam divinitatis, quod, illo victo ac repulso, ministeriis honoratur angelicis; ad fragilitatem humanitatis, quod aquam a Samaritana muliere postulat, ad potentiam divinitatis, quod eidem fontem aquæ vivæ se dare posse testatur; ad fragilitatem humanitatis, quod fatigatur ex itinere, ad potentiam divinitatis, quod se sequentibus requiem pollicetur æternam; ad fragilitatem humanitatis, quod in navi dormit, ad potentiam divinitatis, quia excitatus ventis et mari imperat; ad fragilitatem humanitatis, quod crucifixus est et mortuus, ad potentiam divinitatis, quod ejus mortem elementa cum terrestribus etiam tremuere cœlestia; ad fragilitatem humanitatis, quod conditus aromatibus, ac sepultus est, ad potentiam divinitatis, quod surrexit et ascendit in cœlos; ad fragilitatem pertinet humanitatis, quod Isaïas ait: *Non est species ei, neque decor, et vidimus eum despectum* (*Isai. lxxi, 3*). Et paulo post: *Et quasi absconditus vultus ejus, et despectus, unde nec reputavimus eum* (*Ibid.*); ad potentiam divinitatis, quod ait Joannes: *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre, plenum gratiæ et veritatis* (*Joan. i*). Distinctus est ergo sapphirus venter Christi eburneus, quia immaculata et incontaminabilis ejus incarnatio, frequentibus refulsit miraculis divinæ celsitudinis. Notandum enim quod de sapphirino colore Scriptura ait, quia talis sit speciei, quale cælum, cum serenum sit. Nomine autem cœli sereni sublimitas divinæ majestatis non incongrue figuratur, Psalmista attestante, qui incarnationem ejusdem Redemptoris nostri describens ait: *A summo cælo egressio ejus, et occursum ejus usque ad summum ejus* (*Psal. xviii*). Hoc est enim quod ipse discipulis de se ait: *Et credidistis quia a Deo exivi; exivi a Patre, e**

veni in mundum; iterum relinquo mundum, et vado ad Patrem (Joan. xvi, 28). Sed et ipsa sponsa in ventre dilecti sui eburneo, sapphiri speciem vidit, cum prini sui pastoris voce dixit: *Tu es Christus, Filius Dei vivi* (Math. xvi, 16), quia nimirum in Filio hominis sancto, innocente, impolluto, segregato a peccatis, puram divinitatis plenitudinem cognovit.

Crura illius columnæ marmoræ, etc. Crurum Domini vocabulo itinera incarnationis ejus, quibus ad nostram venire salutem dignatus est, insinuantur. Quam bene columnis marmoreis conferuntur, quia et fortia sunt et recta. Quid enim marmore fortius? quid est columna directius? Annon firmitatem marmoris in cruribus ejus conspexit Psalmista, cum ait: *Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo; exsultavit ut gigas ad currendam viam*, et cætera (Ps. lxxxviii). Annon et rectitudinem vidit columnarum, cum rursus ideam dixit: *Iustus Dominus in omnibus viis suis* (Psal. cxlv, 47)? Hinc etenim, quod ille in cruce posito, nequaquam ejus crura, tametsi permittente præside, frangi, sicut nec scindi vestimenta potuerunt. Mansit quippe tunica intemerata, ut Ecclesiæ, quæ est vestis ipsius electa, non habens maculam aut rugam, nunquam violanda unitas signaretur. Mansere crura intacta, ut mysterium adventus ejus in carne, sacrosanctum et inviolabile, omni malleo pravi dogmatis perduret. Pilatus namque os malleatoris interpretatur. Sed malleus, licet impius ore hæretico ferire disponat, stant columnæ marmoræ, qui ictum ferientis firmissime repellant. Insana licet doctrina insanam quid de Domino dicat, stat evangelica veritas, quæ vindicat. De quibus columnis apte subinfertur, *Quæ fundatæ sunt super bases aureas*. Bases quippe aureæ, ipsa sunt consilia divinæ provisionis, quibus æternaliter ante sæcula dispositum est omne quod temporaliter in sæculo crearetur, in quibus et ipsa Salvatoris nostri incarnatio, et nostra in illo salus prædestinata est, teste Apostolo qui ait: *Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus in charitate* (Eph. 1); et apostolus Petrus *redemptos esse nos diei pretioso sanguine, quasi Agni immaculati et incontaminati Jesu Christi; et præcogniti quidem ante mundi constitutionem, manifestati autem novissimis temporibus* (1 Petr. 1). *Fundatæ sunt ergo super bases ejus aureas columnæ marmoræ*, quibus crura Domini comparantur, quia cuncta Salvatoris nostri vestigia, quibus vel ad terras de cælo venire, vel in terris conversari, vel post terras ad inferos descendere, vel post inferos de sepulcro resurgere atque ad cælum redire voluit, firma sunt ut marmora, recta sunt ut cælum potentia, ut columnæ ad regulam sunt divinæ præceptionis ordinata, ut fundata super bases aureas. De quibus videlicet basibus ipse ait, quia *ego ex meipso non sum locutus, sed qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit, quid dicam, quid loquar* (Joan. xii, 49); et si vis scire quare sint aureæ bases, audi sequentia: *Et scio, quis mandatum ejus, vita æterna est* (Ibid.).

Species ejus ut Libani, etc. Quid, inquit, amplius singula membra ejus describere laborem? totum in brevi comprehendam. Quomodo Libanus inons Phœnicis famosus est altitudinæ atque amplitudine insignis, ita Dominus noster omnibus, qui de terra orti sunt, jure gratiæ sublimioris antecellit. Sicut idem mons, nobilium est ferax arborum, ita ille omnes sanctos suo præsidio, ne ad ima defluant, extollit, atque in se radicato, ne a ventis tentationum concuti valeant, conservat. Ut cedrorum pulchritudini, fortitudini, sublimitati, atque odori omne silvarum decus cedit, sic *dilectus meus, speciosus forma præ filiis hominum; diffusa est gratia in labiis ejus, propterea benedixit ei Deus in æternum* (Psal. cxlv, 3), et cætera quæ de illo sequens psalmus modum et consortium ejus multum transcendentia describit. Et notandam quod idem dilectus et Libano, qui ligna insignia gignit, et cedro, quam inter alia ligna Libanus ipse gignit, assimilatur, quasi unus idemque ligna gignat ac portet, et inter ligna gignatur, atque a se ipso portetur. Dominus etenim noster Jesus Christus, cum omnes electos ab initio mundi, usque ad finem sævæ gratia divinitatis ad vitam gignat, nutriat, ferat sese quoque inter homines, quando voluit, hominem fecit, et ipsum hominem gratia sui Spiritus, tametsi longe altius cæteris, implevit; siquidem de illis dictum est: *Unicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi* (Eph. 1v); de ipso autem: *Non enim ad mensuram dat Deus Spiritum. Pater enim diligit Filium, et omnia dedit in manu ejus* (Joan. iii). Electus est ergo Dominus, ut cedri species, quia nemo omne sanctæ Ecclesiæ, in qua natus est, unica ac singulari dignitate transcendit. Species ejus ut Libani, qui inter ligna eximia profert et cedrum, quia inter electos suos se etiam ipsum, qualem voluit hominem, quasi lignum vitæ in medio paradisi creavit; veluti si quis pingendi artifex se quoque inter alios suo ordine coloribus, quibus convenerit, depingat, aut historicus quilibet de multis multa referens: verbi gratia, legifer Moyses aut evangelista Joannes de se quoque suo loco; quæ sint memoriæ digna, describat. Ita enim mons candoris (quod Libani nomen sonat), id est, Redemptor noster inter innumera ligna fructifera, quæ nomen Domini laudatura proferebat, protulit etiam cedrum, excellentius nimirum lignum cæteris, id est, semetipsum, qui non solum laudaret nomen Domini, sed et ipse benedictus veniret in nomine Domini.

Guttur illius suavissimum, etc. Si in labiis Domini, supra ubi dictum est: *Labia illius, lilia lucidissima*, oris illius verba accipimus, quid in gutture ejus suavissimo, nisi interdum eorumdem verborum saporæ intelligere debemus? Multi enim legentes vel audientes possunt verba Domini dicere, possunt facillime fidei mysteria perscrutari; sed pauci admodum inveniuntur qui hæc, quam dulciter sapiant, veraciter in cordis palato sentiant. Unde in eximia sanctorum laude dictum est: *Memoriam abundantis suavitatis tuæ eructabunt, et justitia tua exsultabunt* (Psal. cxliv.

7). Eorum namque est de Dei exultare justitia, qui abundantiam suavitalis ejus consuerunt amore interno gustare, et hujus memoriam proximis quoque prædicando eructare; nam qui suavitatem ejus necdum libare didicit, necesse est de justitia judiciorum ejus magis quam exsultent, metuat. Denique Petrus memoriam nobis abundantissime suavitalis Domini, quam bene gustaverat, eructans ait: *Rationabile et sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem; si tamen gustatis quam dulcis est Dominus (1 Petr. II).* Item quia per guttur ad labia status vitalis, ut loqui valeat, perducitur, sicut in labiis Domini ea quæ dicebat verba; sic in guttore potest aptissime ipsa interna ac occulta dispositio pietatis ejus ac benignitatis, qua factum est, ut foras nobis loqueretur, intelligi. Ait quippe Paulus: *Apparuit gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem et sæcularia desideria, sobrie et juste et pie vivamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem, et adventum gloriæ magni Dei (Tit. II, 13).* Cum autem dedit nobis spem adventus gloriæ magni Dei, jam labia erunt ejus ut lilia; cum erudit nos, abnegantes impietatem et sæcularia desideria, sobrie, et juste et pie vivamus, eadem ejus labia distillantia myrrham primam. At æterna illa gratia, quæ in hanc nobis promissionem vel eruditionem, quando voluit, apparuit, ipsa est guttur illius merito nobis suavissimum, ut pote qui nil absque ea dulcedinis habere queamus. Denique dilectus ipse, quid gutturis sui suavitas non solum in voce loquelari, sed et in ipso flatu valeat, ostendit, cum post resurrectionem apparens discipulis, primis videlicet sponsæ suæ membris inflavit, et dixit eis: *Accipite Spiritum sanctum (Joan. XX, 22).* Et totus, inquit, desiderabilis. Totus Christus, Deus est et homo, id est, verbum, anima, et caro; et totus est desiderabilis, quia non solum de incommutabili majestate perpetuæ divinitatis, verum etiam de clarificata substantia assumptæ humanitatis accipiendum est quod ait apostolus Petrus: *In quem desiderant angeli prospicere (1 Petr. I, 12).* Amplius aliquid dicam, totus erat desiderabilis, etiam ante clarificationem humanitatis; totus erat desiderabilis ab ipso mox initio conceptionis, usque ad triumphum passionis: desiderabilis genitrici, cum ait: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum (Luc. I, 38)*; desiderabilis beato ventri, qui portavit; desiderabilis uberibus, quæ eum lactaverunt; desiderabilis angelis, qui hymnum mox nato dicebant; desiderabilis pastoribus, qui visio eo glorificabant et laudabant Deum; desiderabilis magis, qui ad quærendum eum, ab Oriente venientes, ubi invenire meruerunt, oblati muneribus adoraverant; desiderabilis Simeoni seni, qui promissam sibi visionem nativitalis ejus, ad ultimam usque præstolans ætatem, ubi accepit eum in ulnas suas, benedixit Deum, mortemque lætatus aspexit; desiderabilis Annæ prophetissæ, quæ et ipsa, visa ejus nativitate, debitas confessionis suæ laudes Domino reddebat; desiderabilis omnibus qui eum in templo

duodennem inter seniores ac magistros celesti sapientia mirandum cernebant; desiderabilis discipulis, cum vocantem eum citissime, relictis quæ habebant omnibus, sequebantur; desiderabilis eisdem, dum dicebant, *Domine, ad quem ibimus? tu verba vitæ æternæ habes (Joan. VIII, 68)*; desiderabilis omni populo et publicanis, qui audientes verbum illius justificaverunt Deum; desiderabilis in monte Petro, cum dicit: *Domine, bonum est nos hic esse (Math. XVII, 4)*; desiderabilis in crucelatroni, cum precaretur, *Domine, memento mei, dum veneris in regnum tuum (Luc. XXIII, 42).* Nec tantum desiderabilis est eis qui eum in carne videntes, dilexerunt; verum etiam illis de quibus ipse discipulis: *Multi, inquit, propheta et justi cupierunt videre quæ videtis, et non viderunt; et audire quæ auditis, et non audierunt (Math. XIII, 17).* Et nobis, qui post ascensionem ejus ad cælos, nati in mundo commune cum prioribus sanctis promissum ipsius habemus, dicentis: *Si abiero, et præparavero vobis locum, iterum venio, et accipiam vos ad meipsum; ut ubi sim ego, et vos sitis (Joan. XIV, 3).*

Talis est dilectus meus, etc. Quanto devotius Ecclesia sive anima quæque sancta diligit Deum, tanto familiarius habet amicum Deum; nam qui adhuc præ infirmitate mentis, sive conscientia peccati, timore servili divina mandata custodit, talis eum necesse est magis Domini quam patris vel amici loco vocet, quia necdum ad apostolicam illam perfectionem attingere potuit, qua audire mereatur: *Vos autem dicitis amicos, quia omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis (Joan. XV, 15).* Sed et Abraham merito præcipuè fidei et dilectionis, amicus Dei appellatus est; et Dominus loquitur ad Moysen, *quomodo loqui solet homo ad amicum suum (Exod. XXXIII, 11).* Audita autem qualitate dilecti, de qua requisierant filia Jerusalem, addunt aliam quæstionem, subdendo:

Quo abiit dilectus tuus, etc? Pro decore enim carminis, variantur personæ colloquentium. Cæterum eandem Christi Ecclesiam quæ sponsæ vocabulo exprimitur, designant filia Jerusalem, quæ idcirco filiarum Jerusalem, sive Sion nomine censetur, quia ex multis constat animabus, quæ de celesti illa civitate, quæ est mater omnium nostrum, originem ducit. Ob id vero sponsa, vel soror, vel amica, vel hujusmodi vocatur, ut una esse, nec divisa, quamvis longe lateque diffusa per orbem, signetur. Et varietas confabulantium inter se personarum de sponsa, ipsa est, ut supra diximus, jocunda illa fidelium Christi collatio, qua se alterutrum ad ejus concitant amorem. Adjuraverat filia Jerusalem sponsa ut si invenirent dilectum ipsius, nuntiarent ei quod ipsa ejus amore langueret: quia nimirum commune est gaudium totius catholicæ Ecclesiæ, ut omnes electi pro ejus statu Dominum precantur. Quæsierant filia Jerusalem a sponsa qualis esset dilectus ipsius, quia non nisi in unitate catholice fides Christi et disci debet et doceri; audientesque formam ejus, quam obnixè

petebant, adjiciunt etiam quò abierit ipse requirere, quia et hoc in unitate sanctæ Ecclesiæ disci oportet, in qualium corde potissimum, et in quo genere conversationis Dominus solet inveniri. Cum ergo convenientes ad invicem facimus de Domino pura intentione sermonem, et omnes sumus filiæ Jerusalem, quotquot ad superna perfecte suspiramus, atque in terris peregrinari ac patriam nos habere in cœlis veraciter profitemur; et tamen quisque nostrum recte cum sponsa Christi se loqui, et ab ea responsum petere dicitur, cum hoc sollicite prævidet, ne aliud quid loqui vel audire a fratre velit, quam quod catholicæ pacis regula dicat. Pulcherrima autem mulierum Ecclesia nuncupatur, quia licet multa sit pulchritudo ecclesiarum Christi per orbem, quasi mulierum spirituali flore fecundarum, quanto amplior est pulchritudo totius ejusdem catholicæ, quæ ex omnibus illis, velut membris suis, una completur. Absit enim, ut mulieres hoc loco, vel hæreticorum, vel schismaticorum, vel gentilium, vel Judæorum errantium synagogas accipiamus! Non enim potest sponsa Christi illarum pulcherrima mulierum dici, quæ nil veræ pulchritudinis habere probantur. Sed mulieres sunt Ecclesiæ pulchræ Ephesi, Smyrnæ, Pergami, Thyatiræ, Sardis, Philadelphiz, Laodiceæ, et Innumeræ hujusmodi, totum Deo consecratæ per orbem, quarum pulcherrima jure dicitur una ipsa quæ ex omnibus constat.

Quo abiit dilectus tuus, etc.? Abire autem et declinare dilectus dicitur, non quod eos quos jam acquisierat unquam Dominus relinquat, atque alios acquirere pergat, sed quia divinæ potentia naturæ ubique præsens adesse potest, sic et ad alios sibi sociandos, cum vult, abit aut declinat, ut nihilominus eos quos ad se jam collegerat, incepta gratia conservet; juxta hoc quod Moysi dicit: *Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel, quos tu nosti quod senes populi sunt ac magistri, et duces eos ad ostium tabernaculi sederis, et auferam de spiritu tuo, tradamque eis* (Num. xi, 16). Non quia Moysi datam semel gratiam minuerit, sed quia ipsius gratiæ quam habebat eos participes fecerit. Exemplo flammæ ignis, ex qua cum candelam accendis, et ipsam luce inflammas, et ea de qua accendis, flamma integra permanet. Potest et ita recte intelligi, quod abeat dilectus, declinetque ad tempus ab sponsa, cum desiderantibus nobis amore illius, usque ad lacrymarum effusionem inflammari, fixa et indeclinabili intentione, munus orationis implere, totam mentem a concupiscentiis carnalibus ad æterna transferre, non semper ad votum desiderata concedit. Merito ergo requirimus ab eis quos scire arbitramur, quosque tali quæstui dignos arbitramur quo abierit quove declinaverit Dominus, cupientes illorum nobis præsentiam demonstrari, qui majoribus virtutum ac puræ mentis iudiciis divinam in se esse gratiam prodant, quatenus et ipsi horum exemplis atque alloquio instructi, in amorem dilecti nostri magis magisque proficere mereamur: Et bene dicunt, *Et quæremus eum tecum,*

A quia quæcumque sine consortio sanctæ Ecclesiæ Christum quærere conatur anima, non hæc jam inter filias Jerusalem, sed inter illas jure deputabitur de quibus mater sancti Samuelis typum tenens Ecclesiæ, spernenti se Synagogæ pontifici dicit: *Ne reputes ancillam tuam quasi unam de filiabus Belial* (1 Reg. i 16).

CAPUT VI.

Dilectus meus descendit in hortum suum, etc. Jam notum est quid sit hortus dilecti. Ipse enim dixit: *Hortus conclusus, soror mea sponsa.* Hortus quippe ejus est Ecclesia, hortus ejus est anima quæque electa. Et bene cum dixisset, *Dilectus meus descendit in hortum* addidit *suum*, id est, quem ipse fecit, ipse excoluit, ipse virtutum pigmentis consevit, ipse fonte gratiæ suæ, ne deficeret, rigavit; ipse muro custodiæ suæ, ne ab exteris profanaretur, conclusit. Hic est de quo ipse ait: *Simile est regnum calorum grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum, et crevit, et factum est in arborem magnam, et volucres cœli requieverunt in ramis ejus* (Luc. xiii). Granum quippe sinapis verbum est Evangelii humile in facie, fervens in virtute; quod accipiens a Patre ipse Deus et homo seminavit in Ecclesiam suam, tantumque ei incrementi dedit, ut instar arboris eximia latissime per orbem ramos fidei ac virtutum protenderet, in quibus etiam angelici spiritus humanæ salvationi congauderent, et sibi auctam requiem, cœli cives revocatis ad superna terrigenis crederent. Neque enim frustra idem dilectus in horto comprehendi passurus, in horto crucifigi, in horto sepeliri, in horto victor a mortuis resurgere. Hortulanus voluit ab ea, quæ prima gloriam resurrectionis ejus videre meruit Maria, credi, quia in ipso suo horto, videlicet Ecclesia, inter alia divinorum charismatum sata, etiam virtutem patientiæ in hac vita contempione mortis, ad terminandam hanc vitam spe beatæ quietis post resolutionem corporis, desiderium beatæ immortalitatis in receptione corporis plantare curavit. Et spite quidem descendisse in hortum suum, non autem intrasse dicitur: est enim locus dilecti in sublimi, quia *in altis habitat, et humilia respicit* (Psal. cxii). Est locus horti in humili, in convalle lacrymarum; sed qui in illum ab alto descendit, ipse ascensus in corde ejus disposuit, quibus in locum supernæ felicitatis posset pervenire. Unde recte de eodem horto, id est, Ecclesia, supra dicitur: *Quæ est ista quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus?* Mira ergo dispensatio supernæ pietatis, quod descendere Dominus in Ecclesiam, et ascendere ad Dominum Ecclesia perhibetur. Descendit enim ad nos gratia divina desursum, quæ nos adjutos ascendere faciat sursum. Quod mystice signabat in Exodo, quando Dominus descendit in montem Sinai, et Moyses ascendit: ascendit quippe iste, ut profectum virtutum caperet; descendit ille, ut donaret. Cum ergo dixisset: *Dilectus meus descendit in hortum suum*, addit etiam qualiter sit idem hortus constitutus, qua fruge fecundus, cum protinus subdit: *Ad*

areolam aromatis. Areola namque aromatis est mens fidelium, quæ disciplina rectæ fidei edocta, quasi æquis est lateribus hinc inde composita, et ut fossorio solerti reversa creberrime, et a supervacuis est expurgata graminibus, quia nimirum sollicita se consideratione perspicit, et sedula cogitatione satagit ne quid in se profanum, ne quid immundum, ne quid satis salutaribus contrarium, cœlestis Agricola reperiat; dignamque se reddere contendit, in qua dilectus ipsius, sator videlicet justitiæ, aromata virtutum, et propitius sua gratia plantet, et frequenti suo subsidio, ne unquam arescant, irriget. Quæ pulcherrime suum cœleste desiderium, in capite quadragesimi primi psalmi, juxta Hebraicam duntaxat veritatem depromit, dicens: *Sicut areola præparata est ad irrigationes aquarum, sic præparata est anima mea ad te, Deus (Psal. XLII).* Descendens autem in hortum suum vel ad areolam aromatis Dominus, quid ibi gerat, ostenditur, cum subinfertur:

Et pascatur in hortis, etc. Pascitur autem in hortis, quia piis sanctorum laboribus delectatur? pascitur in hortis, quia ejus nimirum sunt membra illi, quibus justitiæ fructus fiunt; et non solum de carnali, sed etiam de spirituali debet eleemosyna intelligi, quod in judicio dicturum se esse prædixit, *Quandiu fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis (Matth. xxv).* Colligit lilia, cum ad perfectum candorem meritorum pervenientes justos ex hac vita educit, atque ad cœlestia regna perducit. Quæ etiam duos versiculos in sequenti immensæ charitatis stimulo plenius exaggerat, addendo:

Ego dilecto meo, et dilectus meus mihi, etc. Ego dilecto meo gratam passionem in areolis aromatum, id est, mundis fidelium cordibus præparat, et dilectus meus mihi, qui pascitur inter sancta desideria mentium castarum, hanc suæ gratiæ vicem rependit, ut eadem fidelium suorum, quos educavit, desideria compleat. Complevit autem ea decerpendo eos de hoc paradiso sacræ voluptatis, atque ad cœlestium mansionum secretaria congregando, ubi ante conspectum gloriæ ipsius æterna carnis et spiritus immortalitate, quasi gemina specie liliorum, id est, aurosa pariter et candente refulgeant, et velut, suavissimum de se odorem, famam virtutum suarum immarcescibilem per omnes patriæ perennis accolas spargant. Hactenus sanctæ Ecclesiæ vox est, quærentis ac laudantis Dominum suum, et vultum ejus videre desiderantis; verum quia ipse suis amatoribus nunquam abesse potest, sed ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine ejus, ibi est ipse in medio eorum, imo et si unus e suis inter leones inclusus, si in profundo maris detentus, si ventre ceti septus, a cæteris segregatur mortalibus, ibi est cum illo, sequitur vox ejus quæ quæsitibus suis de se sermocinantibus sese semper affuisse, et quæ loquebantur se audisse declarat, devotionemque erga se illorum digna laudatione remunerat, dicens:

XXIV. *Pulchra es, amica mea, suavis et decora, etc.* Jerusalem dicitur *visio pacis*, quo nomine solet habitatio patriæ cœlestis, quam pax summa possidet, creberrime signari. *Pulchra es, amica, sponsi, suavis et decora sicut Jerusalem.* Ecclesia vel anima quæque sancta, portio videlicet Ecclesiæ, quæ integritate mundæ operationis, suavitate divinæ laudationis, dulcedine mutæ dilectionis, statim superbiæ civitatis imitator, suavis est et decora sicut Jerusalem in eisdem quibus loquitur Isaias: *Sicut cæli novi et terra nova, quæ ego stare facio coram me, dicit Dominus, sic stabit semen vestrum (Isai. LXVI).* Quæ etiam est *terribilis ut castrorum acies ordinata*, cum fixa intentione puræ orationis omnem a se incursum dæmoniaci repellit exercitus, cum frequenti prædicatione verbi cœlestis, cuncta erratici dogmatis arma confringit, cum continuis honorum operum exemplis etiam pravos falsorum fidelium mores ac vitam redarguit, atque ad tramitem veritatis reducit. Terribilis est Ecclesia ut castrorum acies ordinata, cum quisque fidelis in ea vocatione qua vocatus est permanet, cum rectores doctrinæ salutaris, ac perfectæ operationis formam subditis tribuunt, cum continentibus ab omni se inquinamento carnis ac spiritus mundant, perficientes sanctificationem in timore Domini, cum conjugati ita fruuntur hoc mundo, ut sedula eleemosynarum largitione futuri sibi sæculi præmia comparare non negligunt. Hac etenim tria personarum fidelium distantia consistere Ecclesiam docet propheta, cum tres solum viros in tempore vindictæ cœlestis, Noe scilicet et Daniel, et Job asserit liberandos. Et cum hæc suum gradum singulæ intemeratum custodierint, ordinatam nimirum castrorum aciem monstrant, et ob id insuperabilem cunctis hostibus Christi sponsam reddunt: ita anima quæque perfecta, cum ita virtutibus operam dat, ut nullum in eis vitiis locum relinquit, terribilis profecto hostibus ut castrorum acies ordinata persistit: nam si ita, verbi gratia, continentis studet, ut virtutem humilitatis non teneat, aut si sic eleemosynarum opera exercet, ut a superflua locutionis culpa linguam non refrenet, aut ita orationibus crebris insistit, ut affectum dilectionis proximis impendere dissimulet, talis nimirum anima minus est terribilis hostibus, quia virtutum suarum castra minus perfecte ordinavit, quæ ex parte fidem firmiter disposuit, sed ex parte reliquit inertia. Verum quia una eandemque Ecclesia Christi partim jam cum suo rege gaudet in cœlo, partim adhuc pro illo militat in mundo, potest hoc quod ait: *Pulchra es, amica mea, suavis et decora sicut Jerusalem*, de illa ejus parte intelligi, quæ confecto suo certamine, et cursu consummato, coronam justitiæ jam percepit. Quod vero subdidit, *Terribilis ut castrorum acies ordinata*, de eis convenienter accipi qui, adhuc corpore retenti, insidiant circum se adversario in modum leonis regentis forti fide resistunt. Item pulchra est Ecclesia, suavis et decora sicut Jerusalem, in his quæ spiritaliter ac Deo digne ipsa intus operatur. Terribilis

est ut castrorum acies ordinata, quia spirituale A tione temporum non quærat in via præmium, quod ei reservatur in patria, sed meminerit interim quod per fidem ambulare debeat, ut pervenire possit ad speciem: quæ videlicet tempora pulcherrime distinguens, ait evangelista Joannes: *Charissimi, nunc facti Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus; scimus enim, quia cum apparuerit, similes ei erimus; videbimus enim eum sicuti est (I Joan. III)*. Verum ne graviter forte ferret Ecclesia quod necdum plena cogitatione sui Conditoris frui posset, enumerat illi multifaria spiritus pignora quæ eidem prærogaverit, ut patientius ferat dilationem unius summi ac singularis boni, quod necdum percepit, sed in tempore est æternæ retributionis perceptura. Sequitur enim:

Averte oculos tuos a me, etc. Ac si aperte dicatur, Oculos quidem tibi columbinos dedi, quibus Scripturarum arcana cognosceres, quibus virtutes a vitiis secerneret, quibus semitas justitiæ, per quas adhuc venires, dignosceres. Sed cave ne ipsos ad me oculos etiam ad me videndum intendere quæras. *Non enim videbit homo faciem meam, et vivet (Exod. xxxiii)*. Erit enim tempus, cum vinculis absoluta carnis ad me pervenies, et tunc implebitur quod promisi, quia *qui diligit me, diligitur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum (Joan. xiv)*. At nunc dum in corpore constituta peregrinaria a perenniibus bonis, averte oculos tuæ mentis a contemplatione diviniæ majestatis et essentialis, quia *ipsi me avolare fecerunt*, id est, ipsi tui sensus spirituales, quibus me perfecte cognoscere desiderasti, quamvis multum se extollant, non in hac vita me ad perfectum comprehendere sufficiunt, sed ad hoc solummodo pervenire queunt, ut animadvertant diviniæ gloriæ naturæ tantæ esse sublimitatis, quæ nequaquam videri possit, nisi ab his tantum qui a vita visibili funditus ablati, atque ad invisibilem fuerint introducti. Avertere ergo jubemur in præsentia ab agnoscenda Dei substantia oculos nostræ inquisitionis, quia ipsi eum avolare fecerant a nobis, non quod ille quæsitus longius recedat, qui promittit, dicens, *Quærite, et invenietis (Luc. xi)*; sed quod nos illo revelante discamus, quia quo altius puro corde quæritur, eo certius quam sit incomprehensibilis, comprehenditur. Cui simile est illud Psalmistæ, *Accedit homo ad cor altum, et exaltabitur Deus (Psal. lxxiii)*. Tanquam si aliis verbis diceretur, Attollit humana fragilitas intentos sui cordis oculos ad videndum Deum, et ipsi eum avolare faciunt, quia eadem inquisitione exercitati atque illustrati sensus ejus excellentiorem esse divinitatis eminentiam quam eatenus poterant cogitare, cognoscunt, et verissime dictum in alio psalmo, quia *magnitudinis ejus non est finis (Psal. cxlvi)*. Hac autem responsione satisfacere voluit sanctæ Ecclesiæ desiderio Dominus, quo eum sollicita quærebat palam, et non in ænigmate: quem amabat, videre concupiscens, ut superiora carminis hujus copiose declarant. Hortatur ergo eam ut discreta ra-

tionem temporum non quærat in via præmium, quod ei reservatur in patria, sed meminerit interim quod per fidem ambulare debeat, ut pervenire possit ad speciem: quæ videlicet tempora pulcherrime distinguens, ait evangelista Joannes: *Charissimi, nunc facti Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus; scimus enim, quia cum apparuerit, similes ei erimus; videbimus enim eum sicuti est (I Joan. III)*. Verum ne graviter forte ferret Ecclesia quod necdum plena cogitatione sui Conditoris frui posset, enumerat illi multifaria spiritus pignora quæ eidem prærogaverit, ut patientius ferat dilationem unius summi ac singularis boni, quod necdum percepit, sed in tempore est æternæ retributionis perceptura. Sequitur enim:

Capilli sicut grex caprarum, etc. Qui versuculi simul et sequentes supra positi pro captu nostro plenissime expositi sunt; sed non pigeat nos exponendo iterare quæ auctorem sacri carminis non piguit scribendo repetere, ut vel prius dicta in memoriâ revocemus, vel, opitulante divina gratia, novi aliquid utiliter agamus. Quod autem sive hæc sive alia innumera in Scripturis, quæ jam fuere dicta, repetuntur, firmitatis indicium est, quod sermo Dei est, et veraciter impleatur, ut exponens somnium regis Joseph patriarcha testatur. In capillis ergo sponsæ multifaria cogitationum sublimitas; in dentibus autem, firmissima sermonum ejus stabilitas intimatur, quia hi in loquendo, labiis ac linguæ cooperantur, et illi de cerebro insensibiliter oriuntur, nec præcisî dolent. Quis enim sapiens doleat, et non magis gaudeat, cum ei superflua cogitationum levitas demitur? Unde in magno mysterio, dentes legislatoris, cum esset plenus dierum, immoti leguntur, et in caput Samuelis, quia perpetuus Domino Nazareus, id est, sanctus fuit, novacula non ascendit. Figurabatur enim, quod *iota unum aut unus apex non præteriret a lege, donec omnia fiant (Matth. v)*; et quod in mente prophetica nil distinctio pœnitentiæ, quod rescare deberet, fluxæ cogitationis inveniret. Bene autem iidem capilli sponsæ gregi assimilantur caprarum: præcepit enim lex ut anima quæcunque peccaverit per ignorantiam, ubi reatum suum cognoverit, offerat Deo hostiam capram immaculatam. Et capilli nostri conferuntur gregi caprarum, dum cogitationum nostrarum erratus pœnitendo in oblationem Domino compunctionis lacrymas deprecationesque offerimus. Potest autem grex caprarum pro eo positus non inconvenienter intelligi, quod in arduis ropium sive arbustorum quærere victum soleat: cogitationes namque electorum, dum ad cœlestia semper nituntur, in alto nimirum, et non in voluptatibus infimis pasci gaudent; de quibus capris bene subinfertur, *Quæ apparuerunt de Galaad*: Galaad namque dicitur *acervus testimonii*. Et hoc vocabulo recte justorum animus appellatur, cum renuntiasset se concupiscentiis terrenis, certis virtutum probat iudiciis; siquidem mons Galaad inde nomen accepit, quia Jacob et Laban acervum in eo fecerunt, in amicitiam vel pacti testimonium quod se alterutrum non læ-

derent, cum idem Laban idola sua quæsisset apud Jacob, et minime reperisset. Laban ergo significat mundum, Jacob animum supplantatorem vitiorum. Quæritque Laban idola sua apud Jacob, et minime invenit, cum explorantes cordi electorum, mundi amatores, nil in eis suum deprehendunt. Facit et acervum Jacob in testimonium, quod substantiam et terminos Laban non contingat, cum collecta in se copia virtutum, quasi lapidum vivorum, dicit animus Deo devotus, *Quæ quidem retro sunt oblitiscens, ad ea vero quæ sunt priora extendens me, ad destinatum persequer bravium supernæ vocationis Dei in Christo Jesu (Philip. III)*. Assert et Laban lapides ad constructionem ejusdem acervi, cum ipse quoque mundus tentationibus suis occasionem virtutis fidelibus præstat. Fit conductum inter Laban et Jacob, ut se invicem non lædant, cum protestatur justus, et dicit: *Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo (Galat. VI)*. De hoc igitur acervo apparet grex caprarum, quibus capilli adæquantur sponsæ, cum de animo fideli alitpetax cogitationum frequentium multitudo generatur; et de ipso grege, pro his quæ ignoranter peccavimus, immaculatam Deo capram offerimus, cum agnita nostra peccata humili cordis contritione punimus. Est autem Galaad non montis tantummodo, verum etiam civitatis in eo conditæ vocabulum. Unde recte potest, et Domini, et Salvatoris nostri, et Ecclesiæ vel animæ cujusque sanctæ, quæ in eo locata est, gestare figuram. Denique supra ubi additamento positum est, *Capilli tui sicut grex caprarum, quæ ascenderunt de monte Galaad*, de illo incomparabiliter excelso monte dictum intelleximus, qui de semetipso ait: *Non potest civitas abscondi supra montem posita*. Hic verò, ubi nomen montis tacetur, et simpliciter dicitur, *quæ apparuerunt de Galaad*, nil vetuit de ea quæ in illo constructa est civitate, id est, Ecclesia vel anima justa, dictum accipi. Nam et anima sancta recte *acervus testimonii* dicitur, quæ variarum collectione virtutum in altum ædificata est, et Ecclesia tota jure hoc nomine censetur, cujus populis Petrus apostolus ait: *At quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum et honorificatum, et ipsi tanquam lapides vivi superædificamini (I Petr. II)*. Congruit hoc et Domino, ut supra diximus, ad quem adunatur omnium cœtus electorum, qui testimonium puræ conscientiæ pia professione ac probis actibus reddunt. *Dentes tui sicut grex ovium, quæ ascenderunt de lavacro*. Diximus in dentibus sponsæ verba sanctæ Ecclesiæ posse intelligi: bene ergo sicut grex dicuntur esse ovium, quia nil in eis, nisi virtutum candor et innocentia videtur, dum in omnibus gratiam sui Conditoris, vel docendo, vel orando, vel laudes ei dicendo requirunt, bene ipsæ oves de lavacro ascendisse referuntur, quia nihil de justorum ore sordidum, nil immundum, nil quod non fonte scientiæ sit purificatum, profertur, juxta hortamentum Apostoli dicentis: *Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat; sed si quis bonus ad ædificatio-*

nem fidei, ut det gratiam audientibus (Ephes. IV). At contra, quisque verba turpia, vel contumeliosa, vel noxia, vel etiam otiosa obsceno de pectore profert, hujus dentes non ascenduntibus de lavacro ovibus, sed salubus potius de volubro prodeuntibus assimulantur. Bene autem subditur:

Omnes gemellis fetibus, etc. Omnes namque oves quibus sponsæ dentes componuntur, gemellis fetibus multiplicantur, quia omnis electorum sermo, geminæ dilectionis, id est ejus qua Deus et proximus ametur, fructu secundus est; omnis de perpetua mentis et corporis sospitate loquitur; omnis per arma justitiæ quæ a dextris sunt, et a sinistris habenda, suos auditores munire consuevit; omnis de promissione vitæ, quæ nunc est et futuræ, tractare desiderat; neque aliquid de ore justii progreditur, quod non ad fructum sit æternæ salutis profectum. Et apte oves quidem, quibus dentes sponsæ confert, gemellos fetus parere dicit, quia nimirum per ea qua loquimur proximis prodesse, eosque ad virtutis viam instituere valemus; per illa vero quæ salubriter cogitamus, nobismetipsis prosumus. Nos ipsi interno arbitro in ara cordis, hostiam viventem facimus, proximis vero ad ædificationem, quid intus ipsi geramus, non nisi per verba depromimus. Unde quidam tali hostia Conditorum placans, aiebat: *In me sunt, Deus, Deus, vota tua, quæ reddam laudationes tibi (Psal. LIII)*. Quod si in dentibus, et supra dictum est, prædicatores, in capillis auditores esse designatos intelligimus, quod aptissime prores congruit, non solum quia illi loquelam corpori ac refectionem ministrant, isti blanda magis capiti ornamenta, quia instrumenta salutaria præbent, verum etiam quia illi primi in facie, quasi præcessores sunt positi, isti velut successores posteriorem capitis partem conteguant, in promptu est quod rudes quoque adhuc et fragiliores auscultare dictis majorum et obtemperare convenit. Ipsos autem doctores, non solum divina implere mandata, sed et gregem summi pastoris, prædicando augmentare oportet.

Sicut cortex mali punici, etc. Dictum est supra in genis Ecclesiæ pudoris ejus insigne, in malo punice sanguinis Dominici ministerium figurari. Et genas habet sponsa Christi sicut malum puniceum, quia anima fidelis non erubescit passionem sui Redemptoris, vel confiteri verbis vel factis imitari; sed postposita omni verecundia et confusione, quæ adducit mortem, palam proclamare delectatur, dicens: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi (Galat. VI)*. Et consulte, quia cortici mali punici, genas comparaverat Ecclesiæ, ideo subintulit, *Absque occultis tuis*, quia videlicet cortex mali punici solum quidem ruborem foris ostendit, sed multa interiora grana, quibus exuberat, occultat. Sic etenim anima devota Deo, ac salubriter verecunda, virtute quidem se vivificæ crucis signaculo plura virtutum genera quæ foris minime apparent, verum mentem intus relictam, continet.

Sexaginta sunt reginæ, etc. Reginæ et concubinæ utraque quidem ad thorum regis accedunt, filios regi generant, sed non utraque diademate regum caput nobilitant. Utraque ergo animas prædicationi veritatis instantes, et per verbum fidei, ac fontem lavacri salutaris, sobolem regi æterno spirituali generantes insinuant, sed nonnulla, imo non pauca suæ mentis distantia: namque reginæ sunt illæ mentes quæ intuitu regni cælestis doctrinæ inserviunt. Concubinæ autem illæ quæ carnalium solummodo ac temporalium commodo voluptatum Christum annuntiant, non sincere. De qualibus dicit Apostolus: *Sive per occasionem, sive per veritatem Christus annuntietur, et in hoc gaudeo, sed et gaudebo (Philip. 1).* Quas et ipse Dominus ab invicem distinguens ait: *Qui autem solerit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum (Math. 5).* *Qui autem fecerit, et docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum (Ibid.).* Utraque ergo thorum regis adeunt, sed non utraque illi conregnant, quia quæ doctrinam suam operibus destruant, hæc se perpetis regni solatiis animæ privant. Ideoque illæ recte numero sexagenario, hæc comprehenduntur octogenario: denarius quippe numerus propter Decalogum divinæ legis scientiam; senarius, in quo mundum perfecit Deus, perfectionem designat honorum operum. Sane, quia quinque per duodecim multiplicata, faciunt sexaginta, potest sexagenarius reginarum etiam ita interpretari, quod hi qui omnes sui corporis sensus, visum videlicet, auditum, gustum, tactum, olfactum, ad regulam apostolicæ doctrinæ temperant, recte sexagenario numero designentur. Et hoc reginarum, quia qui nunc præcepta apostolorum, quorum est numerus duodenarius, per omnia membrorum suorum officia sequuntur, tunc una cum eisdem apostolis gaudio regi sociantur pereuntis. Item octogenarius, cum in malo accipitur, non immerito terrenarum ac temporalium rerum curas et implicamenta insinuat, quia nimirum et sæculi hujus cursus quatuor anni circumagitur temporibus, et mundus ipse quatuor climatibus, oriente scilicet, occidente, aquilone et austro dirimitur. *Sexaginta vero sunt reginæ*, quia animæ quotquot aguilionem, quam percipere sacræ legis perfectione, bonæ sequuntur actionis, istæ et hic in regno fidei militant, et in futuro ad cælestes nuptias cum vero rege intrabunt. *Et octoginta concubinæ*, quia qui scientiam veritatis et mysterium verbi, quod agere videntur in infirmarum ac transeuntium rerum delectationibus expendunt, hi nimirum, extinctis in adventu sponsi lampadibus, voluptuosæ temporalitatis a cælesti regni janua secluduntur. *Et adolescentularum non est numerus.* Adolescentulas eas intellige animas quæ nuper in Christo renatæ, ad officium noelium prædicando sufficiant; et ideo quasi necdum nobiles, necdum thoro regali habiles, in ministerio regni fidelibus assistant excohibitis, quia jussis sanctæ Ecclesie humiliter obtemperare lætantur. De qualibus supra legimus: *Oleum effusum nomen tuum,*

A ideo adolescentulæ dilexerunt te; id est, animas, quæ non adhuc vetustæ remanent per culpam, sed jam sunt innovatæ per gratiam. Quarum non est numerus, quia modum nostræ æstimationis transcendit summa civium patriæ cælestis. Hoc uamque de pacifico nostro rege, vero videlicet Salomone, accipi non potest, quod numerum suorum nesciat fidelium: qui enim numerat multitudinem stellarum, et omnibus eis nomina vocat (Psal. cxlvi), quanto magis electorum suorum, quorum nomina scripsit in cælo numerum, quem ante sæcula præscivit, ignorare velit.

XXV. Una est columba mea, perfecta mea. Sunt quidem reginæ sexaginta, quia abundant per orbem animæ fideles, quæ acceptam verbi scientiam, ad multiplicandam Ecclesiæ prolem, pro regni cælestis perceptione dispensent. Sunt et concubinæ octoginta, quia non desunt et animæ quæ, terrenarum rerum intuitu, doctrinæ insistant, et cum ipsæ hic carnalibus succumbant illecebris, nihilominus spirituales Deo sobolem prædicando generant. Sunt et adolescentulæ quarum non est numerus, quia innumerabiles Christianæ plebis inveniantur ceteræ, quæ etsi necdum ad officium regiminis ac doctrinæ valeant promoveri, devotionem tamen suam fidei et operationis, ad obsequium sanctæ Ecclesiæ, sponsæ videlicet Christi obtemperant et fideliter exhibent. Sed omnibus his, id est veris et simulatis Ecclesiæ membris, jure ipsa universalis antecellit Ecclesia, quæ in eisdem fidelibus suis membris ab initio usque ad consummationem sæculi, a solis ortu usque ad occasum, et ab aquilone et mari laudat nomen Domini. In cuius laude pulcherrime dicitur: *Una est columba mea, perfecta mea.* Una est enim, quia divisionem schismatis non recipit; una est, quia non alia ante legem, alia sub lege, alia sub gratia, alia de circumcissione, alia de præputio collecta; sed sicut unus Dominus, una fides, unum baptismum, unus Deus Pater omnium, id est, una catholica electorum omnium multitudo per omnia, et mundi loca, et tempora sæculi, eidem uni Deo et Patri subjecta. Quæ unde catholica sit appellata, Lucas docet, dicens: *Ecclesiæ quidem omnes per totam Judæam, et Galilæam, et Samariam habebant pacem ædificatæ, et ambulantes in timore Domini, et consolatione sancti Spiritus replebantur (Act. 12).* Quod enim hoc loco Latine, Græce *catholos*. Unde liquido patet quia inde catholica vocatur Ecclesia, quod per totas mundi partes in una pace, in uno Domini timore ædificetur, una eademque Spiritus sancti consolatione repleatur. A qua unitate Spiritus, ipsa etiam recte columba vocatur: spiritus etenim super Dominum in specie columbæ descendit, ut et suam simplicitatem, et ejus in quem descendebat, Domini hæc specie monstraret. Cujus simplicitalis spiritus, quia participem fecit Ecclesiam suam Dominus, recte hanc columbam nuncupat suam, recte et perfectam nominat, non solum quia ex omnibus justorum populis ipsa una completur, verum etiam quia omnium

virtutum charismatumque divinorum acceptione perfruitur.

Una est matri suæ electa genitricis suæ. Mater et genitrix Ecclesiæ præsentis, ipsa est de qua Apostolus ait : *Quæ autem sursum est Jerusalem, libera est, quæ est mater omnium nostrum (Galat. iv) :* quæ ideo mater omnium nostrum jure et vocatur, et est, quia *omne datum optimum et omne donum perfectum deorsum est, descendens a Patre luminum (Jac. i).* Unde et in Apocalypsi dicitur Joannis : *Et ostendit mihi civitatem sanctam Jerusalem descendentem de cælo a Deo (Apoc. xxi).* Descendit namque de cælo a Deo civitas sancta Jerusalem, quia quidquid boni novit, agit. Sperat Ecclesia præsens; totum hoc desuper, seu per ipsum cæli regem, seu per cælestium ministeria civium percepit. Una ergo est matri suæ electa genitricis, seu quia nimirum superna illa civitas hos solum de humana conversatione approbat, quos in unitate suæ fidei et dilectionis Deo servire considerat. Cæterum Donatistæ, vel si aliqui alii ab unitate se catholica, seu aperta præcisione, sive profana actione segregant, hos quia columbinæ simplicitatis habere perfectionem detrectant, ab electorum sorte in judicio secernens, sinistra in parte collocat. Potest aptissime vocabulo matris et genitricis Ecclesiæ, gratia Spiritus sancti, per quam ipsa Ecclesia renata Deo, et consecrata est, designata intelligi, quia videlicet spiritus Hebraice genere femineo *ruga* nuncupatur. Hanc autem Ecclesiæ matrem ac genitricem recte esse vocandam ipse Dominus docet, dicens : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei (Joan. iii).* Et mox ipsam spiritualem nostram generationem a carnali distinguens adiecit : *Quod natum est ex carne, caro est ; et quod natum est ex spiritu, spiritus est (Joan. iii).* Cui nimirum matri ac genitrici una columna Christi ac perfecta electa est, quia nimirum relictis schismaticorum turbis omnibus, solam, quam in unitate catholicæ pacis nunc alit et custodit, tunc ad gaudia cælestis patriæ Ecclesiam gratia spiritualis sublevat.

Viderunt illam filias, et beatissimam prædicaverunt, etc. Videtur hic easdem filias dicere, quas supra adolescentulas nuncupaverat, quia videlicet hic filias, reginas et concubinas, illic reginas, concubinas, adolescentulas simul ad medium deduxit. Magna ergo laus est unitati catholicæ, quam et gratia mater, quæ genuit, in perpetuum elegit, et filias, quas ipsa Deo per Spiritum genuit atque nutrit, mox ut viderunt, id est, ut ejus castitatem vitæ didicerunt, ut dona promissæ illi hæreditatis audierunt, merito beatificare non cessant. Sed et reginæ et concubinæ præconis justis extollunt, id est, sive hæc quæ vere ejus sunt regni participes, sive illæ animæ quæ ei nomine tenus adhærentes, cæterum spe sunt et animo terrestres, perenni eam laude dignam esse fatentur, omnes pro certo intelligentes, quia nil absque ejus societate veri et inconcussi boni possit inveniri. Verum quia ante finem mundi, Judæa

quoque ad gratiam sui Redemptoris aggreganda, et eandem sanctæ Ecclesiæ perfectionem etiam ipsa est laudatura cum cæteris, apte ex voce ipsius Synagogæ admirantis subjungitur :

XXVI. *Quæ est ista quæ progreditur,* etc. Loquitur ergo hæc conversa ad fidem Christi Synagoga, stupens Ecclesiam divina gratia tantisper esse sublimatam, ut nullis mundani imperii viribus valeat, cum sit ipsa humillima, superari. *Quæ progreditur,* inquit, quia non uno in loco consistere, non parvo tempore passa est apparere, sed per totum orbem, suam fidem famamque extendere, per tota labentis sæculi tempora, pro corona vitæ perpetuæ certare non desisit. *Progreditur autem, quasi aurora consurgens,* quia veri jam luminis in ea ortus mundo post tenebras ignorantie longe monstratur, admonentibus ejus præconibus ac dicentibus quia nos præcessit, dies autem appropinquavit. *Abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamus arma lucis, et cætera (Rom. xiii).*

Pulchra ut luna, electa ut sol, etc. *Pulchra ut luna,* quia a Sole justitiæ illustrata noctem sæculi hujus, ipsa sublimis incedens, scientiæ cælestis et evangelicæ conversationis luce perfudit ; *electa ut sol,* quia imaginem in se ejusdem sui Conditoris atque illustratoris recipit, ambulando in omni justitia, et sanctitate, et veritate, et illi veraciter gratias agendo, quia *signatum est super nos lumen vultus tui, Domine (Psal. iv).* Item *pulchra ut luna,* in nocte vitæ præsentis, ubi, variante temporum, statu, nunc clara mundo, nunc despecta atque oppressa ; nunc virtutum candore plena, nunc pravorum debonestata vitis multifarium lunæ crescentis ac decrescens iter imitatur. *Electa ut sol,* in die futuræ beatitudinis, ubi, manente statu æternitatis, vera lucis incommutabilis visione clarebit, impleta ipsius promissione, qua dicitur : *Fulgebunt justi sicut sol in regno Patris eorum (Cant. vi).* *Terribilis ut castrorum acies ordinata,* quia nullis adversitatum nebulis potuit unquam cohiberi, quin et lunæ in se pulchritudinem præmonstraret et solis : lunæ videlicet, in laboriosa interim luce bonæ actionis ; solis vero, in spe beatæ remunerationis perpetuæ. Et bene *terribilis ut castrorum acies ordinata,* quia quo perfectus ordinem in se virtutum collocat, eo terribilior aeris potestatibus, et Ecclesia omnis et anima quæque fidelis existit : nam et in quibusdam bonis actibus, verbi gratia, vigiliis, jejuniis, labore manuum, meditatione Scripturarum, verbo prædicationis, modestia taciturnitatis, qui ordinem necessarium tenere nescit, errat. Hæc namque et hujusmodi quam plurima, sicut utiliter sæpe tenentur, ita et nonnunquam pro tempore salubriter intermittuntur. Cæterum sunt excellentiora virtutum dona, sine quibus ad vitam perveniri non potest, ut fides, spes, caritas ; quæ et ideo nullius unquam considerato temporis aut loci, vel admonentium cordibus debent abesse fidelium. Quæcunque ergo anima et eminentioribus se semper munit virtutibus, atque etiam in

exercitio minorum, ubi locus et hora congruerit, se solerter accingit, hæc terribilis est omnibus adversariis ut castrorum acies docte ac firmiter ordinata procedit. Hæc prosequente paucis credentium turba ex Judæis, et agones Ecclesiæ digna cum veneratione admirante, annuit ipsa laudanti, et continuo quæ sibi sit causa militaris apparatus, insinuat, respondens ex voce doctorum, ducum videlicet suæ militiæ spiritualis.

XXVII. *Descendi ad hortum nucum*, etc. Hortus etenim nucum est Ecclesia præsens, ubi nostris alterutrum conscientias minime valemus intuari. Si quidem nuces, poma omnia, quæ duriori sunt corio tecta; quomodo contra, omnia mollia generaliter mala vocantur. Atque ideo nucibus recte comparatur hæc vita iustorum, ubi ita suavitatem fructus spiritualis intimo in corde conservant, ut hanc proximis, quanta ipsa sit, foras innotescere nequeant. Unde necesse est ut Ecclesia mater in doctoribus suis aciem semper caute ordinatam teneat, dum pro illis belligerare, eosque ab hoste curat defendere, quorum ipsa plerumque sensus et corda ignorat. Potest et ita intelligi: Quia sicut nux, sive amygdalum, amarissimum habet corticem, et testa durissima circumcingitur, et detractis austerioribus et duris, fructus dulcissimus intus reperitur, sic omnis correptio et labor continentis, qua sancta exercetur Ecclesia, amara quidem videtur ad præsens, sed fructum parit in futuro dulcissimum, juxta illud apostoli Pauli: *Quia omnis disciplina in præsentibus quidem videtur non esse gaudii, sed mœroris; postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddit justitiæ* (Hebr. XII). Poma autem convallis, fructus humilitatis dicit, quale est illud in psalmo: *Et convalles abundabunt frumento* (Psal. LXVI), quia nimirum humiles exuberant refectione gratiæ celestis. Poma convallis, bona opera dicit fidellum sanctæ Ecclesiæ, in profundis terrarum exhibita, sed ad cœleste regnum proficientibus meritis, suos operarios perducentia. De quibus item Psalmista, *Ascensus*, inquit, *in corde ejus disposuit in valle lacrymarum in locum quem disposuisti eis* (Psal. LXXXIII). Descenditque sponsa ad hortum meum, ut videat poma convallis, cum doctores Ecclesiæ, de altitudine suæ secretæ quietis ac divinæ contemplationis, qua sæpe donantur, ad considerandum ejusdem Ecclesiæ statum, aciem mentis reflectunt, ut quantum quique fidelium in bonis actibus jam proficiant, quantum adhuc auxilio docentium egeant, solerter explorent, et quæ opus habent ad culturam, eis fructus vitales impendant.

Et inspicerem si florisset vinea, etc. Inspicit si floruit vinea, cum sollicite scrutatur sicubi corda eorum, quos erudit, nova sibi virtutum studia, quibus spiritualiter debriamur, subeunda proponant, juxta illud Psalmistæ, *Ambulabunt de virtute in virtutem* (Psal. LXXXIII). Inspicit si mala punica germinaverint, cum sedulo attendit si qui possint inveniri qui ad imitationem Dominicæ passionis proprio desiderant cruore diffundi; admonitionem sequentes apo-

stoli Petri, qui ait: *Christo igitur passo in carne, et vos eadem cogitatione armamini*. Sic Ecclesia labores suos evangelicos Synagogæ miranti prædicat. At illa salubri plenitudine compuncta profitetur se causa profanæ cæcitatibus et ignorantis diutius exsortem tantæ perdurasse salutis, hoc modo respondens:

XXVIII. *Nescivi, anima mea conturbavit me*, etc. Nescivi dona gratiæ spiritualis, quibus illustrata es a Domino ad proferendos fidei fructus in omnibus gentibus. Conturbavit me sollicitudo mentis interioris, propter subitam introductionem Novi Testamenti pro veteri, dum pro libris prophetarum ac legis, quos esse divinos, et Spiritu sancto descriptos sciebam, totum subito mundum Evangelii prædicatio comple-ret. Quæ clarum instar quadrigarum, in brevi non solum Judæam et Samariam, sed et gentium fines universarum me admirante ac stupefacta pervolavit, quam merito non curribus absolute, sed quadrigis comparem; quia nimirum quatuor scriptorum auctoritate memoriæ commendata est, sed uno Dei spiritu per Jesum Christum eorundem scriptorum, et mens, et manus ad scribendum directa, quomodo si unam quadrigas concordia quatuor equorum videas velocitate ad cursum paratas, sed unius aurigæ regimine, ut recto tramite currant, esse gubernatas. Et quidem dudum audieram quia quatuor auctores de Jesu pari consensu scriberent, sed quis eos spiritus ageret, quid utilitatis et veritatis, quantum gloriæ et salutis ipsorum scriptura contineret, heu quam sero animadvertere ac nosse merni! Quod autem quadrigas Aminadab præcones Novi Testamenti cognominat, vocabulo Aminadab, Dominum Salvatorem significat, qui quasi curru præsidens corda prædicatorum sui gratia Spiritus implevit, per quos ad credituros in se populos, præeunte doctrinæ salutaris sermone, perveniret. Aminadab namque, qui erat abnepos Judæ patriarchæ, et persona sua et nomine Dominum indicat Salvatorem: persona videlicet, quia per ipsam genealogia Dominicæ incarnationis ab Abraham ad David regem, per David ad Joseph descendit et Mariam, ea duntaxat ratione qua et ipsius Judæ nomen aliquando et David, et Solomonis, et aliorum patrum, ex quibus Christus secundum carnem in ipsius significationem a prophetis assumitur; ut est illud, *Catulus leonis Juda. Ad prædam, fili mi, ascendisti, requiescens accubisti, ut leo, et quasi leona. Quis suscitabit eam* (Gen. XLIX)? Et iterum: *Et mundabo eos, et erunt mihi in populum, et ego ero eis in Deum, et servus meus David super eos* (Ezech. XXXVII). Et in hoc ipso volumine: *Egredimini, et videte, filiæ Sion, et videte regem Salomonem* (Cant. III). Nominem autem suo Aminadab, qui interpretatur populi mei spontaneus, apte ipsum Mediatorem Dei et hominum designat, qui cum Deus esset ante sæcula, unitus carni, quando voluit et quomodo voluit, in populo Ecclesiæ pius Redemptor apparuit, factus per spontaneam benignitatem portio populi sui, cujus per potentiam naturalem erat Conditor et rector. Conflente autem Synagoga diutinam suæ mentis tarditatem, qua ab

intelligendis Dominicæ incarnationis mysteriis im-
diebatur, Ecclesia mox consolando et exhortando
respondet :

Revertere, revertere, Sunamitis, etc. Revertere ad
agnitionem tui Redemptoris, a quo tanto tempore
aversa miserabiliter errabas, ut ejus imbuta sacra-
mentis, ingressu vitæ cœlestis digna efficiaris; rever-
tere ad pacem nostræ germanitatis, quam diutius
causa dissonæ religionis spernendam esse ducebas.
Revertere, revertere, ut intueamur te : revertere pu-
ritate fidei, revertere operum perfectione, ad Domi-
nicam simul dilectionem, ut oculis animisque gau-
dentibus, speciem tuæ castitatis, quam diu de-ide-
rabamus, contemplemur, et copulante ad invicem nos
Christi amore, unam domum fidei, ambæ in ipso,
velut in angulari lapide construamur. Nomen autem
Sunamitis nusquam me alias legisse memini; et qui-
dem videtur esse vocabulum alicujus feminarum no-
bilium, sive proprium, sive a loco derivatum, quæ
plurima sapientiæ, vel speciei, vel virtutis gloria,
tempore illo fuerit insignis. Sin vero Sunamitis, ut
quidam perhibent, despecta sive captiva interpreta-
tur, congruit hoc nomen Synagogæ, cum ob culpam
perfidie a gratia sui recessit auctoris, quæ quantum
captiva fuit jugo peccati, tantum respectu divinæ
pietatis permanebat indigna. Sed postulatur reverti
Sunamitis, ut per obsequium reversionis ad Domi-
num mereatur vinculo noxiæ captivitatis absolvi, et
sui Redemptoris ac Salvatoris digna conspectibus
reddi. Admonente autem Ecclesia Synagogam reverti
ad gratiam sui Redemptoris, annuens ipse Redemptor
devotis illius hortamentis, suum repente sermonem
interniscet, atque exhortationis illius solatia ad ef-
fectum, jam perventura esse protestatur. Ait enim :

CAPUT VII.

XXIX. *Quid videbis in Sunamite, etc.?* Ac si apertè
dicat, Doles quidem Synagogam diutius fuisse aver-
sam, eamque ad me reverti precaris, et te faciem
ejus mihi ornatum intueri delectat. Verum scias quia
in proximo est tempus in quo nil in illa prisce infidelitatis
atque aversionis, sed sola virtutum ac spiri-
tualium agonum opera cernas. *Quid ergo videbis,*
inquit, *in Sunamite, nisi chorus castrorum,* hoc est,
militiam pacis? In choris etenim voces canentium
consonant; in castris, amatorum manus dimicant.
Quid ergo videbis in ea, nisi chorus electorum, qui
corde et anima una laudes auctoris sui prædicent?
Et iidem sunt chori castrorum, quia serviendo Crea-
tori acies repellunt omnes, ac disturbant inimici.
Hæc ait, et ad laudandam ipsam Ecclesiam, quam
pro salute Synagogæ sollicitam esse gaudebat, solita
se dulced ne convertit, ita subjiciens :

Quam pulchri sunt gressus tui, etc.! Bene autem
laudationi illius a gressibus fecit exordium, et in oris
gratiam conclusit. Ita namque finivit : *Et odor oris
tui, sicut malorum; guttur tuum, quasi vinum opti-
mum.* Quam supra ab oculis incipiens, superiorum
solummodo membrorum videtur commendatione
finisse : hæc etenim immutatio, et carmini decorem

A ministrat, et aptum his quæ canuntur mysteriis lo-
cum præbet : quia enim illam non in otio residere
securæ quietis, sed ad certamen cornebat prædica-
tionis procedere solere, merito primum gressuum
ejus pulchritudinem miratur, id est operum constan-
tiam, per quam exempla virtutum his quos erudiret,
volebat præmonstrare. De quibus nimirum gressibus
Psalmista precatur Dominum, dicens : *Perfice gres-
sus meos in semitis tuis (Psal. xvi)*, id est, dirige
actus meos in angusto itinere, quo perveniatur ad
vitam. Hi autem gressus sunt in calceamentis, cum
iidem actus nostri justorum, qui nos ad Deum præ-
cessere, muniuntur exemplis. Calceamur namque ex
mortuorum pellibus animalium, cum opera justitiæ,
quibus priores sanctos indotos esse legimus, etiam
B nos imitati confidentius ac mundius viam virtutis in-
gredimur. De quibus calceamentis dicit Apostolus,
*Et calceati pedes in præparationem Evangelii pacis
(Ephes. vi)*. Quicumque enim pacem evangelizat aliis
veritatis, prius necesse est ipse gressus operum suo-
rum, et exemplis præcedentium patrum ornet ac ro-
boret, ne videlicet aliam quamlibet vivendi vel de-
cendi viam, nisi eam quæ a patribus, imo ab ipso
Domino trita est, suis sequacibus monstret, memor
illius apostolici præcepti : *Imitatores mei estote, fra-
tres, sicut et ego Christi (I Cor. xiv)*. Sic enim docens,
ad illam virtutum sublimitatem ac decorem ascendit,
eujus propheta et apostolus meminere, dicentes :
*Quam speciosi super montes, pedes evangelizantium
pacem, evangelizantium bona (Rom. x)*! Filiam autem
C principis eam vocat, illius utique de quo scriptum
est : *Omnis gloria ejus, filie regis ab intus (Psal. xlv)*.
Qui inter alia cœlestium donorum promissa, loquitur
ei ipse per prophetam : *Patrem vocabis me, et
post me ingredi non cessabis (Jerem. iii)*.—Notandum
autem quia beatus Hieronymus Hebraicæ conscius
veritatis, contra Jovinianum scribens de filia princi-
pis, hoc in loco filiam posuit Aminadab, ubi et hunc
versiculum in virgine Deo dicat, intelligi posse de-
claravit, dicens : *Speciosi facti sunt gressus tui in
calceamentis, filia Aminadab!* quod interpretatur, *po-
puli sponte se offerentis*. Virginis enim voluntaria
est; et ideo gressus Ecclesiæ in castitatis pulchritu-
dine collaudantur. Unde constat multum errare eos
qui supra quadrigas Aminadab, super exercitum per-
sequentium Ecclesiam, vel immundorum spirituum,
D vel hominum interpretantur malorum, cum liquide
pateat de ipso principum principe ac de electo ejus
populo debere magis intelligi.

XXX. *Junctura feminum tuarum sicut monilia,*
etc. Solet Scriptura in femoribus successionem si-
gnificare propaginis. Ait enim : *Cunctæ animæ quæ
ingressæ sunt cum Jacob in Ægyptum, et egressæ de
femore ilius absque uzoribus filiorum ejus, animæ
sexaginta sex (Gen. xlvi)*. Unde in feminibus Ecclesiæ
recte propago ejus generatio spiritualis, quæ per
mysterium verbi et lavacrum regenerationis explo-
retur, accipitur. Junctura autem feminum ejus, duo-
rum est concordia populorum, Judæi videbent et

gentilis, ex quibus una fide sociatis universalis Ecclesia perficitur, atque ad finem sæculi et spirituali prole fecundatur et crescit: quæ videlicet junctura monilibus assimilatur, quia fides catholica bonorum operum attestazione declaratur. Hæc autem monilia fabricata sunt manu artificis, quia virtutum opera, quibus Ecclesia de duobus populis una construitur, ineffabili Conditoris nostri sunt largitate firmata. Ipse est enim artifex de quo dicit apostolus: *Et veniens evangelizavit pacem vobis, qui longe fuistis; et pacem his, qui prope, quia per ipsum habemus ambo accessum in uno Spiritu ad Patrem (Ephes. 11)*. Et de conjunctio mirabili Psalmista: *Lapidem quem reproboverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris (Psal. cxvii)*. Cujus artificis in laudem Abraham patriarchæ meminit Apostolus, dicens: *Expectabat enim fundamenta habentem civitatem, cujus artifex et conditor Deus (Hebr. 11)*. Recte autem post gressus sponsæ calceatos junctura femorum collaudatur, quia per ministerium prædicantium perficitur unanimes conjunctio credentium populorum: et apte his in locis junctura femorum ad memoriam reducit, ubi ad fidem collecta in fine Judææ consors utriusque populi, in Christo adunari promissa est. Sequitur:

Umbilicus tuus crater tornatilis, etc. Umbilicus, qui est fragilissimum nostri corporis membrum, merito infirmitatem nostræ mortalitatis designat. Et umbilicus noster crater sit tornatilis nunquam indigens poculis, cum conscientia mortalitatis atque infirmitatis nostræ admoniti, calicem verbi salutaris proximo propinare satagimus, ut videlicet nobis misericordiam facientibus, misericordie cælestis beatitudo recompensetur. Quod etiam de elemosyna poculi generalis nil obstat intelligi, de qua iudex ipse dicitur: *Sitivi, et dedistis mihi bibere (Matth. xxv)*. Crater est enim alix major, duas habens ansas. De quo poeta,

At ubi prima quales epullis mensæque remotæ,
Et magnos crateras statuunt, et vina coronant.

Et bene crater hic tornatilis esse perhibetur: tornatura enim cæteris ocuis artificis vas quod operatur impletur, ut videlicet velocitatis præstandæ pietatis, sive in eos qui terreno, seu in illos qui cælesti poculo, aut etiam utroque indigent, ostendatur, juxta illud Salomonis: *Noli dicere amico tuo, Vade, et revertere, et cras dabo tibi, cum statim possis dare (Prov. 11)*. Sed et hoc dicendum, quod supra commemoravimus, tornatura reliquis est inenarrabilior artibus, quia nimirum ex seipsa sibimet regulam profert, per quam disciplinabili rotunditate opus quod agit perficiat, atque ideo recte simplicitatem veraciter piæ mentis, quæ pura intentione elemosynam facit, insinuat. Qui enim ob id sitienti poculum tribuit, ut sibi æquus remuneratur abundantiam largiatur poculi terrestris, vel ideo calicem verbi porrigit errantibus, ut sibi copia scientiæ majoris, a qua hominibus mirandus appareat, a Domino

præbeatur; non umbilicus crateri tornato, sed alius fermentis facto adæquatur, quia facere jussus opus misericordie, non rectam atque inenarrabilem sustentandæ suæ fragilitatis mercedem a Domino, sed temporaneam requirit. Potest quoque umbilicus sponsæ crateri tornatilis nunquam indigens poculis, pro eo dictus accipi, quod Ecclesia, vel anima quæque sancta, quanto se fragiliorem meminit, atque ab ea quam in futuro sperat, immortalitate atque incorruptione adhuc longe distantem, tanto solertius sese continui verbi Dei poculis reficere, et in ejus amore calefieri curat, dicens illud Psalmista: *Et poculum tuum inebrians, quam præclarum est:*

Venter tuus sicut acervus tritici vallatus liliis. Venter eandem quam et umbilicus, mortalitatis nostræ conditionem designat: Nam et ipse certissimus est ac maximus nostræ iudex imbecillitatis, qui quotidiana refectione corpus nostrum, ne deficiat, recreat, donec fiat illud quod promissum tenemus: *Esca ventri, et venter escis, Deus autem et hunc et has destruet (1 Cor. vi)*. Venter ergo noster sicut acervus est tritici, cum memores nostræ fragilitatis, fructus operum bonorum, quibus perpetuo reficiamur, in præsentem nobis vitam præparamus. Bene autem acervum tritici, et non absolute copiam tritici dicit, ut exurgentia in altum crementa virtutum designet. Et quoniam acervus ab imo latior exurgens, angustior in summo fieri consuevit, recte hæc figura bonis nostris congruit actionibus, quæ quo altiores sunt merito, eo pauciores sui operarios inveniunt. Plures enim videas qui de possessionibus suis elemosynas præbeant indigentibus, quam qui possessa cuncta relinquunt; plures bonos conjuges quam cæles; plures corporalibus abstinentes illecebris, quam pro veritate animas ponentes. Et bene idem acervus tritici vallatus esse liliis asseveravit, ut omnia quæ agimus bona videndæ charitatis æternæ gratia geramus, neque aliquis in aream nostri cordis hostilibus insidiis pateat ingressus, cum universa nostra opera intuitu supernæ retributionis undique præcingimus. Possunt quoque in acervo tritici ea quæ in pauperes Christi facimus elemosynarum opera intelligi, de quibus ipse dicit: *Esurivi et dedistis mihi manducare (Matth. xxv)*. Et bene post craterem poculis abundantem membra sponsæ acervo assimilantur tritici, ut et post potum simul et panem pauperibus eam dare signetur: quod quidem de spirituali et de corporali refectione valet accipi, id est de his quibus errantis proximi mentem instruimus; nam et ipsa spiritualis instructio in quibusdam poculum, in quibusdam verbis habere panem vitæ cognoscitur: habet enim poculi similitudinem in apertis, panis autem in mysteriis. Poculum porrigit in his quæ facillime, mox ut audiuntur, intelligi queunt, neque aliam expositionem requirunt, ut est illud: *Non occides, non furtum facies; non falsum testimonium dices (Deut. v)*, et *Diliges proximum tuum sicut teipsum (Matth. xxii)*. Tribuit panem, cum ea suis auditoribus verba committit, quæ difficiliora intellectu.

sicut cibus in viscera nostra mandendo, ita ad interiora nostri sensus exponendo perveniunt, qualis est tota carminis hujus series, quale illud legis: *Memento ut diem sabbati sanctifices* (Exod. xx), ubi mystice admonetur ut lucem gratiæ spiritualis, in qua nobis sola vera est requies, sanctificemus, id est, sancto et casto in corde, ut accipimus in die redemptionis, semper intemeratam custodiamus. Hæc ergo et hujusmodi verba, ad quorum intelligentiam cum labore expositionis attingimus, acervo tritici recte comparantur, qui non parvo labore molendi, serendi, coquendi atque mandendi ad usum nostræ refectionis perducitur; at planiora crateri nunquam poculis indigenti merito conferuntur, quia et abundant in Scripturis aperta Dei præcepta, sive promissa, et hæc, sicut potus sine mora, vel labore bibi, ita mox audita possunt intelligi, atque intellecta ad augmentum nostræ salutis, quasi in ventre memoriæ, servari. Potest in sponsæ, immaculatus divini fontis uterus, de quo in novam renascimur creaturam, aptissime figurari: qui sicut acervus est tritici, vallatus liliis, quia nimirum omnes quos in Christo regenerans consecras, bonis insistere operibus, et hoc solo gloriæ cælestis intuitu docet. Sicut acervus est tritici, quia eos quos abluit a peccatorum omnium paleis emundat, et per secundam generationem illi conformes facit, qui de semetipso ait, *Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert* (Joan. xii). Vallatus est liliis, quia quos à implicamentis peccatorum, cum quibus carnaliter nati erant, absolvit, hos etiam charismatum ornat et confirmat luce cælestium.

Duo ubera, etc. Diximus abundanter de hoc versiculo supra; sed nunc paucis commemorandum quod recte post ventrem sponsæ ubera commendet, quia nimirum sancta Ecclesia parvulis suis, quos de sacrosancto aquæ salutaris utero in Christo generat, lac de nutrimento neophytorum doctrinæ mollioris immulget, donec eos paulatim ad percipiendum panem sapientiæ sublimioris erudiat. Ubera ergo Ecclesiæ sunt illi qui parvulos ejus, hoc est, nuper in fide renatos, instituunt: quæ bene cum additamento duo esse memorantur, quia ex duobus nimirum populis, Judæorum scilicet et gentium, fons salutaris, quos abluit, et cælesti mysterio parit, colligit. Bene duobus hinnulis capræ comparantur, quia ex eloquiis utriusque Testamenti sumunt veri doctores quod prædicant. Bene iidem hinnuli gemelli esse perhibentur, quia ipsa testamenta uno eodemque sunt edita auctore, ab illo videlicet de quo Ecclesiastes ait: *Verba sapientum sicut stimuli, et quasi clavi in altum defixi, quæ per magistrorum consilium data sunt a pastore uno* (Eccl. xii). Duo sunt ergo ubera sponsæ, sicut duo hinnuli gemelli capræ, quia doctores neophytorum non sua propria illis prædicant, non adulterant verbum Dei; sed sicut ex Deo, coram Deo in Christo loquuntur, ipse

est pastor unus, qui de duobus ovium gregibus unum implet ovile; cuius accensa desiderio superius sponsa clamat: *Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascis, ubi cubas in meridie*. Ipse magister unus magistrorum, quia discipulis suis, nostris autem magistris, præcepit dicens: *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, docentes eas servare omnia quæcunque mandavi vobis* (Matth. xxviii). Cui etiam capræ nomen jure ascribitur, quia videlicet mundum est animal, visu et cursu insigne, ungulam findens, et ruminans, et quod, ut omnia munda quadrupedia, cornibus armatum. Si enim hujusmodi naturæ sancti merito aptantur, quia et fissam habent ungulam in discretione boni et mali, et ea que discernant a malis, bona suaviter loqui, ac velut ruminare consueverunt, qui oculus sibi cordis longe dirigere, id est, ad speculanda de terris cælestia bona didicerunt; qui cursu proprio virtutum callem alacrius penetrare desiderant, qui munditiam mentis et corporis, per gratiam sui Conditoris sese accepisse lætantur, qui fiducia fidei, adversus mundi hujus fortitudinem erecti, Deo dicere solent: *In te inimicos nostros ventilabimus cornu* (Psal. xliii), quanto magis ipsius significationi hujus natura convenit annuntians, qui hæc eadem virtutum dona, et in se cuncta possidet, et illis secundum mensuram suæ donationis tribuit:

Collum tuum sicut turris eburnea. Quia per collum, et vox et loquela procedere, et esca, per quam omnia corporis membra reficiunt, solet intrare; merito per collum, sicut ut supra admonuimus, doctorum forma designatur, qui totum corpus Ecclesiæ et voce exhortationis confirmant, et vitæ alimoniam recreant. Quod videlicet collum, sicut turris est eburnea, quia doctores, et ornatum sanctæ Dei civitati, id est, Ecclesiæ prestant et robur et pulchritudinem suæ vitæ. Quia huic mundo jam mortui esse probantur, cunctis se videntibus velut ebur ostendunt; et civitatem Dei, quasi turris eminens atque inexpugnabilis ab universorum hostium incursione defendunt. Cum enim dicunt, quia *arma militiæ nostræ non carnalia, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, et omnem altitudinem, extolentem se adversus scientiam Dei* (II Cor. x), quasi turrem se in munimentum sanctæ civitatis positos esse comprobant; et cum idem Paulus suam suorumque cooperatores vitam describens ait: *Ego enim pro legem legi mortuus sum, ut Deo vivam, Christo crucifixus sum* (Galat. ii), cruci eboris sibi qualitatem, id est, ossis mortui quidem, sed præcipua pulchritudine insignis inesse significat.

Oculi tui sicut piscinæ in Esebon, etc. Iidem sancti prædicatores, qui ob alimentum verbi, collo erant sponsæ comparati, designantur etiam in oculis; hoc inspectionem arcanorum, quæ in occulto discant ipsi, ut ea possint in aperto proloqui, et per ea que secreta meditatione perceperunt, manifestum sancta

Ecclesiæ nutrimentum docendo ministrent. Hi autem oculi recte piscinis adæquantur in porta civitatis Esebon constructis. Quam etiam civitatem ob incolarum abundantiam, filiam multitudinis appellat, quia sicut eadem piscinæ, confluentibus ad se civibus, continuam solebant præbere aquarum copiam, ita prædicatores fluentia doctrinæ suis auditoribus præbere non cessant, quibus scilicet fluentis tantum ipsi intus semper adimplentur, quantum piscinæ venis viventium abundant aquarum. Conciat autem his piscinis illa quondam famosa Jerosolymis probatica piscina, in quam descendente secundum tempus angelo movebatur aqua, et qui primis e languentibus descendisset, unus sanabatur, quia nimirum unus Deus, una fides, unum baptisma; quod, descendente in fontem vitæ Spiritu sancto, unum fidelium populum abluit charismate secundæ regenerationis, quæ bene probatica piscina, id est, pæqualis dicitur, juxta litteram scilicet indicans quod hostiæ in ea a sacerdote lavari solebant; typice autem exprimens quod in aquis regeperationis ablui decet eos qui ad sanctum altare producendi et in hostiam sunt Deo offerendi. Apte vero Esebon in typum Ecclesiæ ponitur, sive propter nomen, quia cingulum mæroris interpretatur, seu quia quondam fuit Seon regis Amorrhæorum, et illo occiso, tentata est a filiis Israel. Constat enim quia Ecclesia quondam mancipata erat imperio diaboli, regis videlicet omnium iniquorum, sed, excluso atque renuntiato, facta est civitas sui Redemptoris. Et nunc nomen Ecclesiæ, quæ prius gentilitas vocabatur, accepit, cum pro lasciva fluxaque lætitia sæculi hujus cingulo mæroris saluberrimi se constrinxit: cingulo videlicet, ut lumbos suæ mentis ab immunditia omni cohiberet; cingulo autem mæroris, ut a temporalibus gaudiis externa prorsus et aliena effecta, fiducialibus fixa in cælis, gaudia se accepturam esse speraret. Hæc autem civitas, id est, Ecclesia, quæ et filia multitudinis, ob abundantiam concurrentium ad fidem populorum, vocatur, habet in porta sua piscinas, quibus oculi assimilantur sponsæ, quia nemo potest eam ingredi, qui non prius aqua doctrinæ salutaris aspersus, qui non lavacro undæ regenerationis emundatus, qui non potu vivifici fontis fuerit consecratus. Quod apertissime et pulcherrime figurabatur in tabernaculo vel templo Salomonis, in quorum introitu labrum vel mare æneum erat positum, ubi ingressuri sacerdotes manus suas pedesque lavarent; certi utique causa mysterii, quia lavacrum nobis doctrinæ cœlestis, quia fontem regenerationis Dominus procuraret; quo initiati, vel præsentis societatem Ecclesiæ, vel mansionem æternæ domus ejus, quæ est in cælis, possemus ingredi.

Nasus tuus sicut turris Libani, etc. Quia per nasum odores solent fetoresque discerni, dispensatores verbi Dei, qui supra certas ob causas mulieribus collo et oculis Ecclesiæ fuerant designati; nunc etiam causa saluberrimæ discretionis, quæ a patribus mater esse virtutum probatur, designatur in naso, quia nimirum quasi per olfaciendi officium cæteris amplius, dignoscere sufficiunt, in quibus actibus sive sermonibus bonus odor Christi flagret, quive lethiferum pravitatis exhalent fetorem: nam et multum sollicita, sive doctor, seu quisque fidelis discretionem opus habet, ne si forte vitia sub virtutum habitu pallient, ne quid lupinum sub veste gerant ovina, ne astutia prudentiæ, ne tenacitas parcimoniæ, ne vindicandi libido justitiæ, ne duritia fortitudinis, ne assumpta specie constantiæ pertinacia stultorum fallat. Unde recte doctores, recte quique electi, qui hanc acceperunt a Domino gratiam, ut odores virtutum a putoribus valeant secernere vitiorum, sicut turris esse dicuntur Libani, quæ respicit contra Damascus, quia eminentissimum in sancta Ecclesia locum tenent, et cautissimè semper oculo mentis adversum insidias antiqui hostis invigilant. Libanus etenim mons quia Dominum Salvatorem et Ecclesiam ejus signet jam sæpe dictum est. E contrario autem Damascus, quia civitatem diaboli, id est, reprobam vel angelorum vel hominum multitudinem figuratiter indicet, luce clarius est: erat enim hæc metropolis Syriæ totius, et reges habens impiissimos ac fortissimos, qui ut merito diaboli typum portarent, crebra Dei populo bella et captivitates inferebant, quæ manifeste tentationes atque insidias diaboli, quibus Ecclesiam indesineater impugnat, figurarent. Sed et hoc quod Damascus sanguinis potus sive sanguinis oculus dicitur, congruit eorum significationi qui illecebris carnis delectantur et sanguinis, in quibus et ipsa sanguinis effusio, quæ innocentibus infertur, annumeratur. Congruiter etiam dæmonum perversissimæ intentioni, qui spiritualiter nos trucidare, et vitam nobis æternam, quam habemus in Christo, tollere laborant. Contra quos utroque Psalmista Dominum precatur, dicens: *Libera me de sanguinibus, Deus, Deus salutis meæ* (Psal. 1). Quicumque enim stabilitus fortiter in Christo, sedula se suosque cautela circumspicit, ne hujusmodi bellis, quæ sive palam per homines, seu per diabolum occulte ingeruntur, superari valeant; merito talis nasus appellari potest sponsæ Christi, et esse similis turri quæ ad prospectum Damasci in Libano sit monte constructa, quia discernendi peritus ac vita sublimis, continuis procurat excubiis ne quando Ecclesia repentinis malorum incursionibus turbetur.

LIBER SEXTUS

Caput tuum ut camelus, etc. In capite sponsæ recte meus accipitur animæ fidelis, quia sicut capite reptat.

PATROL. XCI.

guntur membra, ita cogitationes mente disponuntur: Unde etiam ipsæ cogitationes, quæ innumerabiles

38

omnibus horis ac momentis humana de mente prodeunt, apte figurantur in comis. Quod autem de una anima electa dicitur, hoc de tota Ecclesia intelligendum prudens lector meminerit, quia etsi meritis differt multitudo credentium, unum tamen cor et animam habet, in quantum una eademque fide, spe, ac dilectione omnes ad superna atria anhelant. Narrat autem Scriptura quod Elias in monte Carmelo flexis genibus oraverit, et post longam siccitatem a Domino pluvias impetraverit. Unde caput sponsæ ut Carmelus est, quia corda electorum et sublimia sunt per conversationem, et Domino in se ascensum præbent per quotidianos virtutum profectus. Elias namque Deus Dominus dicitur, qui in his orat Patrem, et velut arenibus arvis pluvias de cælo evocat, quia hæc ad orandum Deum invisibiliter accendit, et per eorum preces ac merita sæpius mundo periclitanti sua dona largitur. Nomen quoque Carmeli, quod interpretatur *scientia circumcisionis*, capiti sponsæ, id est, menti ecclesiasticæ convenit, quæ bene novit non se in carnali, sed spirituali circumcissione debere gloriari, de qua et Apostolus ad Galatas multa disputat, et propheta docet, dicens, *Circumcidimini Domino, et auferite præputia cordium vestrorum (Jerem. iv)*. Hanc habere scientiam Judæi detrectabant, cum de sola sibi quæ foris est circumcissione plauserant. Et propterea caput ut camelum habere nesciebant, quia mentem in infimis et in carnis gloria posuerant. Unde merito voce beati protomartyris Stephani objurgantur, dicentis: *Duri cervicæ et incircumcisi cordibus et auribus, vos semper Spiritui sancto resististis (Act. vii)*. Et comæ, inquit, *capitis tui ut purpura regis juncta canalibus*. Comæ capitis sponsæ, ut diximus, cogitationes sunt animæ fidelis; purpura autem regis Dominicæ passionis imitationem significat, cui jure coma capitis sponsæ confertur, quia omnis electorum cogitatio fidei sanctæ crucis munitur, universa cordis eorum intentio ad patiendum pro Domino, ut cum illo resuscitari mereantur, prompta existit. Quod autem purpura eadem vineta canalibus dicitur, vel ita accipiendum est quod fucata jam vellera, priusquam nentur, in canalibus distincta servantur, vel quæ misso in canalibus sanguine muricis, lana ipsa fucanda est, ibidem per partes distincta, et singillatim vineta tingatur. Hicisi enim ferro murices, id est, cochleæ maris, quæ et conchyliæ vocantur, lacrymas purpurei coloris emittunt. Quibus collectis tinctura purpurea conficitur. Quod utrumque unum eundemque sensum mystice gignit. Canalis [canales] quippe, qui purpuram regis suscipiunt, præcordia sunt fidelium Christi; lana autem, quæ ob id accipiendum colorem purpureum in canalibus vineta mittitur, ut post tincturam in ornamentum regis assumatur, ipsa est humilitas, mitissima ac blandissima conscientie fidelis, quæ per passiones et opera justitiæ in æterni regis habitum proficit. *Quotquot enim in Christo, inquit, baptisati estis, Christum induistis (Galat. iii)*. Hæc autem lana vineta canalibus, purpureo colore

A fucatur, quia fixa et quasi religata in corde electorum virtus humilitatis continua Domini crucis memoria ad tolerantiam tribulationum temporalium animatur, per quam ad consortium possit regni pervenire Domini. Quod autem diximus vineta canalibus purpuram, ita posse intelligi quod fucata jam murice idonea vellera, priusquam in flia deducantur, in loculis distincta custodiantur, ad figuram altioris pertinet virtutis, quia scilicet eorum exprimit humilitatem qui ita jam sunt pro Domino crebris tribulationibus exercitati, ut constet eos nullis adversitatum pressuris posse superari. Aiunt enim perfectam purpuræ tincturam nullo unquam sole, nulla aquarum aspersione pallescere, ac semel acceptum perdurare lucem solere. Comæ igitur capitis sponsæ, ut purpura sunt regis vineta canalibus, cum cogitationes devotis Deo cordibus præparatæ etiam existunt ad moriendum pro Christo, ut mereantur regnare cum eo, quam videlicet purpuram prolatam e canalibus in summi regis faciunt ornatum, cum data occasione patiendi, quid in eo corde gesserint, ostendunt, fortiter ob gloriam sui Redemptoris, et adversa quæque sæculi, ipsam quoque, si contigerit, mortem subire parati. Quod bene in Actibus Apostolorum Lydia illa purpuraria figurabat, quæ cum fuisset timens Deum, prima cum domo sua prædicante in Macedonia Paulo credidit et baptizata est, eumque et prius sibi verbum fidei prædicantem, et postmodum ab infidelibus verbera et carceres et vincula perpessum suo recepit hospitio. Designabat namque et arte et credulitate et obsequio suo Ecclesiam de gentibus, quæ imbuta confessione Dominicæ passionis, et ipsa pro hac sanguinem fusura, et expulsam ab infidelibus doctrinam apostolorum intimo esset corde receptura.

Quam pulchra es, etc.! Supra in laude sponsæ dicitur, *Pulchra es, amica mea, suavis et decora sicut Jerusalem, terribilis ut castrorum acies ordinata*. Ibi ergo cum pulchritudine et decore, *terribilis ut acies ordinata dicitur*; hic *pulchra et decora in deliciis esse* perhibetur. Quantum vero ad humanam consuetudinem, difficile est unam eandemque personam et in deliciis ducere vitam, et terribilem esse ut aciem castrorum ordinatam, quia nimirum deliciæ mentem, quam molliunt, bellicis rebus intendere non sinunt. Sed ubi spirituales sunt deliciæ, id est, ubi desiderium æternæ dulcedinis fauces replet animi, ibi terribilis fit hostibus anima spiritualibus, eorumque tela omnia quasi acies castrorum ordinata elidit; imo quo tenacius saporem internæ satietatis percipit, eo terribillior existit eis qui supernæ gloriæ dulcedinis, ad quam creati sunt, amaritudine superbæ tyrauidis funditus perdidierunt. Et bene cum sanctæ animæ amator suus dixisset, *Quam pulchra es, quam decora!* id est, quantum ex fide et opere perfecta, continuo subdidit, *Charissima in deliciis*. Convenit namque ut charissima sit Domino anima quæ celestibus carnitur vacare deliciis, quia nimirum quanto amplius mens pura cibum vitæ degustat, tanto majore illius charitate ignescit, et quo ardentius superna diligit,

eo perfectus ab ipso supernorum bonorum auctore ac largitore diligitur. Clarissima est igitur Domino anima sancta in deliciis, quia dum internæ gaudia refectionis ardentem exurit, amor in ea sui Conditoris augetur; et quoniam hujusmodi anima non parum etiam in certamine vitæ præsentis prægustat gaudia futuræ retributionis, recte subditur:

Statura tua assimilata est palmæ, etc. Statura quippe Ecclesiæ rectitudo est bonæ operationis ejus, quia ad terrenam concupiscentiam incurvari despiciens, totam se ad cœlestia promerenda sustollit. De qua monet Apostolus dicens, *Vigilate, state in fide, viriliter agite (I Cor. xvi)*. De qua et ipse Dominus, *Ego Dominus, qui erui vos de servitute, qua opprimebant vos Egyptii, ut incederetis recti (I Reg. x)*. Palma autem manus victricis ornata est. Sed et apud antiquos, quicumque in certamine vicissent, palma coronabantur. Statura ergo sponsæ assimilatur palmæ, cum erecta in amorem supernorum omnis intentio fidelium, meditatur interim in acie consistens bravium illud, quo victrix finito agone donanda est. Item quia palma inferioribus aspera videtur, in summo autem pulchritudinem et fructus suavitatem ostendit, merito huic statura assimilatur Ecclesiæ, sive animæ ejusque fidelis, quæ asperos pro Domino portat in terra labores, sed mercedem a Domino gratissimam se accipere sperat in cœlo. Aspera est palma juxta terram, quia persecutionem patiuntur propter justitiam electi. Pulchra est et dulcis in summo, quia gaudent in pressuris et exultant, scientes quoniam merces eorum copiosa est in cœlis. Item quod palma diuturnis est vestita frondibus, et folia sua sine successione conservat, quis non videat quia typum teneat staturæ fidei, quæ, variante statu sæculi labentis, eadem semper verba rectæ confessionis, quasi folia nunquam reditura, lapsura retinet, et eandem operum perfectionem, quæ ab initio cœpit, quasi decorem palmarum usque ad finem sæculi in electis suis intermerata custodit? *Et ubera, inquit, tua botris.* Ubera, ut sæpe dictum est, Ecclesiæ sunt doctores, cum lac primæ eruditionis parvulis Christi ministrant. Sed eadem ubera botris assimilantur, cum ipsi doctores eis quibus prima incarnationis ejus sacramenta commiserant, etiam divinitatis, quæ æqualis est Patri, arcana revelant; et qui antea dixerant, *Nil judicamus nos scire inter vos, nisi Christum Jesum, et hunc crucifixum (I Cor. ii)*; iidem postmodum fortiora capientibus dicunt, *Quorum patres, ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula (I Cor. xi)*. Vel certe ubera Ecclesiæ assimilantur botris, cum magistri veritatis uno eodemque tempore et magna magna auditoribus Scripturarum sacramenta vel præcepta aperiant, et parvulis sensu, quæ capere possunt, vitæ alimenta committunt. His dicentes, *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata; non homicidium facies; non adulteraberis; non facies furtum; non falsum testimonium dices. Honora patrem tuum et matrem tuam; et, diliges proximum tuum sicut te-*

ipsum; illis autem, Si vis perfectus esse, vade et vende omnia quæ habes, et da pauperibus (Matth. xix), et cætera hujusmodi. Sed et hæc ubera adæquantur botris, quia dicit Apostolus, *Sive enim mente excedimus, Deo; sive temperantes sumus, vobis (II Cor. v)*. Uberum namque officium gerunt, cum sua dicta infirmis, prout audire valent, temperant; conferuntur autem botris, cum mente excedentes, ad sublimia inebriantur ab ubertate domus Dei, illius videlicet domus Dei quæ non manufacta, sed est æterna in cœlis. Verum quia sancti quique, omne quod bonum habent, hoc superna gratia largiente perceperunt, recte subditur:

Dixi, Ascendam in palmam, etc. Sola namque causa est ut ubera Ecclesiæ botris adæquantur, quia Dominus in eam ascendere, suaque eam gratia donare dignatus est. Ut enim doctores et humilia parvulis, et sublimia prædicent perfectis, ut et condescendant ac temperantes sint rudibus, et ipsi in contemplatione cœlestium sublimiter debriantur, non hoc sui meriti, sed est doni cœlestis. Dictum est autem supra de Domino, *Dilectus meus descendit in hortum suum (Psal. lxxxvi)*; et nunc ipse dicit, *Ascendam in palmam.* Eadem autem Ecclesia, sive anima perfecta, hortus Domini, quæ et palma est. Sed distat inter ascendere et descendere Dominum in illam: descendit namque in illam, dum cœlestem ei gratiam desuper mittit, qua ut ipsa cœlestis possit effici, atque ad superna transferri; ascendit vero in eandem, cum cognitionem suæ majestatis fidelibus magis magisque revelat, cum amorem patriæ cœlestis proficientibus eis, quasi quibusdam gradibus ad alta tendentibus inspirat; cum eis, quibus prius dicebat, *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Quia servi inutilis sumus (Luc. xvii)*, potiora donans adjecerit, *Jam non dicam vos servos, quia servus nescit quid faciat dominus ejus. Vos autem dixi amicos (Joan. xv)*. Et iterum: *Ite, nuntiate fratribus meis (Joan. xv)*. Descendit ergo in hortum suum Dominus, cum cœlestia dona fidelibus largitur; ascendit in palmam, cum augmenta virtutum proficientibus eisdem electis suis, donec eos ad perfectum provehat, dignanter impendit: de quibus virtutibus apte subjungitur:

Apprehendam fructus ejus. Apprehendit namque virtutes animæ fidelis, ut eas saluberrimo suæ compunctionis tactu, ampliori semper benedictione fecundet. Possunt etiam fructus palmæ singuli quique electorum accipi, quos Domino Ecclesia, palma videlicet sua gignit; quos nimirum fructus apprehendit, cum suis in fide sua et dilectione confortat, et ne unquam possint deficere, sua illos ad perfectam vitæ maturitatem protectione tutatur, juxta illud Psalmistæ: *Et dedisti mihi protectionem salutis tuæ, et dextera tua suscepit me (Psal. xvii)*. Potest autem in eo quod sequitur, *Et erunt ubera tua sicut botrus Cypri*, etiam hoc intelligi, quod hi qui parva quæ nocunt benevole ac simpliciter annuntiare proximis, non negligunt, interdum potiori sapientiæ mu-

nere debierunt; et hoc ascendente in palmam Domino, ac fructus ejus apprehendente, quia nisi ejus gratia profectum nobis tribuerit, nisi corda nostra illius gratia munierit, nec magna habere, nec parva bona valeamus. Apte autem palmæ nomine etiam victoriosissima valet crucis arbor designari, cui jure statura sponsæ assimilatur, quia sancta Ecclesia per passionem sui Redemptoris, ut recta et stabilis et immobilis consistere possit, erigitur. Jure huic comparatur, quia et qui Dominicæ incarnationis tempora præcesserunt, sancti mysteria passionis ejus vel prophetando, vel etiam patiendo signabant, et nostri temporis sancti eundem sacrosanctæ passionis triumphum, omnes quidem credendo ac confitendo, plurimi autem etiam moriendo clarificant. Quod autem ait sponsus, *Dixi, Ascendam in palmam, apprehendam fructus ejus*, illo ævo congruit quando Salomon hæc canebat, cum se Dominus crebris prophetarum vocibus promitteret ad redemptionem generis humani in carne venturum; cum se ascensurum in arborem prædicaret, sponsæ suæ moriens, destructo mortis imperio ad vitam victor rediret. Fructus autem palmæ, quos se apprehensurum dixit esse, posteriores sunt gloriæ quæ crucis sequebantur ascensum, hoc est claritas resurrectionis et ascensionis ejus ad cælos, adventus sancti Spiritus, et salus mundi credentis. Cui sensui convenit apte quod sequitur:

Et erunt ubera tua, etc. Quia nimirum ipsi primi doctores Ecclesiæ, id est, apostoli, completa passione ac resurrectione ejus, majorem multo quam eatenus habuerint scientiam doctrinæ salutaris acceperunt, cum apparens post resurrectionem aperuit illis sensus, ut intelligerent Scripturas; cum, misso desuper Spiritu, notitiam illis omnium tribuit linguarum; quando ab irridentibus falso dictum est quia *nusto pleni sunt isti* (Act. 1). Sed illi veraciter sicut botri vineæ erant affecti, quia spiritualium erant charismatum gratia relecti, completa veraciter sententia, qua dicebat quia *vinum novum in utres novos mittendum est, et ambo conservantur* (Math. 13). Utrique autem sensui congruit apte quod sequitur:

Et odor oris tui sicut malorum, etc. In odore quippe oris fama bonæ locutionis, in guttore vero ipsum vocis Deo deditæ officium. Utrumque autem in Ecclesia catholica, utrumque in anima quaque electa laude dignum est, quia et vox ipsa, quæ præsentibus instruit, et fama loquelæ, quæ ad absentes, sive per litteras, sive per eos qui audire, pervenit, plena esse probatur virtutis et gratiæ. Quod autem odorem oris et gutturis sponsæ malis ac vino comparat optimo, ita potest distingui, quod mala totam vim in ipsa novitate retineant, vinum vero pretium de vetustate consequatur. Ideoque recte utrique huic speciei vox Ecclesiæ loquentis, et fama confertur, cujus et principium et perfectionem constat esse mirandam. Item quia major est virtus et fragrantia vini optimi quam malorum, recte dicitur:

Et odor oris tui sicut malorum. Guttur tuum quasi vinum optimum, præstat gratiæ malorum. Tantum præsens allocutio sanctæ Dei Ecclesiæ præcellit famæ, quam de illa potest audientium sermo disseminare. Hactenus autem dicta laude sponsæ, ubi ad hoc ventum est ut guttur ejus sicut vinum esse optimum diceretur, rapuit illa verbum de ore sponsi, et ipsa hoc potius magno ducta amore compleri satagit. Intellexit namque quia vocabulo vini optimi verbum designaret Evangelii, in quo solo salus esset æterna credentibus, et ait:

XXXI. *Dignum dilecto meo ad potandum*, etc. Vinum, inquit, optimum, cui guttur meum comparavit, dignum est ipsi dilecto meo ad potandum, quia verbum Evangelii, quod in ore meo ponere dignatus est, tantæ est sublimitatis, quæ non per alium quempiam quam per ipsum dilectum suum sponsum ac Redemptorem meum mundo debeat prædicari. Ipse quippe primus in carne apparens per mysterium regenerationis humano generi iter cælestis aperuit; ipse sacramentum suæ passionis, resurrectionis, ascensionis, quo mundus salvaretur, prius prædicavit, ac deinde prædicandum suis fidelibus reliquit; ipse calicem salutaris potavit, ac sic potandum Ecclesiæ porrexit. Neque absurde positum debet videri, quod dicitur, *Labiisque et dentibus illius ruminandum*, cum de vino dicatur. Constat autem, quia ruminatio cibo potius quam poculo convenit. Figurata enim loquens labia dilecti et dentes appellat doctores sanctos, ut supra probatum est, quia vinum optimum quod ipse potavit ruminant, cum verbum gratiæ quod docent cerebro meditata scrutari ac sibi alterutrum conferre lætantur. Quidam hoc responsum Ecclesiæ ad sermonem Domini ita subillatum intelligunt, ut cum ille laudans eam dixisset, *Guttur tuum*, id est, suavitas tuæ confessionis, quasi vinum optimum, statim ipsa annuens verbis ejus adjiceret, *Dignum dilecto meo ad potandum, labiisque et dentibus illius ruminandum*. Ac si aperte diceret: Jam multum cupio ut dilectus meus solerti examine affectum ac sinceritatem mentis, quam erga eum habeo, dijudicet. Confido enim quia etsi tanta hanc discussione examinet, quanta examinare solet potum sive cibum, quia hunc sollicitus gustare vel masticare studuerit, jam dignam eam suis laudibus comprobabit. Hinc enim primus Ecclesiæ pastor interroganti se Domino respondit, *Tu scis quia amo te*; et iterum: *Tu omnia scis, tu scis quia amo te* (Joan. xv). Cui videlicet dilecto adhuc ex magno ejusdem charitatis ardore subjiciens, ait:

Ego dilecto meo, etc. Ego dilecto meo, et non alteri. Cui totum meæ servitutis ac devotionis munus impendo. Et ad me conversio ejus, ut et me interim mortali in vita, ne laborando deficiam, ne lampadas absque oleo, id est, ne bona opera sine charitate feram, præsentia sui semper respectus adjuvet, et in finem ad immortalia secum gaudia thalami cælestis introducat. Potest hoc quod ait, *Et ad me conversio ejus*, ex Synagogæ specie, hoc est, plebis illius quæ

incarnationis ejus tempora præcessit, specialiter A prolatum intelligi: quæ cum eum superius spondentem audisset, *Dixi, ascendam in palmam, apprehendam fructus ejus*, id est, ascendam lignum crucis, in quo moriar, et resurrectionis fructus capiens, credentibus eos qui ad vitam æternam nutriantur, præbebo, merito gratulabunda protestatur, *Ego dilectoneo, et ad me conversio ejus*, ea videlicet ut qui invisibili mihi præsentia semper adesse consueverat, pse in mea quoque mihi natura et habitu apparere dignetur. Utriusque autem temporis amatoribus conveniunt apte quæ sequuntur:

Veni, dilecte mi, egrediamur in agrum, etc. Nam et priores sancti plurimum desiderabant venire Dominum ad salutem generis humani. Unde et precentes aiunt, *Excita potentiam tuam, et veni, ut salvos facias nos (Psal. lxxi)*. Desiderabant illum egredi in agrum, id est, eum qui invisibilis erat apud Patrem, mundo apparere visibilem, juxta illud Habacuc, qui more prophetico futura quasi jam facta canebat, *Existi in salutem populi tui, ut salvos facias Christos tuos (Habac. iii)*. Optabant et ipsi egredi cum illo in agrum, ut gratiam Evangelii, quam a longe aspicientes et salutantes, venturam prædicabant, præsentem sæculis nuntiarent. Cupiebant cum illo in villis comorari, hoc est etiam paganis verbum fidei committere. Quis enim nesciat paganos Græce a villis nomen trahere, eo quod longe sint a supernæ civitatis habitatione, vel etiam cognitione remoti? Quid autem putas Isaias, Jeremias, Joel, et cæteri prophetæ, qui ante dispensationem futuri in carne Christi prophetantes, tot pro ejus præconiis adversa pertulerunt, quanta agerent, si eos cum ipso in carne vivere contigisset? Ea quoque quæ sequuntur non pauca fidelibus antiquorum sanctorum votis multum decenter aptantur. Sed et nostri temporis Ecclesia pari fervens affectu, merito proclamatur, *Veni, dilecte mi, egrediamur in agrum*; qui assumptum pro mea sospitate hominem elevans, ad cælos in Patris dextera collocasti, rogo per divinæ præsentiam gratiæ, ad me crebrius venire digneris. Agrum quidem meum, in quo bonum semen sevisti, excolere jubes, id est, in mundum universum Evangelium quod dedisti prædicare præcipis; sed quia sine te nil possum facere, obsecro, mecum egrediaris in agrum, id est, D ubicunque locorum me verbum prædicare vis, cooperator mihi et adjutor existas. Legimus ipso dicente, quia adveniente die judicii, *duobus in agro operantibus unus assumetur, et alter relinquetur (Luc. xvii)*. Assumetur autem ille qui Domino cooperante agrum vel sui vel fraterni cordis excolebat; qui vero fructus vel doctrinarum vel actionum bonarum a sese habere confidebat, merito relinquetur ab eo cujus auxilium flagitare neglexerat. *Commoremur in villis*, etiam exterorum corda docendo adæmum; neque hæc transeundo visitemus, sed hactenus in his commoremur, donec ea de paganis urbana, de exteris ac peregrinis domestica nobis, imo propria reddamus.

Mane surgamus ad vineas, etc. Sic commoremur

in villis ut ad excolendas quoque vineas surgamus; sic in his qui jam ad fidem conversi sunt, mansionem faciamus, ut etiam alios in quibus morere possimus evangelizando acquirere curemus. Et bene dictura, *Surgamus ad vineas*, præmisit, *Mane*; Mane enim dicit ipsum veræ lucis exortum, per quem de potestate tenebrarum mundus ereptus est. *Mane* ergo, inquit, *surgamus ad vineas*; ac si patenter dicat: Quia noxa prisæ infidelitatis abscessit, quia lux Evangelii coruscantis jam apparere incipit, surgamus, quæso, ad vineas, id est, ad Ecclesias per orbem Deo instruendas operam demus.

Videamus si floruit vinea, etc. Floret vinea, cum Ecclesia prima fidei et confessionis, prima rudimenta percipit. Flores autem fructus parturiunt, cum fides B et confessio sanctorum prompta efficitur, ad exercenda etiam opera justitiæ, ne fides eorum sine operibus otiosa inveniat esse, vel mortua. Florent mala punica, cum hi qui in fide et recta operatione profecerint, desiderium patiendi pro justitia percipiunt: mala enim punica, quia sanguinei videntur esse coloris, apte passionem, vel Domini Salvatoris, vel fidelium ejus figuratim expriment. Recte autem in singulis his sponsa dilecti sui præsentiam requirit, dicens: *Egrediamur in agrum, commoremur in villis, surgamus ad vineas, videamus si floruit vinea*, et cætera; quia nullatenus Ecclesia, vel ad bene operandum egrediendo procedere, vel in exercitio bonæ operationis persistendo commorari, vel salutem ac propositum bene agendi assurgere, vel animas auditorum suorum, quantum profecerint, discernere sufficit, sine ejus gratia qui cælum ascensurus promisit, *Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi (Math. xxviii)*. Quod si hæc a persona antiquorum justorum dicta accipere voverimus, potest appellatione *mane*, ubi ait, *Mane surgamus ad vineas*, ipsum Dominicæ incarnationis tempus designatum non incongruenter intelligi; desiderabant enim multi prophetæ et justi videre tempora quæ apostoli viderunt; cupiebant usque ad novam adventus illius lucem, si posset fieri, in carne perdurare, ut possint ipsius in carne docentis, et auscultare sermones, et ad hæerere promissis, ipso præsentem in carne de ipso postea credituris facere sermonem. Cætera eodem quo superius sensu possunt accipi, *Ibi dabo tibi ubera mea*, ibi videlicet ubi ad videndas vineas et mala punica, si florent, aut fructus parturiant, venerimus. Ubera autem Ecclesiæ doctores constat esse parvulorum illius, quæ nimirum ubera Domino dat, cum in ejus obsequium, prædicatorum suorum, et facta exhibet et verba, ut sicut parvulos sedula intentione lactare solent nutrices, ita illi taliter se agere studeant, quatenus aspectu pariter et auditu, hi qui rudes sunt adhuc, in Christo proficere valeant, atque ad robur usque spiritualis pertingere juventutis, dignique fiant quibus beati Joannis voce dicatur, *Scripti vobis, juvenes, quia fortes estis, et verbum Dei in vobis manet, et vicistis malignum (I Joan. ii)*. Nolite diligere mundum,

neque ea quæ in mundo sunt (Joan. 11). Recte autem Ecclesia, cum deprecata esset Dominum, dicens, *Veni, dilecte mi, egrediamur in agrum*, et cætera quæ sequuntur; ita conclusit, *Ibi dabo tibi ubera mea*: ac si aperte diceret: Idcirco te tantopere deprecor, ut spiritualem mecum in eas laborem, quo et novos tibi populos semper acquirere valeam, et eos qui jam acquisiti sunt quomodo se habeant, quantum in fide profecerint, discernere sciam; quia parvulorum pædagogos meorum diligentissime tibi mancipare contendo, ita ut nulla eis, nisi quæ ipse jussisti, vel exemplo, vel verbo sequenda præmonstrem. Ad quæ ubera pertinere se noverat ille qui ait, *Facti sumus parvuli in medio vestrum, tanquam si nutrix soveat filios suos* (1 Thess. 11), ita desiderantes vos. Dedit hujusmodi ubera dilecto suo, et non alteri cuiquam sponsa, cum audiens ab ipso, *Segregate mihi Paulum et Barnabam in opus in quod assumpsit eos* (Act. 111), continuo jussis obtemperare curavit.

Mandragoræ dederunt odorem in portis nostris. Portæ Christi et Ecclesiæ sunt iidem doctores, qui et uberum vocabulo fuerunt expressi: qui, ut sæpe dictum est, ubera sunt, quia lactant parvulos ejus et infantes, crebra agentes industria ut etiam ex eorum ore laus Domino perfecta promatur. Portæ sunt autem, quia quos erudiunt, per ministerium verbi et regenerationis, in habitationem sanctæ civitatis introducunt; de quibus Psalmista, *Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob* (Psal. LXXXVI). Unde et in Apocalypsi de eadem civitate Joannes ait, *Et habebat murum magnum et altum, habens portas duodecim* (Apoc. 111), quia nimirum primi Ecclesiæ doctores, id est, apostoli duodecim sunt electi. In hujusmodi ergo portis mandragoræ dederunt odorem, cum apostoli eorumque successores spiritualium ex se virtutum famam longe lateque sparserunt. Merito ergo ibi venire Dominum deprecatur Ecclesia, ad auxilium cælesti ferendum prædicationis, ubi ipsos prædicatores præcipuis novit fragrare virtutibus. Sed et quisque alias mandragoræ naturas, quotve medicamentis congruat, diligentius exquiserit, profecto inveniet, quia significantis fidelium virtutibus convenienter aptatur. Est enim herba aromatica, habens radicem formæ humani corporis simulantem; mala vero suaveolentia in magnitudine mali matiani. Unde et eum Latini, *malum terræ* vocant. Habet autem hujusmodi virtutem, ut per eam somnus frequenter accersatur, ubi vigiliarum ægri afficiantur incommodo. Pessimis autem molestatur vigiliis, qui hujus mundi curis ac desideriiis exuere quærit animum, sed usu pravæ consuetudinis moratus, necdum obtinere, quam quærit, requiem valet. At qui suæ infirmitati sollicito studiorum spiritualium exercitio mederi satagit, fit ut, recedentibus paulatim vitiorum bellis, ad illam mentis quietem perveniat de qua in superioribus hujus carminis loquitur sponsa, *Ego dormio, et cor meum vigilat*; hoc est, Ego quiesco a curis rerum temporalium, et cor meum vigilat in contemplatione perennium bo-

norum. Item, si quorum corpora propter curam secanda sunt, hujus cortex vino immixtus ad bibendum datur, ut soporati dolorem non sentiant. Cujus naturæ ratio quid in spiritualibus medicamentis agendum significet, facile patet: languescit namque graviter anima quæ magnis est vitiorum subacta ponderibus; et hæc velut curanda medicis offertur, cum eam doctores sancti carnalibus resistere voluptatibus hortantur. Sed quia non potest sine gravi dolore relinquere, quod cum grandi solebat amore teneri, secari videtur ab eo qui ab inveterata eam illecebrarum consuetudine retrahit. Sed ne hujusmodi sectio languenti animæ intoleranda forte videatur, danda est potio salutaris, per quam utiliter sopita, dolorem secturæ non sentiat. Revocanda est ad mentem pœna æterna flammæ gehennalis, quæ negligentes suæ salutis animas perpetuo torquet; reducenda ad memoriam gloria patriæ cælestis, ubi susceptæ justorum animæ regnabunt sine fine cum Christo: hæc enim potio doctrinæ salutaris est, quæ animam diu languidam a Deo, vel soporatum huic mundo, vel potius mortuam reddat, ut facillime cuncta quibus prius inhærebat oblectamenta sibi patiat, imo etiam gaudeat auferri. Item mandragoræ illius mederi perhibetur, qui nausea laborant, ita ut nec continere valeant, nec accipere cibos delectentur. Cibis autem animæ, sermo est veritatis, quem qui vel audiendo recipere, vel auditu acceptum in ventre memoriæ retinere nequeunt, pessimo prorsus ac periculoso languore tenentur, quia nimirum necesse est ut eorum vita desperetur, qui panem vitæ, aut acceptum conservare, aut saltem percipere fastidiunt: cui videlicet languori crebra sanctorum exempla, et præsens forma virtutum solet præbere medelam, dum fastidiosus quisque ac negligens visis sive auditis bonorum operibus, rememorata supernæ gloria retributionis, et ipso bonorum actus laboresque quærit imitari temporales, quo perpetuo illorum felicitatis mereatur coheres haberi. Quicunque ergo talis est, quasi per fructum mandragoræ ad spem salutis et vitæ perductus est. Quicunque doctorum tantam Spiritus gratiam, tantum habent studium pietatis, ut quisque eos viderit vel audierit, merito mutatus, ipsorum sequi vitam incipiat, merito mandragoræ formam tenent, quia vitæ alimentum in nauseantium cordibus figunt. Et pulchre sponsa deliciis opima vivificis, non solum vinearum, malorumque fructus sponso intuendos, sed etiam mandragorarum odores, succosque salubres promittit: non tantum ea quæ manducari possunt et bibi, verum et illa se habere gloriatur, quæ fastidientibus cibum sive potum, gratum facere queant, et suavem, quia profert et Ecclesia ante conspectum sui auctoris dona verbi cælestis, cibaria videlicet et pocula vitæ, profert ministros idoneos, qui hæc et esurientibus sitientibusque prædicando apportent; et insuper eam fastidientibus ipsi prælibando, id est, prius operando, dulcia reddant. Profert quasi

vineas, catervas electorum innumeras; profert et mala punica, martyrum agmina confessionis invictæ fulgore pretiosa; profert spiritualia charismata, quibus præcordia pigrorum ad contuenda atque imitanda honorum exempla succendat.

Omnia poma nova et vetera, etc. Poma nova et vetera, præcepta sive promissa sunt Novi et Veteris Testamenti, quæ omnia dilecto suo servavit Ecclesia, quia ipsum solum esse novit qui utrisque et præcepta daret, et servantibus præmia digna redderet; solum esse novit eum qui et minora per angelos antiquis suis famulis, et majora per seipsum nobis, vel mandata ederet, vel polliceretur præmia. In qua sententia fortiter retundit Ecclesia sectas Photiniano-
rum, qui Dominum Salvatorem ante Mariam fuisse negant; refellit et insaniam Manichæorum, qui alium legis, alium esse Deum Evangelii dogmatizant. Item poma nova et vetera, justii sunt Testamenti Novi et Veteris, quorum nullos potuit, quamvis eximia sanctitate insignis, regni edita [adyta] cœlestis ante incarnatam passionem, resurrectionem, ascensionem Domini Salvatoris intrare. Dixit Ecclesia temporis illius, quæ nunc discretionis gratia Synagoga vocatur, *Omnia poma nova et vetera, dilecte mi, servavi tibi.* Ac si aperte dicat: Scio certissime quia nemo nisi per gratiam tuam potest salvari, nemo mortalium potest perfecte jam beatus fieri, priusquam tu, mortalis effectus, iter veræ beatitudinis ad cœlestia pandas. Quoscuque enim justos vidi, cunctos tuo sacrosancto adventui fide certa servavi, per quem eos ad perfectam felicitatem perventuros esse didici. Cui simile Novi quoque Testamenti Ecclesia depromit sententiam voce sui primi pastoris, haec eos qui aliter sapiebant, contestans, *Quid tentatis Deum, imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus? sed per gratiam Domini Jesu credimus salvari, quemadmodum et illi (Act. xv).* Probat autem sententia sequens veram hanc esse expositionem hujusce sententiæ, cum subditur:

CAPUT VIII.

XXXII. *Quis mihi det fratrem meum, etc.?* Et in multis enim, et in omnibus, et in hoc maxime loco testatur hoc carmen, quia nil carnale et juxta litteram resonet, sed totum se spiritualiter ac typice velit intelligi: quæ enim potest esse feminarum quæ dilectorem dilectumque suum repente desideret non esse juvenem, ut fuerat; sed in ætate infantili fratrem sibi denuo nasci, suæque genitricis uberibus parvulum nutrirî, quem jam adultum reperire consueverat? Ergo antiquiorum vox est ista justorum, qui Dominum Salvatorem, quem in divinitate Patri et Spiritui sancto consubstantialem credebant, ac debitis venerabantur obsequiis, in hominis quoque habitu, et hominibus consubstantialem videre cupiebant, ut quæ in prophetia noverant in ipso, de quo præcinebantur, completa viderent. Desiderabant illam aptissimam sui Conditoris vocem audire, quam extensis in discipulos manibus protulit dicens, *Ecce*

A mater mea et fratres mei (Marc. iii). Cupiebant delectabile illud accipere nantium, quod post triumphum resurrectionis acceperunt iidem discipuli, *Ite nuntiate fratribus meis ut eant in Galilæam, ibi me videbunt (Matth. xxviii)*; attestante eisdem ipso dilecto, qui alibi eisdem discipulis dicit, *Multi prophetæ et justii cupiebant videre quæ vos videtis, et non viderunt, et audire quæ auditis, et non audierunt (Matth. xiii).* Quod ait, *Sugentem ubera matris meæ,* non de ipsa gloriosa Dei genitrice specialiter valet intelligi, de qua veraciter dictum est, *Beatus venter qui te portavit, et ubera quæ sustisti (Luc. x)*; et de qua ipse in Psalmo, *De ventre, inquit, matris meæ, Deus meus, es tu (Psal. xxi)*; quod est aperte dicere, Qui meus ante sæcula Pater eras, ex quo esse homo cœpi, es et Deus meus. Non enim potuit Salomon vel aliquis illius ævi justus beatam Mariam sibi matrem dicere, quæ tanto post tempore nascitura erat in mundo. Sed matrem suam dicit Synagoga humanæ naturæ substantiam, de qua et ipsa nata erat, et Redemptorem omnium nasci ac nutrirî desiderabat. De cujus nativitate adhuc ingenti fervens amore subjecit:

Et inveniam te foris, etc. Intus quippe erat dilectus, quia in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (Joan. 1). Sed ut foris quoque possit inveniri, *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Ibid.).* Viderunt namque patriarchæ, viderunt prophetæ Dominum, sed intus, id est, in contemplatione mentis spirituali, non in oculi carnalis intuitu. Viderunt eum, sed in imagine, sed in angelicæ forma substantiæ; at ipsam ejus naturam, quæ per angelos se quomodo voluit ostendebat, nequaquam videre valebant. Denique legifer ipse, qui audire meruit, *Ostendam omne bonum tibi (Exod. xxxiii)*, rursus audivit, *Non poteris videre faciem meam, non enim videbit homo faciem, et vivet (Exod. xxxiii).* Felices, qui inter se conferre meruerunt, *Invenimus Messiam, qui dicitur Christus (Joan. 1), et iterum, Quem scripsit Moyses in lege, et prophetæ, invenimus Jesum, filium Joseph a Nazareth.* Nam et talibus apte convenit, quod ait: *Ut inveniam te foris, ac deosculer (Cant. viii).* Inventum quippe dilectum deosculata est Synagoga, in eis qui nunc facie ad faciem in veritate assumptæ carnis videre, qui cum eo ore ad os loqui meruerunt. Hoc est namque osculum, id est, amantissimum illud oris illius donum, ac mutæ commercium allocutionis, quod in hoc carmine Synagoga ante omnia querebat, ita incipiens: *Osculetur me osculo oris sui.* Bene autem optando subjungit, *Et jam nemo me despiciat: despecta namque erat externis hominibus Ecclesia, quasi parva et nullius pretii, quandiu brevissimis Judææ terminis clauderetur; at ubi, veniente in carne Domino, per omnes cœpit gentes dilatari, terribilis jam mundo effecta est, quasi orbem impletura universum, et cultum omnium dejectura deorum; namque eam non fuisse despectui, sed terrori potius, ut aciem castrorum ordinatam, per id maxime probatum est quo ei bellum publice toto orbi*

indictum est : in quo tamen bello ipsa, sive vivendo, seu moriendo superans, magis est facta mundo omni terribilis. Despecta erat etiam immundis spiritibus Ecclesia, quia se genus humanum decepsisse, ac de patria cœlesti in hoc exilium ærumnæque multifariam detraxisse jactabant, nullumque fuisse hominum qui a suo dominatu per omnia posset immunis existere. At postquam Mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus, venit in mundum, tentatusque vicit hostem ipsum cujus tentatione quondam victus est protoplastus, pertransivit etiam benefaciendo et curando omnes oppressos a diabolo, atque ad ultimum moriendo destruxit eum qui habebat mortis imperium, omnemque secum justorum præcedentium multitudinem ab inferis educens, ad illius regni quod protoplastus amiserat gaudia perduxit, ac suæ victoriæ signum fidelium frontibus imposuit. Jam non est eis despectui honorum vita hominum, quia se per hominem victos esse vident, humanumque genus ad regnum, quod ipsi superbiendo amisierant, dolent esse translatum. Licet et de sanctis credere angelis, quia minus vitam electorum desupererint hominum, postquam Deum ac Dominum suum, in tantum amare genus humanum cernebant, ut etiam ipse homo fieri, inter homines conversari ac mori dignaretur. Hinc est enim quod ante incarnationem ejus adorari se ab hominibus patienter ferunt; Joannem vero in Apocalypsi adorare se incipientem prohibet angelus, dicens, *Vide ne feceris, conservus tuus sum, et fratrum tuorum, habentium testimonium Jesu : Deum adora (Apoc. xii, 17)*. Unde merito adventum ejusdem Domini Jesu suspirans antiqua illa electorum multitudo dicebat, *Quis mihi det te fratrem meum sugentem ubera matris meæ, ut inveniam te foris, et deosculer, et jam nemo me despiciat ?* Ubi et apte subjungitur :

Apprehendam te, etc. Ita autem hæc loquitur Synagoga, quemadmodum Paulus ait, *Nos qui vivimus, qui residui sumus in adventu Domini, non prævenimus eos qui dormierunt (I Thess. iv)*, Qui cum certum haberet, diem usque judicii in carne se durare non posse, propter consortium tamen unius ejusdemque fraternitatis, illorum se numero jungit, qui in adventu Judicis vivi inveniuntur in carne. Et hic ergo plebs antiqua Dei ex persona loquitur illius suæ partis, quæ eum in carne apparentem esset visura : *Apprehendam te, et ducam in domum matris meæ* : prompta te ac fidei devotione venientem excipiam, et desideriis inhiantibus tua monita complectar, tua præstolabor promissa, te quoque ad cœlos, peracta dispensatione carnis redeuntem lætis ducam lumipibus, læta omnibus voce prædicabo. Hæc est enim domus matris ejus, felicitas scilicet patriæ cœlestis, ad cujus inhabitationem natura humana creata est, ad quam perpetuo possidendam, si nemo peccasset, totum genus humanum de deliciis paradisi, in quo positus est homo primus, sine media morte transiret. In hanc ergo domum se Dominum introducere Ecclesia permittit, non id sua virtute

A persicere valens, sed suis votis, ut perficiatur, exoptans, suis præcoviis perficiendum, sive perfectum prædicans; quomodo Psalmista exaltare illum ad cœlos potuit, qui tamen dixit, *Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me (Psal. xxxi)*. Quod est aperte dicere, Quia meæ naturam fragilitatis suscipere dignatus es, recte tuæ præconia virtutis, qui hæc clarificasti, infatigabili mentis delectatione profiteor.

Ibi me docebis, etc. Ibi me docebis, in ipsa carnis substantia, in qua te foris inventura sum et osculatura; ibi tui Evangelii mihi præcepta, quæ prophetæ, lex et psalmi promiserunt, dabis: ibi me potiora quam in lege et prophetis legabam, sperare dona docebis; vel certe altius intelligendum: ibi me docebis in illa domo matris meæ, in quam te docere B lactifico oculorum comitatu, simul et laude verborum desidero. Ibi enim docuit ac docet Ecclesiam, ex ea parte ejus quam ad se illic recepit. Ibi docebit omnem Ecclesiam, cum, peracto universali iudicio, nusquam sancti illius eruat, nisi omnes in cœlo cum ipso. Quid ibi doceat, ipse in Evangelio designat, cum in illo sermone dulcissimo ac largissimo, quem cum ea ultimum ante passionem habuit, dicit inter alia: *Hæc in proverbis locutus sum vobis: venit hora, cum jam non in proverbis loquar vobis, sed palam de Patre annuntiabo vobis, id est, palam Patrem ostendam vobis.*

Et dabo tibi poculum ex vino condito, etc. Dat ex vino poculum Ecclesia Domino, cum acceptis ejus beneficiis, magnam ferventis gratiam rependit amoris, et ipsum vinum non purum, sed velut pigmentariorum nobilitum admitione conditum, cum amor idem bonorum quoque operum attestatione probatur. Neque ea tantum opera quæ amorem Conditoris, sed illa non minus quæ fraternam in nobis dilectionem probent, habere nos decet, si dignum ei et acceptabile devotionis nostræ poculum porrigere curamus. Quæ aperte distinguit ipse cum, discipulos admonens ne justitiam suam facerent coram hominibus ut videantur ab eis, in completionem ejusdem sententiæ, tria mox genera bene actionis subdidit, eleemosynam videlicet, orationem et jejunium; manifeste significans quia in his tribus justitia deberet nostra consistere. Ad eleemosynam quippe pertinent omnia quæ in necessitatem proximi sublevandam misericorditer operamur; ad orationem, cuncta quæ ad placandum nobis Conditorem nostrum devota pietate gerimus; ad jejunium, tota mentis castigatio, qua nos a vitiiis mundique contagiis abstinere curamus. Et quia sancta Ecclesia dilecto suo non tantum vitæ munditiæ offert, sed et pretiosum mortis calicem in plerisque suis membris pro ejus dilectione suscepit, recte cum dixisset, *Et dabo tibi poculum ex vino condito*, subjunxit, *Et mustum malorum granatorum meorum*. Eadem quippe sunt mala granata quæ et mala punica; sed granata, propter granorum multitudinem; punica dicta, quia in Africa et circa Carthaginem maxime abundant: quæ quia beatorum martyrum figuram teneant, co-

lor ipse roseus indicio est. Et bene mustum malorum, non autem potionem, aut merum, aut siceram appellat, ut fervorem inextinguibilis designet amoris in corde triumphalis exercitus. Mustum enim, id est, vinum tratum a lacu sublatum, majoris esse solet fervoris; ideoque merito flagrantissimæ illorum virtuti congruit, qui ad visionem Conditoris etiam per ferrum flammæque transire non dubitant: nam quod huiusmodi potio non solum æstus stomachi, et corruptum ventrem sanare dicitur, sed et in reliquis prodesse visceribus, quis non videat quia fervor charitatis, quo magis abundat, eo amplius cooperiat, imo etiam exstinguat multitudinem peccatorum? Dicat ergo antiqua congregatio justorum, adventum in carne sui auctoris videre desiderans, dicat, *Ibi me docebis, et dabo tibi poculum ex vino condito, et mustum malorum granatorum meorum.* Ac si aperte protestetur: Ibi, id est, in ipso tempore vel loco in quo te foris invenero et alloqui meruero, et tu mihi ea quæ Filium Dei in homine hominibus apparentem decet, mandata proferes ac dona, et ego tibi sanclatum integri cordis, eum qui vere Deo debetur, impendam; quia nimirum adventus ejus laboranti in adversis mundi Ecclesiæ requiem cœlestem, et interim in spe, et in futuro largitur in re, recte illa subjungit:

Læva ejus sub capite meo, etc. Per lævam quippe ejus sacramenta incarnationis, et præsentis dona ejus designat; per dexteram vero ea quæ in futuro percipiunt electi præmia figurantur: in quibus non solum visio divinæ majestatis, sed et gloria est clarificatæ humanitatis, ejusdemque unius Mediatoris Dei et hominum. Unde bene lævam ejus sponsa sub capite suo poni, dextera autem se illius amplexari desiderat, et nunc per temporalia ejus subsidia, a mundi perturbatione quiescat, et tunc manifesta ipsius visione perpetuo fruatur. Et quidem æternam sanctorum requiem nullus unquam turbo interpellat. Unde recte dicitur, *Et dextera illius amplexabitur me*, quia nimirum divinæ præsentis majestatis undique suos cœlestis in regno circumteget, ne aliqua felicitatem Deo dignam, vel memoria miseris violet, vel metus finis angustet. Unde et in Apocalypsi Joannes, *Et absterget Deus, inquit, omnem lacrymam ab oculis eorum, et mors non erit amplius, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt: et iterum: Et nox ultra non erit. Et non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, et regnabunt in sæcula sæculorum (Apoc. xxi).* At vero ea quæ in præsentis fidelibus conceditur requies perfecta esse nequaquam potest, quia necdum antiqua inimica destructa est mors. Unde fit ut plerumque felix honorum quies, et quasi sopor gratissimus, qui intentam divinis rebus mentem eorum huic mundo velut insensibilem facit, improborum turbetur incursibus, eorum videlicet qui felicissime dormitionis ignari, vigilare potius mundi labentis amore consuerunt. Atque utinam soli, qui ad mundum

A aperte pertinent, pacemque impugnarent Ecclesiæ, et non etiam ipsa in se eos qui spiritualia ejus studia carnalibus suis moribus impediunt, teneret. Verum quia et ipsa plures gignit tales, admonet eos Dominus ne animos fidelium Ecclesiæ orationi, sive lectioni, seu aliis pietatis actionibus deditos inquietare præsumant, dum, audito desiderio cordis ejus, ipse continuo subjungit:

XXXIII. *Adjuro vos, filiæ Jerusalem, ne suscitatis, etc.* Et tales enim animæ filiæ Jerusalem recte vocantur, quia corpori sanctæ Ecclesiæ per lavacrum sunt regenerationis unitæ, quia ad regnum cœlestis tendunt, quamvis super fundamentum rectæ fidei, non aurum, non argentum, non lapides pretiosos, sed ligna, fenum et stipulam ædificent. *Ne ergo suscitatis, inquit, dilectam tumultu carnalium perturbationum, et vigilare faciatis a quiete placidæ suæ devotionis, qua conspectui sui Conditoris adstare delectatur. Donec ipsa velit, id est, donec, rite completis divinæ servitutis obsequiis, ipsa ad communem redire coram humanæ fragilitatis necessitatibus admonita consentiat. Et quia, postquam ad fidem Dominicæ incarnationis Judæa confluit, secuta est et gentium multitudo, ejusdemque gratiæ participans festinavit, admirata inopinatam ejus conversionem, Judæa repente exclamat.*

XXXIV. *Quæ est ista quæ ascendit in deserto, etc.?* Ascendit autem Ecclesia gentium de deserto, quia quæ plurimo tempore a suo fuerat Conditore derelicta, proficientibus jam fidei et operis boni gradibus, ad ejus gratiam pervenit, impleta Isaïæ prophetia, qua sit, *Lætabitur deserta et in via exsultabit solitudo, et florebit quasi liliū (Isai. xxxv).* *Delictis affluens, illis nimirum de quibus supra dicit sponsus, Quam pulchra es et quam decora, charissima in deliciis!* hoc est, in desideriis vitæ cœlestis. *Innixa super dilectum meum: merito super illum innixa, sine ejus adjutorio non solum ad superna ascendere, sed nec resurgere quidem valebat: nam et virtutum profectus et ipsa fidei initia non nisi Domino largiente possumus habere. Hanc ergo novæ gentium conversionis gratiam magis Judæa mirabatur, quo se solam, et eos qui in suum ritum per mysterium circumcisionis recipere, ad hanc pertinere credebant, ut liber Actuum Apostolorum apertissime testatur. Unde et cum admirata dixisset, Quæ est ista quæ ascendit de deserto, deliciis affluens, magis admirando conclusit, Innixa super dilectum meum. Meum, inquit, dilectum, id est, quem me solam diligere, cæterisque autem nationibus esse rebar ignotum; cui respondens ille, Qui est pax nostra, qui fecit utraque unum: et veniens evangelizavit pacem nobis qui longe sumus, et pacem his qui prope (Ephes. ii), admonet eam meminisse gratiæ, per quam ipsa gravissimis erepta malis ad viam conversa est veritatis, et aliorum quoque congaudere salutem, cum auctor ipse salutis et vitæ sit dives in omnes qui invocant illum.*

XXXV. *Syb arbore malo suscitavi te, etc.* Arbor

malus aptissime lignum sanctæ crucis exprimit, in quo ipse pendere pro omnium salute dignatus est; in cuius laudibus supra dixit Ecclesia, *Sicut malum inter ligna silvarum, sic dilectus meus inter filios*. Sub arbore ergo malo suscitavit Dominus Synagogam, quam per fidem suæ passionis a perpetua morte revocavit. Sub qua etiam arbore corrupta violataque est mater ac genitrix ipsius, major videlicet, ac senior ejusdem portio plebis. Illa nimirum quæ principum suorum persuasione seducta, Barabam pro Domino elegit; stulta temeritate conclamans, *Sanguis ejus super nos et super filios nostros* (*Matth. xxvii*). Et hæc enim sub arbore crucis erat, non hujus se quidem fidei humiliter mancipando, sed hujus super se vindictam pertinaciter imprecando. A cujus societate secernens eam, quæ credere consensit plebem, hortatur Dominus ut memoriam collatæ sibi gratiæ fixo in corde retineat, sed et opera preceptæ fidei digna conjungat. Sequitur enim:

Pone me ut signaculum super cor tuum, etc. Pone me super cor tuum, per cogitationem; super brachium tuum, per operationem, ut et intus sit charitas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta (*I Tim. i*); et eadem cordis devotio, quam internus videt arbiter, etiam foris cernentibus, ad gloriam Patris, qui est in cælis, boni operis exhibitione probetur. Bene autem ait, *Pone me ut signaculum: solemus enim sæpe signum aliquod digito vel brachio alligatum circumferre, quo admoneamur illius rei cujus frequentioremem habere memoriam curamus*. Hoc ergo more etiam nos Dominus, ut præsentis signaculo semper admonitos, sua vult mandata retinere, juxta quod ipse præcipit, dicens de lege, quam dedit: *Erit ergo quasi signum in manu tua, et quasi appensum quid, ob recordationem ante oculos tuos* (*Exod. xiii*). Fit autem ut si ejus memoriam nostro in pectore continuo ferimus, ut et ipse, qui hanc nobis gratiam contulit, nostri memor in æternum, nos in cælesti regno sua felices præsentia, ut signaculi vice conservet, juxta quod eximio plebis suæ duci promittit, dicens, *Assumam te, Zorobabel filii Salathiel, serve meus: et ponam te quasi signaculum, quia te elegi, dicit Dominus* (*Aggæi ii*). Cui contra reprobandus eum, qui post fidem ad apostasiam conversus est, et abiciens dicit, *Si fuerit Jechonias filius Joochim, regis Juda, annulus in manu dextera mea, inde evellam eum* (*Jerem. xlii*). Vel certe altius intelligendum, quia signaculum, ubi ponitur, indicium solet esse arcanorum, rerum pretiosarum, et quæ temerari non debeant; sicut de Domino scriptum, *Et stellas claudit, quasi sub signaculo* (*Job. ix*): videlicet ut non nisi ipsius, qui signavit, permissu aperiantur, et jussu. Hinc est quod Abraham signum accepit circumcisionis, signaculum justitiæ fidei quæ est in præputio; per circumcisionem namque quam in carne accepit signabatur quod fides illa quam et ante circumcisionem jam acceperat, ad mundationem et cordis valeret, et corporis; quam et hoc modo sine circumcisione carnis habemus, in

A qua et justificamur, juxta illud prophetæ et apostoli, *Justus autem ex fide vivit* (*Rom. i*). Itaque Dominus noster Jesus Christus ponendus est ut signaculum super cor nostrum, ut signaculum super brachium nostrum, ut cuncta, quæ in carne gessit vel dixit, arcana esse et cælestia noverimus. Quia enim ipse Dei virtus, et Dei sapientia, ponimus eum ut signaculum super cor nostrum, cum ea quæ dixit, ita discimus quasi veraciter divinæ sint verba sapientiæ; ponimus eum ut signaculum super brachium nostrum, cum ea quæ fecit, ita audire et pro modulo nostro sequi satagimus, quasi vera sint exempla virtutis. Item, ut signaculum super cor et brachium nostrum ponimus Dominum, cum ejus mandata in præsentis pro illius mercedis, quam videre necdum

B valeamus, perceptione servamus.

Quia fortis est, ut mors, dilectio, etc. Hæc dilectio, sive æmulatio, et in Domino Redemptore nostro, et in electis ejus, recte potest intelligi: *fortis* enim, ut *mors*, erat dilectio qua nos ipse dilexit, quia tanta nimirum erat ut per hanc pro nobis ad mortem usque veniret. Unde ait, *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis* (*Joan. xv*). *Æmulatio* qua nos zelatus est dura sicut infernus existebat, quia nullis adversantium hostium tentamentis potuit a nostræ salutis cura revocari, sicut nec infernus ullis miserorum cruciatibus valet mitigari, atque a sententiæ suæ severitate commutari. Austera quidem hæc videtur comparatio, sed; quo austerior datur comparatio, eo arctior zelantis nos Domini commendatur affectus. De quo ipse, eliminatis de templo perfidis, ait Patri, *Zelus domus tuæ comedit me* (*Psal. lxxviii*). Quo autem major ejus ostenditur æmulatio, eo gravior nos, si hanc spernimus, sequitur damnatio. Sed et fidelium ejus fortis est ut mors dilectio, quia nec per mortis ipsius acerbiter ab ea valent divelli. Unde confidenter aiunt, *Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius* (*Rom. viii*)? *Æmulatio* illorum pura ac Deo devota inferno assimilatur, quia sicut ille eos quos semel ceperit nunquam amittit, sic pertinacia ferventis zeli eorum nullo unquam tempore frigescit. Ipse est enim zelus quo accensus Phinees fornicatores stravit in eremo; ipse quo ardebat Elias, cum post suspensas cælo aquas, et post triennium revocatas, post interfectos prophetas Baal, et conversum cor populi ad Dominum, aiebat: *Zelo zelatus sum pro Domino exercituum, quia dereliquerunt pactum Domini filii Israel: altaria tua destruxerunt, prophetas tuos gladio occiderunt* (*III Reg. xix*); ipse, quo utebatur Petrus cum mentientes Deo neophytos ad mortem usque perduxit; ipse de quo Paulus ad Corinthios: *Æmulator, inquit, vos Dei æmulatione*. *Despondi enim vos uni viro, virginem castam exhibere Christo*. *Timeo autem, ne sicut serpens Evam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri, et excidant a simplicitate quæ est in Christo Jesu* (*II Cor. xi*). Opportune autem illata est hoc in loco amoris sive

zeli magnitudo perfecti, ubi admirante Judæa, novam A gentilitatis conversationem admonebat eam Dominus ut præstita sibi dona pietatis ad mentem reduceret, quia videlicet post corruptionem genitricis ac matris suæ, ipsa per arborem crucis in resurrectione prima sit excitata [ad] gratiam. Ita etenim hæc sententia superioribus potest convenienter aptari: Memento, o collecta ex Judæis Ecclesia, per lignum meæ passionis pervenisse te ad vitam, et ne unquam obliviscaris quia magnitudo dilectionis et æmulationis me pro te ad mortem usque perduxit. Neque mireris me conversam ad fidem meam recepisse turbam gentilium, quam tanta dilectione, tanto zelo perficiendæ meæ voluntatis accensam vides, ut facilius videatur vel morti persuaderi posse, ne ultra animas rapiat e mundo, vel inferno, ne raptas suscipiat, quam illi, ut aliquando mea recedat a fide. Ne putes te nuda solummodo professione verborum mihi posse placere, quin potius si vis ad vitam venire, pone me memoriam voluntatis ut signaculum super cor, pone super brachium tuum; atque in tantum dilectione sive divina seu fraterna mentem imbue, tantum æmulare, ne absque tuæ plebis aggregatione civium supernorum summa compleatur, ut ipsa tua dilectio, ipsa æmulatio nullo rerum adversantium sive blandientium statu possit immutari vel minui. Quidam hoc quod est dictum, *Dura sicut infernus æmulatio*, de æmulatione invidiæ quam Synagoga adversus Ecclesiam gentium sæpe habebat dictum accipiant; de qua et in Actibus Apostolorum ita legitur, *Sequente autem sabbato, pene universa civitas convenit audire verbum Domini. Videntes autem turbas Judæi, repleti sunt zelo, et contradicebant his quæ a Paulo dicebantur (Act. xiii)*. Quæ videlicet æmulatio dura est ut infernus, quia nimirum animam quam ceperit impietatis peste consumit. Hinc enim scriptum est, *Zelus apprehendit populum ineruditum, et nunc ignis adversarios comedit*. Quod si ita intelligitur, merito admonet Synagogam Dominus ne hac æmulatione contra Ecclesiam teneatur, cum eam vi lerit de deserto vitiorum ascendisse, ac deliciis cœlestibus affluentem, irrevocabili mente suo adhærere dilecto, ne forte aliis invidendo bona quæ ipsa habere poterat amittat. Quo dicto plura de virtute dilectionis accumulando subnectit, dicens: *Lampades sunt ignis atque flammarum: ignis videlicet in eadem charitate qua ipsi intrinsecus fervent; flammarum vero, in operatione justitiæ qua etiam aliis longe lateque clarescunt. Annon lampades ignis se esse prodebant, qui dicebant, Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, cum loqueretur in via, et aperiret nobis Scripturas (Luc. xxiv)? Annon lampades flammarum voluit esse nos Dominus, quibus ait: *Lucent lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona (Matth. v)*? Hæc sunt lampades quas quæ habent virgines cum sponsus advenerit, thalamum cum ipso regni perennis introibunt. Quæ videlicet amorem ejus ac timorem super cor suum et brachium posuerunt, id est, omnes cogitatus et actus suos ejus*

præceptis subdiderunt. Tunc vero stultarum lampades exstinguuntur, quia nimirum opera, quibus coram hominibus fulgere videbantur obtenebrescent cum internus arbiter affuerit et manifestarit consilia cordium, quia bona suâ opera obtentu transitoria gesserunt laudis.

Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, etc. Aquas multas et flumina tentationum dicit incursus, quæ sive visibiliter seu invisibiliter animas fidelium impugnare non desinunt: nam et per apertos fidei adversarios, et per falsos fratres, et per occultas antiqui hostis insidias eos superare conantur; nec tamen ullatenus capere tentationibus norunt corda quæ in charitate radicata et fundata esse consueverunt, stat enim firma promissio veritatis, qua dicitur: *Cum transieris per aquam, tecum ero, et flumina non operient te (Isai. xliii)*; et in Evangelio de domo quæ super petram ædificata est: *Inundatione autem, inquit, facta illis est flumen domui illi, et non potuit eam movere; fundata enim erat super petram (Matth. vii)*; et quoniam in quacunque mente amor abundaverit æternorum bonorum, mox labentium rerum vilescit, recte subjungitur:

Si dederit homo omnem substantiam domus suæ, etc. Hæc sententia non eget expositione verborum, quam et ipsi in primis apostoli, et innumera postmodum turba credentium suis quam sit vera comprobavit exemplis, cum pro dilectione veritatis omnia quæ in hoc mundo possidere videbantur relinquere, et nihil perdidisse sibi visi sunt, dummodo vera in cœlis bona perciperent: Quod in Evangelio Dominus duabus continuis parabolis aperte signavit: *Simile est, inquit, regnum cœlorum thesauro abscondito in agro, quem qui invenit, homo abscondit, et præ gaudio illius vadit, et vendit universa quæ habet, et emit agrum illum (Matth. xiii)*. Iterum simile est regnum cœlorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas; inventa autem una pretiosa margarita, abiit, et vendidit omnia quæ habuit, et emit eam (Matth. xiii). Unde prædicator egregius multum egregio dixit, *Propter eminentem scientiam Jesu Christi Domini mei, propter quem omnia detrimentum feci, et arbitror ut stercore, ut Christum lucrifaciam, et inveniar in illo (Philipp. iii)*. Quod si legatur, ut quidam codices habent, *Despiciet eum*, longe diversus gignitur sensus, ille videlicet quem commendat Apostolus dicens: *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum, ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest (I Cor. xiii)*. Si ergo dederit homo omnem substantiam domus suæ pauperibus pro dilectione, id est pro eo ut diligeret quasi nil dederit, ita despiciet eum ipse judex qui cor ejus a dilectione vacuum esse conspiciat. Qui etsi contrarius superiori sensui esse videtur, non minus tamen virtus dilectionis, quam sit alta, quam sit necessaria, declarat; atque uterque eo pergit ut dilectionem in opere nostro simplicem signaculi semper vice circumferamus.

XXXVI.—*Soror nostra parva est*, etc. Et hæc Sya-

agogæ Dominus admiranti fidem sive susceptionem Ecclesiæ gentium loquitur; magna utique dispensatione, charitatis sororem ipsorum eam nuncupans, id est, et suam et Synagogæ, ut eadem Synagoga et præsentiam sui Conditoris per gratiam esse factam recoleret, et de addita sibi in gratia germanæ societatis, magis magisque gauderet. Soror est autem Domini Salvatoris, et omnis Ecclesia ejus de utraque plèbe collecta, et unaquæque anima sancta, non solum propter assumptionem ejusdem naturæ quæ [qua] et ipse factus homo est, sed etiam largitione gratiæ, qua credentibus in se dedit potestatem filios Dei fieri, ut qui erat unicus Dei Filius, per naturam fieret primogenitus in multis fratribus per gratiam. Unde est dulcissimus ille ipsius ad Mariam sermo, *Vade autem ad fratres meos, ac dices eis: Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum; Deum meum, et Dominum vestrum* (Joan. xx). Dum ergo dicit, *Soror nostra parva est, et ubera non habet*, prima nascentis Ecclesiæ de gentibus tempora designat, quando parva adhuc erat numero credentium populorum, et ad prædicandum Dei verbum minus idonea remanebat. Lege primum Actuum Apostolorum, qui ab decimo octavo Tiberii Cæsaris usque ad quartum Neronis annum pertingit, et invenies ad prædicationem apostolorum plures credidisse turbas gentium; nusquam tamen eas toto illo tempore per annos circiter triginta prædicasse reperies. Parva namque erat adhuc Ecclesia gentium, et necdum ad generandos vel nutriendos per doctrinam Christo filius sufficiebat: propter quod Synagogam monet Dominus ut germana utens charitate, salutaribus quæ gaudeat auspiciis, pravitati quæ [parvitati] ejus auxilia, quibus adolescere possit, adhibeat. Cui etiam quasi de commodis germane consulendo subjungit:

XXXVII. *Quid faciemus sorori nostræ, etc.?* Alloquitur Ecclesiam, alloquitur Dominus animam quamque electam, cum eam de salute perpetua, sive per occultam sui Spiritus illustrationem, seu per apertam prædicantium vocem admonet, in qua videlicet allocutione mensuram virium nostrarum superna pietas inspicit, ac pro modulo capacitatis humanæ sua dona largitur. Ait ergo: *Quid faciemus sorori nostræ in die quando alloquenda est?* Ac si aperte dicat: Parva quidem numero est Ecclesia gentium, et necdum ad subeundum verbi ministerium sufficit. Quid ergo tibi videtur, o Synagoga, erga curam ejus sororis, videlicet nostræ, esse faciendum tempore illo, quo illam per apostolos meos apostolorumque successores alloqui cæpero? Utrum quasi parvulæ adhuc, parva illi secretorum cælestium arcana committamus? an jam majorem eam per augmenta reddamus, quatenus bene proficiens, perfectiorum possit capax esse virtutum? Cui tacenti, et quid ipse velit potius auscultanti, continuo quid fieri deceat, aperit, ita subjiciens:

Si murus est, ædificemus, etc. Solet autem muri nomine, vel ostii, Dominus ipse sæpius in Scriptura sacra designari. Murus etenim recte vocatur, quia

Ecclesiam suam omni ex parte, ne ab hostibus diripiatur, communit; ostium recte, quia non nisi per ipsum, vel hujus societatem ecclesiæ, vel mœnia regni perennis intramus. Dicit namque de se ipse, *Ego sum ostium ovium; per me si quis introierit, salvabitur* (Joan. x). Et iterum, *Nemo venit ad Patrem, nisi per me* (Joan. xiv). Dicit de illo propheta, futura Ecclesiæ dona præcinerens: *Ponetur in ea murus et antimurale* (Isai. xxvi). Murus scilicet, ipse Dominus in carne apparens; antimurale autem, revelatio prophetiæ, qui incarnandum eum a mundi origine prædicando, structuram Ecclesiæ non parum juverunt. Verum qui apparendo in carne Ecclesiam sibi sororem facere dignatus est, ipse ei etiam sui participationem nominis donavit, ut et murus videlicet diceretur et ostium: murus quidem in eis qui majori eruditione ac virtute Spiritus præditi mentes fidelium ab incursionibus errantium munire ac defensare fortiter armis nequitiae resistendo sufficerent; ostium vero in illis qui, etsi minus sunt instituti ad repellenda hæreticorum sive paganorum sophismata, simplicitate tamen catholicæ fidei salubriter imbuti, ingressum regni volentibus prædicando panderent, eosque per mysterium secundæ regenerationis, in atria vitæ cælestis inducerent: sicut ejusdem sponsæ membris perfectioribus, alia quoque virtutum vocabula, quæ sibi specialiter competere non dubitantur, donare non refugit. Verbi gratia, *Vos estis lux mundi* (Matth. x), et iterum, *Ecce ego mitto vos, sicut agnos in medio luporum* (Luc. x); cum ipse sit *lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* (Joan. 1). Ipse immaculatus et incontaminatus agnus, qui abstulit peccatum mundi. Si ergo murus est, inquit, soror nostra, ædificemus super eam propugnacula argentea; ac si aperte dicat, Si idonea est Ecclesia gentium, in aliquibus suis membris, perversorum contraire doctrinis, habens aptos ad docendum viros; vel naturali videlicet ingenio callentes, vel institutione philosophica instructos, nequaquam his veri docendi ministerium tollamus, quin potius juvemus eos, datis Scripturarum sanctarum paginis, quo fortius possint ac facilius infirmos quosque ab insidiis custodire, vel doctrinæ fallentis, vel exempli corruptentis. Propugnacula enim argentea divinatorum sunt apices eloquiorum, de quibus supra dictum est, *Sicut turris David collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis*, et de quibus in psalmo: *Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ* (Psal. xi). Si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis; si sunt in ea qui verbo simplicis doctrinæ parvulos imbuere norunt, et in penetralia sanctæ conversationis inducere, proponamus eis immarcescibilia priorum exempla justorum, quibus efficacius memoratum implere possiat officium: cedri etenim quod virtutes electorum designant sæpe dictum est. Figura enim tabularum latitudinem exprimit cordis eorum in qua memoriam cælestium recipiant verborum; de qua propheta, *Viam mandatorum tuorum cucurri, dum dilatares cor*

meum (*Psal. cxviii*). Illis etenim tabulis ornatum esse decebat, his ornari suos auditores cupiebat Apostolus, cum ait: *Os nostrum patet ad vos, o Corinthii, cor nostrum dilatatum est. Non angustiamini in nobis, angustiamini autem in visceribus vestris; eandem autem habentes remunerationem, tanquam filiis dico, Dilatamini et vos (II Cor. vi)*. Unde et amatorem sapientiae Salomon admonet dicens; *Scribe illam in tabulis cordis tui (Prov. vii)*. Hæc autem erga se comilia sive promissa sui Redemptoris audiens Ecclesia, non jam exspectavit Synagogæ cui loquebatur assensum sive responsum, sed ita protinus exsilivit, ac devota ei voce respondit:

XXXVIII. *Ego murus, et uberamea sicut turris, etc.* Ego quidem murus recte cognominor, quia de vivis sum compacta lapidibus, quia glutino charitatis adunata, quia super fundamentum immobile locata sum, quia nullo ictu arietis hæretici possum dejici. Firmum namque fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc, *Novit Dominus qui sunt ejus*. Sed et sunt in me, qui majore gratia donati, quantum turris murum, tantum generalem fidelium vitam speciali altitudine virtutum transcendunt, qui et parvulos adhuc atque infirmos in fide, lacte simpliciores exhortationis, velut ubera nutriant, et omnia tela perversorum eximia dicendi potentia, quasi turris firma repellant: quæ quidem omnia, non ex arbitrio meæ libertatis habere potui, sed ex quo facta sum coram eo, quasi pacem reperiens, ipso largiente percepi, id est, ex quo donum mihi pacis suæ per verbum reconciliationis præstare dignatus est. Neque enim industria mea, vel coram eo venire, a quo longius recesseram, vel pacem quam perdideram recuperare valui; sed oblatam gratis ab illo multum gratanter accepi. Ex quo autem hoc mihi ipse donum largitus est, ex eo statim per virtutum crementa proficiens, et muro me jure comparandam, et ubera turris instar me habere profiteor, quia et hostiles a læsione civitatis illius acies constanter ejicio, et novos ei semper populos educare contendo: quod quia non nisi per donum concessæ ab eo pacis facere potui, libet de virtute pacis ipsius adhuc plura referre.

XXXIX. *Vinea fuit pacifico, etc.* Loquitur autem hoc Ecclesia, sive Synagoga, quam se æmulari, aut, ut mitius dicam, suam ad Dominum conversionem satis mirari cernebat, seu certe pedisequis suis, quas filias Jerusalem hoc carmen appellare consuevit. Pacificus autem, quem nominat, est sponsus ac dilectus ipsius, *Pater futuri sæculi, Princeps pacis (Isai. ix)*, cujus figuram Salomon et pacifico regni sui statu, et ipso nomine præten dit. In cujus pace fuit ipsa vinea, quia per ipsius gratiam constructa est Ecclesia catholica per orbem. Cujus plurimis quidem Scripturarum locis fit mentio, sed apertissime in evangelica parabola, qua scriptum est: *Simile est regnum caelorum homini patrifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam, etc. (Matth. xx)*; ubi per operarios primæ, tertix, sextæ, nonæ et undecimæ horæ patienter exprimi-

tur, quia una eademque Christi Ecclesia toto hujus sæculi tempore, quod unius diei significatione comprehenditur, indefessa doctorum spiritualium labore excolitur. Item *vinea fuit pacifico in ea*, id est, in pace illa de qua prædixerat quod facta fuerit coram eo quasi pacem reperiens; quia quicumque habere pacem negligit, ad Ecclesiam Christi non pertinet, quamvis Christum confiteri et ejus videatur obtemperare mandatis.

Factus est enim in pace locus ejus. Et Apostolus, *Pacem, inquit, sequimini cum omnibus, et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum (Hebr. xi)*; Cujus societatem pacis ipse etiam aspectus et forma vitis pulcherrimæ nobis sequendam proponit, quæ, ut beati Ambrosii verbis dicam, et ad imitationem vitæ nostræ primum vivam radicem dedigit; deinde, quia naturæ flexibilis et caducæ est, quasi brachiis quibusdam, ita claviculis, quidquid comprehenderit, stringit, hisque se erigit et attollit. Hujus est similis plebs Ecclesiæ, quæ velut quadam fidei radice plantatur, et reprimitur humilitatis propagine, ac ne quibus procellis sæculi possit reflecti, et tempestate deduci, claviculis illis et circulis, quasi amp'lexibus charitatis proximos quosque complectitur, et in eorum conjunctione requiescit. Quæ videlicet vitis circumfoditur, quando exoneramur terrenarum mole curarum. Nihil enim magis mentem onerat, quam istiusmodi sollicitudo et cupiditas, vel pecuniæ, vel potentix. Circumfossa autem vitis, religatur ut erigatur, cum sanctorum exemplo noster attollitur affectus, neque humilis et despicibilis jacet, sed uniuscujusque mens ad superiora se subrigit, ut audeat dicere: *Nostra autem conversatio in caelis est (Philipp. iii)*. Hæc autem vinea habet populos, quia sancta Ecclesia non de una gente Judæa, sed de omnium est nationum populis collecta. Quod propterea maxime addidit Ecclesia de gen'ibus, ut se ad hanc vineam pertinere posse doceret, et non Judæam de singularitate datæ sibi divinæ cognitionis debere gloriari; cum Psalmista dicat, *Laudate Dominum, omnes gentes (Psal. cxvi)*. Et Moyses ipse prædixit, *Lætamini, gentes, simul cum plebe ejus (Rom. xv)*. Cujus videlicet vineæ, quia et Domino magna est cura, ut intemerata conservetur, et magna hominibus necessitas ut ejus participes fiant, recte subditur:

Tradidit eam custodibus, etc. Custodes namque Ecclesiæ prophetæ, custodes sunt apostoli, custodes prophetarum et apostolorum successores, qui diversa mundi ætate regimini illius superna jussione dati sunt; custodes sunt exercitus militiæ celestis, qui omni tempore sæculi labentis pro Ecclesiæ statu curam gerunt, ne malignorum vel hominum vel spirituum irruptione turbetur. *Vir autem pro fructu hujus vineæ mille affert argenteos*, quia profectus quisque pro acquisitione regni caelestis cuncta quæ mundi sunt, relinquit: fructus namque laborum qui pro Domino temporaliter fiunt, perceptio est eum Domino sempiternæ quietis et regni; de quo ipse dixit, *Posui vos ut eatis, et fructum afferatis, et fru-*

ctus vester maneat (Joan. xv); id est, ut operemini, et mercedem accipiatis, et merces ipsa nullo unquam sine terminetur. Virum autem perfectæ virtutis hominem Scriptura vocare consuevit: nam et vir a virtute nomen accepit, qui profectio vir, id est, animus virtutis gratia sublimis pro hujus fructu vineæ mille argenteos affert, cum cuncta sua temporalia relinquit, ut æterna percipere bona mereatur. Argenteorum etenim vocabulo omnem pecuniæ quæ relinqui debeat speciem designat. Millenario autem numero, qui perfectus et integer est, universitas solet designari, ideoque per mille argenteos quos pro fructu hujus vineæ vir afferre dicitur, universitas intimatur eorum quæ perfecti quique pro Domino relinquunt; quæ etsi aliquando parva sunt censu, magna utique et copiosa illius æstimatione judicantur, qui non summam datæ pecuniæ, sed conscientiam dantis pensat hominis. Eadem autem est hæc sententia, quæ et supra aliis verbis ponitur, *Si dederit omnem substantiam domus suæ pro dilectione, quasi nil despiciet eam*: mille siquidem hic argentei pro omni substantia domus quæ relinquatur positi sunt; dilectio autem, quæ, cessantibus aliis charismatibus, in cœlesti nos patria perpetuo complectitur, ipsa est fructus vineæ quo tunc saturabuntur beati qui nunc in eadem vinea laborantes esauriunt et sitiunt justitiam. Sequitur deinde ipsius pacifici vox, quia docet quantum vineæ suæ, videlicet Ecclesiæ, curam habeat, quid sua relinquuntibus in æternum conservet, quid singularis præmii custodibus ejusdem vineæ, hoc est, doctoribus retribuere disponat.

XL. Vineam meam coram me est, etc. Verum, inquit, probata es, quod vineam meam tradiderim custodibus, qui eam verbis pariter et exemplis excolerent suis. Verum scias quia sic curam illius ejusdem commisi custodibus, ut ipse nihilominus quid in ea geratur indesinenter intendam, quo quisque animo, qua industria in ea laboret aspiciam; quantas denique ab adversariis insidias, quot manifestos conflictus perferat, intuear. Et quid plura? Ecce ego cum illa sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. At ubi hoc apparuerit, tunc omnibus qui in vinea mea, vel pro vinea mea, vel adversus vineam meam laborant, præmia digna rependam. Qui enim pro fructu ejus, id est, pro spe supernæ hæreditatis omnia quæ habere in mundo vel acquirere poterunt, dispensarunt bona, dederuntque pauperibus, certo spei suæ potentur effectu; imo majora quam sperare noverant, in cœlis dona percipient, utpote quia *nec oculus vidit, nec audivit auris, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se*. Qui vero custodes ipsius vineæ prædicando vel sublimioribus factis refulgendo fuerunt, duplici præcæteris justis mercede donabuntur. Hinc etenim Danieli per angelum dicitur, *Et qui docti fuerint,*

^a Sensus quamplurimum diverso in Vulgata Editione versus ille sic legitur: *Quæ habitas in hortis, amici auscultant; fac me, etc.*; quem versum ita

A *fulgebunt quasi splendor firmamenti; et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates* (Dan. xii). Et hoc est quod hic quoque illis qui pro æternorum perceptione transitoria bona contemnunt, qui ob firmitatem unanimis spei unius viri vocabulo censetur. *Mille, inquit, tui pacifici*, statimque quid eis qui ampliori industria statum Ecclesiæ custodiunt, amplioris præmii reservetur, exposuit adjiciens:

Et ducenti his qui custodiunt fructus ejus. Et millenarius namque et centenarius, quia uterque perfectus est numerus, uterque pro perfectione ac plenitudine æternæ retributionis recte positus intelligitur. Porro ducentenarius, id est, duplicatus centenarius ampliora doctorum perfectorum præmia designat; de quibus etiam in hac vita inchoandis **B** Apostolus dicit: *Qui bene præsumunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo et in doctrina* (1 Tim. v). Itaque *mille tui*, inquit, *pacifici*; mille tui argentei, quos pro fructu attuleras, percipiendæ vineæ meæ pacifici apud me, id est, integro suo numero conservati permanent; neque ulatenus tibi metuendum est ne quid de his, quæ fecisti, bonis operibus per oblivionem sive per ignorantiam justis iudicis perdas. Ego enim opera et cogitationes hominum venio ut congregem cum omnibus gentibus et linguis, ac singulis quibusque propria corporis, prout gesserint, reddam. Item, quia pacifici appellantur ab eo quod pacem facere soleant, sicut pacati sunt qui pacis jura custodiunt, **C** pacifici sunt sanctis argentei quos per veritatem tribuunt, quia ad visionem perpetuæ pacis, quæ supernæ civitatis ac matris omnium nostram, novæ Jerusalem vocabulo consuevit exprimi, iter illis aperiant, patrimoniamque pauperibus Christi dispergere, quam ipsi possidere maluerunt. Et *ducenti his qui custodiunt fructus ejus*; subauditur, *Argentei pacifici*, ut sit plena sententia, *Mille tui argentei pacifici, et ducenti argentei pacifici his qui custodiunt fructus ejus*: qui enim in præsentem laborem geminam subeunt, et ipsi sobrie et juste, ac pie vivendo, et ecclesiæ fructus ne deficient, ne ab hostibus diripiantur, sua prædicatione tutando, gemina mirum in futuro dona consequuntur. Unde mox idem distributor donorum Ecclesiam suam, sive animam **D** quamque bonis actibus deditam hortatur, ut etiam prædicando verbo veritatis, quantum valet, insistat. *Quæ habitas, inquit, in hortis amici, auscultat, fac me audire vocem tuam*. Ac si aperte dicat: *Quia collocutio nostra, quæ in longum processit, jam claudenda est, quid a te maxime quaeram, quid deprecam, audito*. Nihil per omnia dulcius mihi quam te in hortis habitare, id est, in spiritualium cultura fructuum mansionem tibi locare. Et nec tibi tegerium in his, quasi post modicum discessura, tumultuario opere constituas; sed fixa illie et indeclinabili mente meum expectes adventum. Nosti

legisse Bedæ ipse videtur, cum infra, in expositione hujus loci, sic habeat: *Sed et amici nostri auscultant, angeli videlicet, etc.* EDIT.

enim quia sæpius descendere ad hortum meum, ad areolam aromatis soleo, ut pascar in hortis, et lilia colligam, id est, ut honorum studia laborem videam, juvema, remunerem. Deinde a te munus requiro, ut me audire facias vocem tuam, prædicando, quibuscumque vales, mea et mandata legis, et promissa remunerationis. Namque hæc quotiescumque agis, me semper audientem te, agere memento, qui tuis semper soleo adesse votis. Sed et amici nostri auscultant, et angeli videlicet, quos tibi adjuutores adversus certamina spirituum malignorum quotidiana dedi, et hominum spiritus justorum, quos de tuo cœtu assumens, ad visionem jam meæ gloriæ, ad quam tota aliquando futura es, collegi. Utrique enim tibi amici sunt, utrique tua facta speculantur et verba. Gaudentque multum, cum pro perceptione beatitudinis, qua ipsi fruuntur, viriliter agere conspiciunt; exsultant quoties aliquos de tuis fidelibus ibi intrare contigerit; et suis hos ulnis excipere festinant. Quibus dictis annuens statim Ecclesia respondit:

XLII. Fuge, dilecte mi, etc. Qui quidem sermo, et de triumpho Dominicæ ascensionis, et de his quæ in Ecclesia quotidie geruntur, recte potest accipi. Fugit enim dilectus, postquam allocutus est sponsum sororemque suam, quia, completa dispensatione nostræ Redemptionis, ad cœlestia rediit. Assimilatur autem capræ hinnuloque cervorum super montes aromatum, quia creberrime per gratiam compunctionis fidelium suorum cordibus apparet, qui montes sunt aromatum, quia despectis cupiditatibus infimis, cœlestium amore tenentur, expurgatisque vitiorum fetoribus, virtutum sunt specialium odore referti, dicentes cum Apostolo, *Nostra autem conversatio in cœlis est* (Philipp. III); et, *Christi bonus odor sumus* (II Cor. II). Et quidem opportune in calce sacri carminis, ascensionis ejus, ac sequentis gratiæ mentio facta est, quia nimirum paulo superius, incarnationis ejus fuerant exoptata gaudia, dicente sponsa, *Quis mihi det te fratrem meum, sugentem ubera matris meæ?* Fuerat et passionis illius fructus ad medium deductus, dicente ipso, *Sub arbore malo suscitavi te.* Et iterum, *Quia fortis est, ut mors, dilectio.* Fuge ergo, *dilecte mi,* inquit, *et assimilare capræ hinnuloque cervorum super montes aromatum:* ac si aperte dicat: Quoniam in carne apparens, præcepta mihi ac dona vitæ cœlestis, quæ semper optabam, conferre dignatus es, jam nunc peracto munere piæ dispensationis, ad superna jam, ad Patris sinum revertere; nec mihi tamen, obsecro; penitus tuæ crebræ visitationis lucem subtrahere; sed ut caprea hinnulusve cervorum, quæ indomita licet sint animalia, neque hominum aditus assueta, sedulo tamen in montibus solent videri, ita quæso mecum agere memineris, ut etsi corpore manes in cœlestibus, nec humana rursus habitacula repetis, præsidium tamen frequens mihi divinæ præsentis adhibe. Sic etenim solummodo perficere valebo maximum illud, quod mihi velut ul-

timum vale mandatum dedisti, ut semper hortos virtutum inhabitem, semper meæ confessionis ac prædicationis vocem te audire faciam. Potest autem hæc sententia etiam de quotidiano, ut diximus, sanctæ Ecclesiæ statu non inconvenienter accipi. Fugit quippe dilectus habitantem in hortis sponsam quam alloquebatur, cum intentæ bonis actibus menti, sive virtutum, quam solebat præstare, gratiam ad horam subtrahit, sive etiam probandam eam tentationum procellis submittit, ut merito dicere compellatur, *Usquequo, Domine, oblivisceris me in finem, quousque avertis faciem tuam a me?* etc., usque in finem psalmi (Psal. XII). Assimilatur capræ hinnuloque cervorum, apparentibus super montes aromatum; cum rursus, ut opportunum ipse judicaverit, collocata sibi luce sui præsidii, sive obsidentia tentationum pericula tollit, seu consueta, quæ subtraxisse videbatur, virtutum dona restituit. Ut enim de magnis magorum charismatibus taceam, verbi gratia, infirmorum curatione, mortuorum suscitatione, dæmonum expulsionem, secretorum certa agnitione, cœlestium gaudiorum lucida contemplatione cæterisque hujusmodi, quæ ne in eximiis quidem Ecclesiæ membris semper adesse queunt. Constat enim de nostra parvitate, quia nequaquam uno atque indissimili modo semper orationum dulcedini iusistere, lacrymas vel pro conscientia nostri reatus, vel pro desiderio patriæ cœlestis fundere, dolenti proximo condolere, ingruentibus tentationis obviare valeamus; ita ut nonnunquam multum conati his uti bonis nequeamus, ac rursus aliquando etiam minus ipsi studentes, horum copia potiamur. Quod unde agitur, nisi quia nunc fugit dilectus, nunc mentem revisit nostram pia utrumque [utcumque] provisione, ut et per collatam gratiam crescamus in profectu virtutum, et per ablatam discamus humilitatis custodire virtutem? Subtrahit ad tempus effectum virtutis desideratum, ut redditus postmodum arctius teneatur; reddit subtractum, ut exercitatus crebra innovatione animus ardentius ad cœlestia tendat. Quod ergo ait, *Fuge, dilecte mi,* non optando loquitur; quis enim eum quem diligit a sua fugare præsentia velit? sed ejus potius voluntate fervendo, memor videlicet consuetudinis ipsius, quæ se in medio sæpe sermone relinquens transierit ac declinaverit, ita ut non nisi solerti ac longo quæ-situ possit inveniri; memor etiam suæ conditionis, quia illum in hujus tempore vel loco peregrinationis, continuo videre non possit. Quid vero adjunxit? *Assimilare capræ hinnuloque cervorum super montes aromatum;* multum optando ac supplicando prosequitur, sciens hanc sibi maximam in præsentis vita esse felicitatem, ut quia continua visione non valet, saltem crebra ejus visitatione consoletur. Quæ nimirum felicitas illis solum conceditur qui contemptu terrestrium et gaudiorum appetitu cœlestium appellari spiritualium merentur montes aromatum.

LIBER SEPTIMUS.

In expositione Cantici Cantilcorum, quam libris A quinque explicavimus (nam primum hujus operis volumen contra Julianum, pro defensione gratiæ Dei, quam ille impugnavit, unde et hac destitute perit, specialiter confecimus), ita Patrum vestigia secuti sumus, ut interim opuscula dilecti Deo et hominibus papæ ac patris nostri Gregorii relinqueremus intacta; jucundius fore legentibus rati, si ea quæ in explanationem hujus voluminis per cuncta opuscula sua sparsim disseruit, quia plurima sunt et copiose dicta, quasi in unum collecta volumen, pariter omnia poneremus, quod modo adjuvante Domino sumus facturi. Credatur ergo septimus in Cantica Canticorum liber, nostro quidem labore collectus, sed beati Gregorii sermonibus et sensu compositus, ut si quis forte sit qui nostra forte opuscula jure spernenda existimet, habeat in promptu legenda ejus dicta, liquem constat nullatenus esse spernendum. Si quis vero hæc quoque nostra captus amore legat, sicut marmoreis nostræ paginitatis ædificiis aureum tantus architectus culmen imponat. Audivi autem quod Paterius, ejusdem beati papæ Gregorii discipulus, de tota sancta Scriptura, quæque illi [quæ ille] per partes in suis operibus explanavit, collecta ex ordine in unum volumen coegerit: quod opus si haberem ad manus, facilius multo ac perfectius studium meæ voluntatis implerem; verum quia necdum illud merui videre, ipse per me hoc, ut potui, imitari Domino adjuvante curavi.

Ex libro Job xxvii. — *Osculetur me osculo oris sui*. Potest per os Dei unigenitus Filius designari, quod sicut brachium ejus dicitur, quia per eum cuncta Pater operatur. De quo propheta ait, *Et brachium Domini, cui revelatum est (Joan. xii)?* de quo dicit Joannes, *Omnia per ipsum facta sunt (Joan. i)*. Ita etiam os dicatur, ac si oris nomine patenter diceretur verbum, sicut nos quoque pro verbis linguam dicere solemus; ut cum Græcam vel Latinam linguam dicimus, Latina vel Græca verba monstremus. Os ergo Domini non immerito ipsum accipimus, per quem nobis omnia loquitur. Hinc est enim quod propheta ait, *Os enim Domini locutum est hoc (Isai. lviij)*. Unde et ei sponsa in Canticis Canticorum dicit: *Osculetur me osculo oris sui*; ac si aperte dicat, Tangat me dulcedine præsentis unigeniti Filii Redemptoris mei.

Item ubi supra in eodem libro. — Et Matthæus cum præcepta a Domino dari in monte conspiceret, ait: *Aperiens os suum, dixit (Matth. v)*. Ac si patenter dicat: Tunc os suum aperuit, qui prius aperuerat ora prophetarum. Hinc est etiam quod de illo ab sponsa, præsentiam ejus desiderante, dicitur, *Osculetur me osculo oris sui (Cant. i)*. Sancta quippe Ecclesia quot præcepta ex ejus prædicatione cognovit, quasi tot oris ejus oscula accepit.

In expos. beati Job, lib. xxx. — *Quia meliora sunt ubera tua vino*. Ista sunt ubera, id est, doctores, qui in arca pectoris fixa, lacte nos potant, quia ipsa arcanis summæ contemplationis inbærentes, subtili prædicatione nos nutriunt.

In expos. beati Job, lib. xxiv. — *Ideo adolescentulæ dilexerunt te*. Scriptura sacra sæpe adolescentiam pro novitate vitæ ponere consuevit. Unde veniente sponsa dicitur, *Adolescentulæ dilexerunt te (Cant. i)*; id est, electorum animæ gratia baptismatis renovatæ, quæ non in vitæ veteris usu deficiunt, sed novi hominis conversatione decorantur.

In expos. beati Job, lib. xviii. — *Nigra sum, sed formosa, filiz Jerusalem*. Nequaquam prædicatores veri de justitiæ luce superbiunt; sed per humilitatis gratiam, peccatorum in se nigredinem confitentur. Unde etiam ab electorum Ecclesia dicitur, *Nigra sum, sed formosa*. Et Joannes ait, *Si discimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus (I Joan. i)*.

In expos. Hom. Evangelicæ xvii. — *Posuerunt me custodem in vineis, etc.* Hæc sancta Ecclesia de membris suis infirmantibus dicit. Vineæ quippe nostræ actiones sunt, quas usu quotidiani laboris excollimus. Sed custodes in vineis positi, vineam nostram minime custodimus, quia dum extraneis actionibus implicamur, ministerium actionis nostræ negligimus.

Item in expos. beati Job, lib. xxx. — *Indica mihi quem diligit anima mea, etc.* Pascitur Dominus, cum nostris actibus delectatur: cubat vero in meridie, cum ex desideriis carnalibus ardente corde reprobis, apud electorum suorum pectora reirigerium invenit cogitationis bonæ.

In expos. beati Job, ubi supra. — *Nisi cognoveris te, o pulchra inter mulieres, egredere, etc.* Semetipsam inter mulieres pulchram cognoscit, quando electa quæque anima, etiam inter peccantes posita, quia ad auctoris sui imaginem ac similitudinem sit condita meminit, ut juxta perceptæ similitudinis ordinem incedat. Quæ si se non cognoscit, egreditur a secreto sui cordis expulsa, in exterioribus concupiscentiis dissipatur; egressa vero abit post vestigia gregum, quia sua interna deserens, ad latam videlicet viam ducitur, et sequitur exempla populorum; nec jam agnos, sed hædos pascit, quia non inactas cogitationes mentis, sed nutrire pravos motus carnis intendit.

In expos. beati Job, lib. xxxv. — *Cum esset res in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum*. Virtutes proficientium in notitia cæterorum hominum, quasi suavitate fragrant odorem. Hinc est enim quod per Paulum dicitur, *Christi bonus odor sumus Deo (II Cor. ii)*. Hinc est quod sancta Ecclesia in electis suis quadam fragrantia suavitatis odorata, in Canticis lo-

quitur, dicens : *Donec rex in accubitu suo est, nardus mea dedit odorem suum*; ac si apertius dicat, Quousque meis obtutibus rex apud se in requie secreti cœlestis absconditur, electorum vita miris virtutum odoribus exerceatur, ut quo adhuc eum quem appetit, non videt, ardentius per desiderium fragret. Rege quippe in recubitu suo posito, nardus odorem dat, dum, quiescente in sua beatitudine Domino, sanctorum virtus in Ecclesia magnæ nobis gratiam suavitatis administrat.

In expos. Ezech. Hom. III, part. II. — *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo*. Sponsuum suum fortiter amanti, de mora vitæ præsentis una solet consolatio esse, si per hoc quod ipsa ab ejus visione differtur, aliorum animæ ejus verbo proficiant, et ad cœlestem sponsum amoris facibus inardescant. Unde in Cantico sponsa dicit, *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo*. Quid namque sunt flores, nisi animæ bonum jam opus inchoantes, et desiderium cœlestis redolentes? Quid mala de floribus, nisi perfectæ jam bonorum mentes, quæ ad fructum perveniunt boni operis, de initio sanctæ propitiationis? Quæ ergo amore langueat, fulciri quærit floribus, stipari malis, quia si illum quem desiderat, videre adhuc non permittitur, magna est ei consolatio, si de aliorum profectibus lætetur. Anima ergo sancto amore languida, floribus malisque fulciatur, ut requiescat in bono opere proximi, quæ adhuc contemplari non valet vultum Dei.

In expos. beati Job, lib. VI, juxta interpretes LXX. — *Vulnerata charitate ego sum*. Malesana anima, atque in hujus exsiliis cæca charitate prostrata, nec videbat Dominum, nec videre quærebat. Percussa autem charitatis ejus spiculis, vulneratur in intimis affectu pietatis, ardet desiderio contemplationis; et miro modo vivificatur ex vulnere, quæ prius mortua jacebat, in salute. Æstuat, anhelat, etiam videre desiderat, quem fugiebat. Percussione ergo ad salutem reducit, quæ ad securitatem quietis intinæ, amoris sui perturbationem revocatur.

In codice Regulæ Pastoris titulo. — *Lava ejus sub capite meo*, etc. Sinistram Dei Ecclesia, prosperitatem videlicet vitæ præsentis, quasi sub capite posuit, quam intentione summi amoris premit. Dextera vero Dei eam amplectitur, quia sub æterna ejus beatitudine, tota devotione continetur. Hinc rursum scriptum est, *Dextera manus tua, Domine, confregit inimicos* (Exod. XV). Hostes enim Dei, et sinistra ejus proficiunt, et dextera franguntur; quia plerumque pravos vita præsens elevat, sed adventus æternæ beatitudinis damnat.

In expos. Evangelicæ Hom. XXVIII. — *Ecce iste venit saliens in montibus, et transiliens colles*. Veniendo Dominus ad redemptionem nostram, quosdam, ut ita dixerim, saltus dedit. Vultis, fratres charissimi, ipsos ejus saltus cognoscere? De cœlo venit in uterum, de utero venit in præsepe, de præsepe venit in crucem, de cruce venit in sepul-

crum, de sepulcro rediit in cœlum. Ecce ut nos post se currere faceret, quosdam pro nobis saltus manifestatæ per carnem veritatis dedit; qui et *exultavit ut gigas ad currendam viam* (Psal. XVIII), ut nos ei ex corde diceremus: *Trahere me post te, curtemus in odorem unguentorum tuorum*.

In expos. Ezechielis, Hom. I, part. II. — *En ipse stat post parietem nostrum*. Sancta Ecclesia sub sponsæ voce aperte jam Dominum videre desiderans, ait: *En ipse stat post parietem nostrum*. Qui enim humanis oculis hoc quod de mortali assumpsit, ostendit, et in seipso invisibilis permansit, in aperto se videre quærentibus, quasi post parietem stetit; quia videndum se manifeste in majestate non præbuit, quasi enim post parietem stetit, qui humanitatis naturam, quam assumpsit, ostendit; et divinitatis naturam humanis oculis occultavit. Unde et illic subditur, *Respicens per fenestras, prospiciens per cancellos*; quisquis enim per fenestras vel cancellos respicit, nec totus videtur, nec totus non videtur. Sic nimirum Redemptor ante dubitantium oculos factus est, quia si miracula faciens, nil pertulisset ut homo, plane eis apparuisset Deus; et rursum humana patiens, si nulla fecisset ut Deus, putaretur homo. Sed quia et divina fecit, et humana pertulit, quasi per fenestras vel cancellos ad homines prospexit, ut et Deus appareret ex miraculis, cum lateret ex passionibus, et homo cerneretur ex passionibus, sed tamen esse ultra hominem ex miraculis agnosceretur.

In expos. beati Job, lib. XVII. — *Surge, propera, amica mea, formosa mea, et veni*. Quia prædicationes sanctæ cum vita præsentis, id est, pluvie cum hieme cessabunt, recte exeunti animæ atque ad æterna æstiva properanti, sponsi voce dicitur: *Surge, propera, amica mea, formosa mea, et veni; jam enim hiems transiit, imber recessit, et abiit*. Transeunte quippe hieme, imber recedit, quia cum vita præsens peragitur, in qua nos ignorantie nubilo, carnis corruptibilis torpor astrinxerat, omne ministerium prædicationis cessat. Clarius quippe per nos tunc videbimus hoc quod sanctorum nunc vocibus obscurius audivimus.

In Ezech. Hom. IV, part. II. — *Surge, propera, amica mea, columba mea*, etc. Sive sancta Ecclesia, sive anima unaquæque electa cœlesti est sponso amico per amorem, columba per spiritum, formosa per morum pulchritudinem: quæ cum jam de corruptione carnis educitur, ei proculdubio hiems transiit, quia præsentis vitæ torpor abscedit. Imber quoque abiit et recessit, quia cum ad contemplandum in sua substantia omnipotentem Dominum educit, jam verborum guttæ necessariæ non erunt, ut pluvia debeat prædicationis infundi. Nam quod minus audire potuit, amplius videbit. Tunc apparent flores in terra, quia cum de æternæ beatitudinis vita quædam suavitatis primordia prægustare anima cœperit, quasi jam in floribus odoratur exiens, quod postquam egressa fuerit, in fructu uberius habebit. Unde et illic subdi-

tur, *Tempus putationis advenit*. In putatione quippe sarmienta sterilia reciduntur, ut ea quæ prævalent uberius fructum ferant. Nostræ itaque putationis tempus tunc advenit quando infructuosam ac noxiam corruptionem carnis deserimus, ut ad fructum animæ pervenire valeamus. Qui fructus erit nobis uberimus, visio Dei.

In expos. Hom. Evangelicæ xxv. — *In lectulo meo per noctes quæsiui quem diligit anima mea*, etc. Dilectum in lectulo quærimus, quando in præsentis vitæ aliquantula requie, Redemptoris nostri desiderio suspiramus. Per noctem quærimus, quia etsi jam in illo mens vigilat, tamen adhuc oculus caligat. Sed qui dilectum non invenit, restat ut surgat, civitatem circumeat, id est, sanctam electorum Ecclesiam mente et inquisitione percurrat. Per vicus cum et plateas quærat, id est, per angusta et lata gradientes aspiciat, ut si qua invenire in eis valeat vestigia, exquirat: quia sunt nonnulli etiam vitæ sæcularis, qui imitandum aliquid habent de actione virtutis. Quærentes autem nos, vigiles inveniunt qui custodiunt civitatem, quia sancti Patres, qui Ecclesiæ statutum custodiunt, bonis nostris studiis occurrunt, ut suo vel verbo vel scripto nos doceant: quos cum paululum pertransimus, invenimus quem diligimus, quia Redemptor noster, etsi humanitate homo inter homines, divinitate tamen super homines fuit. Cum ergo transeuntur vigiles, dilectus invenitur, quia cum prophetas et apostolos infra ipsum esse conspicimus, illum qui natura Deus est, esse supra homines consideramus. Prius ergo non inveniendus quæritur, ut post inventus strictius teneatur.

Item in expos. beati Job, lib. xviii. — Cum Redemptorem suum Ecclesia quæreret, in ipsis antiquis prædicatoribus spem figere noluit; quæ dicit, *Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea*: illum quippe invenire non posset, si illos transire noluisset.

Item in Expos. Ezech., Hom. vi, part. ii. — Sic sponsa in Canticis Canticorum sanctis desideriiis anxia loquitur, dicens: *In lectulo meo per noctem quæsiui quem diligit anima mea. Quæsiui illum, et non inveni*. In lectulo enim dilectum quærit, quando in ipso suo otio et vacatione quam appetit jam videre Dominum concupiscit, jam ad eum exire desiderat, carere præsentis vitæ tenebris anhelat. Sed quærit illum et non invenit, quia quamvis magno amore desiderat, adhuc tamen ei non conceditur videre quem amat.

In expos. Ezech. Hom. x, part. ii. — *Quæ est ista quæ ascendit per desertum*, etc.? Sancta electorum Ecclesia, cum ab hoc mundo in sanctis precibus ardenti amore se erigit, per desertum quod deserit ascendit. Qualiter vero ascendat, adjungit: *Sicut virgula fumi ex aromatibus*. Fumus de incenso nascitur; et per Psalmistam dicitur, *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo* (Psal. cxl). Fumus excutere lacrymas solet. Itaque fumus ex aromatibus, compunctio orationis, concepta ex virtutibus

A amoris. Quæ tamen oratio, fumi virgula dicitur, quia Deum sola coelestia postulat. Sic recta progreditur, ut ad terrena atque temporalia appetenda pro terreno studio minime reflectatur. Et notandum quod non virga, sed virgula nuncupatur, quia interdum in compunctionis ardore tantæ subtilitatis æstual vis amoris, ut hæc nec ipse animus possit comprehendere, qui illuminatus meruit habere. Bene autem dicitur, *Myrrhæ et thuris*. Thus enim ex lege Domino in sacrificio incenditur. Per myrrham vero corpora mortua condiuntur, ne vermibus corrumpantur. Myrrhæ ergo et thuris sacrificium offerunt, qui et carnem afficiunt, ne eis corruptionis vitia dominantur; et redolentem in conspectu Domini, amoris sui hostiam incendunt. Myrrham itaque, quia se cruciant, et cruciando a vitis conservant; thus vero, quia Dei visionem diligunt, ad quam pervenire medullitus inardescunt, seque ipsos ei in sanctis virtutibus exhibent. Unde et illic subditur, *Et universi pulveris pigmentarii*. Pulvis pigmentarii est virtus bene operantis. Et notandum quod virtutes bene operantium, non pigmenta, sed pulveres dicuntur: cum enim quælibet bona agimus, retractamus, et ne quid in eis sinistrum sit iudicio retractionis attendimus, quasi ex pigmentis pulverem facimus, ut operationem nostram Domino per discretionem et amorem subtilius incendamus.

In expos. beati Job, lib. vii. — *En lectulum Salomonis sexaginta fortes*, etc. Justorum fortitudo est carnem vincere, propriis voluptatibus contraire, delectationem vitæ præsentis extinguere, hujus mundi aspera pro æternis præmiis amare, prosperitatis blandimenta contemnere, adversitatis metum in corde superare. *Lectulum ergo Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel*, quoniam sancti quique sine ulla dubieitate desiderii internam requiem contemplantur.

In expos. beati Job, lib. xix. — *Omnes tenent gladios et ad bella doctissimi*. Quid in divina Scriptura per gladium figuretur, Paulus aperuit, dicens: *Et gladium Spiritus, quod est verbum Dei*. Salomon autem non ait, *Omnes habentes, sed tenentes*, quia videlicet verbum Dei non est mirabile solummodo scire, sed facere. Habet quippe, sed non tenet gladium, qui divinum quidem eloquium novit, sed secundum illud vivere negligit. Et doctus esse ad bella jam non valet, qui spiritualem, quem habet, gladium minime exercet: nam resistere tentationibus omnino non sufficit.

In expos. beati Job, lib. xx. — *Uniuscujusque ensis super femur suum*, etc. Nocturni timores sunt insidie tentationum occultæ; ensis vero super femur, est custodia vigilans, carnis illecebram premens. Ne ergo nocturnus timor, id est, occulta et repentina tentatio subrepat, necesse est ut femur nostrum superpositus custodiæ ensis premat. Sancti etenim viri sic de spe certi sunt, ut tamen semper sint de tentatione suspecti; quippe quibus dicitur, *Servite Domino in timore, et exultate ei cum tremore*, ut et

de spe exsultatio, et de suspitione nascatur tremor. A

De eodem in codice *Regulæ Pastoralis* titulo, lib. VI.—Ensis super femur ponitur, quando acumine sanctæ prædicationis prava suggestio carnis edomatur. Per noctem vero cæcitas nostræ infirmitatis exprimitur, quia quidquid adversitatis in nocte imminet non videtur. Uniuscujusque ergo ensis super femur suum propter timores nocturnos, quia videlicet sancti viri dum ea quæ non vident, metuunt, ad intentionem certaminis semper parati assistunt.

In expos. Ezech. Hom. III, part. II.—*Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani*, etc. Neque credendum est Salomon tantæ magnitudinis regem, qui sic iamensis divitiis affluebat, ut pondus auri ejus æstimari non posset, et argentum in diebus illis pretium non haberet, quia ferculum sibi ligneum fecerit. Sed Salomon est pacificus noster, qui sibi de lignis Libani ferculum fecit; Libani quippe ligna cedrina valde sunt imputribilia. Ferculum itaque Regis nostri, sancta Ecclesia est, quæ de fortibus Patribus, quasi lignis cedrinis imputribilibus mentibus est constructa. Quæ recte ferculum dicitur, quia ipsa fert quotidie animas ad æternum convivium Conditoris sui; cui ferculo columnæ argenteæ factæ sunt, quia prædicatores sancti eloquii luce resplendent. Est autem cum columnis argenteis reclinatorium aureum, quia per hoc quod a sanctis prædicatoribus lucide dicitur, mentes audientium fulgorem charitatis intimæ, in qua reclinentur, inveniunt: per hoc enim quod luculente et aperte audiunt, in illud quod clarescit in corde, requiescunt. Columnæ argenteæ et reclinatorium aureum factum est, quia per lucem sermonis inventur apud animum claritas quietis. Ille jam quippe fulgor internus mentem radia, ut per intentionem ibi requiescat, ubi prædicationis gratia non requiratur. Sed ad hoc quod clarum intus ostenditur, qualis sit ascensus, adjungit, cum de eodem ferculo protinus subdit: *Ascensum*, inquit, *purpureum*. Vera quippe purpura, quia sanguine tingitur, non immerito in colore sanguinis videtur; et quia maxima multitudo fidelium in exordio nascentis Ecclesiæ per martyrii sanguinem pervenit ad regnum, rex noster ascensum purpureum fecit in ferculo, quia ad clarum, quod intus aspicitur, per tribulationem sanguinis pervenitur. Quid ergo de nobis agendum est? Quæ spes erit si nullus ad regnum pervenit, nisi qui summis præditus virtutibus fuerit? Sed adest quoque nostra consolatio. Amemus in quantum possumus Deum; diligamus proximum, et simul quoque nos ad Dei ferculum pertinebimus, quia, sicut illic scriptum est, *Media charitate constravit*. Habe quippe charitatem, et ibi sine dubio pervenis ubi et columna argentea erigitur, et ascensus purpureus tenetur: nam quia hoc propter nostram infirmitatem dicitur, aperte monstratur, cum illic protinus subdit, *Propter filias Jerusalem*. Sermo etenim Dei, qui non filios, sed filias dicit, quid aliud per sexum femininum, quam mentium infirma signavit?

In expos. beati Job, lib. IX.—*Quam pulchra es,*

amica mea! etc. Pulchram narrat, et pulchram replicat, quia alia est ei pulchritudo morum, in qua nunc cernitur, atque alia præmiorum, in quam tunc per Conditoris sui speciem sui sublevatur: Cujus videlicet membra, omnes electi, quia ad cuncta simpliciter incedunt. Ejus oculi, columbarum vocantur, quia magna luce irradiant, quia magnorum signorum miraculis coruscant; sed quantum est hoc miraculum, quod videri potest? Illud de internis miraculum est mirabilius, quod videri non potest; de quo aperte subditur, *Absque eo quod intrinsecus latet*. Magna quippe gloria est aperti operis, sed longe incomparabilis, occultæ retributionis.

In expos. beati Job, lib. III.—*Sicut vitæ coccinea, labia tua, sponsa*, etc. Vittæ crines capitis asringit. Labia ergo sponsæ sicut vittæ sunt, quia exhortatione sanctæ Ecclesiæ, cunctæ in auditorum mentibus diffusæ cogitationes ligantur, ne remissæ defluant, ne se per illicita spargant, ne sparsa cordis oculos deprimant, sed quasi ad unam se intentionem colligant, dum vittæ eas sanctæ prædicationis ligat. Quam recte et coccineam asserit, quia sanctorum prædicatio solo charitatis igne flammescit.

In expos. beati Job, lib. XXXIII.—*Dentes tui sicut grex tonsarum*, etc. Sanctæ Ecclesiæ dentes accipimus eos qui prædicationibus suis peccantium duritiam conterunt; qui non immerito deionis ac lotis ovibus comparantur, quia innocuam vitam sumentes, in lavacro baptismatis conversationis pristinae vellera vetusta posuerunt.

In expos. Ezech. Hom. IV, part. II.—*Sicut turris David collum tuum*, etc. In collo guttur, in gutture vox est. Quid ergo per collum sanctæ Ecclesiæ, nisi sacra ejus eloquia designantur? in qua dum mille clypei dependere memorantur, per hunc perfectum numerum numerus universus ostenditur, quia universa nostra munitio in sacro eloquio continetur. Ibi quippe sunt præcepta Dei, ibi exempla justorum. In collo ergo Ecclesiæ, id est, in sacri eloquii prædicatione, quæ pro sua munitione et altitudine, turri David similis dicitur, mille clypei dependent, quia quotquot illic præcepta, tot sunt etiam pectoris nostri munimina. Ecce enim contra acrias potestates festinantes fortes existere, in hac turri armaturam nostræ mentis invenimus, ut inde præcepta Conditoris, inde sumamus exempla præcedentium, per quæ contra adversarios nostros inexpugnabiliter armemur. Et notandum quia ædificata cum propugnaculis suis dicitur: hoc quippe agunt propugnacula quod clypei, quia uterque [utraque] pugnantem muniunt; sed inter utraque distat, quia clypeum pro nostro munimine, ubicunque volumus, movemus; propugnaculis autem defendi possumus, sed hoc [hæc] movere non possumus; clypeus in manu est, nam [sed] propugnaculum non tenetur. Quid ergo inter propugnacula et clypeos distat, nisi quod in sacro eloquio partim præcedentium et miracula legimus et virtutes bonorum operum audimus? Ibi itaque quam vera de Deo dixerint testantur miracula

quia talia per illum non facerent, nisi de illo vera narrarent. Et quam pii, quam humiles, quam benigni extiterint, eorum testantur operationes. Quid igitur illorum miracula, nisi nostra sunt propugnacula? quia et muniri per illa possumus, et tamen hæc in manu nostri arbitrii non tenemus; nam talia facere non valemus. Clypeus vero in manu est, et defendit, quia virtus patientiæ, virtus misericordiæ, præcedente nos gratia, et in potestate est arbitrii, et a periculo protegit adversitatis.

In expos. beati Job, lib. xv. — *Duo ubera tua*, etc. Quæ sunt duo ubera, nisi ex Judæa et gentilitate veniens uterque populus, qui in sanctæ Ecclesiæ corpore, per intentionem sapientiæ, arcano est cordis infixus? Ex quo populo, hi qui electi sunt, idcirco capræ huiusmodi comparantur, quia per humilitatem quidem, pravos se ac peccatores intelligunt; sed de his per charitatem currentibus, si qua obstacula de impedimento temporalitatis obviant, transeunt, et datis contemplationis saltibus, ad superna conscendunt; qui, ut hæc agant, præcedentium sanctorum exempla conspiciunt, unde et in liliis pasci referuntur. Quid vero per lilia, nisi illorum vita declaratur, qui veraciter dicunt, *Christi bonus odor sumus Deo (II Cor. ii)*? Electi ergo, ut assequi summa prævaleant, conspecta odorifera et candida justorum vita, inhiante jam quidem videre Dominum sitiunt: jam de ejus contemplatione satiari charitatis æstibus inardescunt, sed quia in hac vita positi necdum valent, per præcedentium interim Patrum exempla pascuntur. Unde et apte illic tempus de ipso liliorum pastu definitur, dum dicitur, *Donec aspiret dies, et inclinentur umbræ*: tandiu quippe felici justorum exemplis indigemus, donec præsentis mortalitatis umbras æterno die aspirante transeamus; cum enim hujus temporalitatis umbra transecta, ac mortalitas fuerit inclinata, quia ipsius diei internum lumen cernimus, nequaquam jam appetimus, ut ad amorem ejus per aliorum exempla flagremus. Nunc autem, quia necdum eum intueri possumus, summopere necesse est ut eorum qui illum perfecte sunt secuti, conspectis actionibus incitemur.

In expos. beati Job, lib. xvii. — *Coronaberis de capite Amara*, etc. Quid leonum nomine quam dæmonia designantur, quæ ira contra nos atrocissimæ crudelitatis insæviunt? Et quia peccatores ad filium vocati sunt, quorum quondam corda leonum cubilia fuerunt, dum vicisse mortem Dominus eorum confessione creditur, quasi de leonum cubilibus coronatur. Remuneratio quippe victoriæ corona est. Toties ergo ei coronam fideles offerunt, quo ies hunc vicisse mortem ex resurrectione confitentur.

In expos. beati Job, lib. xv. — *Mel et lac sub lingua tua*. Plerique justorum, dum quosdam agere perverse conspiciunt, qui duris sunt increpationibus ferendi, linguæ asperitatem sumunt; sed sub lingua mentis suæ benignitatem contegunt. Unde sanctæ Ecclesiæ sponsi voce dicitur, *Mel et lac sub lingua tua*. Qui enim mentis dulcedinem aperire infirmis

non volunt, sed loquentes quidam eos asperitate feriunt, et tamen inter verba aspera, quasi latenter quiddam dulcedinis intermittunt: hi videlicet non in lingua, sed sub lingua habent dulcedinem; quia inter dura quæ proferunt, emittunt quædam blanda et dulcia, quibus mens possit ex benignitate refoveri.

In codice Regulæ Pastoralis, tit. xv. — *Emissiones tuæ paradisus malorum puniceorum*. Quid per mala punicea, nisi fidelium unitas designatur? nam sicut in malo puniceo, uno exterius cortice, multa interiora grana muniuntur, sic innumeros sanctæ Ecclesiæ populos unitas fidei contegit, quos intus diversitas meritorum tenet.

In expos. beati Job, lib. xxvii. — *Surge, aquilo, et veni, auster*. Per austrum, qui nimirum calidus ventus est, non immerito Spiritus sanctus designatur, quo quisque, dum tangitur, ab iniquitatis suæ torpore liberatur. Unde bene in Canticis Canticorum dicitur, *Surge, aquilo, et veni, auster, perfra hortum meum, et fluent aromata illius*. Aquiloni enim jubetur ut surgat, ut nimirum is qui mortalium corda restringit, adversarius spiritus fugiat. Auster enim venit, et hortum perfra, ut ejus aromata defluant, quia per adventum sancti Spiritus, dum mens hominis repletur ex eo, mox opinio virtutum aspergitur, ut jure jam sanctorum lingua, quasi hortus austro perfra, dicat, *Christi bonus odor sumus (II Cor. ii)*.

In expos. Ezech. Hom. ii, part. ii. — *Ego dormio, et cor meum vigilat*. Contemplativæ vitæ amabilis valde dulcedo est, quæ super semetipsam animam rapit, cœlestia aperit; terrena autem debere esse contemptui ostendit, spiritualia mentis oculis patefacit, corporalia abscondit. Unde bene Ecclesia in Canticis Canticorum dicit, *Ego dormio, et cor meum vigilat*. Vigilanti enim corde dormit, qui per hoc quod interiorius contemplando proficit, ab inquieto foris opere quiescit.

Item in expos. beati Job, lib. xxiii, de quo supra. — *Ego dormio, et cor meum vigilat*. Ac si diceret: Dum exteriores sensus ab hujus vitæ sollicitudinibus sopio, vacanti mente vivacius interna cognosco. Foris dormio, sed intus vigilo, quia dum exteriora, quasi non sentio, interiora solerter apprehendo.

In expos. Evangelica, Hom. xxv. — *Anima mea liquefacta est*, etc. Mens hominis, Conditoris sui speciem non quærentis male dura est, quia in semetipsa manet frigida. At si ardere jam ex desiderio cœperit ad sequendum quem diligit, liquefacta per ignem amoris currit. Fit desiderio anxia, videscunt in sæculo cuncta quæ placebant; nil est quod extra Conditorem libeat, et quæ prius delectabant animum, fiunt postmodum vehementer onerosa. Nihil ejus inæstitiam consolatur, quousque adhuc quod desideratur, non aspicitur. Mœret mens, lux ipsa fastidio est; talique igne in mente decoquitur rubigo culpæ, et succensus animus, qua-i more auri, quia per usum speciem perdidit, per incendium clarescit.

In expos. beati Job, lib. xxvii. — *Invenerunt me*

custodes, qui circumneunt civitatem, etc. Quarentem sponsam vigiles inveniunt, eamque vulnerant, quia unanquamque animam Redemptoris sui jam speciem requipientem, cum solliciti doctores inveniunt, hanc per prædicationis verbum cœlestis amoris spiculis vulnerant; et si quod ei adhuc de vetusta conversatione tegmen inest subtrahunt, ut quo exuta ab hujusmodi onere reddatur, eos [eo] is qui quaeritur ab illa citius inveniatur.

In expos. beati Job, lib. xxxiv. — *Caput ejus aurum optimum*. Quia caput Christi Deus. Nil vero est in metallis auro fulgentius: sponsi caput aurum dicitur, quia ejus humanitas ex divinitatis suæ nobis claritate principatur.

In expos. Ezech., Hom. viii. — *Pulchra es, unica mea*, etc. Quia Jerusalem visio pacis interpretatur, cujus nomine patria cœlestis exprimitur, sancta Ecclesia suavis et decora ut Jerusalem dicitur, quia ejus vitæ desiderium visioni jam pacis intimæ comparatur, ut in eo quod auctorem suum diligit, quod ejus speciem videre concupiscit, de quo scriptum est, *In quem desiderant angeli prospicere* (1 Petr. 1), per ipsa jam amoris sui desideria angelis similis dicitur. Quæ quantum Deo amabilis afficitur, tantum agit ut malignis spiritibus terribilis fiat. Qualiter autem sit terribilis, subjuncta comparatione ostenditur, id est, ut castrorum acies ordinata. Quid est quod Ecclesia sancta hostibus suis, ut castrorum acies sit timenda? Non enim a magno intellectu vacat ista comparatio, et ideo subtiliter intuenda. Scimus et constat quia castrorum acies tunc hostibus terribilis ostenditur, quando ita fuerit constipata atque densata, ut in nullo loco interrupta videatur: nam etsi ita disponitur, ut locus vacuus, per quem hostis possit ingredi, dimittatur, profecto jam suis hostibus terribilis non est. Et nos ergo, cum contra malignos spiritus certaminis aciem ponimus, summopere necesse est, ut per charitatem semper uniti atque constricti, ut nunquam interrupti per discordiam inveniamur, quia quamlibet bona opera in bonis fuerint, si charitas desit, per malum discordiæ locus aperitur in acie, unde ad feriendos nos valeat hostis intrare.

In Hom. iv Ezech., part. ii. — *Sicut cortex mali punici, genæ tuæ absque oculis tuis*. Genæ sunt sanctæ Ecclesiæ spirituales partes, qui nunc in ea miraculis coruscant, et vultu in ejus facie venerabiles apparent. Cum enim videmus multos mira agere, ventura prophetare, mundum perfecte relinquere, cœlestibus desideriis ardere, sicut cortex mali punici sanctæ Ecclesiæ genæ rubent. Sed quid illud est, omne quod miramur in illius rei comparatione de qua scriptum est, *Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se* (1 Cor. ii)? Bene ergo, cum miraretur genas Ecclesiæ, subdidit, *Absque oculis tuis*: ac si aperte diceretur, Ea quidem quæ in te non latent, magna sunt; valde ineffabilia, quæ latent.

In expos. beati Job, lib. xxix. — *Quæ est ista quæ progreditur, quasi aurora consurgens?* Sancta Ecclesia

A cœlestis vitæ præmia appetens, aurora vocata est, quia, dum peccatorum tenebras deserit, justitiæ luce fulgescit. Habemus tamen subtilius aliquid, quod considerata qualitate diluculi vel auroræ pensemus: aurora namque et diluculum noctem quidem præterisse nuntiant, nec tamen diei claritatem integram ostendunt, sed dum illam pellunt, hanc suscipiunt, lucem tenebris permixtam tenent. Quid itaque in hac vita omnes qui veritatem sequimur, nisi aurora vel diluculum sumus? quia et quædam jam quæ lucecunt, agimus, tamen in quibusdam adhuc tenebrarum reliquiis non caremus.

In expos. beati Job, lib. xxx. — *Nasus tuus sicut turris David*, etc. Per nasum odores fetoresque discernimus; et quid per nasum, nisi provida sanctorum discretio designatur? Turris vero speculationis in altum ponitur, ut hostis veniens longe videatur. Recte ergo nasus Ecclesiæ turri in Libano similis dicitur, quia sanctorum provida discretio, dum sollicitè circumquaque conspiciat, in altum posita, priusquam veniat culpa, deprehendit, eamque quo vigilanter prænotat eo fortiter declinat.

In expos. Ezech., de quo sup., Hom. xi. — *Ut ergo servetur veritas prædicandi, teneatur necesse est altitudo vivendi*. Unde recte quoque sanctæ Ecclesiæ sponsi voce in Canticis Canticorum dicitur, *Nasus tuus sicut turris Libani*. Quæ ego laus est, fratres mei, ut sponsæ nasus turri comparetur? sed quia per nasum semper odores fetoresque discernimus, quid per nasum, nisi speculatorum discretio designatur? Qui nimirum nasus sicut turris Libani dicitur, quia videlicet præpositorum discretio, et munita semper debet esse ex circumspectione et altitudine vitæ consistere; id est, in valle infirmi operis non jacere. Sicut enim turris in monte ideo ad speculandum ponitur, ut hostes qui veniunt longius videantur, sic prædicatoris vita semper in alto debet fixa permanere, ut more narium discernat fetores vitiorum odoresque virtutum; incursus malorum spirituum longe prospiciat, et commissas sibi animas ver suam prudentiam cautus reddat.

In expos. beati Job, lib. xii. — *Videamus si floruit vinea, si flores fructus parturiunt*. Florent vineæ, cum mentes fidelium bona opera proponunt; sed fructus non pariunt, si ab eo quod proposuerant, aliquibus victi terroribus infirmantur. Non ergo intuemus est, si vineæ florent, sed si flores ad partum fructuum convalescant, quia mirum non est si quis bona inchoet, sed valde mirabile si intentione recta in bono opere perduret.

In expos. beati Job, lib. xxvi. — *Quæ est ista quæ ascendit de deserto, deliciis affluens?* Nimirum sancta Ecclesia, nisi verborum Dei affluerit deliciis, de deserto vitæ præsentis ascendere ad superiora non possit. Deliciis ergo affluit et ascendit, quia, dum mysticis intelligentiis pascitur, ad superna quotidie contemplanda sublevatur.

In expos. beati Job, lib. xviii, juxta LXX Interpretes. — *Quæ est ista quæ ascendit dealba?* Quia

sancta Ecclesia cœlestem vitam naturaliter non habet, sed, superveniente Spiritu, pulchritudine donorum componitur, non alba, sed dealbata memoratur.

In expos. beati Job, lib. xxx. — *Pone me ut signaculum super cor tuum.* Idcirco rebus signaculum ponitur, neque diripientium præsumptione temerentur. Sponsus ergo in cor ut signaculum ponitur, quando fidei ejus mysterium in custodiam nostræ cogitationis imprimitur, ut ille infidelis servus, nimirum noster adversarius, cum signa fidei considerat, tentando eum irrumpere non præsumat.

In expos. Evangelica, Hom. vii. — *Quia fortis est, ut mors, dilectio.* Sicut mors corpus interimit, sic ab amore rerum corporalium æternæ vitæ charitas occiditur: nam quem perfecte absorberit, ad terrena foris desideria velut insensibilem reddit.

In expos. beati Job, lib. xix. — *Soror nostra parva est, et ubera non habet.* Sicut uniuscujusque hominis, sic sanctæ Ecclesiæ ætas describitur: parvula quippe tunc erat, cum a nativitate recens verbum vitæ prædicare non poterat. Hinc enim de illa dicitur, *Soror nostra parvula est, et ubera non habet*, quia nimirum sancta Ecclesia, priusquam proficeret per incrementa virtutis, infimis quibusque auditoribus præbere non potuit ubera prædicationis. Adulta vero Ecclesia, quando Dei verbo copulata, sancto Spiritu repleta, per prædicationis ministerium, in filiorum conceptione fetatur, quos exhortando parturit, convertendo parit. De hac ejus ætate Domino dicitur, C

Adolescentulæ dilexerunt te. Universæ quippe Ecclesiæ quæ unam catholicam faciunt adolescentulæ vocantur, non vetustæ per culpam, sed novellæ per gratiam; non senio steriles, sed ætate mentis ad spiritualem congruæ fecunditatem.

In expos. Ezech. Hom. ii, part. ii. — *Quæ habitas in hortis, amici auscultant, fac me audire vocem tuam.* In hortis sancta Ecclesia, in hortis unaquæque anima habitat, quæ jam viriditate spei et bonorum operum est repleta. Sicca quippe spes est hujus sæculi, quia omnia, quæ hic amantur, cum festinatione marcescunt; et Petrus nos apostolus festinare admonet dicens, *In hæreditatem incorruptibilem, incontaminatam, et immarcescibilem.* Quæ ergo jam in hortis habitat, oportet ut sponsum suum suam vocem B audire faciat, id est, canticum bonæ prædicationis emittat, in qua ille delectetur quem desiderat. Amici auscultant, videlicet omnes electi; qui, ut ad cœlestem patriam reviviscant, verba vitæ desiderant.

In expos. beati Job, lib. xvii. — *Fuge, dilecte mi.* Fugit nos, dicimus, quoties menti nostræ, id quod reminisci volumus, non occurrit. Fugit nos, dicimus, quando id quod volumus, memoria non tenemus. Sancta ergo Ecclesia, postquam mortem ac resurrectionem Domini et ascensum describit, clamat ei prophetico plena spiritu, *Fuge, dilecte mi, fuge.* Ac si diceret, Tu qui ex carne comprehensibilis factus es, ex divinitate tua intelligentiam nostri sensus excede, et in teipso nobis incomprehensibilis C permanc.

ADMONITIO.

Expositionem in Canticum Habacuc a Beda Venerabili scriptam fuisse constat ex ipsius Epitome historiæ gentis Anglorum, ubi omnium operum suorum exactum texuit catalogum, in quo inter alia recensetur *In canticum Habacuc liber unus.* Hunc librum exhibuerunt nobis vetustissimi Codices duo, Floriacensis unus, cujus character ad annos non-gentos proxime accedit; alter Corbeiensis, ejusdem circiter ætatis, et ante annos saltem octingentos exaratus; tertius etiam, sed paulo recentior, annorum duntaxat quingentorum monasterii sancti Michaelis in Periculo maris; qui tres Bedæ nomen constanter retinent; adeo ut nullum supersit dubium quin legitimus ipsius fetus sit ista expositio, maxime cum stylus illius cum aliis ejusdem operibus apprimè consentiat, nec ulli alii attributa uspiam repariatur. Hanc autem aggressus est beatus vir ad in-

stantes sororis suæ preces, quæ Deo aliquo in monasterio suam devoverat virginitatem, ut colligitur non solum ex initio hujus operis, sed etiam ex fine, ubi hæc habet: *Utinam autem fiat, dilectissima soror, et virgo Christi, ut etiam nos ipsum diligentes, tali nomine digni efficiamur.* Sed præsertim ex Codice Corbeiensi, cujus in fine hæc subjiciuntur verba: *Explicit in canticum Habacuc propheta ad sororem suam, Christi Virginem.* Nomen autem ipsius aut monasterii in quo Deo consecraverat sese, nulla, quæ sciam, prodiderunt hactenus monumenta. Scopus vero Bedæ hoc in opere is unus fuit, ut prophetæ verba juxta Septuaginta interpretationem exponens, Verbi divini Incarnationem, Christi passionem, Judæorum reprobationem, et gentium vocationem paucis repræsentet, id quod feliciter ab ipso præstitum fuisse facile advertent eruditi lectores.

MARTENE.

SUPER CANTICUM HABACUC

PROPHETÆ

ALLEGORICA EXPOSITIO

Canticum prophetæ Habacuc, quod tibi exponi pe- D nicæ passionis maxime pronuntiat. Unde et costi, dilectissima in Christo soror, sacramenta do- suetudine sanctæ et universalis et apostolicæ Eccl-